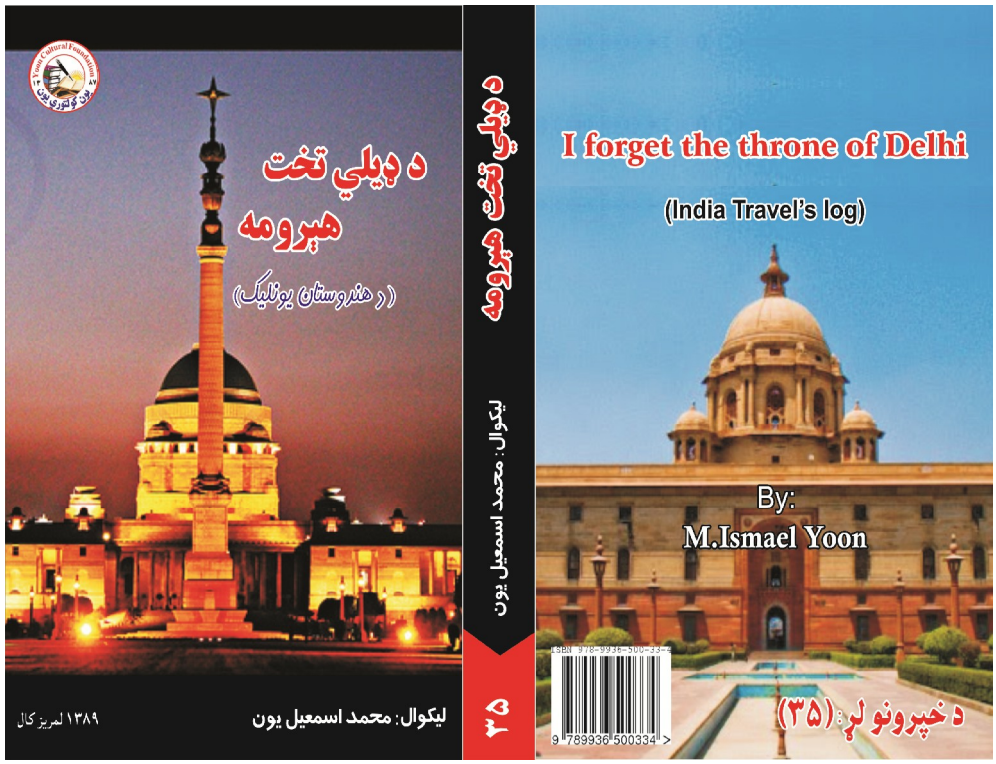

د ډيلي تخت هيرومه
(د هندوستان يوٹلیک)
لیکوال: محمد اسمعیل یون
۱۳۸۹ لمریز کال
د ډيلي تخت هيرومه
لیکوال: محمد اسمعیل یون
۳۵
I forget the throne of Delhi
(India Travel's log)
By:
M.Ismael Yoon
د خپرونو لړ: (۳۵)

د ډيلي تخت هېرومه

(د هندوستان يونليک)

ليکوال

محمد اسمعيل يون



کتاب پېژندنه

د کتاب نوم:	د ډيلي تخت هېرومه
ليکوال:	محمد اسمعيل يون
خپرندوی:	يون کلتوري يون
چاپشمېر:	۳۰۰۰ ټوکه
چاپکال:	۱۳۸۹ل کال
د ليکوال پرله پسې نومره:	(۳۵)
د خپرندوی پرله پسې نومره:	(۳۵)
کمپوز/ډيزاين:	ضياالرحمن ضيا

نیولیک

ګڼه	سرلیک	مخ
۱	د ډیلي تخت هېرومه، خو نه هېرېږي...	۱
۲	د ډیلي تخت هېرومه (سریزه)	۲
۳	د سفر علت او ضرورت	۱۵
۴	له کابله تر ډیلي	۲۱
۵	څلور ساعته په ډیلي هوایي ډګر کې	۲۷
۶	د هوټل لومړۍ شپه	۳۲
۷	د کورس لومړۍ ورځ	۳۹
۸	یوه غرمنۍ له خان ثناالله خان سره	۴۴
۹	یوه غرمنۍ له استاد خالق رشید سره	۴۶
۱۰	په هند کې افغان ناروغان	۴۹
۱۱	لودي ګارډن (لودي بڼ)	۵۷
۱۲	قطب مینار	۶۴
۱۳	بهایي مرکز	۷۴
۱۴	یوه غرمنۍ په ډیلي بنسار کې	۸۴
۱۵	د همایون مقبره	۸۶
۱۶	ګاندي څلی	۹۰
۱۷	جامعه ملیه اسلامیه	۱۰۰
۱۸	د کتابونو نړیوال نندارتون	۱۰۳
۱۹	دویم سفر (تر ډیلي بهر)	۱۱۰
۲۰	د اګرې پر لوري	۱۱۷
۲۱	د اګرې لومړۍ کتنه	۱۲۹
۲۲	یوه غرمنۍ په اګره کې	۱۳۶

۲۳	تاج محل	۱۴۰
۲۴	یوه شپه په ګرېنډ هوټل کې	۱۲۵
۲۵	له اګرې نه تر جیپوره	۱۷۱
۲۶	امبر کلا(Amber Fort)	۱۸۱
۲۷	یوه شپه په جیپور پبلس هوټل کې	۱۹۱
۲۸	سبا ناری په جیپور پبلس کې	۱۹۷
۲۹	جنتر منتر	۱۹۹
۳۰	له جیپوره تر ډیلي	۲۰۸
۳۱	غرمنۍ په جانپټي ریسورټ کې	۲۱۰
۳۲	ددې سفر نتیجه	۲۱۴
۳۳	یو مابنامی د کرکټ په خوشالۍ کې	۲۱۸
۳۴	د اجمل خټک په یاد غونډه	۲۲۵
۳۵	د کرکټ خوشالي او وچه مېوه	۲۳۱
۳۶	بیا هم د کرکټ د شوق په دام کې	۲۳۵
۳۷	جامع مسجد - زوړ ډیلی	۲۳۹
۳۸	یوه غرمنۍ په کریم هوټل کې	۲۴۵
۳۹	لعل کلا یا سره کلا	۲۴۸
۴۰	څو شېبې په ګوردواره کې	۲۵۹
۴۱	د هېوادونو پېژندنه	۲۶۷
۴۲	د مذهبونو یوه بله نندارہ	۲۷۲
۴۳	د پاني پت پر لوري	۲۷۹
۴۴	له ډیلي تر پاني پته	۲۸۶
۴۵	د ابراهیم لودي مزار	۲۹۶
۴۶	د بوعلي شاه قلندر زیارت	۳۰۲
۴۷	د پاني پت ډګر	۳۰۷

۴۸	یو جنګ له دوو لید لورو	۳۱۴
۴۹	له پاني پته تر ډیلي	۳۱۸
۵۰	د خپل هېواد پېژندنه	۳۲۴
۵۱	د خواجه نظام الدین زیارت	۳۴۲
۵۲	مغول ګارډن	۲۴۹
۵۳	بوده پارک	۳۵۳
۵۴	د ال انډیا راډیو کتنه	۳۵۲
۵۵	لس مناظري	۳۷۴
۵۲	په هند کې فرهنګي ولولې	۴۰۹
۵۷	مېلمستیاوې	۴۱۹
۵۸	بري لیکونه	۴۲۴
۵۹	په هند کې د پښتنو واده	۴۳۰
۲۰	په ډیلي کې وروستۍ ورځ	۴۴۰
۲۱	سورجني نګر بازار	۴۴۲
۲۲	خیرالمنازل مسجد	۴۴۲
۲۳	پرانه کلا	۴۴۹
۲۴	انډیا ګېټ	۴۷۲
۲۵	پلیکا بازار	۴۷۹
۲۲	په ډیلي کې وروستۍ شپه	۴۸۳
۲۷	له ډیلي نه تر کابله	۴۸۲
۲۸	د لیکوال لنډه پېژندنه	۴۹۱

د ډيلي تخت هېروړمه
خو نه هېرېږي ....

دعلامـه اقبـال شـعر او د هنـد دېـوې ملـي ترانـې پېـل دی چې وايي:

((ساري جهان سې اچهی هندوستان همارا))

خپل هېواد پر هر چاګران دی او هرڅوک لـه هغـه سره مېنـه لـري، کله کله دغه مېنه تر دې حده هم رسېږي، چې لـه ايمـان سره ېې ېوشـان شـي او بايـد داسـې هـم وي، پـه دې چـې ېوڅـوک او ېوشی په ېوه سېمه کې پېدا کېږي، هلتـه لـوېږي او هلتـه وده کوي هغه په طبيعي توګه له هم هغې سره خپـل اړېکي، احسـاس او ترټولو مهم خپل تخېل ملګری کوي او دا هغـه وړتېـا ده چې دېوه توکم اوټولنې نوی نسـل د نوېـو هڅـو او نوېـو بريـاوو پـر لوري بيايي.

هندوستان او د دغـه هېواد خلکـو او ان هغـو ځواکونـو چې دغـه هېواد يې کلونه کلونه تر واک او ځواک لاندې و، دا ېوه وړتېـا درلوده چې دلته ېې د علم او قلم پر وړاندې له دښمنۍ څخـه کـار نه دی اخېستی، همداده چې د خلکو اندوژوند ېې لـه انځورونـو او بتانو نېولې بېا تر اوسنۍ پرمختللې تاريخ لېکنې پورې لـه

چا پټ نه دی پاتې شوی. همدا ده چې ېو شمېر هندي پوهان دا هم وایي: ((زمونږ خپل اندوژوند او تاریخ زمونږ پر تیرو باندې انځوردی .))

د دې خبرې ېوه مانا داهم ده چې دلته ددغه هېواد خلکو خپل تاریخ او ژوند یا په خپله لېکلی او یا هم نورو د دوی په باره کې څه لېکلي دي.

همدا وجه ده چې دنړۍ پرمخ داسې تاریخ او داسې ملت چې لېک او لېکنه ېې درلودل، نه شته چې په هغو کی ددغه هېواد یادونه نه وي شوې؛ هرڅوک چې دلته راغلي او یا له دغې لارې تېرشوي، هغوی ددغه هېواد د ټولو ځانګړنو کېسې او افسانې هم لېکلي او هم ېې په شفاهي توګه له ځان سره ببلابېلو خواووته لېږدولي دي. په دې ډله کې ډېرمهم ېې (ابن بطوطه) او (فرانسوابرنیر) وو، چې د هند او سېمې په اړه ېې لېکنې د نړۍوالو لپاره په هر اړخېزه توګه د پاملرنې وړ دي.

د هند او هندو د مادي او معنوي ارزښتونو انعکاس په هر اړخېزه توګه د هر ملت او هرې ژبې په تاریخ کې ېومهم څېرکی دی، خارجي سېلانیان او زایرین؛ هغوی چې دچا خبره له آدمه تردې دمه دلته راغلي او هرڅه يې دپاملرنې وړلېدلي، هغه ېې په ېوه ادبي ډول کې د ادب، هنر او تاریخ مینه والو ته دېوه فرهنګي میراث او ېوې نادرې ډالۍ په توګه سپارلي دي .

د پښتو ادب او تاریخ په زړښو پانوکې دهند پوهنې ډولوی څېرکی له زرګونو کلونو راپه دېخوا خوندي دی، د لوی او حساسو لیکوالو او شاعرانو، چې پر دغې خوا رامخه شوې، دوی ددغه ګاونډي هېواد په باب ډوځه خامخا ویلي دي. خوشال خټک په دغه برخه کې ترټولو مخکښ دی، هغه د هند پوهنې او هند پېژندنې په برخه کې داسې میراث را پرې ایښی، چې هغه اوس زمونږ د دواړو ملتونو په تاریخي او فرهنګي ویاړونو کې ځانګړی ځای او اهمیت لري.

په هر ډول له هغه مهاله چې په افغانستان کې د نوي ادب او رسنیو نوی بهیر رامنځته شوی، په دغه ترڅ کې هم له خپلواک هندوستان سره، که څه هم ښکېلاک پر دوو برخو ووېشه، زمونږ اړیکي همداسې پیاوړې پاتې شول او د نړۍ ډوډې پېړۍ په اوږدو کې یې په پښتو ادب کې په اوسنۍ ځانګړې وړتیا او فورمونو کې انعکاس وموند، ډوه ډېلګه یې په دغه ادب کې دسفرنامو او یادښتونو لیکل وو، چې په اوسني عصر کې لومړنۍ سفرنامه د پښتو نومیالي لیکوال اوپوهاند اروابنیاد صدیق الله رښتین ولیکله او په هغې کې یې د خپل ډوه سفر داسې خبرې، چې د پښتنو لپاره د ځیرانتیا وړ ښکاربدې، وکښلې دا پر هغه مهال دهندوستان په اړه ډوانځوریزه اوهنري خبرتیا وه.

دادی تر استاد ربښتین وروسته دهغه پرلاره دهغه یوه بل لاروي
ګران یون صاحب هم پل کښښود ، له هغو پخوانیو پلونو یې د
هېرښت ګردونه پورته کړل او د خپلو سترګو لیدلی حال یې، چې
زمونږ له ژوند او تاریخ او دهند له تاریخ سره تړاو لري، زمونږ په
واک راکړ او دغه یونلیک (ددې لپي تخت هېرومه)یې ولیکه،
دغه یونلیک د بیان پر طرز او خپل ادبي خوند سربېره په زړه
پورې خبرتیایي او معلوماتي برخې لري. دا یونلیک زمونږ ځوان
نسل ته یوه ښکلې ډالۍ ده، چې کولای شي ددې په واسطه د هند
له تاریخ او کلتور سره څه ناڅه اشنا شي او مهمه لا په کې دا چې د
خپل سیاسي او ادبي تاریخ یوه ورکه خزانه په کې ومومي.
یون خپل دا یونلیک په منطقي تسلسل سره اوډلی او د ضروري
معلوماتو لپاره یې ګڼو اثارو ته هم مراجعه کړې ده. دا یونلیک
یوازې د سترګو لیدلی حال نه دی، بلکې د تاریخي او کره اسنادو
له مخې د نن، پرون او تېر پرون یو منطقي ترون هم دی. د تېرو
درېو لسیزو ناخوالو په ترڅ کې چې د خپلو او پردیو له خوا د
افغانستان پر تېر ویاړمن تاریخ ډول ډول ګردونه راوړل شول او
زمونږ د تاریخ دښمنانو هڅه وکړه چې تاریخي واقعیتونو ته هم بل
ډول رنګ ورکړي، دا اثر د هغو پر وړاندې یو مستند ځواب دی.
دا اثر زمونږ په ځوان نسل کې پر خپل ځان د باور روحیه روزي او
د دوو هېوادونو او ملتونو د تاریخ مشترکات ځلوي.

یون صاحب څو څوځلي هند ته راغلی، خو داځل راتګ یې له نورو هغو سره په دې توپیردرلود، چې له یوې بریا سره مل و، هغه ددغې لیکنې په ترڅ کې په هراړخیره توګه داسې څه دي چې ډېرې خبرې او ډېرې لیدنې په کې نوې لوستلای شئ.

نن سبا په زرګونو ځوانان په هند کې درس وایي، که دوی هر یو، یوه یوه کرښه دخپل استوګنځي په څنګ کې دافغاني ویاړونو په اړه ولیکي، نو هغه به په زرګونو کرښې شي، داسې چې له هغو څخه به زمونږ خلک او زمونږ نوی نسل ګرد سره خبر هم نه وي. هسې خو دکتواز او زرمت یاران له سلګونو کلونو راهیسې د (کلکتې) او (اسام) د تودو شپو خړ ستوري په میاشتوکلونو دلته شمېري، خوډېرلږ په کې داسې دي چې بایډ ځان پر دغه خاوره باندې له خپلو ویاړونو خبرکړي، خو زمونږ ځوان کول بایډ داکار ونه کړي، دوی بایډ دلته پر ډېرو شیانو ځانونه خبرکړي.

زمونږ دپښتو او پښتنو دویاړونو یوه ناپښتون منتقد یومهال په یوه بحث کې په رښتینې توګه دا اعتراف وکړچې: ((که زه هندوستان ته نه وای راغلی او دلته مې دپښتنو برم، پرتم او ددوی فرهنګپالنه نه وای لیدلې او نه مې وای محسوس کړې، نو ما به تل ددوی پر وړاندې په پټو سترګو قضاوت کاوه ....)) دغو محصلینو ته په ټولیزه توګه زه تل همدغه مشوره ورکوم او

وایم چې د زده کړې یو هدف مو باید ځان پېژندنه او دځان تاریخ پېژندنه هم وي .
یون صاحب ددغه اثرپه لیکلو سره بیا یوبېلګیز او شعوري ګام پورته کړ، په دې هیله چې ددغه اثر لوستونکي او مینه وال به یې په شعوري توګه ولولي او په شعوري توګه به دغه حرکت په هرځای کې چې وي، له یون سره بدرګه کړي .

دیون دلازیاتو بریو په هیله

په درناوي

پوهنوال دوکتورعبدالخالق رشید

نوی ډیلی -هندوستان

سریزه:

د ډیلي تخت هېرومه

«د ډیلي تخت هېرومه» زما پنځم یونلیک دی، چې درنو لوستونکو ته وړاندې کېږي، یونلیکنه د نورو هغو په شان کوم داسې ادبي یا ژورنالستیک فورم نه دی چې تاکلی شکل، حد او برید ولري. له زریزو راهیسې د پېړیو په اوږدو کې یونلیکونه لیکل شوي، پر خپل وخت به یې دومره ارزښت درلود که نه، خو یونلیک داسې یو شی دی، لکه د سرو زرو په شان؛ خومره چې پرې زمانه اوړي، ارزښت او قیمت یې زیاتېږي. د چینایي (هیون تسنګ) او د (ابن بطوطه) عرب یونلیکونه هغه یونلیکونه دي، چې زموږ په هېواد کې د تاریخي موادو د استخراج لپاره تر ټولو پورته کېږي او زیاته یادونه یې کېږي. ابن بطوطه خو د هغه وخت د ګڼو اسلامي هېوادونو د تاریخ یوه برخه د تاریخ حافظې ته سپارلې ده. لکه څنګه چې ننني زمانه موږ ته نوې او سباني نسل ته زړه ده، دغسې پخوانۍ زمانه هم پخواني نسل ته نوې او موږ ته زړه ده. زمانه د پرون، نن او سبا دري نومونه لري او همدا پراوونه وهي. لکه څنګه چې پخواني یونلیکونه اوس ډېر ارزښت لري، اوسني به سباته ډېر ارزښت ولري. د یو یونلیک ارزښت په دې کې نه دی چې پېښې د یو جامد تصویر په شکل ثبت کړي، بلکې ستر ارزښت یې په دې

کې دی چې پښتو ته خوځون ورکړي (د پښتو ویډیویي انځورنه وکړي.) ؛ پښتې داسې ثبت کړي لکه څنګه چې دي او څنګه یو بل سره ترڅو لري. د یوه جامد او ویډیویي یا خوځنده تصویر ترمنځ توپیر په همدې کې دی چې جامد (بې حرکته تصویر) یوازې د یوه حالت انځورنه کوي، خو ویډیویي تصویر په یوه انځور کې د څو حالتونو انځورنه ده. په یونلیک کې مهمه خبره داده چې لیکوال د تجربو په مسلسل بهیر کې څه پیغام لېږدوي. یوه ټولنه چې د پېړیو په اوږدو کې یې د تکامل دا وروستی بڼه خپله کړې، د لیکوال په لومړۍ کتنه، هغه څه ډول ارزول کېږي؟ له خپلې ټولنې سره یې د هغې پرتلنه څه ډول ده؟ مشترکات او توپیرونه یې څه دي؟ ټولنه د عقایدو او افکارو د کوم مسیر او بحران له حالته تېره شوې؟ د خلکو د تفکر مجموعي ظرفیت څرنګه دی؟ کلتوري او ټولنیزو کشمکشونو، پرمختیاوو، د ټولنې په جوړښت او وده کې څومره رول لرلی دی؟ داسې ډېر مسایل شته چې د یونلیک د ظاهري جغرافیایي چاپېریال د انځورنې ترڅنګ ورته فکر په کار دی. په یونلیک کې دا هم مهمه ده چې لیکوال خپل پیغام په کومه بڼه لېږدوي؟ پیغام څرګند، شعاري او ناربطه دی که نه د ضرورت، واقعیت او عینیت له مخې د الفاظو په مناسب لباس کې؟ «د ډیلي تخت هېرومه» کې ما غوښتي چې داسې پیغامونه په کې ولېږدوم چې هم واقعیت لري، هم ربط او هم د دواړو (افغاني او هندي) ټولنو په ګټه دي. زمونږ د تاریخ یوه درنه برخه په هندوستان

کې پرته ده، د هېواد نوي او راتلونکي نسل ته د تاریخ ددې برخې ځلول یوه اړتیا ده. هندوستان له افغانستان سره تر یوه حده مشترک او ګډ کلتور لري، هند د تحمل داسې یوه ټولنه ده چې ډېرې تاریخي تجربې یې په لمن کې راټولې شوې دي. د یوې ګڼ قومیزې، ګڼ مذهبیزې او ګڼ کلتوریزې ټولنې د ثبات او پرمختګ راز په څه کې دی؟ دغه راز ته ګوته نیول، د هغه سپړل او په خپله ټولنه کې له دې لاسته راغلو تجربو څخه په ورېا ډول ګټه اخیستل، هغه پیغام دی چې ما غوښتي په دې یونلیک کې یې په طبیعي ډول ځای پرځای کړم. دا چې زه به څومره په دې هدف کې بریالی شوی یم او دا چې د یونلیک فزیکي جغرافیه د څومره پیغامونو د ځایونو ظرفیت لري، دا هغه مسایل دي چې درانه لوستونکي به یې خپله ارزونه کوي، خو زما چې څومره وس و، په هند کې د دوه میاشتنۍ استوګنې او سفر د مهال په ګډون مې نږدې یو کال پر دې یونلیک پرله پسې کار وکړ چې دا بڼه یې خپله کړه. د یونلیک لومړنۍ او ابتدایي بڼه مې د سفر پر مهال لیکلې او لومړني معلومات مې هم د ببلابېلو کرکټرونو او راویانو له خولې لیکلي، تر کمپوز وروسته مې د ایډېټ پر وخت دا محتویات او ارقام څو ځله کره کړي، له ببلابېلو کتابونو او په انټرنېټ کې له ببلابېلو سایټونو مې ګټه پورته کړې ده. هغه اثار چې تر ټې ګټه پورته شوې دا دي: «د سرمحقق زلمي هېوادمل: په هند کې د پښتو ژبې او ادبیاتو د ودې او ایجاد پړاوونه، د علامه پوهاند حبیبي: د پښتو

ادبياتو تاريخ، د محمد هوتک: پټه خزانه، د نثار احمد صمد: د شېرشاه سوري څو کيسې، د صفيې حليم: د بهوپال پښتانه، په کابل خپرېدونکې هند مجله، د عتيق الله پاڅون: د افغانستان تاريخي اطلس، هېواد ورځپاڼه» او ځينې نور چاپي اثار. په يونليک کې مې د اثارو سيستماتيک اخځ ځکه نه دی ورکړی چې ما له هغو اثارو څخه اکثره محتوا راټوله کړې او دلته مې ځای کړې ده. د اړتيا وړ محتوا اکثره د اثارو په يوه يا څو مخونو کې نه وه؛ د محتوا ځينې برخې د يادو شويو اثارو د څو ټپلابپلو مخونو د مانا نچوړ و، بله دا چې يونليک د يو علمي اثر بڼه هم نه لري چې يو څوک دې ضرور له علمي ميتود سره سم اخځونه هم ځای پرځای ياد کړي. تر اوسه پورې په پښتو او د افغانستان په دري ژبو کې د يونليکونو شمېر ډېر زيات نه دی او نه ورته لکه د ځينو نورو ادبي او ژورنالستيکو فورمونو په شان څه داسې کوټلي معيارونه، اصول او قاعدې غوره شوي، چې ليکوال دې د هغو په رڼا کې حرکت وکړي، کېدی شي يو وخت داسې راشي چې ګڼ شمېر يونليکونه وليکل شي او بيا د هغو د ليکډول او محتوا پر بنسټ يو لړ معيارونه وضع شي او ورو ورو دا ليکنې فورم هم د يو لړ مشخصو اصولو تابع شي، خو اوس چې دا يونليک ګورئ، دې ته مخکې تر مخکې کوم شکلي معيارونه نه وو ټاکل شوي.

دا چې دې یونلیک ته مې ولې «د ډیلي تخت هېرومه» نوم ورکړی؟ دا هم یوه تاریخي ریښه لري. د پاني پت د فاتح لوی احمدشاه بابا یو ښکلی غزل دی:

ستا د عشق له وینو ډک شول ځیګرونه
ستا په لاره کې بایلي زلمي سرونه
تاته راشمه، زړګی زما فارغ شي
بې له تا مې اند ښه نې د زړه مارونه
که هر څو مې د دنیا ملکونه ډېر شي
زما به هېر نه شي دا ستا ښکلي باغونه
د ډیلي تخت هېرومه چې رایاد کړم
زما د ښکلې پښتونخوا د غرو سرونه
د رقیب د ژوند متاع به تار په تار کم
چې په تورو پښتانه کا ګوزارونه
د فرید او د حمید دور به بیا شي
چې زه و کاندم په هر لوري تاختونه
که تمامه دنیا یو خوا ته بل خوا شي
زما خوښ دي ستا خالي تش ډګرونه
احمدشاه به دغه ستا قدر هېر نه کا
که و نیسي د تمام جهان ملکونه.

دا شعر له لسیزو راهیسې زما په حافظه کې و. ډېر زیات افغانان دا شعر خوښوي. کله چې له استاد خالق رشید سره له ډیلي نه د پاني پت پر لوري روان وو، نو له استاد څخه مې وپوښتل: «دا چې احمدشاه بابا د ډیلي تر تخته د پښتونخوا د غرونو سرونو ته ترجیح ورکوي، اساسي علت یې شاید د وطني مینې او محبت عنصر وي، هر چا باندې خپل وطن ګران وي، خو ددې ترڅنګ کوم بل فرعي علت هم لري که نه؟» استاد خالق رشید موسکی شو، ویې ویل: «طبعاً لري یې» ما وویل: «استاده دا راته ووایه چې احمدشاه بابا په اوړي کې هند ته راغلی و که په ژمي کې؟ که په اوړي کې راغلی و، دلته خو اور باد ېړي، که دا ماته چې یو عادي سړی یم، هم د ډیلي تخت راکړي والله که ورته ټینګ شم، پاتې خو لااحمدشاه بابا. هغه وخت خو نه برېښنا وه، نه ایرکنډېشن، پر امیر او فقیر د ګرمۍ زور یو ډول تطبیقېده، زمونږ د کندهار ځوانان چې کابل ته راشي، زړه یې تنګېږي پاتې خو لاهندوستان. طالبان چې به کله له کندهاره کابل ته راغلل، له جګړې څخه به نه ستړي کېدل، خو کابل کې به یې زړه تنګېده، نو د کندهار مېلې، شړومبې او غېږې به یې یاد ېدلې، نو که احمدشاه بابا په اوړي کې هندوستان ته راغلی وي او دلته یې بیا سوبې هم کړي وي، نو زه فکر کوم تر جګړې به هم د هند ګرمۍ زیات ځورولای وي.» استاد خالق رشید راته وویل: «کله چې پاني پت ته لاړ شو، وبه ګورې چې جګړه څه وخت پیل شوې ده؟» ربښتیا هم هلته چې لاړو نو جګړه د «جولای» پر

میاشت پیل شوې وه، چې د سرطان له میاشتې سره سمون خوري او پوره درې میاشتې یې، چې ښه ګرم اوړی و، دوام کړی دی. استاد خالق رشید ته مې وویل: «دا خو رښتیا هر څه په ګرمۍ کې تېر شوي دي.» خیر په هر صورت د بابا دا شعر زما ډېر خوښېده او له هېواد سره یې د بابا د ژورې مینې انځورنه کوله، نو ځکه مې ددې شعر د تاریخي او هېوادني ارزښت له مخې د هغه د یوې مسرې نیمه برخه «د ډیلي تخت هېرومه» ددې یونلیک د عنوان په توګه غوره کړ.

لکه څنګه چې دمخه مې یادونه وکړه؛ ددې یونلیک لومړی متن مې په هند کې د خپل دوه میاشتنې سفر په ترڅ کې لیکلی او بیا مې د ببلابېلو سرچینو په واسطه د یوه کال په ترڅ کې کره کړی. زما تر بیا بیا کتنې وروسته مې ګران ورور (اسد ساحل) ته چې زما د سفر ملګری و، د کتنې لپاره ورکړ، (اجمل فدایي) هم د ځینو یادونو په تازه کولو او د ځینو تصویرونو په کره کولو کې خپله مرسته وکړه، بیا مې هند کې استاد خالق رشید ته، چې هغه هم ددې یونلیک یو اساسي کرکټر دی، ولېږه، د هغه تر کتنې او سمون وروسته مې یو ځل بیا په کې څه بدلون راوست، زما تر بیا کتنې وروسته مې یو ځل بیا اسدساحل، عطاالله حیران او ښاغلي (داود سلیم) ته ورکړ، هغوی هم یو ځل بیا وکوت، وروسته مې بیا ایډېټ کړ، بیا مې ګران (وفاالرحمن وفا) ته ورکړ، هغه هم په ځیر

سره وکوت. وفاالرحمن زما ټول اثار له یوې مخې کتلي، په ایډ ښت کې اوس دومره پوخ شوی چې دی یې یوځل وګوري، نو زما زړه ایله ډاډه شي. کله چې وفاصیب وکوت نو د وروستي سمون لپاره یې بیا ماته راکړ، ما د وروستي ځل لپاره وکوت او بیا نو د چاپ پر لوري لاړ، په دې کې خو مې لاد ښاغلي ضیاءالرحمن ضیاء یادونه ونه کړه چې نه یوازې یو پوخ کمپوزر دی، بلکې یو ښه لیکوال او پوخ ایډ ښټر هم دی. د ضیاالرحمن ضیاء ګوتې د خدای په فضل د پښتو متن له ټایپ او سمون سره داسې روږدې شوي لکه چغل چې د غنمو پاکي له ناپاکۍ څخه ښلوي؛ هر لیکلی متن چې ده ته ورکړې په لومړي پړاو کې د یاګانو په ګډون، د (پر، له، د، په، ځینې، ځنې، په منځ، ترمنځ، سربېره، برسېره) او داسې نورې په سلګونو کلمې خو سم له لاسه پر خپل خپل ځای سموي او کاروي. کله چې ضیاءالرحمن ضیاء په ننګرهار کې و د یو شمېر هغو لیکوالو لاس پرې ډېر ازاد و چې د زیاتې لیکنې لېوال وو، خو د ایډ ښت یا سمون اوسپله یې نه لرله، کله چې ضیاءالرحمن ضیاء له جلال اباده کابل ته راغی، نو د یو شمېر لیکوالو د سواد منګی هم مات شو. زما د ټولو اثارو په کمپوز او اتومات ایډ ښت کې دده پراخ زغم، لکه د نورو پورتنیو ښاغلو په شان هم د ستاینې وړ دی او هم د یادونې. له دې پورته یادونې څخه مې موخه دا وه چې زما دې

یونلیـک هـم لاس پـه لاس یـو دورانـي یـون کـړی او بېرتـه ماتـه رارسېدلی دی. زه د ټولو هغو دوستانو منندوی یم چې په مستقیم او نامستقیم ډول یې ددې اثر په بشپړاوي او چاپ کې مرسته او همکاري کړې ده. هیله لرم چې دا اثر د نړۍ په دې سیمه کې د دوو سترو ملتونو د پېژندنې په برخه کې لږ تر لږه د یوه څرک په توګه کار وکړي.

په ټوله فرهنګي مینه

پوهندوی محمد اسمعیل یون

د ۱۳۸۹ل کال د تلې ۲۵

د افغانستان د جمهوري ریاست

د ارګ مانۍ

د سفر علت او ضرورت

زه په دې نړۍ کې د هغو انسانانو له جملې څخه يم، چې ډېر سفرونه کوي. ژوند خپله يو سفر دی؛ پيدا شي، پيل شي، ترسره او پناه شي. سفر د ژوند ملګری دی او ژوند د سفر. سفر په ژوند کې کېږي او ژوند په سفر کې. زما دا درېيم ځل دی چې هندوستان ته ځم؛ دوه ځله له خپلې مېرمنې سره د هغې د ناروغۍ د علاج په خاطر او دا درېيم ځل بيا بل ډول (ښوونيز) سفر و. په تېرو اوو اتو کلونو کې ټولنيزو، سياسي او د ژوند نورو بوختياوو داسې سره سرګردانه کړی يم، چې يوه ورځ دمه هم راته ډېر غنيمت ګڼل کېږي. له هغې ورځې چې زه (د جمهوري رياست د امنيت شورا دفتر کې د فرهنګي چارو مسول) په توګه دنده اجراکوم، د نورو سياسي بوختياوو ترڅنګ مې خپل اساسي فرهنګي کار ته هم کار ويلای دی. کله چې زه دې دفتر ته راغلم، نو په لومړي سر کې اکثرو (ارګمېشتو) مامورينو زما د کار هرکلی وکړ. د هېواد په کچه مې يو څو ملي کارونه ترسره کړل، چې هم يې د جمهور رئيس پام ځانته راواړوه او هم يې ولسي ګټه څرګنده وه. دې پرمختګونو ورو ورو زما د نورو کارونو او ملي پلانونو پر وړاندې خنډونه راوټوکول. کله چې ما د خپلو ټولنيزو او ملي کارونو پر وړاندې خنډونه په خپلو سترګو ولېدل او خپل وس مې

ورسره پرتله کړ، د خندونو او وس انډول مې برابر نه و، نو د خپل کار مسیر مې بدل کړ، ومې غوښتل همغه هدفونه له بلې لارې ترسره کړم؛ هسې خو هم زما آر مسلک او کار فرهنګي هڅې دي، نو دا زما لپاره لا یو ښه چانس شو چې که څوک مې د نورو سیاسي او ملي کارونو څرګند مخالفت او ممانعت کوي، نو د فرهنګي کارونو او خدمتونو مخالفت ته خو په څرګند ډول هېڅ دلیل او منطق نه شي برابرولای.

د فرهنګي کار لپاره مې یوه ستراتیژي جوړه کړه: یو هغه فرهنګي کارونه وو چې دولتي او نادولتي وو او یا د نورو فرهنګیانو د کارونو لپاره کار و، هغو ته مې د دفتر کاري مهالوېش جوړ کړ او بل هغه فرهنګي کارونه وو، چې ما د تېرو شلو کلونو په بهیر کې کړي وو، د هغو بیا انسجام او انتظام ته ډېره اړتیا وه؛ د تېرو لیکلو چاپي او ناچاپ اثارو اوډنه، منظمونه او بیا چاپ، ددې لپاره مې هم یو پلان جوړ کړ، خپل ملګري: (وفاالرحمن وفا) او (ضیاءالرحمن ضیاء) دواړه مې په کې شریک کړل، کارونه مو هم سره ووېشل، د شلو کلونو په بهیر کې مې خپل ټول چاپي او ناچاپ اثار، متفرقه، نوې او پخوانۍ لیکنې ټول سره راټول کړل، ډلبندي مې کړل، پر کمپوز، سمون او چاپ مو پیل وکړ.

دوه نیم کاله مې په پرله پسې ډول پر دې پروژه کار وکړ، ان تر دې چې پر دې مهال کوم چېرته پر سفر هم تللم، نو د کتابونو

توري به راسره وو ، په الوتکه کې به مې توري لوستل او ليکنې به مې سمولې.

په مجموعي ډول مې په کتابي سايز تر (۳۵) زره مخونو زيات



په کابل سرينا هوټل کې د کتابونو د مخکتنې غونډه

ايډيټ وکړ، دې کار نو زه او زما ملګري له ذهني پلوه ښه ستړي کړو. کله چې ټول (۳۳) واړه کتابونه چاپ شول او په کابل سرينا هوټل کې د هغو د پرانيستې غونډه جوړه شوه، نو تر هغه وروسته مې ځان داسې احساس کړ، لکه يو لوی غر مې چې له اوږو پورته شوی وي.

په کابل سرينا هوټل کې د کتابونو د مخکتنې غونډې کې د ځينو کورنيو او بهرنيو مېلمنو ترڅنګ، په کابل کې د هند سفارت د سياسي چارو مسول ښاغلي جي پي سنګ(J.p.singh)



په کابل سرینا هوټل کې د کتابونو د مخکښې غونډه

هم ګډون کړی و. هغه بیا یو وخت ماته د هند په سفارت کې د کتابونو د مبارکۍ ترڅنګ وویل: ((د هر زیات کار دې کړی، هر کله که هندوستان ته د تفریح لپاره تللې، نو زه دې په خدمت کې یم، د سفر ټول امکانات زه برابروم.)) ښاغلي سنګ ته مې وویل: ((هند ته خو ځم، خو دا چې څه وخت به لاړ شم دا به وخت ته وګورو.)) هغه وویل: ((غږ به ستا له خوا وي. که کورنۍ دې هم بیایې، مونږ به د وېزې ټول امکانات برابر کړو.))

د (۱۳۸۸ل)کال په (وري) کې مې بیا له ښاغلي جي پي سنګ سره ناسته وکړه، هغه وخت د جمهوري ریاست د ټاکنو اوازې شوې، نو ځکه مې سفر پاتې شو، په دې کې څو میاشتې تېرې شوې، خو وخت برابر نه شو، بیا مې پرېکړه وکړه چې د جمهوري

ریاست د ټاکنو پر دویمه ورځ به ځم، دا ټاکنې هم وشوې، خو دا انتخابات هم پر یو بل جنجال واوښتل، بیا مې وویل، کله چې وروستۍ نتیجه اعلان شوه، پر همغه ورځ به ځم، نتیجه چې اعلان شوه د دویم پړاو مسله په کې مطرح شوه، دا یو بل جنجال شو، خو هغه جنجال هم په پای کې په یو بل ډول حل شو، خو تر هغه وروسته هم شرایط همداسې پسې سختېدل. په پای کې مې غوښه فیصله وکړه چې دا ځل هر څه کېږي ځم به. ښاغلي جي پي سنګ ته مې وویل: ((دا سې یو کورس زمینه برابره کړه چې هم درس ولولم، هم استراحت وکړم او هم مې په فکر کې یو څه تغیر راشي.))

هغه وویل: ((د IT او انګلیش کمونیکشن په برخه کې کورسونه لرو، د دوو میاشتو زیات و کم وخت لپاره دي.)) ما وویل: ((همدا انګلیسي ژبه تعقیبوم.))

د (۱۳۸۸ل)کال د (عقرب) میاشت وه، له دفتره مې یو غوښتنلیک ترتیب کړ او جمهور رئیس سره مې د ملاقات زمینه برابره کړه. ولسمشر ته مې وویل: ((ډېر ستړی شوی یم، غواړم د څه وخت لپاره هند ته لاړ شم، هم به یو لنډ مهالی کورس ولولم او هم به لږ دمه وکړم.)) هغه راته وویل: ((څه غواړې؟)) ما وویل: ((اجازه غواړم.)) هغه په غوښتنلیک کې د امنیت شورا دفتر ته ولیکل: ((د هندوستان هېواد ته د لنډ مهالي کورس لپاره اجازه ورکړئ او تر بېرته راتګ پورې یې په دفتر کې ټول حقوق خوندي



د افغانستان اسلامي جمهوريت
دملي امنيت شورا دفتر
د فرهنگي چارو رياست

نېټه	وړانديز	حکم
	د افغانستان د اسلامي جمهوريت د جمهوري رياست محترم مقام ته! زه پوهندوی محمد اسمعيل يون د ملي امنيت شورا د دفتر د فرهنگي چارو رئيس، غواړم د هندوستان هېواد ته د يوه لنډ مهالي کورس لپاره لاړ شم، زه هيله لرم نوموړي کورس ته د تګ لپاره اجازه راکړئ او هم هيله من يم په همدې تاکلي موده کې د ملي امنيت شورا په دفتر کې زما ټول دفتري حقوق خوندي وساتل شي. په درنښت پوهندوی محمد اسمعيل يون د ملي امنيت شورا دفتر د فرهنگي چارو رئيس	وکتل شو! د ملي امنيت شورا دفتر ته! د هندوستان هېواد ته د لنډ مهالي زده کړې لپاره پوهندوی محمد اسمعيل يون ته د تګ اجازه ورکړئ او د زده کړې پر مهال يې دفتري حقوق خوندي وساتئ! حامد کرزی د افغانستان د اسلامي جمهوريت جمهور رئيس

وساتئ!.)) دا حکم يې امضا کړ او ببرته يې راکړ، ما ترې پر خپل وخت مننه وکړه.

د ژوند متواتري ستړياوې او د انګليسي ژبې د زده کړې ضرورت ددې سبب شو چې په پای کې دې سفر ته لاره اواره شي.

له کابله تر ډهلي

د (۲۰۱۰م)کال د جنورۍ پر (۲) او د (۱۳۸۸ل)کال د مرغومي پر (۱۲) مه نېټه د الوتکې ټکټ او د سفر نور لوازم ټول برابر شول. زما د سفر ملګري (اسدالله ساحل) چې (د افغانستان د علومو اکاډمۍ د سیمه ییزو مطالعاتو په مرکز) کې کار کوي، د سفر تخنیکي امکانات ټول برابر کړي وو. پر همدې ورځ له اسدالله ساحل او ثناالله خان تسل سره په کابل کې د وچې مېوې منډه یې ته ورغلو، نرۍ دې (۳۰) کیلو وچه مېوه مو، چې ممیز، توت، متاک (چارمغز) بادام، پسته او نور په کې شامل وو، واخیستل. له افغانستانه چې څوک هندوستان ته ځي، نو تر وچې مېوې بله ښه ډالۍ نه شته، چې هلته یې یار و دوست ته ورکړي. د شپې مې په خپل بیک کې د سفر ټول ضروري شیان کېښودل. اسدالله ساحل سره مې په زړو مکروریانو؛ زمونږ د کور مخې پارکینګ کې د سهار پر شپږو بجو وعده کېښوده، ساحل هم ټیک پر شپږو بجو راغی، له هغه ځایه د هوایي ډګر پر لوري وخوځېدو، شپږ نیمې بجې هلته ورسېدو، ان تر اصلي وخته لا دمخه ورسېدو. څرنګه چې زما موټر هوایي ډګر ته د ننوتو کارت درلود، نو د کابل نړیوال هوایي ډګر د ترمینل تر وره پورې په اسانۍ سره لاړو. د ډګر له پولیسو مو وپوښتل: چېرته لاړ شو؟

هغوی وویل: ((نوي ترمینل ته لاړ شئ!)) له هغه ځایه په دوو درېو دقیقو پلي مزله ترمینل ته ورسېدو. دا لومړی ځل و چې نوي ترمینل ته لاړم، که څه هم د جوړېدو له پیل او پای څخه یې ښه خبر وم، خو له دې ترمینله مې الوتنه نه وه کړې. کله چې ترمینل ته داخل شوم، نو زړه مې خوشاله شو، یو نوی عصري ترمینل چې د وخت ټولې اړتیاوې یې په پام کې نیولې دي. سړی چې (سړی) وي او په خپل هېواد کې دا ډول ابادي وګوري، نو زړه یې باغ باغ شي. که څه هم دا ترمینل د مساحت او وسایلو له پلوه د نړۍ د



د کابل د نړیوال هوایي ډګر نوی ترمینل

پرمختللو هېوادونو له ترمینلونو سره سیالي نه شي کولای، خو زمونږ د هوایي ډګر له زاړه ترمینل سره یې ډېر زیات توپیر درلود.

دغه راز د منځنۍ اسیا او د درېیمې نړۍ د نورو هېوادونو د هوایي ډګرونو تر ترمینلونو که ښه نه و، نو خراب هم نه و. دا ترمینل د جاپان هېواد په (۳۵) ملیونو ډالرو وړیا مرستې جوړ شوی دی. (۲۰) متره سور او (۳۷۰۰) متره اوږدوالی لري.

د ترمینل پاکي او صفایي خورا زیاته وه، امنیتي چارې یې د یوې خصوصي امنیتي کمپنۍ پر غاړه وې. زمونږ بیکونه یې د چک له سکېنر ماشینه تېر کړل. ځینې بیکونه یې تر چک ماشینه وروسته بیا راسپړل او یو یو شی یې بیا چکاوه. زمونږ بیکونه یې هم همدې پروسې ته کېښودل، مونږ نو خپل شیان په بیکونو کې داسې منظم اېښي وو، چې لټون او تلاشۍ یې نظم ته ښه زیان اړولای شو، خو مونږ بیا هم د همدې ډول تلاشۍ په باب هېڅ ونه ویل. مخکې تر دې چې زما او د اسد ساحل بیکونه دې حالت ته لاړ شي، له امنیتي مسولینو څخه د یو تن، چې مخابره یې په لاس کې وه، پر ما سترګې ولګېدې، راغې ماسره یې ښه ګرم سترې مشي وکړل، ماته یې وویل: ((یون صیب چېرته ځې؟)) ما وویل: ((هند ته))، ویل یې: ((بیکونه دې چېرته دي؟)) ما ویل: ((هغه دي؛ دویم ځل تلاشۍ ته منتظر یو)) سملاسي یې زمونږ بیکونه راواخیستل، هغوی ته یې وویل: ((د یون صیب بیکونه دي.)) ان تر هغه ځایه یې مونږ بدرګه کړو چې هلته بیکونه تلل کېږي، تسمه ترې تاوېږي او مارک یا نښه پرې وهل کېږي. مونږ ترې مننه وکړه، خو د نامه پوښتنه مې ترې ځکه ونه کړه چې هغه به ویل ماتاسې

سره دومره مرسته وکړه او ته مې لا په نامه هم نه پېژنې. خپل غټ بیکونه مو هلته تسلیم کړل او خپله له وړو وړو کڅوړو سره د ترمینل دویم پوړ ته پورته شو، هلته یو ځل بیا وروستی چک و او له سکېنر ماشینه تېرېدل، دا نو بیا همغسې له نړیوال معیار سره برابره تلاشي وه؛ دا ماشین هېڅ اوسپنیز شی نه شي زغملای، تر هغې تلاشی هم تېر شو او هغه هال ته لاړو چې ټول مسافرین په کې د الوتنې لپاره انتظار باسي.

په هال کې ډېر وخت منتظر پاتې شو، خو د ټلېفون دې کور ودان وي، یوازې یې پرېنښودو؛ دقیقه پر دقیقه به زنګونه راتلل، ما هم دا وخت غنیمت وګانه، ځینو هغو دوستانو ته چې دا ډېر وخت ورسره په تماس کې نه وم پاتې شوی، هغو ته مې زنګونه ووهل، د حال واحوال پوښتنه مې وکړه. د هند په سفارت کې مې ښاغلي جي پي سنګ (J.p.singh) ته، چې ددې سفر په برابرولو کې یې مرسته کړې وه، هم یو میسېج (پیغام) ورولېږه او مننه مې تري وکړه. ساعت یوولس بجې شو، خو بیاهم د الوتنې پته ونه لګېده، په هال کې د مسافرینو په منځ کې یو شمېر داسې مسافرین هم وو، چې زه یې پېژندلم، ځینو به ستړي مشي راکړل، د حال پوښتنه به یې وکړه او ځینو بیا د سیاسي او ټولنیزو حالاتو د بدلون په باب پوښتنې کولې. ما به هم ورسره خپلې اندېښنې او معلومات شریکول.

تر ډېر اوږده انتظار وروسته، څه کم دولس بجې وې چې الوتکې ته د ورختو جوګه شو. تر معمول چک وروسته الوتکې ته



د هند د هوايي ليکې يوه الوتکه

پورته شو او پر خپلې څوکۍ کېناستو. زه او اسد ساحل څنګ په څنګ پر څوکيو کېناستو. د الوتکې ستوارډيستانو په الوتکه کې د سفر شرايط، د احتمالي خطر په حالت کې له ښېرنيو دروازو څخه د وتلو لارې چارې او د ضرورت پر وخت له اکسيجن څخه ګټه اخيستنه تشريح کړل.

هندي ستوارډيستانې هغومره ښکلې نه وې، لکه د ځينو نورو هېوادونو د هوايي شرکتونو خدمې چې ګورې. په هند کې چې کومې ښکلې او بيا ډېرې ښکلې نجونې پيدا شي، نو له فلمونو او ډرامو څخه نه وزګارېږي، ايله د فلمي کمپنيو ارتياوې پوره کړي، تر هوايي شرکتونو يې ډېر کم څرک رارسېږي. زمونږ د افغاني شرکتونو ستوارډيستانې تر هندي هغو ښکلې او پاکې

ښکاري. (انډين ايرلاين) (د اريانا افغان هوايي شرکت) ته په خدماتو کې تقريباً نږدې دی. ډېر څرګند توپير په کې نه ليدل



کېږي، خو دا دواړه هوايي شرکتونه د نړۍ له پرمختللو هوايي شرکتونو سره د سيالۍ جوګه نه دي. غرمنۍ مو په الوتکه کې وخوړه، د افغانستان پر وخت نږدې يوه نيمه او د هند پر وخت نږدې دوه نيمې بجې وې چې ډيلي هوايي ډګر ته ورسېدو.

څلور ساعته په ډيلي هوايي ډګر کې

کله چې الوتکه د ډيلي پر هوايي ډګر کښته شوه، نو له ميده ميده باران سره سپين ګردونه او د سپينو وربځو يو څپه هم راورسېدل. دې ډول ګرد ته په هند کې فوګ (Fog) وايي چې په لس متري کې دې هم څوک نه ښکاري، د الوتکې پيلوټ اعلان وکړ: ((د هوا د خرابۍ له امله تاسو همدلته په الوتکه کې پاتې کېږئ او کله چې مورږ ته د هوايي ډګر د لارښوونکو له خوا معلومات راکړل شول، بيا به تاسو ته اعلان وکړو او د ترمينل مخې ته به ځو.)) پر ما باندې چې د غرمې ډوډۍ تر خوراک وروسته ضرور خوب راځي، دا وخت مې د ځان لپاره غنيمت ګڼلې او زمورږ د يوه کليوال په اصطلاح ((د خوب ګبر مې ولګاوه))؛ (نږدې نيم ساعت) به ويده شوی وم، چې ببرته مې سترګې وغړولې، همغه خرک او همغه درک و، بيا مې اخوا دېخوا په الوتکه کې پر اينبودل شويو مجلو لږ وخت تېر کړ، خو الوتکه له ځايه د خوځېدو نه وه، په الوتکه کې چې دې هر چاته کتل له تندي يې د ناراحتۍ احساس له ورايه ښکاربده، چا به خپله خوله وازه کړه، ساه به يې وکښله، چا به خپل دواړه لاسونه جګ کړل او پر شا څوکۍ به يې راتاو کړل، ځينې به د الوتکې په دهلېز کې څو ګامه کښته پورته لاړل، ځينې شوخو افغان ځوانانو به د الوتکې

پورته چت کې هغه بټن بار بار وهله چې هرڼه به يې کاوه، خو دې ټولو تنګسياوو پر الوتکې هېڅ اغېز ونه کړ، همداسې ځای پرځای ولاړه وه، (نږدې دوه نيم ساعته) همدلته ځای پرځای پاتې شو، نور نو د خلکو خُلق دومره تنګ شوی و، چې چا سره خبره هم نه کېده، تر دوه نيمو ساعتونو ځنډ وروسته الوتکې د ترمينل پر لوري حرکت وکړ، يو ځای ته چې ورسېدو، دا يې نو وروستی تمځای و. څو دقيقې وروسته د الوتکې تر سينې پورې (۳۰۲) ته ورته اوږد هندي موټر راورسېده، په هغه کې سواره شو او د ترمينل د دخولې وره له لارې ترمينل ته ورداخل شو.



د ډيلي د هوايي ډګر دخولې ترمينل

کله چې ترمينل ته ننوتو، نو مسافرين په څو اوږدو ليکو کې ولاړ

وو؛ د هندیانو لپاره ځانته لیکې او د بهرنیانو لپاره جلا ځانګړې لیکې وې، بهرنیان په دوو ځانګړو لیکو کې ولاړ وو. سره له دې چې ویل کېږي په بهر کې هرڅه د قانون مطابق ترسره کېږي، خو دلته لیکې نه منظمې وې او نه هم د قانون مطابق؛ په رڼو سترګو دې لیدل چې یو څوک درڅخه مخې ته کېده. د پاسپورټونو د ټاپې لګولو مامورین هم د هندیانو د خوی مطابق ډېر سست وو، ورو ورو یې کار کاوه، د سړي یې دومره زړه تنګاوه تا به ویل چې پر لاس یې خوله ولګوې، یو ځل به یې کمپیوټر ته کتل، بیا به یې شخص ته، بیا به یې کاغذونو ته، پر هر شخص به دا عملیه څو ځله تکرارېدله، په تېره بیا پر هغو افغانانو چې ناروغان به وو، زاړه به وو او پر ژبه به هم نه پوهېدل او نابلده به هم وو. مورې چې د مامورینو پر دې سست حرکت پوه شو، نو ځان مو د خدای هیلې ته وسپاره. په لیکه کې (د ننګرهار پوهنتون د هندي څانګې) یو ټولګی محصلین هم راسره مخامخ شول، دوی د ستاژ یا عملي زده کړو لپاره د هند (اګرې) ښار ته روان وو. په ننګرهار پوهنتون کې هندي څانګه نوې جوړه شوې او محصلین یې د ژبې د زده-کړې په موخه د ټاکلي وخت (یو سمستر) لپاره هند ته ځي. دوی سره مو تر روغبړ وروسته د حال او احوال پوښتنه وکړه، ډېر ځنډ مو پر سیاسي، ټولنیزو او ادبي بحثونو تېر شو، دې کار زمورې پام پر بله کړ؛ د اوږده او رنځوونکي انتظار بار راباندې لږ څه کم شو. سیاسي بحثونه کله کله ښه پر دې وي: یو خو په کې د تجربو

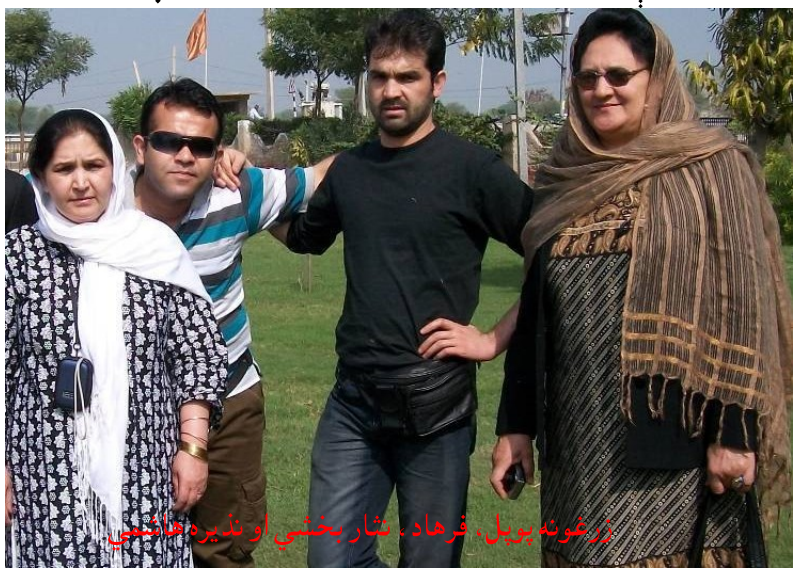
تبادله کېږي او بل د شخصي بحث يا غيبت پرځای چې د يو چا شخصيت په کې داغمن کېږي، تر هغه خو سياسي بحث ډېر ښه دی، په دې شرط چې د نظر وسعت په کې وي، افکار په کې تبادله کېږي او يوه نيمه نوې خبره هم په کې زده کېږي. (نږدې دوه ساعته) په همدې ليکه کې ولاړ وو چې په پای کې زمونږ نوبت راورسېد، تر دخولي وېزې وروسته زه او اسد ساحل د خپلو بيکونو په لټه کې شو، تر (پنځه لس دقيقو) انتظار او پلټنې وروسته مو خپل بيکونه ترلاسه کړل او له هوايي ډګره د وتلو په حال کې شو، خو مخکې تر دې چې له هوايي ډګره ووځو، ساحل د هغې کمپنۍ مسول ته، چې د کورس مسوليت يې درلود او مخکې تر مخکې يې، مونږ ته په راکړې لارښود کې نوم ليکل شوی و، ټلېفون وکړ، هغه وويل: ((تاسو ته په هوايي ډګر کې موټر ولاړ دی.)) له ترمينله چې راووتو نو د هغو سلګونو هرکليوالو ليکو ته راورسېدو چې د خپلو مسافرينو انتظار يې کاوه، چا، چاته لاسونه خوځول، د چا پر سينه د چا نومونه ليکل شوي وو، چا د چا نومونه پر لوحو ليکلي وو او څوک همداسې ولاړ وو. د ليکو نيمايي برخې ته چې ورسېدو، نو پر محبوب الله محبوب مو سترګې ولګېدې، چې له لرې يې مونږ ته لاس خوځوه: ((يون صيب، يون صيب دلته يم، دلته يم.)) محبوب الله محبوب سره يوځای شو، تر روغبړ وروسته له هوايي ډګره ووتو. محبوب

زمونږ یو تکړه فرهنګي ملګری دی، عمر یې کم، قد یې ټیټ، خو کار یې زیات او ارادې یې لوړې دي، ډېر لوړ اجتماعي خصلت لري، په فرهنګي کارونو او ټولنیزو روابطو کې ډېر فعال دی. محبوب وویل: ((زه ان یوولس بجې راغلی وم، بیا مې دلته د معلوماتو له دفتره وپوښتل، هغوی وویل: د هوا د خرابۍ له امله مو الوتنې ځنډولي، خو بیا هم زه همدلته په هوایي ډګر کې پاتې شوم. ښه په خیر راغلئ!)) محبوب نو مورږ پسې ډېر خپه و، اسدساحل ورته د معلوماتو پاڼه ورکړه، هغه سملاسي ټلېفون وکړ او هغه ډرېور یې پیدا کړ چې مورږ پسې هوایي ډګر ته راغلی و.



محبوب اردو ژبه ډېره ښه زده کړې ده، ډرېور سره لست و، مورږ وو تنو افغانانو ته منتظر و. هغه وویل: ((ستاسو څلور تنه نور افغانان هم هلته منتظر دي، ټول به هلته ورشو او بیا به یوځای هوټل ته لاړ شو.)) له هوایي ډګره راووتو، په یوه څنډه کې څلور تنه افغانان (دوه نرینه او دوه ښځینه) له خپلو درنو بیکونو سره ولاړ وو. سترې مشي مو سره وکړل، خپل ځانونه یې معرفي کړل، خو نومونه یې ما حافظې ته ونه سپارل، ډرېور وویل: ((په لست کې ماسره اوه کسه یاست د (اجمل) په نوم یو تن پاتې دی.)) ساحل ورته وویل: ((هغه مورږ سره

په الوتکه کې نه و.)) ډربور وویل: ((ځو به نو؟)) مورِ وویل: ((هو



ځو به،)) د محبوب په شمول مورِ اوه کسه کښدو، خو دوی یو وړوکی سوزکی موټر رالېږلی و. په موټر کې ایله زمورِ د کابلیو انډیوالانو بیکونه ځای شول، هغوی ته مو وویل: ((تاسې ځئ، مورِ په بل ټکسي کې درپسې درځو!)) ډربور وویل: ((د بل ټکسي چارچ مورِ نه ورکوو.)) مورِ وویل: ((دوی په خیر ورسوه، د ټکسي کرایه مورِ خپله ورکوو.)) زه (یون)، او محبوب سره پاتې شو اسد ساحل هم هغو سره لاړ.

محبوب د بل ټکسي موټر لپاره ټکټ واخیست، یو سوزکی راغی، په هغه کې دواړه کښاستو او د هوټل پر لوري مو



د ډيلي ښار مانښامی

حرکت وکړ. په لاره کې نرمې هوا او د ډيلي ښار رڼاګانو يو عجيب خوند کاوه، محبوب سره مو په دې لاره کې ښه ګپ شپ چالان کړ، محبوب چې د نويوالي يا ماډرنيزم سخت پلوی دی، پر يو شمېر افغان ليکوالو همېش نيوکه کوي او وايي: ((د دنيا له حال و احواله خبر نه دي، په زړو ببولالو کې راګير دي او ډېر دودديزوال دي.)) ما محبوب ته وويل: ((زمونږ په کلي کې يو ملا دی، ډېر چالاکه او تر نورو ملايانو يې سترګې خلاصې دي، څه ناڅه يې دنيا هم ليدلې ده، د کليوالي ملايانو سخت مخالف دی. هغه د کليوالي ملايانو په باب وايي)): ((دوی داسې مسطور دي چې هېڅ لمر يې نه دی ليدلی ؛ نه يې بهر ځای ليدلی، نه بهر دوی چا ليدلي، نو ځکه خو د دنيا له حاله خبر نه دي.)) محبوب بيا په خندا

شو ((یار که نه بیا دې له ملا سره تشبه کړم، زه یو ازاد سړی یم.)) ما ویل نه د دې ملا مثال خو دلته ستا په ګټه دی. محبوب ته مې وویل: ((څنګه چکر به راکوې که نه؟)) هغه وویل: ((چکر که چکرونه، دا وایه چې جیب دې ډک دی که تش؟)) ما وویل: ((دلته چکر په جیب پورې تړلی؟)) هغه وویل: ((بلکل، د هند کلتور داسې دی چې دلته خلک ډک جیبونه راشي نو تش جیبونه ببرته ځي)) ما وویل: ((ځکه نو ته څلوېښت زره کلداري معاش اخلې، څومره وخت وشو د ښځې خاوند نه شوې.)) هغه وویل: ((یار ته عجیبه خبرې کوې، دلته هډو د ښځې ضرورت پېښېږي نه.)) ما وویل: ((ښه نو دلته هر څه پراخ بنسټ دي؟)) بیا مې ورته د ((پراخ بنسټ)) ټوله کیسه وکړه چې دلته د کاغذ پر مخ یې لیکل، کېدی شي د کاغذ وزرونه وسبزي. محبوب بیا یو کړس خندا وکړه. په همدې بحث بحث کې مطلوب هوټل ته نږدې شو، خو ټکسي ډرېور چندان بلد نه و، څو ځله یې اخوا دېخوا په کوڅو کې تاو راتاو کړو، محبوب مجبور شو، هوټل والا ته څو ځله ټلېفون وکړي، د هوټل په شاوخوا کې تر نږدې شل دقیقو سرګردانۍ وروسته مو هوټل پیدا کړ. جي کی ون، ام بلاک، رانی کسل هوټل (GK۱. M Block Rani Castle Hotel).

ډرېور له محبوب څخه څه نوري پیسې هم (د اضافي چارج) په توګه واخیستې، ما محبوب ته وویل: ((ټول حساب دې زه درپوره کوم، دا پیسې له خیره وساته چې کوژده او واده دې پرې وشي.))

هغه بيا په خندا شو: ((په دې چس مس به څه وشي که پيسې راکوې، نو بيا خو هغه غټو خزانو ته لاس کړه په دې چس پس څه نه کېږي)) ما وويل: ((پر خزانو خو ښامار ان ناست دي، همدې



يون د راني کسل هوټل مخې ته

څاڅکي څاڅکي نه درياب جوړېږي، تاته خو پيسې هسې هم نه پکار ېږي، ځکه تاته خو همدلته هندې ښځه کوو ، پيسې به هم درکړي او واده به دې هم وشي؛ دوه ګټې به وکړي: ملنګه دوه ګټې دې وکړي: هم دې خير ټول کړ هم دې وکړل ديدنونه. ته به هم پيسې ترلاسه کړې او هم به ښځه درته ميلاو شي.)) همدې ټوکو ټوکو کې هوټل ته پورته شو. د هوټل هرکليوال مورِ ته هرکلی ووايه، هر چاته مخکې تر مخکې اتاق مشخص شوی و ، خپلو اتاقونو ته پورته شو ، خپل بيکونه مو ځای پرځای کړل.

د هوټل لومړۍ شپه

راني کسل هوټل (Rani Castle Hotel) چې د ډيلي په يوه معتبره سيمه (جي کې ون (Gater klash one) کې موقعيت لري، د ډيلي يوه قيمتي سيمه ده. راني کسل هوټل داسې يو هوټل دی، چې پنځه ستوريزو کې نه حسابېږي، خو تر نورو مېلمستونو



اسد ساحل په راني کسل هوټل کې

او هوټلونو يو څه لوکس دی. ددې هوټل د يوه اتاق کرايه په يوه شپه کې تقريباً درې، درې نيم زره کلداري ده، خو دا چې زمونږ کوربنې کمپنۍ به څو کرايه ورکوله، ددې پته مونږ ته نه وه، خو داسې اټکل کېده چې دې کمپنۍ د ډېر وخت لپاره اتاقونه کرايه

کړي وو، نو کېدی شي، کرایه يې تر نورو مسافرینو یو څه ټیټه وي. د هوټل اتاقونه ښه مناسب او پراخ وو، هر اتاق ځانګړی تشناب، ټلویزیون او د انټرنېټ پوره اسانتیاوې لرلې. د ماسختن اته بجې ډوډۍ تیاره شوه، د هوټل منتظم ټولو ته خبر ورکړ چې: ((پر همدې وخت ډوډۍ ته راشئ، هم به ډوډۍ وخورو او هم به یو لنډ میټنګ وکړو.)) اته بجې ډوډۍ ته پورته شو.



د ډوډۍ پر مهال د هوټل یو منتظم (بټه چاري) وویل: ((نن ستاسو لومړنۍ ورځ ده، د ماسختن ډوډۍ او سهار چای ستاسو پر موږ دی، د غرمې ډوډۍ که چېرې تاسې دلته خورئ نو پیسې به یې ورکوئ، (۳۰۰) کلداري، که مېلمه درسره وي، د هغو به خپلې پیسې ورکوئ. دا هوټل د کشمیریانو دی، دلته اسلامي غذا تیاربږي، له مذهبي پلوه غذا ته کومه اند ښښنه مه کوئ، دلته چې

هر څه راوړل کېږي، ټول حلال دي. د ډوډۍ مینو مو وخت پر وخت بدلېږي، تاسې هم کولای شئ خپل فرمایش ورکړئ!.)) مور چې لومړی ځل ډوډۍ وخوړه، ډوډۍ یې ډېره ښه نه وه، تر ډوډۍ وروسته یې ایس کریم هم راوړ او د چای لپاره یې ځانګړي ترموزونه هم راکړل. ویې ویل: ((له مهم ضرورت پرته اتاقونو ته ډوډۍ وړل لازم نه بولو، خو که چېرې ستاسو کوم یو کله پر خپل مشخص ټایم ډوډۍ ته نه شئ راتللای، نو مور ته ټلېفون وکړئ، ډوډۍ به درته اتاق ته در وړو. سبا ستاسو درسونه پیلېږي، کولای شئ چې د ډوډۍ وخت کې ساعت نیم بدلون راولو. خو ستاسو په خوښه او ضرورت. سهار مو له همدې ځایه موټر وړي او ببرته مو راوړي.))

تر ډوډۍ وروسته ببرته اتاق ته لاړو، تر ناوخته مو ګپ ولګاوه، محبوب ته مو وویل: ((ته هم همدلته پاتې شه! ناوخته دی.)) محبوب له اسد ساحل سره اتاق ته لاړ او زه د خوب غېږې ته!

د کورس لومړۍ ورځ

سهار تر چای وروسته موږ ته احوال راکړ شو چې ستاسو کورس نن پیلېږي، خو تر غرمې وروسته. زموږ د افغانانو بل ګروپ چې د ګرافیک کورس یې تعقیباوه، هغوی سهار مهال ورغلي وو. (یوه بجه او پنځه لس دقیقې) د همدې هوټل په یوه سوزکي ګاډي کې سواره شو، (پینځه لس دقیقې) وروسته هلته اپټېک (APTECH) کورس ته ورسېدو. اپټېک کورس د ډیلي



لړک پراساد، کیسون ډیوا او یون د (پرا خان) تاریخي ودانۍ مخې ته

ښار په سوت ایکسټېنشن ټو (Sout Extension II) برخه کې موقعیت لري.

همدې کورس ته مخامخ دري تاريخي ودانۍ هم شته چې په هند کې د پښتنو واکمنۍ په مهال پورې اړه لري، دوه ودانۍ يې اوس نوم نه لري او د زمانې له حافظې وتې دي، خو يوه لويه يې اوس هم نوم او لوحه لري. دا ودانۍ د بړاخان (لوی خان) په نامه يادېږي. اپټېک (APTECH) يوه هندي نړيواله روزنيزه موسسه ده چې تر اوسه يې په مليونونو زده کوونکي روزلي دي. دا محصلين د نړۍ په ښلابښلو هېوادونو پورې اړه لري. ددې کمپنۍ مرکزي دفتر په ممبۍ کې دی، په ډيلي او نورو لويو ښارونو کې هم څانګې لري. د کمپيوټر په ښلابښلو څانګو او د انګليسي ژبې د زده کړې په برخه کې محصلين روزي. دوی د هند له حکومت سره تړون لري، هغوی ورته پيسې ورکوي او دوی ورته محصلين روزي. دوه ښځې کورس پيل شو. لومړی د کورس يوه اداري مسوله مېرمن (سونيا) رانوته، ځان يې معرفي کړ. بيا يې د ګرافيک کورس استاده مېرمن (ريمي کرن) معرفي کړه، تر هغې وروسته يې د کورس دوه تنه نور مسولين: (هانېت او کارتېک) معرفي کړل. بيا يې مورږ ته نوبت راکړ چې ټول يو بل ته ځان معرفي کړو. پر دې ورځ تقريباً د پنځه لسو هېوادونو محصلينو ځانونه معرفي کړل چې دغه هېوادونه په کې شامل وو:

افغانستان، مالديف، کمبوديا، زامبيا، سوډان، لاوس، چيلي، ارمنستان، ويتنام، منګوليا، نيپال، ترکمنستان، موزمبيق او مدغاسکر.

تر هغه وروسته يې بيا د هويت کارت د جوړولو لپاره ځانګړې فورمې راکړې، د کورس لپاره درسي مواد چې تدريسي کتابونه، يوه کتابچه، پنسل، پنسل پاک، قلم او پنسل تراش په کې شامل وو، ټول يې په يوه بيک کې د پکېج په شکل ايښي وو، هغه يې راکړل، يو ځل بيا د محصلې پر ځوکۍ کېناستم، يوازې زه نه وم،



د انګليسي ژبې د زده کړې يوه صحنه

نور داسې کسان هم وو چې په خپلو هېوادونو کې يا د پوهنتون استادان وو او يا يې هم پر لوړو ځوکيو کار کاوه. د محصلې يا متعلمې پر ځوکۍ ناسته يو ځل بيا سړي ته د خپل ماشومتوب او زده کړې دورې خواږه او بې مسوليته وختونه ور په يادوي.

نن خو لومړی ورځ وه، ډېرې خبرې ونه شوې، د کورس یوې مسولې (سونیا) وویل: ((نن ډېرې خبرې نه کوو، سبا به له خپلو استادانو سره پوره پوره معرفي شئ.)) د کورس یو بل تن اداري مسول (هانبت)، په هندوستان کې د اوسېدو شرایط، ضوابط او قوانین تشریح کړل، د ترانسپورت سیستم، مقید ځایونه او د کورس اصول یې ټول واضح کړل. دا یې هم وویل: ((هرې پنځه لس ورځې وروسته ستاسو تدریسي وخت بدلون مومي.)) لومړی ورځ مو پر همدې تېره شوه. کله چې راني کسل هوټل ته لاړو، څو شېبې وروسته (استاد خالق رشید) چې په هند کې د افغانستان کلتوري اتشه دی، پوځي اتشه (مسعود ستانېکزي صیب) او تجارتي اتشه (عبدالمنیر یوسفزي صیب) زمونږ اتاق ته تشریف راوړ، هغوی سره څو شېبې ناست وو، ګپ مو لګاوه چې (په هند کې د پښتنو جرګې مشر) (ښاغلي ثناالله خان یوسفزي) هم تشریف راوړ. ثناالله خان یوسفزی د هند د کشمیر پښتنو خانانو له جملې څخه دی، اوس هم په کشمیر کې پرېمانه ځمکې او جایدادونه لري، خپله په ډیلي کې اوسي، همدا هوټل چې مونږ په کې اوسو، د ده کور له دې ځایه په پلي مزله پنځه دقیقې لرې په دویمه کوڅه کې دی. ثناالله خان هغه پښتون دی چې نه یوازې د پښتو ژبې او ادبیاتو ډېره شتمني یې په خپل ذهن کې خوندي کړې، بلکې د ډیلي په زړه کې هغه کورنۍ ده چې د زامنو او لمسیانو ټولو یې پښتو زده ده او په ښه ډول یې پالي هم.

د شپې تر اتو بجو مو دوی سره پر بېلابېلو مسایلو خبرې اترې وکړې. ثناالله خان او خالق رشید استاد ډېر نږدې ملګري دي، دواړه چې سره یوځای وي، نو بیا د زړه له اخلاصه ظریفانه او



محمد حنیف خان شاستري، یون، استاد خالق رشید او اجمل فدایی

مودبانه ګپ لګوي. ثناالله خان وویل: ((زه په دې ورځو کې ډېر لرې؛ د هند جنوب ته روان یم، لس ورځې هلته تېروم، خو مخکې تر هغه باید تاسو او ستاسو ټول ملګري یوه غرمه ماسره تېره کړئ، هدف مې دادی چې زما کور وویني.))

یوه غرمنۍ له خان ثناالله خان سره

لکه څنګه چې دمخه مو یادونه وکړه؛ ثناالله خان چې پر لومړي ځل زمونږ لیدو ته راغی، نو ویې ویل: ((زه د هند جنوب ته پر یو سفر روان یم، خو تر هغه دمخه باید یوه غرمنۍ له ماسره تېره کړئ!)) د همدې ژمنې او ټینګار مطابق مو دا مېلمستیا ومنله. استاد خالق رشید او خپله ثناالله خان لالا تر غرمې دمخه مورږ پسې راغلل، زه (یون)، اسد ساحل او اجمل ورسره موټر کې کښناستو، که څه هم لاره دومره لنډه وه چې تر موټره پلی تګ غوره و، خو د هغوی په ټینګار په موټر کې لاړو، له رانې کسل هوټل څخه په پلي مزله ایله (پنځه دقیقې) واټن لري، ډېر ژر کور ته ورسېدو، وروسته محبوب الله محبوب هم راغی. کله چې د ثناالله خان لالا کورته لاړو، نو په هند کې مو ځان داسې احساسوه، لکه په پېښور، کابل او یا هم د سوات د کوم پښتانه یوسفزي په کور کې چې مېلمانه یو. د کور ټول محیط پښتون پښتون و. ثناالله خان د (۱۳۰۰) ملیوني هندوستان په زړه کې پښتو ساتلې وه، خو زمونږ یو زیات شمېر واکمنو د (۲۵) ملیوني افغانستان په زړه (کابل) او په تېره بیا په (ارګ) کې هېره کړې ده: ډېر تفاوت شته په انسان کې د مانا په لحاظ...

ثنااللہ خان ډول ډول افغاني غذا تیاره کړي وه، د خپل وطن د غذا پوره پوره مینه پرې ماتېدله. د ثنااللہ خان ټول اولادونه او ان



د ثنااللہ خان یوسفزي په کور کې

لمسیان پښتو خبرې کوي. د هندوستان په شان په یوه لویه ټولنه کې د پښتو په شان د یو محکومې او محرومې ژبې ژوندي ساتل اسانه کار نه دی. ثنااللہ خان ښه د ګپ او شپ سړی دی، د ډوډۍ پر وخت یې هم دومره وخندولو چې پر دې پوه نه شو ډوډۍ ډېر خوندوره وه که ټوکې، تر ډوډۍ وروسته مو چای وڅښه او بیا مو له ثنااللہ خان لالا څخه رخصت واخیست.

یوه غرمه له استاد خالق رشید سره

که څه هم تر دې دمه مورِ څو ځله په ډیلي کې د استاد خالق رشید استوګنځي ته ورغلي وو، هغه زمورِ ډېر عزت کړی و، نه یوازې دا ځل، بلکې تر دې دمخه چې زه هر کله له خپلې کورنۍ سره هند ته تللی یم، نو استاد زمورِ دومره عزت کړی چې حد نه لري، یو ځل بیا یې یادونه وکړه چې یوه غرمه به د رخصتۍ پر



یون، استاد خالق رشید، ستانېکزی او اسد ساحل
د استاد خالق رشید د استوګنځي ترمخه

ورځ چېرته لرې له ښاره وځو. د رخصتۍ ورځ وه، یکشنبه، سهار (۷) بجې له ((ګېټر کلاش)) څخه (ګرین پارک ماین کې) د استاد خالق رشید استوګنځي ته لاړو، هغه مورِ ته منتظر و، استاد چای تیار کړی و، چای مو وڅښه، څو شېبې محبوب ته منتظر شو، هغه ټلېفون کې وویل: ((نږدې یم نږدې؛ څو دقیقو کې در رسېږم.))

خو تر نیم ساعت انتظار وروسته مو ایله محبوب الله محبوب پیدا کړ. په موټر کې پوځي اتشه (ستانیکزی صیب) استاد خالق رشید، زه (یون) ساحل، اجمل او محبوب کښناستو، ډېر مزل مو وکړ، د ښار یوې څنډې (ویسانت کونج) ته ووتو او هلته یو سیمه ییز هوټل ته لاړو، دا هوټل ښه افغاني غذا تیاروي، استاد خالق رشید راته په ټلیفون کې ویلي وو چې نن (بشیر کندهاری) هم راځي، هغه ډېره مودې کېږي له کندهاره



راغلی، لږ شان مریض غوندې دی، زړه یې هم تنګ دی او ویل چې یون صیب راغی، نو ما به حتماً خبروې، چې لږ د زړه خواله سره وکړو. بشیر کندهاری د کندهار یو ځوان اماتور سندرغاړی دی، د پیسو لپاره نه، بلکې د شوق او خدمت لپاره کله کله سندرې وایي، خو ښې یې وایي.

څه کم یوه بجه هوټل ته ورسېدو. وړوکی خو پاک هوټل و، استاد خالق رشید ورته فرمایش ورکړ، د پسه ورون یې کباب کړ،

مورِ ورته وویل: ((استاده دومره څه ورته ووایه چې خوړلای یې شو، زیات څه مه وایه.)) ډېر ښه خوندور کباب یې پوخ کړی و، مورِ هم ښه وړې شوي وو، ډوډۍ ډېر خوند وکړ. ښاغلي بشیر کندهاري ښې د مزې ټوکې وکړې، د خپل هنر خاطرې یې هم په کې یادې کړې، کیسه یې د (ببرک کارمل) له وخته پیل کړه، د



(رباني) او (طالبانو) د واکمنۍ پر مهال یې لا ببلې خاطرې لرلې، چې پر هنرمندانو یې څومره ساحه تنګه کړې وه.

ښاغلي بشیرکندهاري راڅخه هملته خدای پامانې واخیسته، دی هلته نږدې اوسېده، هملته پاتې شو او مورِ استاد خالق رشید تر خپله ځایه راورسولو.

په هند کې افغان ناروغان

هند په طبابت کې د نړۍ په کچه پرمختللی هېواد دی او ډېر ناروغان ورته د درملنې لپاره راځي. د دې یو علت دا دی چې په هند کې د ناروغیو د تشخیص لپاره پرمختللې طبي ټکنالوژي کارول کېږي او بله خبره دا ده چې په هند کې درملنه د ډېرو هېوادونو په انډول ارزانه ده. د نړۍ هغه ناروغه خلک چې کله هند ته د ناروغۍ د علاج په خاطر راغلي، کله چې ببرته خپل هېواد ته ستانه شوي له هنده یې ښه خاطره وړې ده. هندیان په پخواني یوناني یا طبیعي طب کې هم پخه تجربه لري. تر اوسه پورې هم، د افغانستان یو زیات شمېر خلک د هندوانو پر یوناني طب باور لري. په افغانستان کې اکثره نالوستي خلک اوس په لږ پرتو سیمو کې د خپلو ګڼو ناروغیو د علاج لپاره یا په ملا تعویذ کوي او یا هم د هندوانو او سکانو له خوا له طبیعي بوټو څخه د جوړو شویو دواګانو یا یوناني طب له لارې د خپلې ناروغۍ د تداوۍ لارې لټوي، خو هر څومره چې عصري طب له خپلو نویو بریاوو او ټکنالوژۍ سره پراخېږي، د یوناني طب او ملایي دم و چوف ساحه راتنګېږي. اوسمهال تر پاکستان وروسته هندوستان په نړۍ کې هغه هېواد دی چې تر ټولو زیات افغان ناروغان د درملنې لپاره ورځي. په کابل کې د هند سفارت د

معلوماتو له مخې لږ تر لږه هره ورځ (۳۰۰) تنو افغان ناروغانو ته د هند وېزه ورکول کېږي. د الوتکې د ټکټونو په شمول د هر ناروغ لګښت لږ تر لږه (یو لک هندي کلدارو) یا (یو لکو شل زره افغانیو) ته رسېږي. د لګښت اوسط کچه شي (یو نیم لک هندي کلدارو) ته پورته شي. یانې هندوستان له افغانستان څخه پر نورو



په دېلي کې اپولو روغتون

تجارتي ګټو سربېره هره ورځ لږ تر لږه (څلورنیم سوه لکه هندي کلدارې) چې د (یونیم ملیون ډالرو) معادل دي، ګټه کوي. د هند په ګڼو روغتونونو کې د افغان ناروغانو تداوي کېږي، (اپولو)، (مکس) او ځینې نور یې ډېر مشهور دي. کله چې د هند روغتونونو ته لاړ شي، نو افغان ناروغان او له هغوی سره د ورغلو پایوازانو دومره ګڼه ګوڼه وي چې سړی فکر کوي، د کابل

په (وزیراکبرخان)، (جمهوریت) او یا هم کوم بل روغتون کې یم.
اکثره افغانان نابلده وي، له روغتون سره نږدې ځای نه شي



په ډیلي کې مګس روغتون

پیداکولای، د پېژندنې اکثره سرچینې یې همغه ناروغان وي چې یو ځل هند ته راغلي او بېرته یې په خپل هېواد کې دوی ته د خپلې درملنې داستان بیان کړی دی. په تېره بیا هغه افغان ناروغان چې د هندې ډاکترانو درملنې پرې نښه اغېز کړی وي، هغه نو بیا خپله ټوله کیسه په زور او زبر سره دوی ته بیانوي، سره له دې چې د دوی ناروغۍ مختلفې وي، همغه روغتون او همغه ډاکتر ته د تګ بلنه ورکوي چې دده د ناروغۍ پر له منځه وړلو یې نښه اغېز کړی دی. دا ډول افغانان چې هلته لاړ شي لکه د بخت او طالع کار دی، کله یې طالع کار وکړي، خو کله یې بخت کوټه شي. داسې ناروغان د مناسب ځای په پیداکولو کې هم له ډېرو ستونزو

سره مخامخېږي، کله کله يې ځايونه لرې وي او کله کله يې ناسم ځايونه په لوړه کرايه نيولي وي.

د ژباړې ستونزه هم وي، يو زيات شمېر افغان ناروغان پر هندي او انګليسي ژبو سم نه پوهېږي، چې له ډاکتر سره سم افهام او تفهيم وکړي؛ مجبور دي د ځان لپاره ژباړونکی ونيسي، ځينې ژباړونکي ښه خلک وي، افغاني احساس په کې وي، اکثره



د هند په يوه روغتون کې د ناروغ درملنه

ژباړونکي هغه افغانان دي چې يا يې په هند کې زده کړې کړې دي، يا هلته ډېره موده مهاجر پاتې شوي او يا هم هغه افغان هندوان دي چې پخوا په افغانستان کې اوسېدل او اوس يې يو زيات شمېر په هندوستان کې اوسي. دې ډول ژباړونکو ته ژباړه

اوس د عوايدو د يوې ښې سرچينې په توګه کار ورکوي. يو ښه ژباړونکی د احساس او ګټې ترمنځ اړول ساتي؛ مشروع ګټه کوي، طبابت ته د تجارت رنګ نه ورکوي، خو ټول ژباړونکي او ټول ډاکټران بيا دا ډول نه دي؛ د ناروغانو له مجبوريت او مظلوميت څخه ناوړه ګټه پورته کوي. ښاغلی (شمس) يو له هغو


افغان ژباړن ښاغلی شمس

افغان ژباړونکو څخه دی چې ښه افغاني احساس لري، هم د افغانانو خدمت کوي او هم خپل مشروع فيس اخلي. په هند کې زموږ د استوګنې پر مهال ښاغلي شمس څو ځله له موږ سره وليدل او د ناروغو افغانانو ډېر غمجن داستانونه يې بيان کړل. يو شمېر ژباړونکي له ډاکترانو سره داسې رابطه لري چې د هر ناروغ پر سر خپل ځانګړی کمېشن اخلي؛ ډاکتر له روغتون او روغتون والا بيا له درملتون يا درملځي سره د ګټې په زنځير تړلي دي. که کوم

ناروغ پر دې تسلسل برابر شو، نو که د ځینو رنځونو علاج یې هم وشي، نوي رنځونه به هم ورته پیدا کړي. هغه رنځنیولي او درد نیولي افغان ناروغان چې د افغانستان له کلیوالي سیمو ورځي، ډېر ساده زړي وي، اقتصاد یې هم ځپل شوی وي او د ښاري ټګانو له چلونو هم خبر نه وي، نو چې د دوی په لومه کې ونښلي، تر هغه یې زببښي چې څو یې جیب کې د پیسو بوی وي. کله کله یو ژباړن پر بل ژباړونکي ناروغ پلوري او له هغه څخه کمېشن اخلي، په دې پلمه چې ناروغ ته وایي: ((زه ډېر مصروف یم تاسو سره به زما بل ملګری لاړ شي.)) د هوټل یا ځای نیولو کې هم له خپل ارتباطي هوټل څخه کمېشن اخلي، ان تر دې چې کله ناروغ، روغ یا ناروغ ببرته خپل هېواد ته ستنېږي، نو خپلو خپلوانو ته څه سوغاتونه اخلي، پر داسې مارکېټ یا دکان یې برابروي چې دوی ورسره له پخوا نه په تماس کې وي، له هغو څخه هم خپل کمېشن اخلي.

د همدې ژباړونکو په واسطه کله کله په یوه ناروغ، په څو ببلابېلو روغتونونو کې څو څو ځله معاینه کېږي او په دې پلمه چې بیا خو نه شي راتللای راځه خپل ټول چک اپ (ټول ځان چک) وکړه، په هغو کې بیا هم څو ډوله معاینې دي (ساده، سلور او ګولډن یا طلایي) چې له درمل پرته یې لګښت تر (۱۲) زرو هندي کلدارو رسېږي.

د تجارت دا ډول لړۍ اوس په هند کې ښه په ګرمۍ سره روانه ده.

د پولیسو راجسټریشن (نوملیکنه) بله ستونزه ده، چې اکثره ناروغان ورسره مخامخ دي. سره له دې چې یو زیات شمېر افغان ناروغان د پولیسو تانې ته له ورتګ څخه معاف دي، خو کله کله ځینې ناروغان او په تېره بیا د هغوی پایوازان له دې ډول ستونزې سره مخامخ وي، دوی مجبور دي د سفر پر لومړیو ورځو او بیا د راتګ پر وخت د پولیسو تانې ته مراجعه وکړي. هلته لومړی ځان ثبت کړي او بیا خپله تزکیه وکړي. د پولیسو سټېشن ته په ولاړه لیکه کې د ناروغانو دومره ګڼه ګوڼه وي چې په تګ راتګ کې دوه بشپړې ورځې پرې تېرېږي. د ناروغ لپاره ټوله ورځ په لیکه کې ودرېدل اسانه خبره نه ده. نالوستي ناروغان له هغې شېبې چې د هند په هوایي ډګر کې کښته کېږي او د دخولي وېزې پر مهال خپله فورمه ډکوي او بیا تر هغه وخته چې افغانستان ته په راتلونکې الوتکه کې سورېږي، شېبه پر شېبه له مشکلاتو سره مخامخېږي. په ټولیز ډول له ټولو افغانانو او په تېره بیا له ناروغانو سره د هند د عامو خلکو، حکومت او پولیسو وضعه ډېره ښه ده، د هند پولیس د پاکستان په شان نه دي چې د چایو پنځه روپو ته یې هم سترګې نیولې وي. کله چې څوک (کوم افغان) هند ته ځي او بیا ترې بېرته راځي، ډېر کم به داسې پېښ

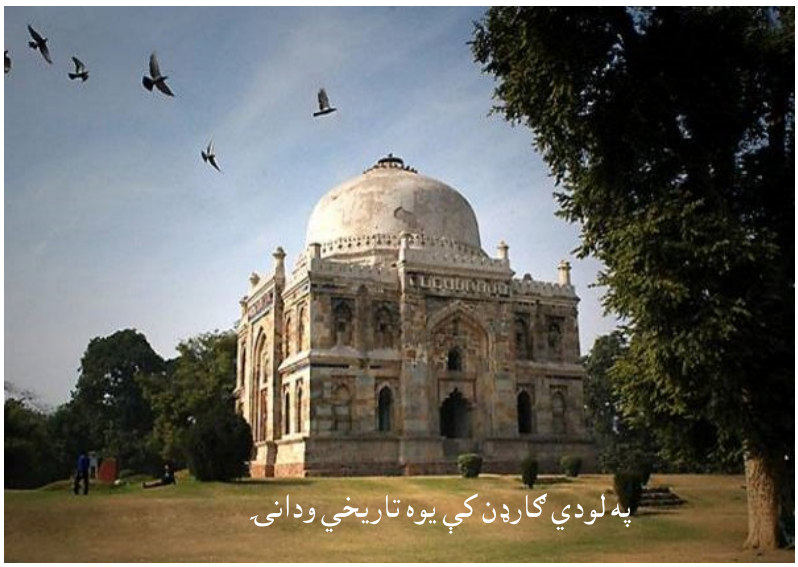
شوې وي چې پوليس له کوم خاص ضرورت پرته د چا د ودرونې يا ځورونې سبب شوي وي.

په مجموعي ډول هندوستان د افغان ناروغانو د درملنې لپاره يو مناسب ځای دی، که څه هم د پاکستان په انډول په کې د ناروغانو لګښت يو څه زياتېږي، خو صحت او عزت يې په کې تر ډېره حده خوندي کېږي.

زه دري ځله له خپلې مېرمنې سره د هغې د معدې ناروغۍ د علاج لپاره هند ته تللی يم. موږ د سواد او ژبې مشکل نه درلود، د پوليسو تانې ته له ورتګ څخه هم معاف وو، ډېر په تکليف شوي نه يو، خو په روغتون کې چې به مې کوم افغان ناروغان کتل او هغوی به د خپلې ناروغۍ او تداوۍ کيسه کوله، نو له زړه به مو ورته ويني څڅېدلې. دا ځل مې هم مېرمن د لسو ورځو لپاره راغلې ده، خپله درملنه يې وکړه، هغې سره زه دري ځله (اپولو) روغتون ته ورغلم، هلته مې ناشمېره افغان ناروغان وليدل چې له ګڼو ستونزو سره مخ وو، هر يو د غم او درد بېل بېل داستان درلود، خو د ډېر مالي زيان له زغملو سره سره بيا هم په عام ډول له درملنې راضي ښکارېدل.

لودي ګارډن (لودي بڼ)

لودي بڼ په ډيلي کې د ښکلو او لويو بڼونو له جملې څخه دی او له تاريخي پلوه خو په لومړنيو هغو کې راځي. لودي بڼ په (۹۰) ايکړه يا (۴۲، ۳۲) هکتاره ځمکه کې له (۱۵-۱۲) پېړۍ پورې د لودي پښتنو شاهانو له خوا جوړ شوی، چې بيا په کې د همدې پښتنو شاهانو او مهمو شخصيتونو مقبرې جوړې شوې دي، لکه د (محمد شاه) مقبره، (سکندر لودي) مقبره. همدارنګه (شش



په لودي ګارډن کې يوه تاريخي ودانۍ

ګنبده) او بړا ګنبده (لويه ګنبده) هم په کې جوړې شوې دي. کله چې موسم ښه وي، نو هره ورځ په لسګونو زره مينه وال ورته راځي، چې په هغو کې له ببلابېلو هېوادونو څخه بهرني سيلانيان

او خپله اکثره ډیلي مېشتي هندیان شامل دي. د رخصتۍ پر ورځ خو دلته د پښې اینبودلو ځای نه وي.

تېر کال چې زه او مېرمن مې (ارین یون) ډیلي ته راغلي وو، نو زموږ استاد (ښاغلي خالق رشید) تر ټولو لومړی همدلته راوستلو او راته یې وویل: ((راځئ د خپل تاریخ یوه ټوټه دروښیم.)) پر هغه وخت مو ددې بڼې ځینې مهمې ودانۍ وکتلې، خو په ټول بڼ کې پلي ګرځېدل راته اسانه نه وو. استاد خالق رشید هغه وخت موږ ته وویل: ((د هند اکثره تاریخي ودانۍ چې ګورئ دا په اسلامي دورې پورې اړه لري او اکثره یې د پښتنو واکمنو له خوا جوړې



شوي، وروسته مغولو همغه ډیزاین ته دوام ورکړی، خو توپیر یې په دې کې دی چې د مغولو دوره وروستۍ وه، د دوی پر وخت د

مرمر ډبرو د تورلو صنعت ورو ورو دود شو، خو تر دې دمخه له نورو ډبرو څخه کار اخیستل کېده، چې هغه هم تورل شوې او صیقل شوې دي، خو د مرمرو په شان سپینې او ښویې نه دي.))
استاد خالق رشید وویل: ((دلته اکثره تاریخي ودانۍ په همدې دوو ستایلونو جوړې شوي چې یوه ته یې (پتانز ستایل) وایي او بل ته یې (مغولز ستایل) وایي.)) هغه وخت هم مورږ د دې بڼ ودانیو ته ګوته په غاښ شو او ډېر تصویرونه مو په کې واخیستل، زما


تسل، یون او ساحل په لودي بڼ کې

مېرمن خو به چې د ودانۍ په داخل کې د هر قبر سر ته ودرېده، نو ډېرو دعاګانو به یې زما زړه راتنګ کړ، هملته به مې د پوال ته ډډه ولګوله او یخ شمال به راباندې ډېر ښه ولګېده. هغې به راته ویل:

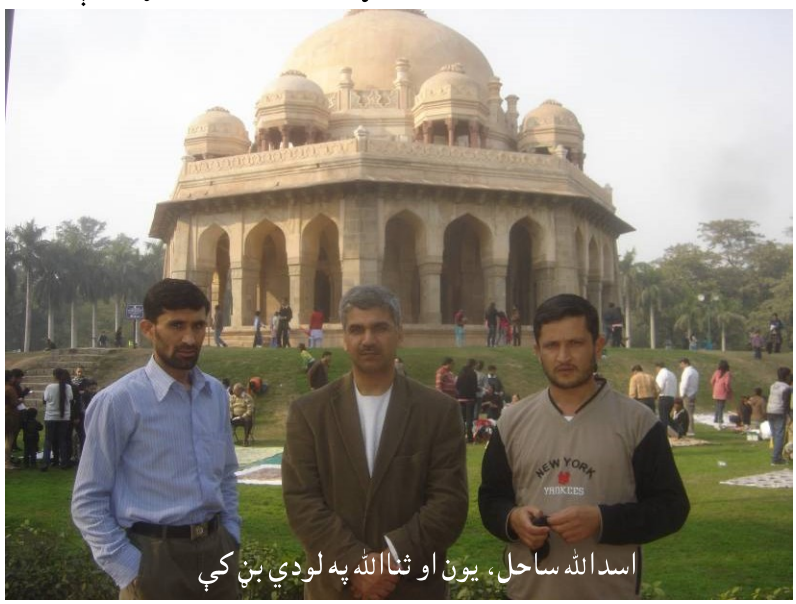
((دا پښتانه دي او مسلمانان دي خدای خو دې ټول وښښي څومره کارونه او ابادۍ يې کړي دي.)) استاد خالق رشيد چې به ورته د دوی په هکله نور تشريحات ورکړل، نو دې به نور هم دعاګانو ته کش ورکړ. هغه ځل موږ د لودي ګارډن ځينې برخې وکتلې، خو څرنګه چې هغه مهال هوا لږ شان ګرمه وه، ومو نه شو کولای چې د بڼ ټولې برخې وګورو، خو هغه ځل استاد خالق رشيد موږ د (عيسی خان نيازي) مقبرې ته هم بوتللو، د نيازي پر قبر يو ډېره ښکلې ودانۍ ودانه ده چې د شېرشاهي عصر له شهکاريو څخه ده. عيسی خان نيازی په هند کې د شېرشاهي پېر يو ستر پښتون قومندان و او ډېرې سوبې يې کړي دي. ما او مېرمن مې هغه وخت د نيازي قبر ته ډېر ودرېدلو او ډېرې دعاګانې مو ورته وکړې، خو دا ځل چې هوا هم ښه ده زه (يون) اجمل، ساحل په ښه دمه کې يو، ثناالله خان تسل هم راسره ملګری دی، محبوب الله خان محبوب ته مو هم زنګ وواهه هغه هم راغی، نو د لودي ګارډن ډېرې برخې مو وکتلې، ددې بڼ يوې برخې ته چې لاړ شې د پخوانيو شاهانو يو عظمت درته تر سترګو کېږي، دا ورځ چې د رخصتۍ ورځ وه، په بڼ کې د پښې اينبودلو ځای نه و، ګڼ شمېر هندي کورنۍ له خپلو غړو: لويانو، ځوانانو او ماشومانو سره ورته راغلې وې، په چمنونو کې يې څکالي اوار کړي وو، د خوراک او څښاک شيان يې ټول ځانونو سره راوړي وو. د تفريح او مېلې ورځې يو ښه انځور يې وړاندې کاوه. په افغانستان کې داسې مېلې او تفريح



یون، محبوب، ثناالله تسل او اجمل په لوډي بڼ کې

ځایونه کم دي چې ښځې او نر دې په ازاده فضا کې په کې ګډون وکړي، په افغانستان کې په هرې ورځ پسې یوه تیاره راغلې او هر څه یې بیا له خاورو سره برابر کړي دي. زمونږ په هېواد کې بېلابېلو کلتوري او ډول ډول مذهبي بندیزونو د ازاد ژوند وزرونه ترلي دي. هند سره له دې چې یو ګڼ قومیزه او ګڼ مذهبیزه ټولنه ده، خو حکومت یې د ولسواکۍ پر اصل ولاړ دی، هېڅوک پر چا خپل مذهبي عقاید نه شي تحمیلولای، خو هر څوک حق لري، خپل خپل مذهبي مراسم، افکار او عقاید وپالي. په لوډي ګارډن کې چې کله ګرځېدو، نو ځای نیم مو په کې داسې افغانان هم لیدل چې یا له خپلو کورنیو سره وو او یا هم په انفرادي ډول

ګرځېدل. د یو چمن د غاړې په پلې لاره کې یو چا ودرولو، سړی سپین ږیری او عمر خوړلی و، په هندي یې وویل: ((تاسو افغانان یا پټانان یاست؟)) مورږ وویل: ((هو!)) ده وویل: ((ډېر بهادر خلک یاست، ډېر مېلمه پال.)) ده زیاته کړه: ((زه څو کاله وړاندې کابل



اسدالله ساحل، یون او ثناالله په لوډي بټ کې

ته تللی وم، هلته افغانانو زما ډېر عزت وکړ، زه هغه خوږې شپې تر اوسه یادوم.)) مورږ ورته وویل: ((ته بیا راشه دا ځل به دې مورږ عزت وکړو!)) سړی په خندا شو، زړه یې و چې مورږ سره ډېرې خبرې وکړي، خو په پلې لاره کې ډېره ګڼه ګونه وه، اجازه مو تري واخیسته.

په لودي ګارډن کې ښه ډېر وګرځېدو ، زړو ونو د تېرې زمانې د خاطراتو تداعي کوله، دومره وګرځېدو چې نور ښه ستړي شو.



یون، اجمل او تسل په لودي باغ کې

لـه لـودي بڼـه راووتـو ، د غرمـې (۱۲ بجـې) وې، پـه دوو جـلا ریکشاوو کې کښاستو او د راني کسل هوټل پر لوري مو حرکت وکړ.

قطب مينار

تر څو ورځني تدريس وروسته د کورس اداري مامورينو وويل:
((د راتلونکې رخصتۍ پر ورځ په ډيلي ښار کې تاسې يو،



يو ورځنی ټور (چکر) لرئ، په دې سياحت کې به تاسې د ډيلي ښار ځينې مهمې تاريخي ودانۍ او ځايونه هم وګورئ. په تاريخي ځايونو کې يو هم (قطب مينار) دی، بل يې (بهايي مرکز) او بل هم (ګاندي څلی) دی او که وخت و ځينې نور ځايونه به هم وګورئ، مازيګر به مو ببرته خپلو ځايونو ته ورسوو.))

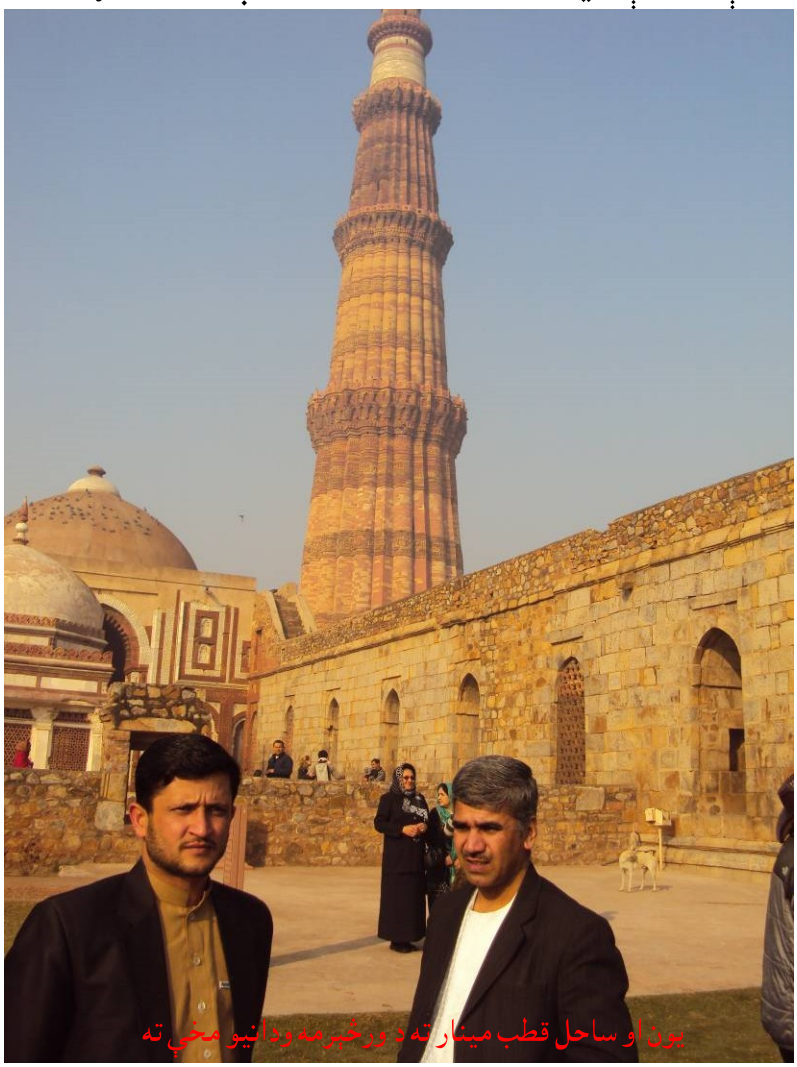
شنبې ورځ وه. سهار اته بجې له (سوت ایسټ) څخه په یو (۳۰۲) ته ورته هندي ساخت موټر کې سپاره شو، لومړی (قطب مینار) ته لاړو، هوا لږ شان یخه وه، یخنۍ لړزولم. لومړی د قطب مینار انګړ ته داخل شو، په دخولي دروازه کې د ټولو چک وشو.


ساحل او یون د قطب مینار په انګړ کې

قطب مینار په هند کې څه، چې په نړۍ کې له سترو تاریخي مینارونو څخه دی. دا مینار په هند کې د افغان واکمن (قطب الدین ایبک) له خوا جوړ شوی دی، ددې مینار بنسټ قطب الدین ایبک ایښی و، خو د هغه د ژوند پرمهال بشپړ نه شو، بیا د هغه زوم دا مینار بشپړ کړ او دا ښه یې خپله کړه.

دا مینار پر (۱۱۹۹م)کال د قطب الدین ایبک له خوا پیل شو او د هغه د زوم (شمس الدین التمش) له خوا بشپړ شو. د مینار ټول لوړوالی (۷۲,۵) متره دی. د مینار اساس یا قطر (۱۴,۳) متره او لوړه وروستۍ څوکه یې (۲,۷) متره ده. درې ډوله تیږې یې

په کې کارولې دي: د مينار بدن له يو ډول تيږو څخه جوړ شوی،



يوز او ساحل قطب مينار ته د ورځپرمه ودانيو مخې ته

چې زينتي نه دي؛ زيږې دي او بل ډول هغه تيږې دي چې د مينار

پوښ ورځخه جوړ دی، دا سرې زینتي تیږې دي چې په ښه ډول ښویې تړل شوي او په منظم ډول سره اوډل شوي دي. د مینار ټول پوښ له همدې ډلو تیږو جوړ دی او د مینار په برنې برخه کې سپینې مرمر ډبرې کارول شوي چې مینار ته یې ډېره ښکلا وربښلې ده.

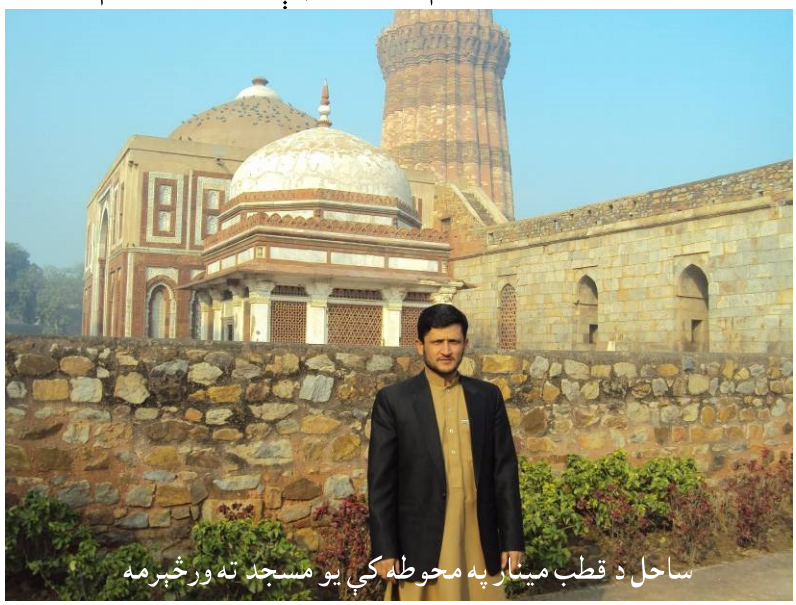
د قطب مینار په منځ کې تر (شپږ ټنو) زیاته اوسپنه کارول



شوې ده. دغه راز دې مینار ته ورځېرمه د اوسپنې یوه ستن ولاړه

ده چې د سانسیکرت کتیبه ګڼل کېږي او ویل کېږي چې د هندوانو د عزت او شرافت د خدای (ویشنو) په یاد ودرول شوې ده. دې کتیبې پر خپل وخت د وخت لارښوونه کوله، ددې ستنې عمر (۱۲۰۰) کلونو او لوړوالی یې (۷) مترو ته رسېږي.

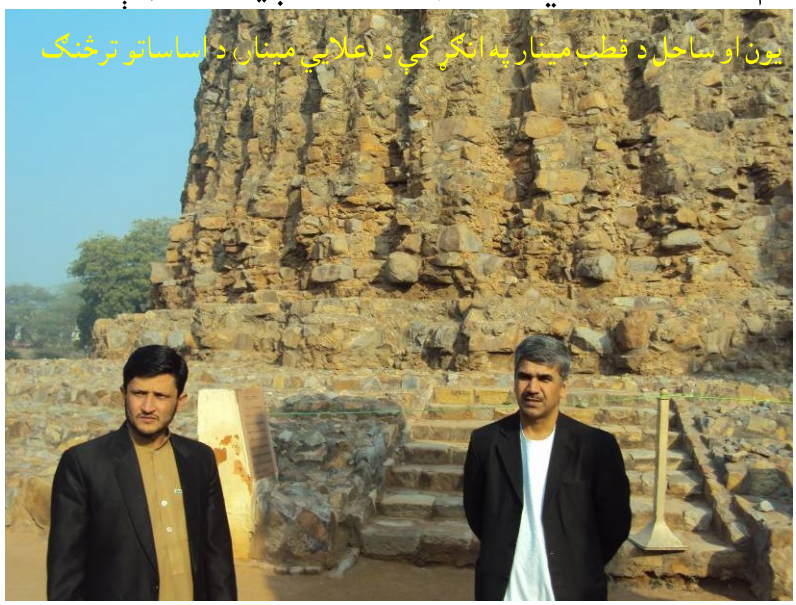
قطب مینار په داسې یوځای کې ودان دی چې شاوخوا یې نورې ګڼې ودانۍ هم ودانې دي. دا داسې ودانۍ دي چې ځینې یې اوس هم روغې پاتې، خو ځینې یې نړېدلې دي. قطب مینار ته ورځېرمه یو ښکلی جومات هم ودان و، چې دا جومات هم د قطب



ساحل د قطب مینار په محوطه کې یو مسجد ته ورځېرمه

الدین ایبک له خوا جوړ شوی و او د(قوت الاسلام) په نامه یې یاد کړی و. د قطب الدین ایبک له نامتو امامانو څخه یو هم

(بوعلي شاه قلندر) و، چې زيارت يې په پاني پت کې دی او خورا مشهور دی. په يوه بله څنډه کې د مدرسې د بوالونه لا پرځای پاتې وو. د قطب مينار د همدې لويې محوطې په يوه بله برخه کې له قطب مينار څخه نږدې (۳۰۰) متره لرې د علاوالدين خلجي له خوا يو بل لوی مينار هم پيل شوی و چې تر قطب مينارە دوه ځله لوی او لوړ و، له بده مرغه چې د هغه د جوړېدو په دوران کې علاوالدين ومړ او هغه نيمګړی پاتې شو، يوه برخه يې تر اوسه هم شته او د (علايي مينار) په نامه يادېږي. غالباً چې تر قطب


يون او ساحل د قطب مينار په انګړ کې د (علايي مينار) د اساساتو ترڅنګ

مينارە به د هغه نقشه ځکه په دقت جوړه شوې وه او نښکلا ته به يې زيات پام شوی و، چې ددې مينار تجربه يې هم لرله. د قطب

مینار پر تنې د قران کریم آیتونه په داسې یو منظم ډول لیکل شوي چې په اوسنۍ معاصره زمانه کې به هم ډېر هنرمندان له داسې یو نقش او مهارت څخه عاجز وي. دا مینار د سړي په ذهن کې د اسلامي معماریۍ غرور تازه کوي او سړی پرې د اسلامي تمدن پوره پوره ویاړ کولای شي. خو اوس چې د اسلام په نامه د وحشت او بربریت کوم تصویر د نړۍ د ځینو خلکو په ذهن کې ټوکېدلی، هغه له دې بشري تمدن سره بشپړ تضاد لري. اوس د قطب مینار له تنې څخه له دې وېرې، چې څوک پرې ځانمرګی برید ونه کړي، یوه اوسپنیزه کټاره راتاوه شوې ده، د قطب مینار



اجمل قطب مینار ته ورځېرمره

دروازې ته غټ قلفونه پراته دي، څوک نه پرېږدي چې داخل ته لاړ

شي، خو پخوا به سيلانيان همدې مينار ته ننوتل او د زينې له لارې به «دوه اويا متره» لوړ وروستي حد يا څوکې ته ختل، خو اوس پر مينار د تروريستي بريد د وېرې له امله، له سياحانو دا حق اخيستل شوی، نو دلته سړي ته پته لګي چې (زر کاله) دمخه يو پاچا د اسلام په نامه د اسلام لپاره دومره خدمت کړی چې د قران کريم مبارک ايتونه يې د تيږو په ذهن کې حک کړي، خو (زر کاله) وروسته بيا د اسلام په نامه د اسلام د مدعيانو له ګوابنه ددې مينار د نړولو خطر احساسېږي.

د قطب مينار شاوخوا ټول جوړښتونه مو وکتل، ربښتيا هم چې سړی يې يو بلې خيالي نړۍ ته ور ووړ. د انسان ذهن د تيږې ذهن تورېلای شي، له تيږې څومره ښکلا پنځولای شي، خپل ځان ته څومره ښکلې ښکلې ودانۍ جوړولای شي، خو ددې ترڅنګ هم ځان او هم نورو ته ډېرې ډېرې ورانۍ هم ور پېښولای شي. ربښتيا هم «جهنم دی هر انسان د بل انسان»، کله کله بيا همدا انسان له خپل علم او غرور سره سره «لکه غنه په خپل جال کې» راګير شي او هر څه ورنه پاتې شي.

د قطب مينار په څنډو کې مو د ښوونځيو پر معصومو زده کوونکو سترګې ولګېدې، چې نجونې او هلکان په کې شامل وو؛ له شپږم نه تر لسم ټولګي پورې زده کوونکي به وو.

دوی په داسې حال کې چې د خپل ښوونځي د اداري له خوا



ددې ځای ننداري ته راوړل شوي وو ؛ (علمي سير) يې کاوه، ددې دنده يې هم لرله چې له نورو هېوادونو څخه راغلو سيلانيانو ته د قطب مينار په باب په لنډو ټکو کې معلومات ورکړي. له دوی څخه ځينو يې د قطب مينار رنګه انځورونه هم په خپل لاس کارلي وو او ځينو سره يې په سپين کاغذ کې رنګه تصويرونه هم وو او د قطب مينار په اړه لنډ معلومات، نو بهرنيانو ته به يې دا معلومات او تصويرونه په وړيا ډول ډالۍ کول، په دې ډول د ښوونځيو د زده کوونکو جرئت هم زياتېده او د بهرنيو معلومات

هم کره کېدل، ما چې له خپلو تاريخي ځايونو سره د هندي زده



يون او ساحل د قطب مينار په محوطه کې د يوې بلې تاريخي ودانۍ مخې ته

کوونکو دا ميتود ، مينه او چلند وليدل، نو د لوی خدای(ج) دربار ته مې د خپل هبواد ماشومانو لپاره هم د دعا لاسونه پورته کړل چې الله(ج) دې هغوی هم داسې يو مرحلې ته ورسوي. په همدې سوچونو کې له قطب مينار ه رابهر شو او د (بهايي مرکز) پر لوري وخوځېدو.

بهايي مرکز

له قطب مينار څخه د (بهايي مرکز) پر لوري وخوځېدو. تر نږدې نيم ساعت مزله وروسته بهايي مرکز ته ورسېدو، بهايي مرکز په يوه بڼ کې ودان دی. دا د نړۍ د بهايانو يو ستر روحاني مرکز دی. دا ځمکه د بهايانو د ټولنې له خوا نږدې (پنځه لسيزې) وړاندې د هند له حکومت څخه اخيستل شوې او بيا يې په کې دا لوی بڼ او



د بهايي مرکز محوطه

دا مذهبي ګونبزه جوړ کړې دي. کله چې بڼ ته ورسېدو نو په دخولي وره کې تر منظم چک وروسته بڼ ته ورننوتو، د (سل مترو) په واټن پر يوه سړک لاړو چې په پخو خښتو پوښل شوی و،

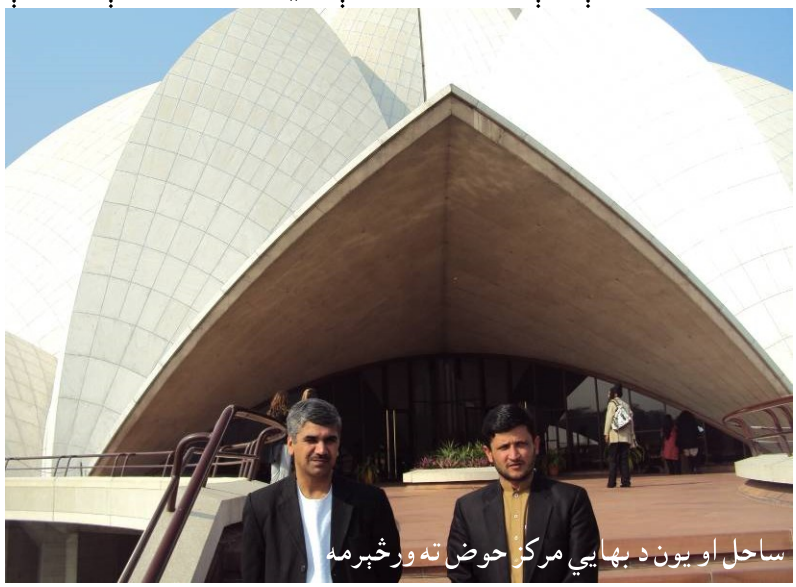
شاوخوا ته يې زينتي بوټو ښه ښکلا وربښلې وه. په ټول بڼ کې شنه کښه غوړېدلې وه او ډول ډول ګلان په کې ولاړ وو. تر (سل مترو) مزله وروسته کيڼ لاس ته بله پلې لاره ګرځېدلې وه، چې د تګ لاره يې يوه او د راتګ يې بله وه، بيا چې مو نږدې (سل متره) مزل وکړ، نو يو ځای داسې راغی چې د بوټانو د ايستلو ځای و، هلته ټولو خلکو بوټان ايستل، بوټان يې په يوه کڅوړه کې اچول،



ساحل او يون بهايي مرکز ته پر غځېدلې لاره

که دوه درې ملګري وو، نو د ټولو بوټان يې په يوه کڅوړه کې اچول او يوه نومره يې ورکوله، له همدې ځايه بيا تر ګونبزې پورې نږدې (پنځوس متره) لاره وه، دا مزل به ټولو همداسې په لوڅو پښو واهه، خو دا لاره دومره پاکه او صفا وه، چې د چا خبره مړې دې په کې تولې کړې وای نه سپېره کېدله؛ د ګرد څرک په کې نه و.

کله چې د ګونبزې دخولې دروازې ته نږدې کېدلو ، نو ددې عبادتځي منتظمینو خلکو ته لارښوونه کوله چې په منظم ډول په لیکه کې ودربږي او خبرې ونه کړي؛ چوپتیا اختیار کړي. د دروازې منتظمینې ټولې ځوانې نجونې وې او ډېرې ښکلې عیناً لکه په الوتکه کې چې ستوارډیستانې وي او په ګوته یې راټولې



ساحل او یوند بهایي مرکز حوض ته ورځېرمه

کړې وي؛ ډېرې پاکې، سوتره او ډېرې ښکلې وې، ټولو منظم شین رنګی یونیفورم اغوستی و. مورِ ټولو ته یې داخل ته د تلو لارښوونه وکړه. کله چې دننه هال ته ننوتو ، نو خورا یو لوی هال مو ترسترګو شو ، هال دایروي شکل درلود ، د هال د چت مرکزي لوړوالی نږدې پنځوس متره و او د چتریِ د جوړښت ښه یې درلودله، لاندې ټول متن یې په مرمري ډبرو فرش و او څوکیِ په

کې پر منظمو لیکو ایښودل شوې وې، نږدې (یو زر) کسان عبادت کوونکي یې پر یوه وخت ځایولای شول. دا مهال چې مورږ په کې وو، د عبادت وخت نه و، چوپه چوپتیا په کې خوره وه، مورږ ته پته نه وه چې د دوی مذهبي مراسم به څنګه وي؟ خو دا راته دلته څرګنده شوه چې د دوی په دې مقدس ځای کې چوپتیا د مذهبي مناسکو اخلاق ګڼل کېږي. د ګونبزې تر چتر لاندې هال کې ورو ورو وګرځېدو، پر هغو تازه ګلانو مو هم سترګې ولګېدې چې په ګلدانو کې شاوخوا ایښودل شوي وو او دې ځای ته یې ځانګړې ښکلا وربښلې وه. کله چې له هاله ووتو، نو لږ څه نور معلومات مو هم ترلاسه کړل؛ بهایي داسې یو مذهبي جریان دی چې ریښه یې له ایران څخه راغځېدلې او هدف یې دادی لکه څنګه چې ټول ادیان مشترک خصوصیات لري، نو باید د ادیانو د هماهنګۍ او یو والي لپاره کار وشي او د مذهبي ټکرونو مخه ونیول شي.

بهائیه فرقه یا مذهبي جریان له (بابیه) فرقې څخه منتصب شوی، میرزا حسینعلي چې په بهاالله مشهور و، د بهائیت بنسټګر دی، نو ځکه خو دې لارې ته (بهائیه) وایي. میرزا حسینعلي پر (۱۲۳۳ل)کال په تهران کې زېږېدلی، خو د ایران د وخت واکمنو له خوا کربلا، روسیې، قبرس او فلسطین ته تبعید شوی دی. میرزا حسینعلي د فلسطین په (عکا) کې (نهه کاله) تر نظر لاندې و او د عمر وروستي (پنځه لس کلونه) یې هم هلته تېر کړل او هملته پر (۱۳۰۸ل)کال د (پنځه اویا کلنۍ) په عمر مړ شو.

ددې عمومي ګونبزې دوو خواوو ته د اوبو ښکلي حوضونه جوړ شوي چې ان د ګونبزې تصویرونه هم په کې ښکاري. کله چې له



اجمل د بهايي مرکز د حوض پرځنده

ګونبزې راووتو نو ما(یون)، اجمل او ساحل ته وویل: ((راځئ د دوی کتابتون ته لاړ شو چې ځینې مواد او معلومات ورڅخه واخلو.)) کتابتون یې په لاندینۍ برخه کې وو، خو دا مهال تړلی و، بېرته د ګونبزې د دخولي دروازې منتظمې ته لاړو، یوه ښایسته جلۍ وه، موږ وویل: ((معلوماتي مواد مو په کار دي.)) هغې وویل: ((الړ صبر وکړئ!)) څو شېبې وروسته راغله، بروشر یې په لاس کې و، په هندي او انګلیسي ژبو و. ساحل ورته وویل: ((پښتو او یا فارسي مو په کار دی)) هغې وویل: ((په خواشینۍ

سره پښتو او فارسي نه شته. موږ تري بېرته راوګرځېدو، (شل متره) واټن به مو نه و وهلای چې جلی رامنډه کړه: ((دغه دی فارسي يې واخلئ، خو پښتو يې پيدا نه شو.))



هلته بيا موږ ته د پښتو مظلوميت رابنکاره شو. ساحل هغې جلی ته وويل: ((بل ځل يې بايد پښتو هم جوړ کړئ،)) هغې وويل: ((په سترګو زه به يې خپلو مشرانو ته ووايم.)) هغه ډېره خوشاله وه چې د خپل ((دين)) لپاره يې تبليغاتي کمپاين کړی و. ما (يون)، اجمل او ساحل ته وويل: {ګورئ دوی د خپل ((دين)) د تبليغ لپاره له کومې وسيلې کار اخلي؛ څومره پاکې نجونې يې ودرولي او دا ساحه يې څومره پاکه ده. زموږ په ټولنه کې خو د دين لپاره اکثره

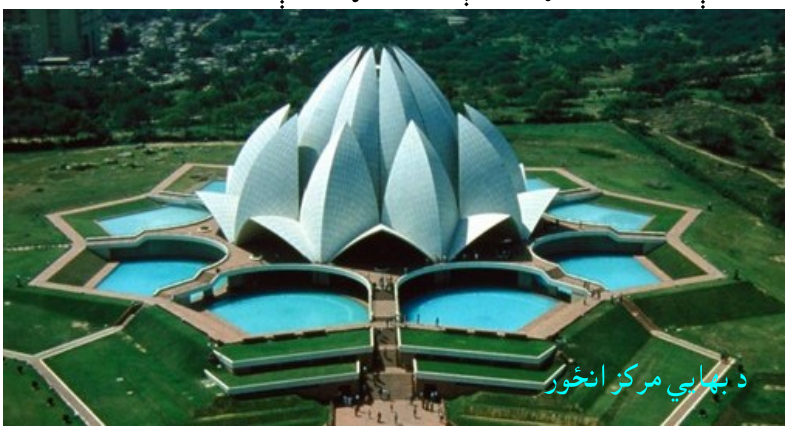
ملايان تبليغ كوي چې د ځينو په څېره كې قهر او غوصه له ورايه راڅرګند بړي، پر دې نجونو كه زمونږ محروم ځوانان برابر شي، نو كه نور ((دين)) يې مني كه نه خو ددې نجونو په خاطر به ورته تسليم شي} هغوی هم وخندل. بروشر ته مو پام شو، په بروشر كې د بهايي مذهبي جريان په باب پوره معلومات وو. د بهايي مذهب له بنسټګره نيولې د هغوی ټول مشران په كې په تسلسل سره معرفي شوي وو، د نړۍ په هر ګوټ كې يې د بهايانو عبادتځايونه


اجمل بهايي مركز ته مخامخ

يې په لنډ ډول په بروشر كې معرفي كړي وو او هم يې د خپلو پلويانو او معتقدانو شمېر په كې ليكلی و. په ايران، كانادا، هندوستان، امريكا او نورو هېوادونو كې يې خپل شمېر ته اشاره

کړي وه. له ارقامو داسې برېښېدله چې په ځینو سیمو کې یې مبالغه کړې وي.

په بهایي مرکز کې ښه ډېر وګرځېدلو، ان تر دې چې ښه ستړي شو. دلته په زرګونو خلک را روان وو، دا خلک ددې لپاره نه راتلل چې ګڼې بهایي فکر یا ((عقیدې)) سره مینه لري، دلته یې د راتګ یو غټ علت دا و چې بهایانو خپل دا مرکز په ډېره ښکلې بڼه جوړ کړی، خلک ددې ودانۍ سیل ته راتلل، نه دا چې دا ((مذهب)) منې او یا ورسره مینه لري. دا ودانۍ د ګل د یوې غونچې په څېر جوړه شوې او په نړۍ کې د معمارۍ یو شهکار


د بهایي مرکز انځور

ګڼل کېږي. د ودانۍ داخلي او بهرني متن کې مرمر ډېرې په داسې ظریفانه ډول کاربدلي چې د لوړ هنري ذوق او فن انځورنه کوي.

د بهائیانو دا معبد د هندوستان له ډېرو مشهورو ودانیو څخه دی چې د هند د نیمې وچې (د معبدونو مور) په نامه پېژندل شوی

دی. دا ودانۍ چې د (لوتوس) د ګل بڼه لري، ډېرې سترې نړیوالې جایزې یې ګټلې او د نړۍ په ډېرو معتبرو رسنیو کې ددې په باب لیکنې خپرې شوې دي.

دلته جوړ شوی بڼ هم د نندارچیانو لپاره ډېر په زړه پورې دی، خو بهایان د بڼ او ودانۍ له دې ښکلا څخه داسې ګڼه اخلي چې خپل ((دین یا مذهب)) ډېرو خلکو ته معرفي کوي او کېدی شي یو


ساحل د بهایي مرکز په چمن کې

نیم د همدې ښکلا تر تاثیر لاندې راشي او دې لارې ته مخه کړي. له دې څخه معلومېږي هغه دین یا مذهب چې له یو تمدن او پرمختګ سره ملګری وي، د هغه دین تداوم او پرمختګ ته ډېره ښه زمینه برابرېږي. یوازې وچ افکار د بشر د ژوندانه ټولې

اړتیاوې نه شي خړوبولای. موږ چې کله په هندوستان کې د اسلامي تمدن یا مسلمانو واکمنو د سوونو کلونو واکمنۍ ته ګورو او دې بهیر ته نظر اچوو، نو دا راته څرګندږي چې په هندوستان کې اسلام یوازې د یوې دیني عقیدې په توګ مطرح نه و، بلکې له اسلام سره هلته یو ستر تمدن، پرمختګ او د ژوند سهولتونه ملګري وو، ځکه نو اسلام او مسلمانانو هلته دومره مقاوم او اوږد عمر درلود. د همدې مسلمانو واکمنو له جملې څخه چې کله (اورنګزېب) له مذهب څخه د خپل واک د بقا لپاره ناسمه ګټه پورته کړه او د نورو ادیانو پر پلویانو یې د ژوند ساحه راتنګه کړه، نو د مغولي امپراتورۍ د سقوط عوامل هم ورسره راوټوکېدل. زموږ په افغاني ټولنه کې که هرڅوک غواړي رښتینی اسلام تطبیق کړي، نو د اسلام د اساسي روح مطابق باید اسلام او تمدن، ژوند او پرمختګ سره ټول غاړه غړۍ کړي، یوازې د کلیوالي ملایانو په وچو او سپوره نصیحتونو نه اسلام پرمختګ کوي او نه رښتینې انساني او اسلامي ټولنه جوړږي.

یوه غرمنۍ په ډیلي ښار کې

کله چې له بهایي مرکز څخه راووتو، نو ښه د مزې ستړي وو او هم ښه وږي شوي وو، ساعت څه کم یوه بجه وه چې په خپلو موټرو کې سواره شو، موټر د ښار منځ کې یو داسې ځای ته راوړلو چې د هر چا په طبع په کې خوراک او څښاک پیدا کېدل، دا ځای (جان پت) نومېده، کله چې موټر څخه کښته کېدلو نو منتظم غږ کړ: ((یو ساعت وروسته به همدلته سره راټولېږو، دلته نړدې میکډونالډ هوټل پیدا کېږي، خوښه ستاسو چې هر څه خورئ)) زه

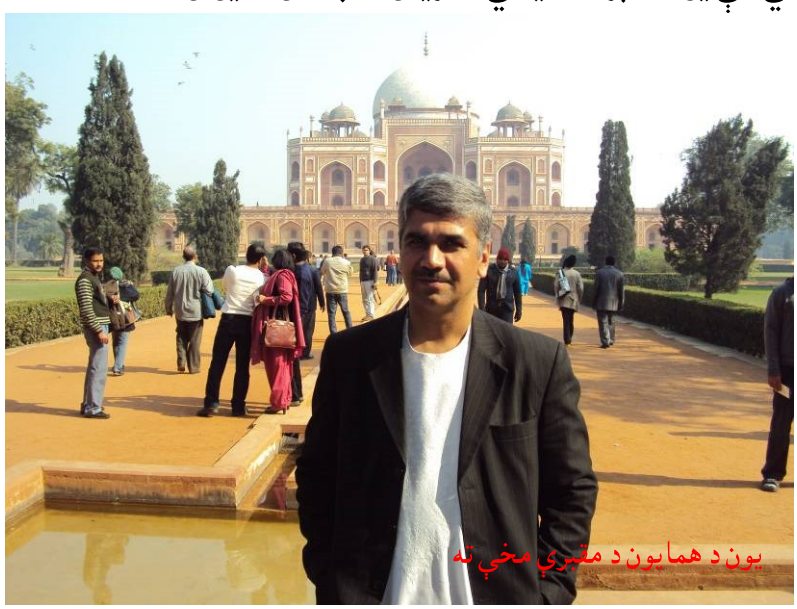


(یون)، اجمل او ساحل همدې نړدې میکډونالډ هوټل ته ورغلو، خورا ګڼه ګوڼه په کې وه، اجمل ترټولو کشر و، هغه وویل: ((تاسو کښئ، زه به په لیکه کې ودرېږم.)) موږ ورته وویل: ((فیش برګر)

به راواخلي.)) هلته د هر ډول خوراک تصويرونه وو، هغه همداسې وکړل، خو يو يو ګيلاس ايس کريم يې هم ورسره راوړ، ډوډۍ يې ډېره خوندوره وه، يا دا چې مور ډېر وړې وو، نېه چېس يې هم ورسره راوړي وو. ميکډونالډ داسې غذا ده چې د نړۍ هر مذهبوال يې کارولای شي، په تېره بيا مسلمانان. ډوډۍ مو نېه په خوند وخوړه، کله چې له هوټله راووتو، نو لا يوځه وخت و، لږ اخوا دېخوا پلي وګرځېدو، دا مهال يو شمېر وړې او غټې نجونې چې ګڼې (مرۍ) يې په لاسو کې وې، تر مور راوتاوې شوې، مور ته يې وويل: ((دا به اخلئ او ضرور به يې اخلئ)) دا داسې يو ټيپ مخلوق وو، لکه په افغانستان کې چې جټان وي، لکه زرکۍ درپورې نښتلې، په پيل کې خو يې ډېرې قيمته وويلې، يوه جوړه غاړکۍ (امبل) چې له وړو مريو جوړه وه، سل کلداري، وروسته بيا پنځوس، بيا لسو ته راکښته شوې، بيا داسې وخت راغی چې شل جوړې مو تري په سل کلداري واخيستې، ما خو تري څلور پنځه درجنه واخيستې، اجمل او ساحل هم يو څه واخيستې، دوی په نورو بهرنيو پسې هم ډېرې شله شوې، پر هغوی يې هم ځينې تاوان کړې، دا نجونې ځينو بهرنيو سره دومره ازادو ټوکو ته ووتلې چې د کاغذ پرمخ د ليکلو وړ نه دي، څو شېبې همدلته سره ولاړ وو چې موټر راغلل او ټول په ترتيب سره په خپلو موټرو کې پر خپلو ځايونو کېناستو او موټر د (همايون ګونبدې) پر لوري حرکت وکړ.

د همایون مقبره

تر ډوډۍ وروسته د همایون مقبرې ته لاړو. د همایون مقبره په ډیلي کې یو له ډېرو تاریخي، ظریفو او ښکلو ځایونو څخه ده.



یون د همایون د مقبرې مخې ته

همایون د مغول ظهرالدین بابر زوی دی چې د (۱۵۰۸ میلادي کال، د جنورۍ پر (۱۷مه نېټه) په کابل کې زېږېدلی دی. د بابر تر مرګ وروسته د (۱۵۳۰م کال) د ډسمبر پر (۲۶مه نېټه) د ډیلي پر تخت کېناست، پوره (لس کاله) یې حکومت وکړ او د (۱۵۴۰م کال) د مې پر (۱۷مه نېټه) یې د پښتون (شېرشاه) له لاسه ماته وخوړه، ټول لښکر یې مات شو، او دی د یوه کښتیوان یا ماڼو په

وسیله وژغورل شو، ایران (فارس) ته وتښتېد. تقریباً (۱۴ کاله) په ایران کې و. د ایران پاچا (طهماسب) ورسره په دې شرط مرسته وکړه چې شیعه مذهب ته به را اوړي. همایون د فارس د شیعه واکمنۍ په پوځي او اقتصادي مرسته، د دې جوګه شو چې څوارلس کاله وروسته د هند تخت بېرته ونیسي. د (۱۵۵۵م کال) د فبرورۍ پر (۲۲مه) بېرته د ډیلي د واک خاوند شو او نړدې یو کال او یوه میاشت وروسته د (۱۵۵۶م کال) د جنورۍ پر (۲۷مه نېټه)، له دې دوالې را وغورځېد او مړ شو. د همایون په دویم ځل واکمنۍ سره تر یوې څوارلس کلنې وقفې وروسته، په هند کې د مغولي واکمنۍ واک پسې وغځېد، وروسته بیا جلال الدین اکبر، نورالدین جهانګیر، شاه جهان او اورنګزېب عالمګیر په هند کې د مغولي واکمنو د واک لړۍ ته دوام ورکړ. د همایون مقبرې ته هره ورځ په زرګونو خلک را روان وي، دا مقبره په ښه شان ساتل کېږي. له څو کلونو


همایون

راهیسي د (اغاخان فونډېشن) له خوا ددې مقبرې د بیارغونې چارې روانې دي. د دې مقبرې په ودانۍ کې پر همایون سربېره د مغولي واکمنۍ د ځینو نورو معتبرو څېرو قبرونه هم شته.

دلته ډېر وګرځېدو. زه له هغه لارښود کس سره، چې کتونکو ته یې ددې ځای په باب معلومات ورکول، ډېر وګرځېدلم، هغه د افغانستان په باب هم زیات معلومات درلودل. له ما څخه یې د



د سفر لارښود، یون او اجمل د همایون مقبرې په محوطه کې

افغانستان د تاکنو، رسنیو، طالبانو، د بهرنیو ځواکونو د شتوالي، امنیتي حالت په باب ګڼ شمېر پوښتنې وکړې. ما ورته په لنډیز او ارقامو سره د افغانستان د پرمختیاوو په باب معلومات ورکړل. زما معلومات دده لپاره نوي او تازه وو، ده له ما څخه ډېره مننه وکړه چې د ده معلومات مې ورتازه کړل. تر یوې اوږدې ستړیا وروسته، د همایون له مقبرې راووتو. د همایون


ساحل د پښتون سپه سالار عیسی خان نیازي مقبرې ته ورځېرمه

مقبرې محوطې ته نږدې ځینې نورې تاریخي ودانۍ او د مهمو پخوانیو شخصیتونو نورې مقبرې هم شته چې ځینې یې معلومې دي او ځینې لا تر اوسه هم ناڅرګندې پاتې دي. د ستر پښتون سپه سالار (عیسی خان نیازي) مقبره هم همدلته نږدې ودانه ده، دده مقبره د افغاني ډول معماري خورا پخوانۍ او بې ساري بڼلګه ده. عیسی خان نیازی د شېرشاهي دورې له نومیالیو مشرانو او مهمو ارکانو څخه و.

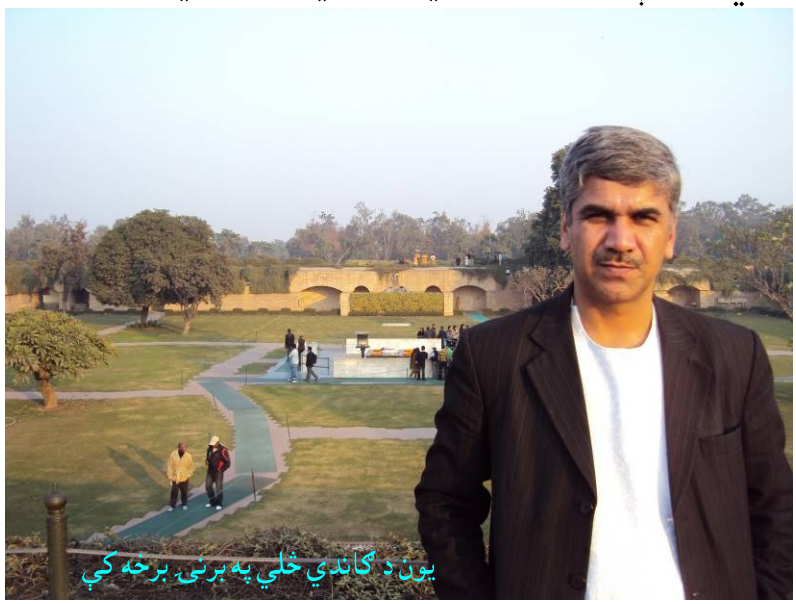
ګاندي څلی

د همایون مقبرې تر کتنې وروسته مو د مهاتما ګاندي څلي پر لوري حرکت وکړ. ګاندي نه یوازې د هند د نیمې وچې لوی عظیم شخصیت دی، بلکې د نړۍ په سترو انسانپالو شخصیتونو کې حسابېږي. دی د عدم تشدد د فلسفې له بنسټګرو څخه و او له انګرېزي استعمار څخه یې د هند د خپلواکۍ په ګټلو کې اساسي نقش درلود.

(موهنداس کرم چندګاندي) د (۱۸۶۹م کال) د اکتوبر پر (۲مه) نېټه د هندوستان د (ګجرات) ایالت په (فوربانـدر) سیمه کې زېږېدلی. په (۱۹) کلنۍ کې انګلستان ته د لوړو زده کړو لپاره تللی، بیا بېرته خپل هېواد ته راغلی او بیا سویلي افریقا ته تللی دی. په دې هېوادونو کې یې د بېلابېلو ادیانو ژوره مطالعه کړې. ګاندي له برتانیې څخه د هند د خپلواکۍ د ګټلو تحریک جوړ کړ، خو ددې تحریک اساسات د عدم تشدد پر اصولو ولاړ وو او د وسلې له کارونې پرته یې د هند د خپلواکۍ پر ترلاسه کولو ټینګار کاوه.

تر نږدې نیم ساعت مزله وروسته ګاندي سمادي (ګاندي څلي) یا پارک ته ورسېدو، دا هغه پارک دی چې د ګاندي څلی په کې جوړ شوی دی. دا پارک په ډیلي کې له مهمو تفریحي پارکونو

څخه یو دی. خلک هره ورځ د سیل او تفریح لپاره دې پارک ته راځي او ددې ترڅنګ د ګاندي یادګاري څلی ګوري او هغه ته دعا



یوڼ د ګاندي څلي په برنۍ برخه کې

کوي. د ګاندي څلی د پارک په منځنۍ برخه کې په داسې یو ځای کې جوړ شوی چې شاوخوا څلورو دېوالونو احاطه کړی او څلور موازي دروازې لري، له بهر څخه دېوالونه نه ښکاري، داسې ښکاري چې سړی نسبتاً لوړ ځای ته خېږي، د پارک له نورو برخو دا برخه لوړه ده، خو کله چې داخل ته لاړ شې، نو د نږدې څلور جریبو ځمکې په انډول په مربع ډول ژوره ساحه لیدل کېږي، د همدې ساحې په منځنۍ برخه کې د ګاندي یادګاري څلی دی. د مینار په شان نه دی، بلکې د یوه قبر په شان دی چې تر اوارې

ځمکې د نیم متر په کچه لوړ دی، پر برنې او کوزنې برخه یې د ګاندي نوم په انګریزي او هندي ژبو لیکل شوی، سرته یې د سپینو تازه ګلانو ګډې ایښې او یوه ډیوه پرې بلېږي، په هندو مذهب کې خو مړی سیزل کېږي، دلته د ګاندي جسد نه شته، خو د ګاندي د جسد ایرې دلته ساتل کېږي، مسلمانانو ته لکه د قبر په شان ښکاري، ډیوه پرې داسې لګېدلې وې لکه د المپیک مشعل چې همېش بل وي. کله چې دې انګړ ته څوک داخلېږي، نو په دخولي دروازه کې به بوټان باسي، نوره دا ټوله دخولي ساحه

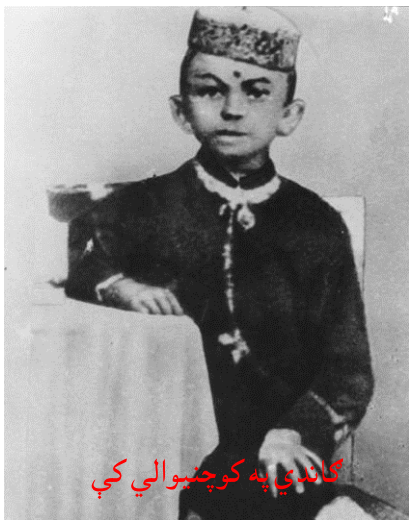

د ګاندي یادګاري څلی

ګرد سره پاکه ده، تورې زینتي ډبرې پرې فرش دي، د څلي په

څلورو کونجونو کې زینتي ونې ولاړې او شاوخوا یې شنه چمنونه دي.

له دې ځایه چې بهرنۍ برخې ته ګورې، نو د دوه درې مترو په لوړوالي د بوالونه درته ښکاري، چې ټوله ساحه یې احاطه کړې ده. پر د بوالونو زینتي بوټي راځوړند دي؛ د د بوالونو مخ یې پټ کړی او دې ساحې ته یې عجیبه ښکلا ورکړې ده. د ګاندي له څلي به هر چا خپل خپل تعبیر او تاثر اخیسته، خو ما ته د خوشال بابا هغه شعر راپه یاد شو:

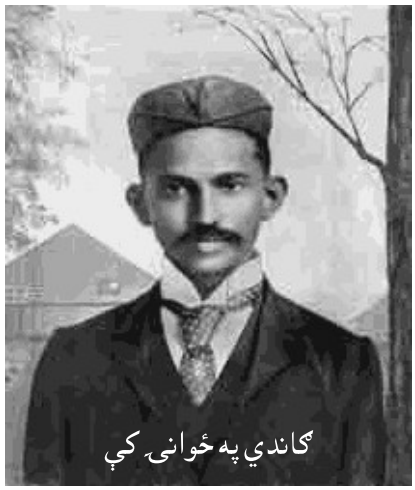
چې د عمر یې بنیاد په هوا ایښی
په دا هسې ژوندون څه دی اعتماد


ګاندي په کوچنیوالي کې

د ګاندي څلی رښتیا هم ډېر زړه راکښونکی و، پر سړي یې تاثیر کاوه، ګاندي داسې یو شخصیت و چې د انسانیت شعار یې پورته کړی و، سوله یې غوښتله، له جګړې یې کرکه کوله، انسان یې د تعمیم وړ باله، د جنګ جګړې مخالفت یې کاوه، له ټوپک او ماشې سره یې ورانه وه، هغه به ویل:

«ډېر داسې مسایل شته چې زه کولای شم د هغه لپاره ځان قربان

کړم، خو هېڅ داسې څه نه شته چې زه دې څوک د هغه لپاره ووژنم.)) د ګاندي که هر څومره له توپک سره ورانه وه، خو بیا هم د توپک له ازاره خلاص نه شو؛ پر (۱۹۴۸ م) کال د جنورۍ پر (۳۰مه) د یو وسله وال له خوا په ډزو ووژل شو. اوس هر کال د جنورۍ پر (۳۰مه) د هند د ملي پلار یاد، په همدې محل کې نمانځل کېږي. سوله د ژوند ضرورت دی. سوله د انسان ضرورت دی، سوله د هر ژوندي موجود ضرورت دی. یو وخت په توله


ګاندي په ځوانۍ کې

هندوستان کې د کال له ښایسته مېرمنې څخه پوښتنه وشوه، چې ستا د نړۍ په شخصیتونو کې د چا نظریات خوښېږي؟ هغې وویل: ((د ګاندي. دا ځکه چې ګاندي د سولې شعار ورکړی و. سوله زمونږ د ژوند د پرون ضرورت هم و، د نن هم دی او د سبا به هم وي.))

د نړۍ دا ډول شخصیتونه که څه هم د نړۍ په یوه مشخصه جغرافیه کې زېږېدلي او لوی شوي، خو فکرونه او ارمانونه یې د یوې مشخصې جغرافیې په حدودو کې نه پاتې کېږي، ګاندي د نړۍ د همدې شخصیتونو له جملې څخه دی او زمونږ فخر افغان

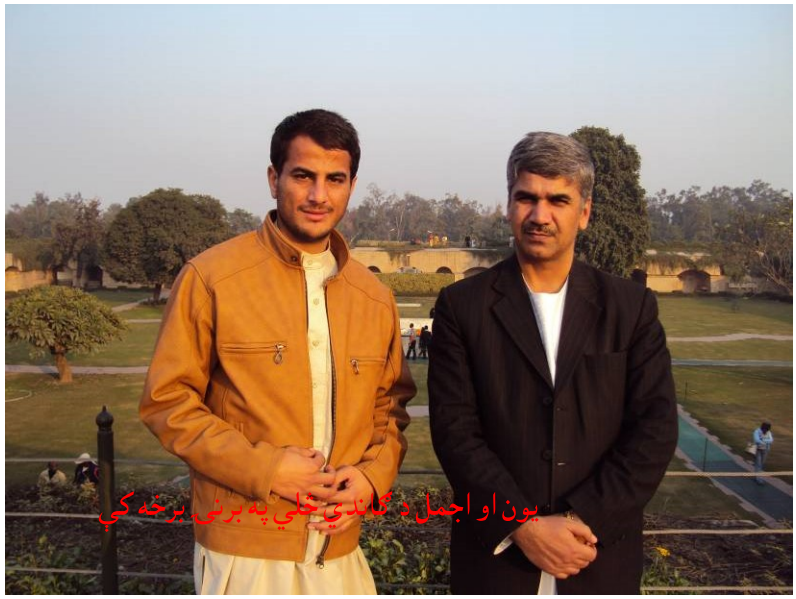
خان عبدالغفار خان (باچاخان) هم د همدې شخصیتونو په لیکه کې ودریږي.

خان عبدالغفار خان د ګاندي تر ټولو نړدې مبارز ملګری و، دواړه د ښلابښلو ادیانو پلویان وو، سره له دې چې ادیان یې ښل و، خو د مینې او انسانیت مذهب د دواړو یو و. دواړه د زغم خاوندان وو، خان عبدالغفار پښتون و، ګاندي هندو، دواړه په ښلابښلو قومونو او جغرافیو کې زېږېدلي وو، خو د فکر او ارمان جغرافیه یې یوه وه.


ګاندي په زړښت کې

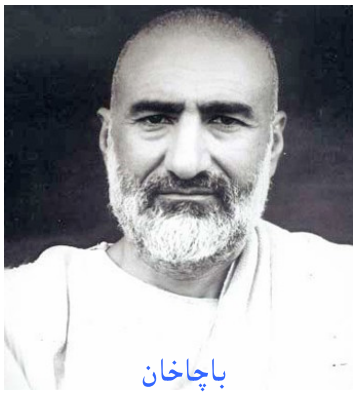
د (ایشین ایج) په نوم په نوې ډیلي کې د خپرېدونکې ورځپاڼې سرمحرر (انند سهای) چې د افغانانو په اړه یې څېړنې کړي، په شلمه پېړۍ کې د عدم تشدد مبارزې د مخکښانو د ونډې په باب وایي: «خان عبدالغفار خان، ګاندي او مارتین لوترکینګ هغه شخصیتونه دي چې په ډېرو دلایلو شلمه پېړۍ تعریفوي. د شلمې پېړۍ تعریفوونکي اصلاً ستر صدراعظمان، ولسمشران او پاچایان نه دي. شلمه پېړۍ د بشریت په تاریخ کې د تر ټولو زیات تشدد پېړۍ وه چې دوه نړیوالې جګړې او ګڼ شمېر نورې وړې او

خونړۍ جګړې په کې وشوې، خو دوی هغه کسان وو چې په دې جګړو کې یې د سولې خبرې وکړې، د خپل ژوند له ښندلو ونه وېرېدل او داسې وضعیت ته یې ور ودانګل چې هره شېبه یې د مرګ وېره وه، خو دوی نه وېرېدل، دوی له خلکو او ټولنې سره مینه کوله.



دوی خلکو ته یوازې دا ویل چې خپلې وسلې لرې وغورځوئ، ګاونډي ته دې په سترګو کې وګوره او ووایه چې ایا موږ ټول ورته شیانو ته اړتیا نه لرو؟ او ځواب طبعاً مثبت و...)) ښاغلي سهای د عدم تشدد له لارې د ګاندي او باچاخان د مقاومت وسیلې داسې په ګوته کوي: ((د خان عبدالغفار خان او ګاندي

ځانګړتیا په دې کې ده چې دوی پر مقاومت باور لاره، خو د عدم تشدد پر مقاومت، د دوی پیغام دا و چې زه د دولتي دفتر په مخکې کښنم، چارواکو ته وایم، دا هغه څه دي چې خلک یې غواړي او ستاسو پالیسۍ سمې نه دي، که خپلې پالیسۍ بدلې نه کړئ، زه د لوړې اعتصاب کوم، همدلته کښنم او څه نه خورم، څو ځلې داسې پښې شول چې هم ګاندي او هم خان عبدالغفار خان د استعماري پولیسو له خوا ووهل شول، خو دوی ویل، تاسو مورې وهلای شئ خو د عدم تشدد پر مقاومت او زمورې پر شعار چې سوله ده، زمورې عقیده له مورې څخه نه شئ اخیستلای.))


باچاخان

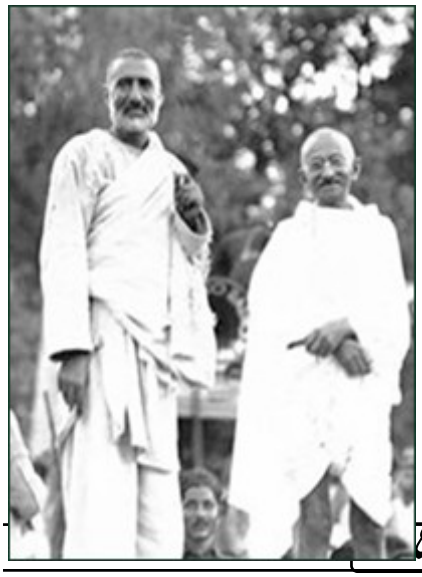
یو بل لیکوال وایي: ((باچا خان په هغه وخت کې یو لک و شل زره کسان پرته له دې چې د تنخواه غوښتنه وکړي، د خدایي خدمتګارو په غورځنګ کې سره راغونډ کړي وو، تاسو یې تصور هم نه شئ کولای چې ته به چاته تنخواه نه ورکوې خو سړي به راځي ډوډۍ به خپله خوري، اوبه به خپلې څښي، خو منډې ترړې به له تا سره وهي.))

باچا خان

هنـدي ليکـوال او ژورنالیسـت انند سـهای لـه ګانـدي سـره د باچاخان د هڅو او عدم تشدد د فلسفې د پراختیـا لپـاره د ده د فعـالیتونو پـه اړه وایي: ((ګاندي یـو ببسـاری شخصـیت و چې په زمانو کې یو ځل راځي. ګاندي یـو ډېر پراخ نفوذ درلود، خو دقیقاً ګاندي ته ورته دده معاصر، خو تر هغه یو څه ځوان یو ډېر لوی او ستر پښتون انسان و چې باچاخان یا عبدالغفار خان نومېده. ده ته په خپله ګاندي د سرحد د ګاندي لقب ورکړی و. باچاخان هغه پښتون و، چې کلي په کلي، کور په کور وګرځېد او پښتانه یې پوه کړل چې باید خپلې وسلې لرې وغورځوي. ده همدا راز ننني افغانستان ته سفرونه وکړل او هلتـه یې د سولې لپـاره خپـل سـتر پیغـام ورسـاوه او دا پیغام خلکو ته په زړه پورې و . ده له مینې پرته له خلکو بل هېڅ نه غوښتل.



باچاخان په سپینړیر توب کې



باچـا خـان لـه تشـدد نـه د پښـتنو د لـرې کولـو، د نـاوړه دودونو او رواجونو د اصلاح او په قومونو کې د قاموليـ د

ګاندی او باچاخان

مینې او محبت د پیدا کولو په مقصد د (انجمن اصلاح الافاغنه) په نامه ټولنه جوړه کړه. دی کلي په کلي، کور په کور او سیمه په سیمه ګرځېده، د سوله ییز مقاومت د اهمیت په اړه یې له خلکو سره خبرې کولې او خلک یې زده کړې او تعلیم ته هڅول.))

سیاست یو ډینامیک بهیر دی چې کله کله په کې تر اخلاقي معیارونو د چل او مهارت عنصر زیات ځلېږي. وګورئ د یوې لارې د دوو اتلانو وروستی برخلیک، دواړو سره په نړدې یوه زمانه کې د یوه هدف او ارمان لپاره څنګ په څنګ مبارزه وکړه، د خپل ملت لپاره د یوه اتل ارمان پوره شو خو د خپل ولس لپاره بیا ددې بل اتل ارمان د توطیو په سیند لاهو شو، نن د یوه



د افغانستان په جلال اباد کې د باچا خان مقبره

پر قبر د د رڼا مشعل بلېږي، خو د بل پر قبر د سپېرو خاورو ډېرې پرتې دي، هوکې د زمانې قضاوت هر وخت عادلانه نه وي، وینې

ملتونه همداسې وي چې د مشر په رښا پسې ځي، خو ویده ملتونه
بیا همداسې وي چې مشر یې ومري نو د لارې ډیوه یې مړه شي.

جامعه مليه اسلاميه

هند په نړۍ کې د اسلامي علومو د يو ستر مرکز په توګه ډېر شهرت لري. د علي ګړ پوهنتون، ديوبند مدرسه او نور په هند او اسلامي نړۍ کې ډېر مشهور دي.

په ډيلي کې (جامعه مليه اسلاميه) له لويو پوهنتونونو څخه دی چې د اسلامي علومو ترڅنګ نور علوم هم په کې تدريسېږي. جامعه مليه اسلاميه (پوهنتون) پر (۱۹۲۰م کال) تاسيس شوی،



يون او ساحل په جامعه مليه اسلاميه کې

په لسګونو پوهنځي لري، اوس په کې (۱۵۴۰۰) محصلين زده کړه کوي، چې د (۹۹۷) استادانو له خوا ورته تدريس کېږي. په دې پوهنتون کې اوس يو شمېر افغان محصلين هم پر زده کړو

بوخت دي. هند اوس هر کال افغانستان ته د لوړو زده کړو (پنځه سوه) بورسونه ورکوي، چې يو زيات شمېر افغانان په ډيلي، پونه، علي ګړ او د هند په نورو ښارونو کې لوړې زده کړې کوي. په جامعه مليه اسلاميه پوهنتون کې پښتو مضمون هم تدريسېږي، خو له ښوونکو او تدريسي چلند څخه يې دا ډېره موده کېږي سر ټکېږي. (ثنا الله خان تسل) چې زموږ يو تکړه فرهنګي ملګری دی، د خپلو علمي څېړنو لپاره ددې پوهنتون له يو شمېر استادانو، محصلينو او مسولينو سره اړيکي لري، هغه څو ځله ماته وويل: ((کله چې هند ته لاړې، نو جامعه مليه اسلاميه ته بايد حتماً لاړ شې او د پښتو څانګې يا ژبې د محصلينو پوښتنه وکړې!)) دا مهال چې ثنا الله خان تسل له ښاغلي (بشير دوديال) او (سرور مامونډ) سره د يوه علمي ورکشاپ لپاره همدغه پوهنتون ته راغلي دي، نو زموږ لپاره مناسب وخت و چې دا جامعه (پوهنتون) وګورو. سهار زه (يون)، ساحل او اجمل درپواړه په ريکشا کې کښاستو، تر نيم ساعت مزله وروسته هلته ورسېدو، څرنګه چې جامعې څو بابه (دروازې) درلودل، نو د ورکشاپ د ځای پيدا کول موږ ته اسانه نه و، خو تر ډېرو پوښتنو او ګروېږنو وروسته مو پيدا کړ. ورکشاپ لا شروع نه و چې موږ د ورکشاپ تالار ته پورته شو. ثنا الله خان تسل موږ د ورکشاپ له ځينو برخوالو سره معرفي کړو، د هند له بېلابېلو پوهنتونونو څخه دلته خلک راغلي وو. د سيمينار منتظمې (راداکمار) ته يې هم وروپېژندلو. د (راداکمار) نوم په پښتو کې د تلفظ او جوړښت له مخې (نرينه) ښکاري، خو دا هغه مېرمن ده چې د افغانستان په

باب يې ډېرې څېړنې کړې او زمونږ د هېواد د سياسي او ټولنيز جوړښت په اړه ښه معلومات لري. هغې مونږ ته ټينګ ست وکړ چې



اجمل او يون په جامعه مليه اسلاميه کې

په ورکشاپ کې ورسره پاتې شو او په هغه کې ګډون وکړو. مونږ وويل: ((رسمي پروسيجر نه خرابوو، ستاسو ليدو ته راغلو، بيا که زمينه مساعده شوه بل وخت به راشو.)) ثنا الله خان تسل ماته وويل: ((دلته محصلين غواړي چې تاسو سره وګوري)) ما وويل: ((نن رخصتي ده پرېږده چې دوی خپله رخصتي وکړي بيا که وخت مساعد شو، بل وخت به ورسره وګورو.)) له هغو څخه مو رخصت راواخيست، ددې پوهنتون په انګړ کې مو څو يادګاري عکسونه واخيستل او بيا د خپل استوګنځي پر لوري را رهي شولو.

د کتابونو نړیوال نندارتون

په هند کې مو دوه درې اوونۍ تېرې شوې وې، چې یوه ورځ محبوب راته وویل: ((دلته په ډیلي کې هر کال د کتابونو یو نړیوال نندارتون وي، د فبرورۍ په میاشت کې کېدی شي دایر شي. په لسګونو زره عنوانه کتابونه په کې نندارې ته وړاندې کېږي، له هند او نورې نړۍ څخه په سلګونو لوبې خپرنۍ موسسې او کتاب



پراګتي میدان کې د کتابونو نړیوال نندارتون

پلورونکي ورته راځي.)) ما محبوب ته وویل: ((وخت او ځای یې معلوم کړه او بل که کېږي چې پښتو کتابونه په کې هم نندارې ته وړاندې کړو، ما خپل کتابونه هسې هم لوکس چاپ کړي، دا به هم

نندارې ته وړاندې کړو او نور ښکلي پښتو کتابونه هم، مقصد مې دادی چې پښتو کتابونه په کې هم مطرح شي، پر دې پوهېږم چې دلته به اکثره کتابونه طبعاً په انګلیسي، هندي او د هند په نورو ژبو وي، خو زما هدف دادی چې پښتو کتابونه په کې یاد شي، باینرونه به په انګرېزي ولیکو.)) محبوب وویل: ((ځای خو یې معلوم دی (پراګتي میدان) دی خو نېټه او نور شرایط به یې له (ممتازولي) نه پوښتنه وکړم، هغه هر کال ورځي، زما خو یوازې همدا سرېنی کال دی.)) ما رښتیا نیت کړی و چې په نندارتون کې به پښتو کتابونه نندارې ته وړاندې کوم، خو وروسته چې مې خپل مصروفیت ته وکتل، له کابله د کتابونو انتقال ته او بیا مې دېته فکر وکړ چې هند خو قانونمنده ټولنه ده، دلته به هر ناشر د خپل قانوني امتیاز په لرلو سره ددې حق لري چې خپل کتابونه نندارې ته وړاندې کړي، همدارنګه څومره ټکس به راځي او داسې نور مسایل، نو له خپله نېټه واوښتم، خو دا هوډ مې لاټینګ و چې د نندارتون لیدلو ته به ضرور ورځم. نندارتون ته مې شپې ورځې شمارلې، د جنوري میاشت له (۳۰) څخه د فبروري تر (۷) پورې د نندارتون اوونۍ وه، کله چې نندارتون پیل شو، ما ویل چې پر لومړۍ ورځ به په کې ګډون کوو، هغه ورځ مصروفه تېره شوه، دویمه، درېیمه، څلورمه او پنځمه ورځ هم همداسې بوخته وه، په پای کې مې محبوب ته مې وویل: ((هسې نه چې نندارتون خلاص شي او موږ یې له لیدلو بې برخې شو.))

لنډه دا چې پر وروستۍ ورځ مو ځان ور برابر کړ. زه (یون) محبوب، اجمل او ساحل څلور واړه لاړو. (پراګتي میدان) ته ورسېدو. ماسپښین مهال و، په زرګونو کسان ور روان وو. د دخولي وره خولې ته چې ورسېدو، نو په دوو دخولي دروازو کې



پراګتي میدان کې د کتابونو نړیوال نندارتون

په سلګونو خلک په لیکه کې ولاړ وو، ننوتل په ټکټ وو. د یو تن ټکټ د برش کلداري و، اجمل ټکټونه را واخیستل، یو ډېر لوی کمپونډ یا د ودانیو مجتمع ته ور داخل شو. مورږ په پیل کې فکر کاوه چې دا یوازې د کتابونو نندارتون دی، خو هلته چې لاړو د کتابونو ترڅنګ د هندي کلتور د ښایلو څانګو نندارتونونه هم وو. د هرې برخې لپاره جلا ودانۍ په پام کې نیول شوې وه، یوه

ځای ته چې لاړو هلته د انتیکو شیانو نندارتون و، بل ځای کې د هند د ببلابېلو مذهبونو کستړنه، سي ډیانې او نور اړوند شیان خرڅېدل، یوې بلې ودانۍ کې د هندي سوغاتونو نندارتون و، خو



پراکنې میدان کې د کتابونو نړیوال نندارتون

لنډه دا چې په لسګونو ودانۍ وې او ډول ډول نندارتونونه. محبوب ته مې وویل: «اصلي ځای ته مو بوځه چې د خپل ذوق شیان وګورو.» د کتابونو نندارتون، دخولي دروازې ته ورځېرمه په چپ لاس کې و. هلته یوه لوی هال ته ور داخل شو، د هال له دخولي دروازې نیولې بیا تر پایه په لسګونو ډول ډول غرفې ایښې وې، غرفې له لرګي څخه جوړې وې، خو ډول ډول پوښونه یې درلودل او هر ناشر پرې خپلې لوحې په اوږدو او لنډو ځړولې وې. په هره غرفه کې په لسګونو عنوانه ډول ډول کتابونه ایښي وو. له اکثرو کتابونو سره یې خپلې سي ډیانې هم ملې وې، هغه څوک چې د کتابونو شوقي و، هغه ته نو دا ځای داسې ښکلی

ښکاري لکه ملا چې په خیال کې د جنت د حورو په منځ کې ګرځي راګرځي، هر کتاب چې به دې کاته په چاپ او صحافت کې تر بل ښکلی و، د سړي په زړه کې تبرېدل چې ټول واخلي، رښتیا هم د پیسو وړي په پیسو او د کتابو وړي په کتابو نه مړېږي. تقریباً پر ټولو غرفو وګرځېدلو. د ماشومانو لپاره مصور کتابونه او سي ډیانې په کې تر نورو هر ډول کتابونو زیات وو. په لسګونو هندي کورنۍ له خپلو ماشومانو سره راروانې وې او هرې یوې خپلو ماشومانو ته د هغوی د خوښې او اړتیا وړ کتابونه اخیستل. د ماشومانو د کتابونو ترڅنګ تقریباً په اکثرو غرفو کې د ښوونځي د لیک لوست ټول سامان الات هم د یوه پېکج یا بکسې په بڼه خرڅېدل، په هغو کې هم د ښوونځي درسي شیان داسې ځای پرځای شوي وو چې د ماشوم څه چې د ماشوم د مور و پلار توجه یې هم ځانته جلبوله، ما چې دا بکسې وکتلې او دا رنګارنګ کتابونه، نو خپلو ماشومانو ته مې ترې یوه یوه ببلګه بکسې واخیستې او همدارنګه هغوی ته د انګلیسي ژبې او د مصورو کیسو ځینې روزنیز کتابونه مې هم واخیستل. د انګلیسي ژبې له روزنیز کتاب سره سي ډیانې هم ملې وې، د یو کن وبن (You can win) په نوم مې یو کتاب هم په (۲۵۰) کلدارې واخیست. دا یو مهم کتاب دی چې هندي لیکوال شیوا خیرا (Shiva khera) لیکلی دی، د کورس استادې یې هم ډېر توصیف کړی و، په هند کې یې اکثره خلک لولي، دا کتاب د ژوند ښه لارښود دی او تر

اوسه پورې څو ځله چاپ شوی، د هر ځل چاپ شمېر يې مليونونو ټوکو ته رسېږي، د وروستي چاپ شمېر يې (۱،۷۰۰،۰۰۰) ټوکه و. د وروستي چاپ د مخونو شمېر يې (۲۷۲) مخه دی، ما د يوولس سوو کلدارو کتابونه واخيستل، اجمل او ساحل هم يو څه کتابونه واخيستل. د کتابونو نندارتون ډېر خوند وکړ، د هرې کمپنۍ له غرفې څخه چې به دې کتابونه اخيستل، نو هغوی به خپل بروشور په کې اېښوده، دا داسې کمپنۍ دي چې د هند په بېلابېلو لويو ښارونو کې يې خپلې چاپخونې او استازۍ لرلې. د کتابونو ددې هال پر هرې غرفې په لکونو هندي کلدارې لګول شوي او منځ منځ کې يې لکه د مېلې د ورځې په شان ښکلي او رنګه کاغذونه ټکوهلي وو. دا چې دوی به په يوه اوونۍ کې څومره ټکس ورکړی وي، ماته پته ونه لګېده، خو له دې دومره درانه کار څخه پته لګېدله چې ددې د ټکس ورکول هم د هر چا په وس برابره خبره نه ده، ان په خپله د ځينو هندي ناشرانو په وس هم پوره نه ده.

کتابونه اکثره په انګرېزي او هندي ژبو وو، په اردو ليکدود هم کتابونه په کې پيدا کېدل، د هند په نورو ژبو هم کتابونه په کې وو، خو زيات په انګرېزي او هندي ژبو وو. ما چې د خپلې ټولنې د کتابونو حالت له دې سره پرتله کړ، نو د لسګونو کلونو واټن مې په ذهن کې وګرځېد، مور چې دې حالت ته رسېږو، نو دوی به کوم حالت ته رسېدلي وي؟

په همدې چورتونو کې له نندارتونه رابهر شو ، د لوی خدای(ج) له دربارہ مې هیله وکړه چې زما په ولس کې هم نوره د توپک



شپېلۍ بنده کړي او د هندوستان په شان د کتاب رنګینې پانې په کې وغوړوي. مابنام مابنام خپل استوګنځي ته راورسېدو.

دويم سفر (تر ډيلي بهر)

په ډيلي کې تر نږدې يو مياشتني درس وروسته نو د ټولو هيله دا وه چې نور بايد د سيل او اوږده سفر وخت راورسېږي. وخت پر وخت به مو پوښتنه کوله: ((تاج محل ته به کله ځو؟)) د کورس مسولينو به ويل: ((موږ يې درته وايو)) په پای کې همغه ورځ راورسېده.

د فبروري (۹) مه نېټه وه، د کورس استادې مېرمن (سوګوتا چکروتي) خپل درس تر نيمايي اړولی و ، لږه دمه شوه، ساعت ته



يې وکتل، ويې ويل: ((اوس به تاسې ته د کورس له اداري څخه

څوک راشي، هغه به تاسو ته ستاسو د سفر په هکله معلومات درکړي.)) مېرمن چکروتي داسې يوه استاده وه چې د اصولو او پرنسيپونو له مخې يې تدريس کاوه، د ډېر زغم خاونده وه، د فصاحت او بلاغت له امتيازه برخمنه وه، ظاهري ښکلا او علمي ښکلا يې دواړه غاړه غړۍ وې، هر څومره درس يې چې درکاوه د ستړيا احساس دې نه کاوه.



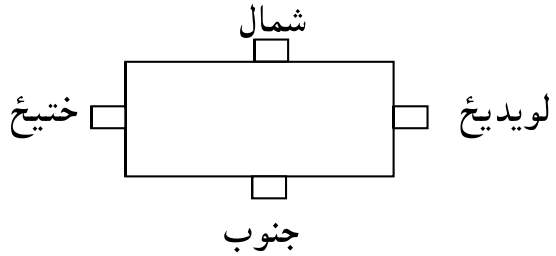
اجمل فدايي، استاده سوگوتا چکروتي او اسد ساحل

شپږه وروسته د کورس يو تن اداري کارکوونکی ښاغلی هانېت (Hanit) رانغوت، بورډ مارکر يې راواخيست، تر ټولو خبرو دمخه يې ټولو ته ښه راغلاست ووايه، بيا يې وويل: ((د فبروري پر

۱۰مه نېټه (اګړې) ته سفر لرئ، خو سهار وختي پنځه بجې به روانېږو.)) هانېت مهم ټکي پر تخته وليکل:

((د فبروري لسمه، سهار څلور نيمې بجې به له هوټله حرکت وکړئ، د سوت ايکسټېنش ون (Sout Extension I) مخې ته به راشئ، د هوټل مسولين به تاسو ته د ترانسپورټ اسانتياوې برابرې کړي، پنځه بجې به ټاکلي ځای ته راشئ، پر پنځه بجو او دېرشو دقيقو حرکت کوو. حرکت پر همدې ټاکلي وخت دی، که څوک پاتې شول، انتظار ورته نه کېږي. له (ډيلي) څخه تر (اګړې) پورې (۲۵۰) کيلو متره واټن دی. د خپل پاسپورټ اصلي کاپي بايد راواخلئ، فوتوکاپي په کار نه ده، هلته اصلي کاپي په کار ږي.

(۲۲۵) کيلو متره لاره په (۵-۲) ساعتونو کې وهو. لومړی ځای چې موږ ورته ورځو، هغه (تاج محل) دی، د نړۍ په عجايبو کې شامل يو مهم تاريخي ځای دی، چې ډېره ښکلې معماري په کې شوې ده. تاسې به يې په اړه معلومات لرئ، تاج محل څلور دروازې لري؛ په دې ډول پروت دی:



مونږ او تاسي به په جنوبي دروازه کې ودرېږو ، خو ګورئ پام کوئ چې ببرته به همدلته راځو ، تاسي په تاج محل کې ښه ډېر وګرځئ، خو پر بلې دروازې ونه وځئ، چې ببرته دلته راتګ مو ډېر وخت غواړي، د تاج محل محوطه لس کیلو متره مربع ده، ټول دوه ساعته به هلته پاتې کېږو ، بیا بجه به د غرمې ډوډۍ ته ځو ، د غرمې ډوډۍ لګښت د هر چا خپل دی، چې څه شی خوړئ او څه شی غواړئ، خو د مانښام او سهار چای مو په (اپټېک) دی، هلته



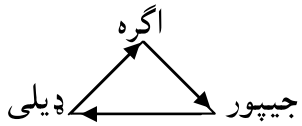
مو تاسو ته په هوټل کې ځای نیولی او د مانښام ډوډۍ او سهار چای دواړه په کې شامل دي، تر غرمې ډوډۍ وروسته یوه نیمه

بجه اګري کلا؛ اګره فورټ (Agra Fort) ته روانېږو، هلته د لیدو ښایسته ځایونه دي.

پنځه نیمې بجې په اګره کې ګرېنډ هوټل (Grand Hotel) ته ځو، هلته مو ستاسو لپاره اتاقونه بوک کړي دي، د ماښام اوه نیمې بجې د ماښام ډوډۍ ده. دا ستاسو د لومړۍ ورځې پروګرام دی. هانبت ښه ښکلی په اصطلاح سمارټ ځوان و، زمونږ په ټولګي کې یو نیم تن په دې منځ کې لږ څه سپېرونی ور زیات کړ؛ ماښام به څه کوو؟ یو تن پوښتنه وکړه: ((نایټ کلب شته که نه؟ مساج به وي که نه؟)) هانبت ورته وویل: ((مساج شته خو نر د نر لپاره او ښځه د ښځې لپاره، خو هغه څه چې ته غواړې هغه نه شته)) هانبت په خندا شو، ویې ویل: ((له سوډانه دلته کورس ته یو سړی راغلی و، نوم یې (ابوسوفیان) و، هغه د (اګرې) چکر ته ډېر خوشاله و او ورځې یې شمېرلې، کله چې هلته لاړو، نو ماته یې وویل: ((چېرته دی مساجر؟)) ما د هوټل رسپشن ته وویل: ((ده ته مساجر را وغواړه، هغه یو سړی راوغوښت، ده ته یې وویل: ((دغه دی)) هغه یو تور غټ سړی و، ده چې هغه ته وکتل نو زړه یې له مساجه تور شو، ماته یې وویل: ((دا څه دی؟)) ما ورته وویل: ((دی مساج کوي)) ابوسفیان ډېر خواشینی شو، ویې ویل: ((ما ویل چې نه هغه بل شی به وي.)) دې کې ټولو وخندل نور نو بیا چا د مساج پوښته ونه کړه.

هانپت وویل: ((د سفر پر دویمه ورځ چې د فبروري (۱۱ مه نېټه) ده، د سهار اوه نیمې بجې مو سبا ناری دی، اته نیمې بجې له (اګرې) څخه (جیپور) ته روانېږو. جیپور په (راجستان) ایالت پورې اړه لري، له اګرې څخه (۲۳۵) کیلو متره لرې دی. پنځو ساعتونو کې به ورسېږو، یوه بجه به د غرمې ډوډۍ خورو، تر هغه وروسته امبر کلا؛ امبر فورټ (Amber Fort) ته ځو، دا ډېر ښکلی ځای دی، (۲۸) کیلو متره ساحه لري، په جیپ موټر کې به پنځه پنځه کسان سورېږئ، خو ګورئ چې د جیپ نمبر او خپل ملګري له یاده ونه باسئ! تر هغه وروسته لیک پېلس (Lake palace) یا د سیند غاړې ته ځو دا هم ډېر ښایسته ځای دی. تر هغه وروسته بیا ستي پېلس (City palace) ته ځو، پنځه نیمې بجې جیپور پېلس هوټل (Jaipur palace hotel) ته ځو، د مانښام اوه نیمې بجې د مانښام ډوډۍ ده.

د سفر درېیمه ورځ چې د فبروري (۱۲ مه نېټه) کېږي، سهار اوه بجې د سهار چای دی، سهار اته نیمې بجې جنتر منتر (Janter manter) ته ځو، یوه نیمه بجه مارکېټ ته ځو او غرمنۍ خورو، دوه نیمې بجې د ډیلي پر لوري حرکت کوو. مور په حقیقت کې د یو مثلث په ډول حرکت یا سفر کوو، چې د ښته دلته طلایي مثلث



وایي.)) هانپت د سفر په باب نور جزیات هم بیان کړل، ویې ویل: ((هلته ډېر شیان مه اخلئ ځکه چې ډېر قیمته دي، خپل ملګري مه هېروئ، هر څوک چې پر خپل وخت رانغی او له موټره پاتې شو، مسولیت یې پر خپله غاړه دی. خپل او د خپل ملګري ټلیفون نمبرونه؛ هانپت (۹۸۷۳۲۷۲۷۷۲)، کارټېک (۹۹۵۲۸۲۴۴۴۲۰) نمبرونه یې پر تخته ولیکل، ویې ویل چې هره لحظه څه مشکل پیدا شو، موږ ته ټلیفون وکړئ!

تر دې ضروري تشریحاتو وروسته د کورس استادې مېرمن چکروتي د تاج محل، شاه جهان، ممتاز، د شاه جهان د واکمنۍ، مینا بازار، د اګرې او جیپور په هکله په زړه پورې معلومات ورکړل او د سفر د تیاري دا لارښوده ورځ پر همدې ځای پایته ورسېده.

د اګرې پر لوري

د شپې يوه بجه او پنځه لس دقيقې وې، چې د خوب مرغيو راباندې خپل وزرونه وغوړول، سهار وختي څلور بجې وې، چې له رسپشن څخه زنګ راغی، له خوبه يې پاڅولم، تشناب ته لاړم، اودس مې وکړ، جامې مې واغوستلې؛ خپل افغاني کالي مې واغوستل، د سفر نور لوازم مې لا مخکې تر مخکې په کڅوړه کې ايښي وو. تر څلورو، پنځه ويشت دقيقې تېرې وې چې رسپشن ته کښته شوم، زه لومړنی سړی وم چې رسپشن ته کښته شوم، خو مخکې تر هغه مې اسدالله ساحل ته زنګ وواهه، هغه وويل: ((زه تيار يم)) څو شېبې رسپشن کې پاتې شوم، ما ويل له وعدې سره سم بايد ټول څلور نيمې راغلي واى، له هرکليوال (رسپشنست) څخه مې وپوښتل: ((ډرېور راغلی؟)) هغه وويل: ((پاوکم پنځه بجې راځي)) ما ويل دا خو ډېر ناوخته کېږي، رسپشنيست ته مې وويل: ((يو ځل بيا ټولو ته زنګ ووهه چې تيار شي)) هغه بيا ټول خبر کړل، يو يو راکښته کېده، خو لنډه دا چې پنځه بجې ټول تيار شو، ډرېور هم لکه د پوډري په شان ورو ورو پر ځمکه څخېده، راڅرګند شو، وروستی سړی چې ټول ورته منتظر وو، يو فلسطيني عرب و چې (ابراهيم) نومېده، له نجونو سره يې ډېره جوړه وه. مخکې ما د عربو په هکله د ځينو دوستانو تجربې اجمل

او اسدالله ساحل ته بيان کړي وي، ساحل وويل: ((دا عرب چې ما وليدل، نو اوس راته لا نښه پته ولګېده چې دوی له اسلام سره څومره علاقه لري؟ اسلام يې ټول مورِ ته راپرې اينبسی دی، دوی خپل عيشونه کوي.)) پنځه بجې او پنځه لس دقيقې وې چې په (سوت ايکستنشن) کې د (اپټېک) کورس مرکزي دفتر مخې ته ورسېدو.

مورِ وويل اوس به نو موټر تيار وي، څو دقيقې مو انتظار وکړ، پنځه کم شپږ بجې وې چې د سفر موټر راغلل، موټر ته پورته شو،



ميريال، يون او اميلای سهار وختي سفر ته د تيارې پرمهال

د سفر او سياحت ځانته خپل کلتور وي، کله کله په کې ځينې داسې خبرې او ټوکې هم راځي چې هغه ليکل کېږي نه او يا يې

لیکل ښه نه وي، په ګړني ډول بدې نه برښي، نو ځکه یې زه هم نه را نقلوم، کله کله د یو ماحول خوږې او ښې خبرې په راتلونکي وخت او بل ماحول کې هغه خوند او رنګ نه شي افاده کولای، چې اصلي حالت کې وړاندې شوې وي. که څوک وغواړي په اسانۍ سره تري غلط تعبیر اخیستلای شي.



یون د سفر په موټر کې د یادښت برمهال

دا یادښت چې زه لیکم تر شپږو لس دقیقې تېرې دي، موټر همدا شېبه حرکت وکړ. د ساحل په کمره مو په موټر کې څو قطعې عکسونه واخیستل، ډیلی په رنګاګانو ښایسته و، سهار وختي د موټرو ډېره ګڼه ګوڼه نه وي، سړکونه ښه ارام وو.

شل دقیقې تر شپږو تېرې وې چې په موټر کې مې د لمانځه نېت وکړ. په روان موټر کې لمونځ مې له دینپوهانو پوښتلی، هغوی یې د جواز دلایل څرګند کړي دي. (ښاغلی استاد محمد اصف صمیم) هغه څوک دی چې د اسلام اصلي روح و روان یې پرځان تطبیق کړی دی. ما په سفر کې څو ځله هغه لیدلی چې روان موټر کې یې لمونځ کړی، څوک یې پرځان خبر کړي هم نه دي، د صمیم صیب بل ښه عادت دا دی چې په خپل لمانځه او اوداسه بل څوک نه په تکلیفوي، کله چې چېرته لاړ شي، نو ده اول اوبه او مسجد په ننبه کړي وي، غلی لاړ شي اودس وکړي او لمانځه ته لاړ شي، داسې نه دی لکه زمونږ د کلي ملا عبدالله کاکا، زه له هغه سره یوځای په کابل کې اوسېدلم، یو کرایي کور و، هغه وخت کابل کې جنګونه وو، د کور خاوند هم مونږ سره یوځای اوسېده، ټول جرګان اوسېدو. د جنګونو له وجې هر چا خپلې کورنۍ خوندي ځایونو ته کښلې وې، زه په یوه کوټه، ملا عبدالله کاکا په بله کوټه او د کور خاوند په بله کوټه کې اوسېدو، سهار وختي به ملا کاکا مونږ لمانځه ته پاڅولو، تر لمانځه وروسته به زه ویده شوم، ملاکاکا به په لوړ غږ تلاوت شروع کړ، کله به یې تر لمانځه دمخه په جار سره تلاوت کاوه. د کور خاوند د لمانځه ډېر مېړنی نه و، بله ورځ یې اضطراري جلسه راوغوښته: زه، ملا او دی درېواړه سره کېناستو، ملا ته یې وویل: ((مېرمن یې... دې سهار کې ماته خوب راځي، دا د لمانځه لپاره اودس خو دې لا خیر دی چې ډېر په

کې ټوخېږي خرپ او ترپ دې وي، خو دې تلاوت خو دې نور داسې کړو چې څه کوې، که ته دومره لوړ تلاوت کوې، نو لاړ شه مسجد ته، دا کور دی کور)) ملا وویل: ((زه خو تاته کرایه درکوم، زه خو تلاوت کوم، هم تاسې لمانځه ته پاڅوم، زه خو ستا د خوب لپاره د خدای(ج) دین نه شم پرېښودلای...)) د کور خاوند ورته وویل: ((دا مسجد نه دی دا کور دی کور، درته مې وویل که د تلاوت ډېر شوقي یې مسجد ته لاړ شه!)) د دوی ترمنځ خبره خرپ او ترپ ته نږدې شوه. په پای کې یې صلاحیت ماته راکړ چې زه فیصله وکړم. فیصله په دې وشوه: ((ملا به په لوړ اواز تلاوت نه کوي، خو د کور خاوند به سهار لمانځه ته پاڅېږي او په ګډه به لمونځ په جمع کوو.)) ملا هم ښه ټوکي و، اوس په ابدي دنیا دی، خدای دې جنتونه ورکړي، د کور خاوند ته یې وویل: ((ځه چې ته له سره کفره راتېر شوې له دې ټینګ او شنه اسلامه به زه هم یو څه درتېر شم، دا تلاوت خو مې په لوړ اواز ځکه کاوه، چې ته لمانځه ته غاړه کېږدې، که نه د تا خبیث خو له مانځه سره ډزې دي ډزې.)) د کور خاوند هم په ګپ کې تر ملا کم نه و، هغه ورته وویل: ((ټول وطن خو مو په دې اسلام (... په ...) کړ، دا یو کور پاتی دی، دې کې مو هم پرېږدې که نه؟ څنګه مې درته اواز په خوله کې غلی کړ، چرګ چې هم بې وخته اذان وکړي، سر یې د غوڅولو دی، ته خو لا ملا ښییې)) دواړو ښه ګپ ولګاوه.

اوس په معاصره نړۍ کې چې تر هرشي د وخت کمی زیات احساسېږي، د صمیم صیب طریقه ډېره ښه ده:

پټه خوله عبادت کړه په کې ثواب دی
د ریا عبادت تار ګنه اومړی.

په داسې حالت کې چې د ګنو هېوادونو او ګنو مذهبونو خلک پر ټاکلي وخت، د ټاکلي هدف لپاره په سفر روان وي، که هر یو د خپل دین د فرایضو مسله، لکه څنګه چې د هر دین کلیوالي



ډیلی په سپیده داغ کې

ملایان یې وایي، مطرح کړي، نو دا ډول سفرونه خو اصلاً ممکن نه دي او که ممکن هم شي، نو د ورځې سفر به اوونۍ او د اوونۍ سفر به میاشتې ونیسي. مور په یوه موټر کې د نړۍ (۳۰)

هېوادونو او بېلابېلو دينونو خلک ناست وو ، هېڅا هم د چا دين ته په سپکه نه کتل، ځکه چې د چا دين د چا د کار په مخالف لوري کې نه و. کاشکې زمونږ دينپوهان د نړۍ د دغسې عصري ضرورتونو په پام کې نيولو سره د اسلام اساسي مفهوم خلکو ته ورسوي.

کله چې له ډيلي ښار څخه تېرېدو ، نو د نورو ابادیو ترڅنګ مو د (اورګاډي) پر هغې هوايي ليکې هم سترګې ولګېدې چې نوې جوړېدونکې ده. دا ليکه د لسګونو کيلومترو په اوږدوالي، په ډيلي ښار کې غځېدلې ده، کېدی شي د کال دوو په بهير کې بشپړه شي، دې سره به د (ميټرو) هغه ليکه هم بشپړه شي چې همدا اوس يې د ډيلي ښار پامونږ ترانسپورتي ستونزې حل کړي دي. د اورګاډي دا هوايي او ځمکتلې ليکه لکه د دوبۍ د اورګاډي د هوايي ليکې په شان په عصري سيستم جوړېږي. دا ليکه چې څوک وګوري نو بيا د هندوستان د پرمختګ پر سرعت ښه پوهېږي؛ هندوستان داسې يو ملک دی چې هر څه په خپله کوي او هر څه په خپله کولای شي.

د ډيلي ښار په يوه برخه کې يو څه تم شو ؛ لس پنځه دقيقې وروسته موټر حرکت وکړ، فکر کوم د ټکس پر سر څه ستونزه وه، اوه بجې له ډيلي ښار څخه ووتو ، لومړۍ سيمه چې مخې ته راغله، پرې ليکلي وو: (فريد اباد)، وروسته بيا بله سيمه وه: (زوړ فريد اباد)، ماته بيا هم پته نه لګېده چې دا سيمې هم د ډيلي ښار

مربوطې دي که نه؟ په موټر کې ټول غلي ناست وو، اکثره ویده وو، چا لارښوونه هم نه کوله. زړه کې مې تېره شوه چې کېدی شي دا سیمه د هندوستان د پښتون شاهنشاه شېرشاه سوري (فرید خان) نامه سره نسبت ولري.

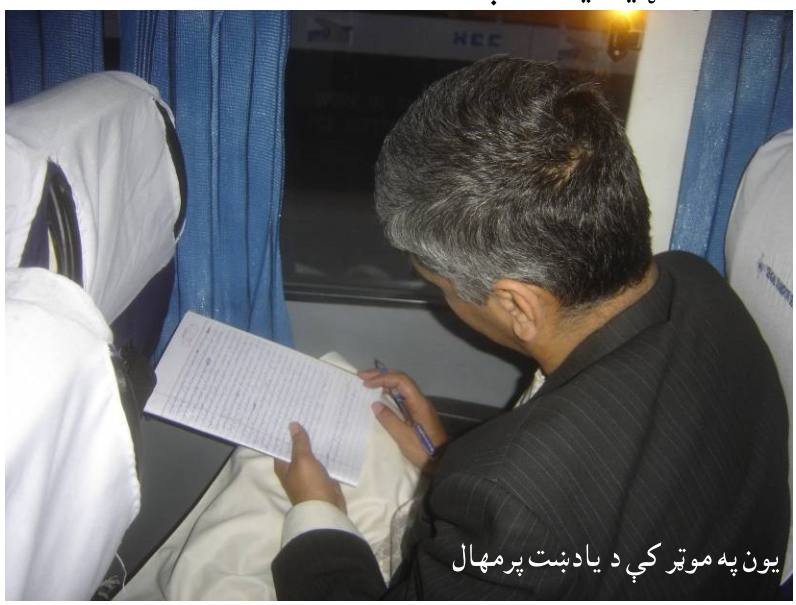
څو شېبې وروسته پر ما هم خوب راغی، خو ناتراشه ارنډونو هېڅوک ارام ته نه پرېښودل، د چیلي یو محصل (فرانیسکو جاوېر) خو هارنډونو دومره ستړی کړ چې د ډرېور شیشه یې وټکوله، ورته یې وویل: ((ډېر ارنډونه مه کوه)) ډرېور وویل: ((دا یو ضرورت دی.)) هند کې ارنډ په لاره کې د موټر د حرکت لپاره یو اساسي ضرورت دی، خو په نورو پرمختللو هېوادونو کې ېېځایه ارنډونه د کنځلو په مانا دي. له دې څخه موږ دا قیاس کولای شو چې په یوه ټولنه کې ترافیکي نظم او قانون په کوم حالت کې دی او په بله کې په کوم؟. کله چې ډرېور د چیلي د محصل خبره ونه منله، نو هغه د کورس یو مسول ښاغلي (کارټېک) ته خبره ورسوله، هغه هم د ډرېور ځواب ورکړ، هغه وویل: ((دا یو ضرورت دی، یوه عادي غلطي کولای شي زموږ او ستاسې ژوند له خطر سره مخامخ کړي، نو تر هغه ښه ده چې ارنډونه وزغمئ.)) د چیلي محصل چې لږ شان مریض هم و ېېرته د خپلې څوکۍ پر لوري وخوځېد، زما څوکۍ ته چې راورسېد، ما ورته وویل: ((څنګه خبره یې درته ونه منله؟)) د سر په خوځولو یې وویل: ((نه!)) موټر همدا سې خپل حرکت ته دوام ورکړ.

په لاره کې د (مهاراجا هوټل) مخې کې د شلو دقیقو لپاره تم شو، تشنابونه یې پاک وو، هوټل او د خرڅلاو خونې په کې وې، خو شیان په کې د اور په بیه وو. اجمل او ساحل یوه جوړه قلمي بتری چې په کابل کې په (شل افغانۍ) کېږي، دلته په (یوسل او شل هندي کلداري) واخیستې،(۹) بجې او پنځه لس دقیقې له


اجمل او یون په مهاراجا تمځي کې

مهاراجا تمځي څخه د اګرې پر لوري وخوځېدو. د اګرې- ډیلي سړک ډېر بد نه دی، خو د نورې نړۍ د سړکونو په شان هم نه دی، دوه طرفه دی، په هر طرف کې یې دوه دوه موټر پر یو وخت حرکت کولای شي. دلته هم هوا لکه د هندوستان د نورو برخو په شان ګردجنه ښکاربده، د سړک دواړو خواووته په مسلسل ډول

ښارګوټي، دکانونه او مارکېټونه اباد وو، خو شاوخوا ځای نیم شنه فضا هم ښکاربده، دا مهال نو شنه غنم په پټو کې ولاړ وو، لکه په ننګرهار کې د حمل میاشتې موسم، خو څومره پاکه او شنه فضا چې په ننګرهار کې احساسولای شې، دلته په هغه کچه نه ده، ګندګي او چټلي په کې زیاته ده، تر دې دمه چې مورږ راغلي یو، هر ځای د خوشیو تپې پرتې دي، ځینو ځایونو کې خو یې ببخي ډبرې وې، عیناً لکه تر جلال اباد ښاره وړاندې د بهسودو په سیمه او یا هم په لغمان کې تر درونټې لږ وړاندې د کبانو فارمونو سره چې د خوشیو کومې ډبرې دي او هغه ټول ځایونه یې بدرنګه کړي دي. زمورږ یو ملګری دی؛ محمد عاشق غریب



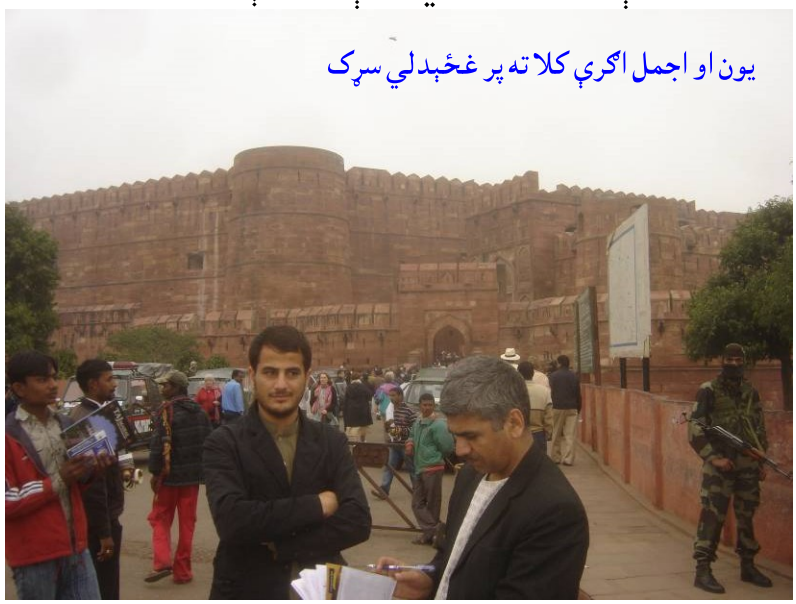
یون په موټر کې د یادښت پرمهال

نومېږي، د ميدان ودرګو ولايت دی، پنځه لس کاله کېږي په جرمني کې اوسي خو دا يو کال کېږي په کابل کې دنده لري، هر وخت چې ما سره جلال اباد ته ځي، نو چې دې ځای ته راورسېږي، وټوخېږي، بيا په خندا شي وايي چې دا د لغمان «سوپر مارکېټ» دی، هغه کله يوه نرۍ خندا هم وکړي، ما ورسره ګپ لګولی و، ما ورته ويلي وو: «ساده کېږه مه، د لغمانيانو په هر کار کې يو حکمت دی، دا سمه ده چې دا شيان دلته توليد ېږي، خو د تقاضا مارکېټ يې تاسو سره دی، نو څه فکر کوې چې په خوشيو کې درنه دومره پيسې ګټو، نو په نورو شيانو کې به مو څومره تېرويستي ياستئ.» بيا مې ورته د يو (لغماني) او يوه (وردګ) کيسه وکړه چې دواړه اندېوالان وو، وردګ صادق او لږ شان ساده و، لغماني ډېر چالاکه و، څو ځله يې وردګ سره چل ول کړی و، اخر هغه يې له دې چلونو ډېر ستړی شوی و، غوښتل يې اندېوالي ورسره پرې کړي، يوه ورځ وردګ د لارې پر سر ناست و چې لغمانی پرې برابر شو، تر نورو خبرو دمخه يې وردګ ته غوږ سلام ور واچوه: السلام عليکم! وردګ ورته وويل: وروره! که دې کې دې چل نه وي، نو وعليکم السلام. غريب صيب ته مې وويل: «ته پوهېږې چې زه قدرت ته ورسېږم، څه به کوم؟» هغه وويل: «د خلکو د خدمت لپاره به ماسټرپلان جوړوې بيا به يې عملي کوې» ما ويل نه زه چې واک ته ورسېدم، اول د ننګرهار په بهسودو او بيا د لغمان په دې کټ کې دا خوشيي له منځه وړم چې ټوله سيمه

يې بدرنګه کړې او د ځايي خلکو کلتور ته يې سخت زيان رسولای دی، دا مهمه نه ده چې ستاسې به په ژمي کې ساړه وشي، تر هغه پورې به ستاسو ځايونو ته هم برېښنا درشي. تر اوسه مې هېڅ وخت او وس نه دی پيدا کړی چې د لغمان او ننګرهار په والیانو دا سيمې پاکې کړم. د ډيلي او اګرې لارې ته چې ګورې ځای پرځای درته همداسې سيمې ښکارېږي، خو څومره چې له ډيلي څخه د اګرې خواته ځې، شنه فضا او شنې ځمکې زياتېږي، دا ټوله سيمه د لاس د ورغوي په شان اواره ده؛ غر، غونډی او کندې په کې تر اوسه نه ښکاري. د يونليک دا برخه ژوندی ليکم، څه مې چې مخې ته راځي، په روان ګاډي کې ليکنه کوم، موټر هم ډېر جمپونه خوري، لوی (۳۰۲) موټر ته ورته ګاډی دی، نږدې څلو ښښت کسان په کې ځايېږي، مور څه کم څلو ښښت کسان په کې ناست يو.

د اګرې لومړۍ کتنه

لس کم یوولس بجې اګرې ښار ته ورسېدو ، د اګرې ښار هم په ګڼه ګوڼه کې تر ډیلي کم نه دی، ډېر لوی ښار دی، نفوس هم په کې همداسې راخوټېږي، نږدې (یو نیم ملیون) تنه نفوس لري. په پنځه لسو دقیقو کې د ښار له دخولي برخې تر اګرې فورټ (Agra fort)



یون او اجمل اګرې کلا ته پر غځېدلي سړک

پورې ورسېدو ، لومړی همدې کلا ته لاړو. دا کلا د مغولو د وخت ابادي ده، خورا زیات زحمت پرې ایستل شوی دی. ټوله له سرو ډبرو ، چې په هندوستان کې خورا زیاتې دي، جوړه شوې ده. کلا پر یوه جګه غونډۍ ودانه شوې، لکه زمونږ د بالاحصارونو په

شان. په اوسني موسم کې يې د ورځې په لسګونو زره کسان ليدو ته راځي. دا کلا د (جلال الدين اکبر) د واکمنۍ پر مهال د (۸ کلونو) په بهير کې جوړه شوې ده.

جلال الدين اکبر د همايون زوی او د جهانګير پلار دی. دی د (۱۵۴۲م کال) د اکتوبر پر (۱۵) مه نېټه زېږېدلی او د (۱۶۰۵م

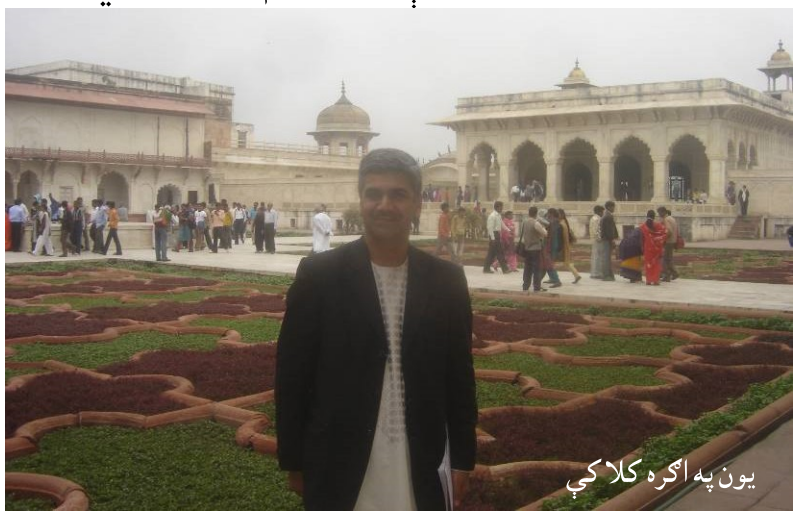

امیلای، ایما، یون او احمل اګرې کلا ته پر دخولې لاړه

کال) د اکتوبر پر (۱۷) يا (۲۷) مه نېټه وفات شوی دی. له (۱۵۵۶-۱۶۰۵) يانې د خپل تر ژوند وروستي وخته يې واکمني کړې او د هند په تاريخ کې د (اشوکا) ترڅنګ ډېر اغېزناک او لوی پاچا ګڼل کېده. جلال الدين اکبر د اګرې کلا په ډېرو پخو استحکاماتو جوړه کړې ده. دا کلا د خپل وخت ستره پوځي،

اداري او سياسي کلا وه، چې د هند مغولي واکمنو د خپل حکومت چارې تر سمبالولې.

انګرېزانو هم دا کلا د پوځي قرارګاه په توګه کارولې او اوس په کې هندي پوځ هم قرارګاه لري. په دې کلا کې بيا څو نورې کلاګانې دي چې د مغولو د کورنۍ ببلابېلو واکمنو پسې غځولي او جوړې کړي، د هر يوه په کې خپل خپل ځای معلوم و. په هره کلا کې ځانګړي چمنونه وو او سوپې وې، د خپل وخت ښه معماري په کې کارېدلې ده.

مغولو په هند کې په لسګونو کلونه حکومت کړی او په دې بهير کې يې هلته ډېرې ودانۍ جوړې کړې دي. په اګره فورټ کې يو ښکلی مسجد و او يوه ښکلې مدرسه هم وه. د عمومي کلا تر



يون په اګره کلا کې

شا، لکه د نورو پخوانيو شاهي کلاګانو په شان ګردچاپېره لوی

خندق ایستل شوی و، چې غالباً د دښمن د مدافعې په خاطر به له اوبو ډکېده.

په کلا کې ښه ډېر وګرځېدو، له همدې ځایه د تاج محل ودانۍ هم ښکارېده.

یوه نیمه بجه ببرته په موټر کې کېناستو، په موټر کې معلومات ورکوونکي وویل: ((اوس ډوډۍ ته ځو، تر هغه وروسته تاج محل ته ځو، تاج محل ته تاسو ځان سره کمره او ټلېفون وروړلای شئ، خو ویډیو کمره خپل (۲۵) روپۍ چارج لري، د خوراک او څښاک شیان، سګرټ، سګرټ لایټر او نور شیان لکه سبزیجات نه شئ وروړلای. هلته ماشومان دي تاسو سره په ښه انګرېزي خبرې کوي، خو که غوږ مو ورته ونیوه، بیا مو پرېږدي نه، تر هغه چې پیسې درڅخه واخلي، هغوی سره به قطعاً تماس نه نیسئ.)) دا همغه خبره وه، چې مخکې په اګره فورټ کې پر موږ تېره شوه، کله چې له اګرې کلا څخه بهر راووتلو، نو لاره کې هلکان، واړه او ځوانان ولاړ وو، د مریو ډول ډول امېلونه ورسره وو، ځینې یې له مرمرو جوړ کړي وو، یوه ته ورنږدې شوم، زما زړه و چې یو ورڅخه واخلم، ده ډېر قیمته بیه کړل، دوه زره کلداري، ما ویل نه یې اخلم، ورو ورو یې د امېلونو تعداد زیات کړ، ما ویل سل کلداري، ده ویل زر، نور یې هم زیات کړل، ما وویل: دوه سوه، نور یې هم زیات کړل، بلاخره ما وویل: درې سوه، ده تعداد دومره زیات کړ چې ما د افغانستان نرخونو ته وکتل، دا راته ډېر ارزانه



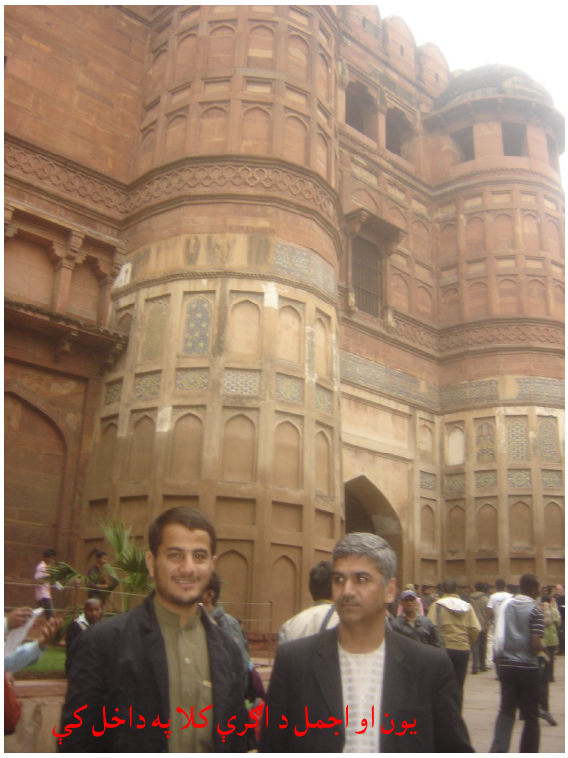
په اګره کلا کې ډله ییز عکس

ښکاره شول، شمېر یې تقریباً شلو ته ورسوه، ما اخري نرخ څلور سوه ورته ووایه، ده په پلاستیک کې واچول، ما وویل: نه یې اخلم، یو څه یې نور هم پرې ورزیات کړل، ویل یې: (۷۰۰)، ما ویل نه اخري (۵۰۰) تقریباً ټول دوه ویشت دانې مختلف امپلونه مې په همدې بیه واخیستل، څنګ ته یې بل تن خبر شو، هغه داسې له لاسه ونیولم چې هېڅ خلاصی مې ترې نه و، همداسې یې خپل شیان زیاتول، ماته یې وویل: ((له هغه څخه دې واخیستل، ماڅخه یې هم واخله)) هغه بل دېرې مار هم ورسره ولاړ و، ځکه چې همغه دی تحریک کړی و، تر څنګه یې هم ګرځېده، اخر مې ورته وویل: ((دا ټول شیان دې په سل روپو اخلم)) ویل یې: ((همداسې

يې درکوم خو وايې خله)) پلاستيک يې راوړ او خپل ټول امپلونه يې په کې واچول، نږدې (۲۵-۳۰) دانې به وو. پرېښودلم يې نه،



دوه سوه مې ورته وويل، ويل يې: ((هېڅ پيسې مه راکوه خو وايې خله)) خو ډېر يې په تنګ کړم، بالاخره اجمل او ساحل تري په زوره خلاص کړم، په پای کې په څلور سوه کلدارو پرېکړه وشوه، پنځه سوه ګيز نوټ مې ورکړ، ژر يې بل ته غږ کړ: ((ورکړئ د سلو روپو نور)) ما ويل: ((نه يې اخلم)) دوه دري يې نور پرې زيات کړل، خو اجمل تري سل ګيز په وچ زور واخيست، يو له لوستونې ونيولم ان تر موټره راسره لاړ چې زما شيان په سلو روپو واخله، موټر ته پورته شوم، ما ويل پنځوس، کله چې موټر حرکت وکړ، ده ويل له


یون او اجمل د اګرې کلا په داخل کې

مـــوټره پيســـې راخطـا کـړه، مـا سره پنځوسي نه و، کـه سـل ګيـز مې ورغورځولی وای، هغه يې هـم وړه، پـــــر دې وخـت مـوټر لـږ چټـــک حرکـــت وکړ، د ده سـودا ونـــه شـــوه او زه ببغمـه شـوم، نـو کله چې موټر کې

د تاج محل په اړه معلومـات ورکـوونکي وويـل: ((ماشومانو څخه به ځان ساتئ،)) پر ما يوه تجربه تيـاره تېره شوې وه.

یوه غرمنۍ په اګره کې

کله چې له اګرې کلا څخه راووتو ، نو تر څو دقیقو مزله وروسته موټر د یوه لوی رستورانت مخې ته ودرېد ، لارښود وویل: ((دلته هر ډول غذا شته، میکډونالډ هم شته.)) له میکډو


ساحل او یون د اګرې کلا مخې ته

نال سره چې یوه نړیواله غذا ګنل کېږي، مونږ ښه اشنا وو ، نو ځکه یې مونږ ته زیات خوند راکړ. که هندي غذا وای، خدای خبر چې زمونږ د افغانانو په طبیعت برابره شوې وای. اجمل او ساحل غذا راوړه، لس کم دوه بجې مو د غذا پر خوراک پیل وکړ. په پنځه لس شل دقیقو کې مو غذا او ایس کریم وخوړل، بیا په همدې

مارکېټ کې د يوې کمرې د اخيستلو په لټه کې شو، د ساحل کمره له کاره ولوېده، هغه وويل: ((ځه بله کمره به واخلو، دا چې د تاج محل عکسونه راڅخه پاتې شي دا خو نو سخته خبره ده.)) په دې مارکېټ کې چې مو پوښتنه وکړه، دوی وويل: ((دلته نه شته، دغلته وړاندې بل مارکېټ دی، بيګ بازار (Big bazaar) ورته وايي، هلته لاړ شئ.)) که څه هم لارښود له اوله راته ويلي وو چې دغه بازار ته به نه ځئ، ځکه هلته بيا ايسارېږئ، خو موږ ډېر مجبور وو؛ تاج محل کې له کمرې پرته نه کېده، ځکه خو دغه



په اګره کې بېګ بازار

مارکېټ ته لاړو. هلته چې لاړو، درېيم پوړ ته پورته شو، هلته نه وه، يو ځوان ادرس راکړ تلخونې (تکاوي) ته کښته شو، هلته مو

یوه کمره پیدا کړه، خو تر ډېر جنجال وروسته مو خبره ورسره په (۴۴۹۹) کلداري خلاصه کړه. ساحل پیسې ورکړې او کمره مو واخیسته. په هند کې اکثره هغه جنسونه چې نرخونه یې تر زریز رقم پورته کېږي، نو دوی تري یوه روپۍ ځکه کموي چې د ټکس په زریز رقم کې برابر نه شي. اجمل له هانبت (د کورس یو تن مسول) سره تماس ونیو، هغه وویل: ((ژر راځئ، چې ټول موټر تاسې ته منتظر دی.)) پلورونکي ته مو وویل: ((ژر ژر کوه بِل راوړه چې ځو.)) هغه همدا وایي: ((یو منټ یو منټ.)) په دې کې یې پر



یون او ساحل د بېګ بازار په یو مارکېټ کې

مورِ پنځه لس دقیقې تېرې کړې، اجمل ته بیا زنګ راغی، وایي: ((چېرته یاستئ؟)) هغه وویل: ((دغه دی په دوو دقیقو کې

درسېږو)) پنځه شېږ دقیقې مو نورې هم پر بِل تېرې کړې، دا داسې مغازه وه چې هر څه باید له کمپیوټر او چکه تېر شي، له بِل پرته څه شی له مغازې نه شي ایستلای، کله چې مو بِل واخیست نور مو منډه کړه، ژر ژر د موټر پر لوري وخوځېدو، کله چې عمومي سړک ته ورسېدو، نو له سل متره واټن څخه (هانبت) لاس خوځوي: ((دلته یو! دلته یو!)) ژر ژر ورغلو کله چې موټر ته پورته شو، نو دواړو موټرو حرکت وکړ.

تاج محل

ټيک درې بجې د تاج محل پر لوري وخوځېدو. په پيل کې يې يوځل بيا اعلان وکړ چې د مخکنيو ذکر شويو شيانو ترڅنګ، قلم او کتابچې ته هم اجازه نه شته، دا ټول بايد په موټر کې کېږدئ، که څه يادښت ته اړتيا وي له حافظې څخه کار واخلئ! لارښود وويل: ((تاج محل د ښځې او مېړه د مينې سمبول دی، د نړۍ له ګوټ ګوټ څخه په لکونو خلک دلته راځي او ددې ځای ديدن کوي او د مينې دا کيسه ورته تداعي کېږي.))



يون او برن تاج محل ته پر ورتلونکي سړک

وايي چې (شاه جهان) په مغولي پېر کې تر (نورالدين جهانګير)

وروسته پاچا شو ، ده له خپلې مېرمنې (ممتاز) سره بې کچه مینه درلودله، یو وخت ممتاز ته یوه داسې ناروغي پیدا شوه چې پاچا د نړۍ ډېر پوه ډاکتران ورته راوغوښتل، خو د هغې مرض یې



تشخیص نه شو کړای. یوه ورځ ممتاز خپل مېړه (شاه جهان) ته وویل: ((زه خو هسې هم یوه ورځ ځم او پاتې کېږم نه، نو ته به ماته څه وکړې چې ستا د مینې اظهار په کې وي؟)) هغه ورته وویل: ((زه به پر تا داسې ښکلې ګونبده یا داسې ودانۍ جوړه کړم چې په نړۍ کې به یې ساری نه وي، هغه به (ممتاز محل) وي.)) شاه جهان دا ودانۍ پیل کړه، ددې لپاره یې له نورو هېوادونو انجنیران او معماران راوغوښتل، سپینې مرمر ډبرې یې ورته صیقل کړې او په داسې نازک او شفاف ډیزاین یې ودانۍ پیل کړه چې رښتیا هم

په نړۍ کې يې ساری نه و. ممتاز وفات شوه او په همدې ودانۍ کې دفن شوه، هغه ځای چې هغه په کې دفن ده اوس (ممتاز محل) نومېږي، کله چې دا ودانۍ بشپړه شوه، نو دومره ښکلې وه چې يو وخت د خپلې مېرمنې د مينې پرځای د پاچا له دې ودانۍ سره مينه پيدا شوه. دا نو هغه روايتونه دي چې د تاج محل په هکله خوله په خوله بيان شوي دي. د ممتاز تر مړينې يو کال وروسته د تاج محل د جوړېدو کار پر (۱۲۳۲م)کال پيل شو او پر (۱۲۴۷م) کال پای ته ورسېد. پر دې ودانۍ په تولیز ډول شل زره (۲۰،۰۰۰) کارګرانو، معمارانو او انجنيرانو چې د اسيا له بېلابېلو برخو څخه راغونډ شوي وو، کار وکړ. شاه جهان په خپله ددې ودانۍ په باب داسې وويل:

((ايا ښايي چې يو ګناهکار دلته پناه وغواړي او د يو ښېنډ شوي انسان په څېر له ګناه پاک شي؟ ايا ښايي چې يو ګناهکار دغې لويې ودانۍ ته لار پيدا کړي او ټول تېر ګناهونه يې له منځه لاړ شي؟ د دغې لويې ودانۍ منظره نورې غمجنې منظرې پيدا کوي، لمر او سپوږمي پرې ژاړي. په دې نړۍ کې دغه مانۍ د دې لپاره جوړه شوې چې په دې وسيله يې د جوړونکي لوړتيا او برم څرګند شي.))

يو روايت دا هم دی چې ممتاز پر (۱۲۳۱م) کال د ماشوم په زېږون وفات شوه، خو په هر ترتيب د شاه جهان او مېرمنې مينه يې په نړۍ کې يو مثال دی.

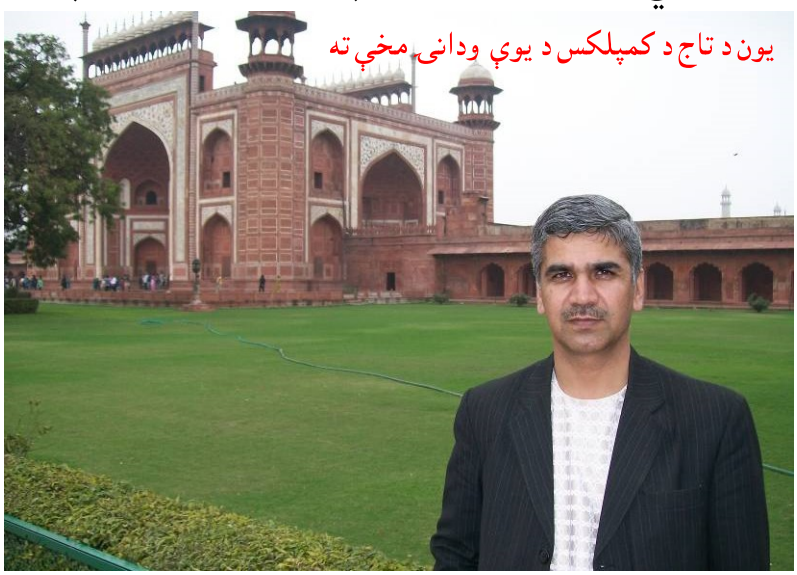
تر یوولس دولس دقیقو مزله وروسته د تاج محل ودانیو کمپلکس ته ورسېدو ، تاج محل دري دخولي دروازې لري، موږ یې جنوبي دروازې کې ودرېدو ، موټر له عمومي کلا څخه نږدې دوه سوه متره لرې ودروي. ځینې خلک چې سپین ږیري وي او یا څه مشکل لري، په ګاډیو ، اوښګاډو ، بایسکلونو او ځانګړو ګاډو کې چې شپږ شپږ کسه اخلي او ښه سیاحتي ښه لري، وړل کېږي، خو اکثره خلک چې صحت یې ښه وي، پلي ورځي. موږ چې نږدې څلو ښښت کسیز ګروپ و او ټول تقریباً ځوانان وو ، نو



د کورس د محصلینو یو ډله ییز عکس ، د تاج محل په یوه دخولي دروازه کې

له مخکني پلان سره سم پلي روان شو ، هر یو ته یو یو بوتل اوبه او د بوټانو د پوښښ لپاره یوه یوه ځانګړې کڅوړه ورکړل شوې.

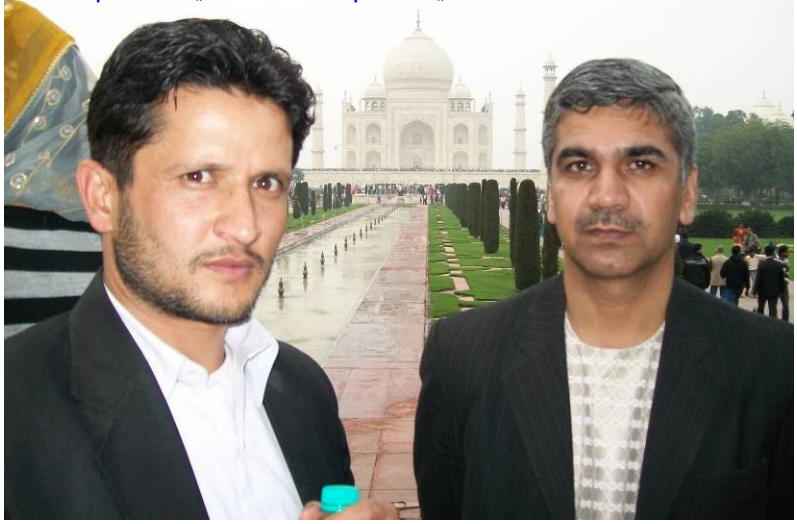
د عمومي کلا په دخولي دروازه کې په سوونو کسان په لیکه کې ولاړ دي، ما له خپل یو همځنګ ملګري څخه پوښتنه وکړه چې هره ورځ همدا حال وي که یوازې همدا نن دی؟ هغه وویل: ((نن رسمي ورځ ده، د رخصتۍ پر ورځ دلته د پښې ایښودلو ځای نه وي.)) هاغبت وویل: ((تاسو ته مو ځکه نن پروګرام برابر کړ، چې یو خو دلته لږ سهولت وي او بل دا چې د رخصتیو پر ورځ په اګره کې هوټلونه مخکې تر مخکې بوک شوي وي؛ ځای په مشکله پیدا کېږي.)) په لسګونو زره خلک خو به زما ترسترګو تېر شوي وي چې څوک له دې کلا څخه راووتل او څوک ورننوتل، اکثره خارجیان وو، د هر بهرني لپاره دې محل ته د ورتګ اجازه (۱۲) امریکایي ډالره او د سارک هېوادونو د اتباعو لپاره


یون د تاج د کمپلکس د یوې ودانۍ مخې ته

(۱۰)امریکایي ډالره او په خپله د هندیانو لپاره (۲۰) هندي کلداري وه. د خلکو دې ګڼې ګونې ته چې ګوري تاج محل به تر اوسه پورې زر ځله خپل لګښت پوره کړی وي، البته د تاج محل تاریخي او هنري ارزښت د مادي ارزښت په قیمت نه شي محاسبه کېدلای.

د تاج محل لومړي کمپلکس ته چې داخل شو، دلته هم خورا ښکلي ودانۍ او چمنونه وو، ټوله سره تیږه کارېدلې وه، خو تر اګرې کلا دا معماري مزینه او ښکلې ښکارېدله، ددې علت شاید دا وي چې دا تر هغې وروسته جوړه شوې ده، اکثره برخې یې

یون او ساحل د تاج محل د اصلي مرمریني ودانۍ په دخولي دروازه کې



سلامتې وي، د ورانۍ ډېر کم داغونه پرې ښکارېدل، خو څومره

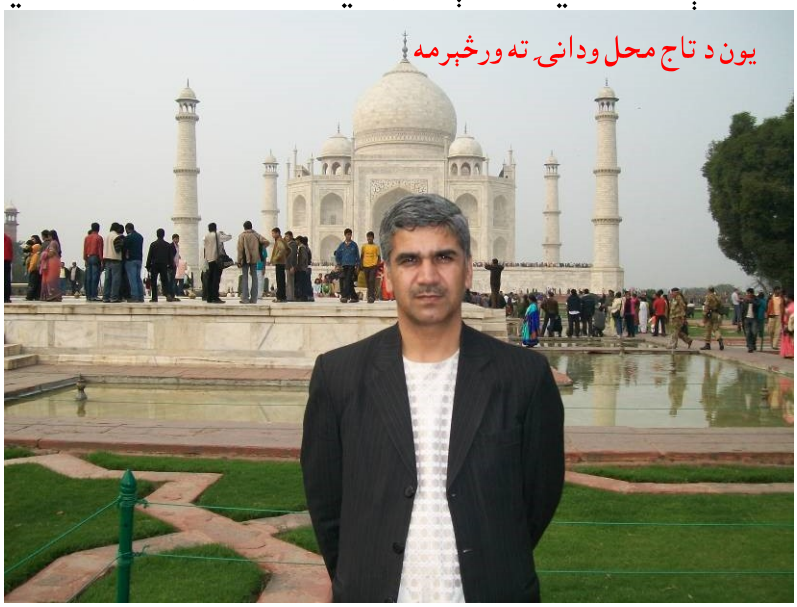
چې د تاج محل ودانۍ ته نږدې کېدلو، ښکلا نوره هم زیاتېدله. کله چې د تاج محل د داخلي مرمرینې ودانۍ محوطې ته داخل شو، نو د دوو سوو مترو په واټن د اصلي ودانۍ شکل هم د ځمکې پرمخ او هم د هغې انځور د هغه اوږده حوض د اوبو په متن کې راڅرګند شو، چې د ودانۍ مخې ته جوړ شوی و. دواړو خواوو ته مزین بوټي او شنه چمنونه وو. ښکلو ونو چې د ځینو عمر ډېر ښکارېده، د ودانۍ شاوخوا فضا نوره هم ښکلې کړې وه. د تاج محل د مرمرینې ودانۍ مخې ته په زرګونو کسان تاوېدل راتاوېدل، چا عکسونه اخیستل، څوک ودانۍ ته ننوتل او څوک تري راوتل.



یون د تاج محل ودانۍ ته پرغځېدلې لاره

زه (یون)، اجمل او اسدالله ساحل هم لومړی شاوخوا چمنوکې، د

اوبو د حوض شاوخوا او د سوپو پر سر ښه ډېر وګرځېدلو ، هر ځای کې مو یادګاري عکسونه واخیستل، بیا د اصلي ودانۍ پر لوري وخوځېدو. د بوټانو د ایستلو لپاره ځانګړی ځای و ، هغو کسانو چې د بوټانو د پوښلو لپاره ځانګړې کڅوړې لرلې، ضرور نه و چې هغوی دې بوټان وباسي، هغوی خپلو بوټونو ته پوښونه اچول او بیا ورننوتل، مونږ دربار ته خپل بوټان، د بوټانو په ځانګړي ځای کې کېښودل، (۰۸۲) نومره مې په ټلېفون کې قید کړه، پر دخولي زینې ورپورته شو ، لین کې ودرېدو ، لین ډېر اوږد و ، مار پېچ په شان و ، یوځل باید مونږ له خروجي دروازې څخه په لیکه کې تر دخولي دروازې رسېدلي وای، بیا ښېرته تر خروجي


یون د تاج محل ودانۍ ته ورځېرمه

او کله چې بېرته دخولي ته رسېدلي واى، نو بيا زمونږ د ننوتو نوبت رسېده، نږدې زر کسه به تر مونږ دمخه وو. کله کله تر دې هم ګڼه ګونه زياته وي او کله کله بيا ګڼه ګونه تر دې کمه وي او په اسانۍ سره خلکو ته نوبت ور رسېږي. سره له دې چې امنيتي پوليسو او د لين مسولينو وخت پر وخت ليکه برابروله، خو بيا هم يو نيم بهرني او خپله کورنيو کله کله بې نوبتي کوله او له بلې خوا به لين ته داخلېدل. مونږ په ليکه کې دوه ځله د ودانۍ له بهرنۍ برخې تېر شو او د بيروني نقش ښه نندارە مو وکړه، په تيرو


ساحل، اجمل او يون تاج محل ته ورځېرمه

کې يې د غاټولو په ګډون ډول ډول ګلان داسې نقاشي کړي وو چې ته وايې ګل ترې په لاس رابېل کړم؛ داسې ژوندي او مجسم

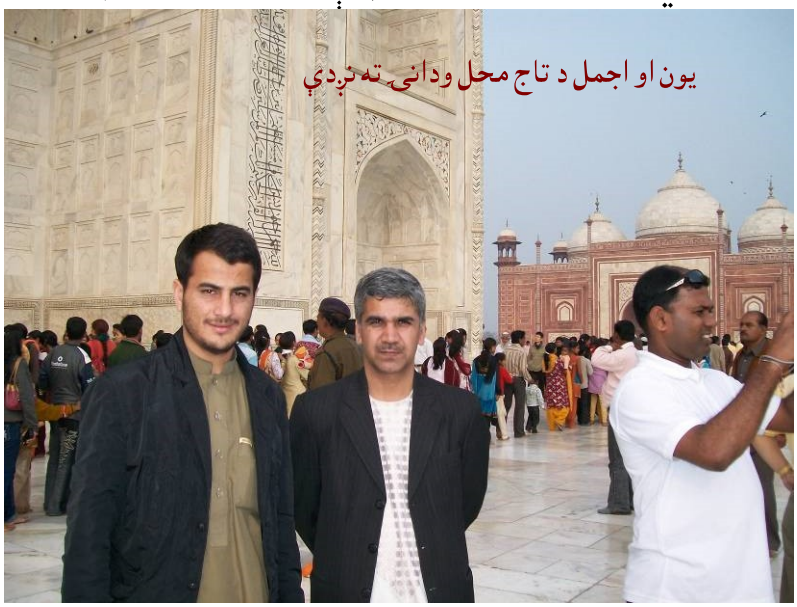
ښکاري، د سپينو ډبرو ترمنځ چې کومه نازکه توره تيږه کارول شوې، ته فکر کوې چې دا يې تور رنګ کارولی دی، خو هغه د تورې تيږې توره ليکه ده. ټوله ودانۍ لکه د چرګې هګۍ داسې ښويې او شفافه ده. غټې او وړې ډبرې، لنډې او اوږدې ټولې يې



د اوبو پرمخ د تاج محل يو انځور

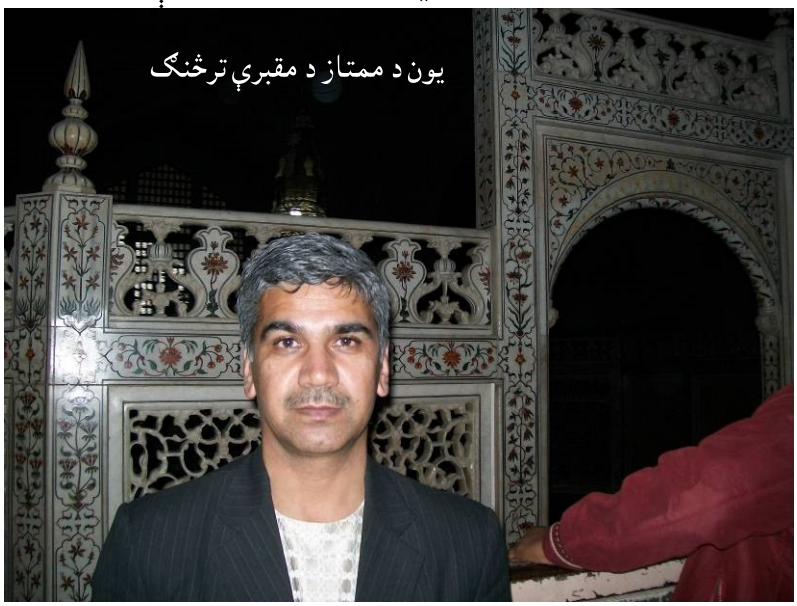
په مناسب ډول کارولي، د تيږو کړکۍ يا اشدارې يې لا بل هنر دی چې په اوسني کمپيوټري عصر کې يې هم جوړونه اسانه نه ده، د ودانۍ برجونه لا بله ځانګړې ښکلا لري، ودانۍ څلور خواوو ته

څلور دروازې لري؛ هرې خواته یوه دروازه، هر پلو ته چې ودرېږې همغه نما درکوي چې په بله خوا کې شته، بیا ددې ودانۍ شرق، غرب خواته یو ډول ودانۍ، سویل ته بل ډول او شمال ته یې سیند دی، خو خپله د تاج محل دې اصلي ودانۍ ته چې له هرې خوا داخل شې، همغه یو ډول شکل درکوي. تر ډېر انتظار وروسته موږ ته هم نوبت راورسېد، د ودانۍ داخل ته لاړو، د ودانۍ په داخل کې چې په کوم ظرافت کار شوی، بهرنۍ برخه د سړې له یاده وځي، خصوصاً هغه هال چې د (ممتاز محل) په نامه


یون او اجمل د تاج محل ودانۍ ته ګردي

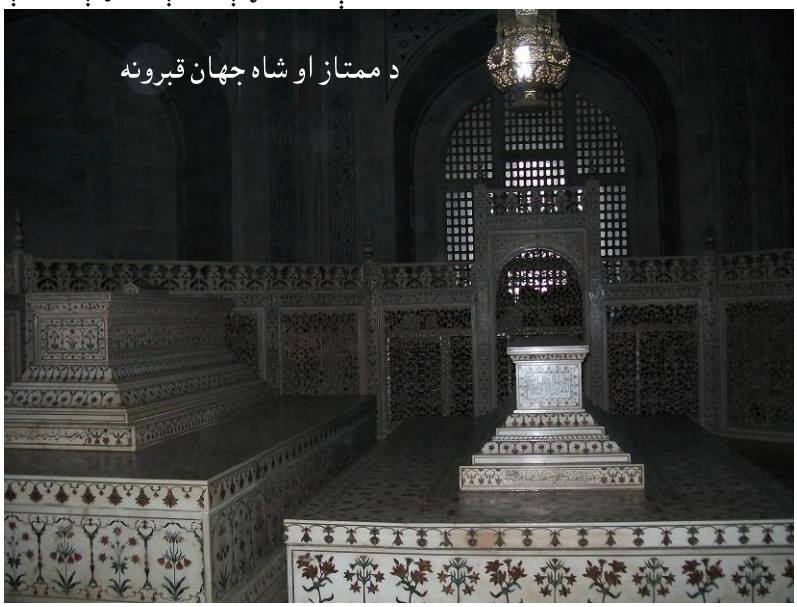
یادېږي او د شاه جهان مېرمن (ممتاز) په کې دفن ده، د هغې مقبره یې دومره ښکلې جوړه کړې چې د ژوندي سړي هم مرګ ته اشتیاه

راولي، دوه قبرونه څنګ په څنګ وو، يو د (ممتاز) او بل د (شاه جهان) و. د مرمرينو ډبرو يوه هکاکي شوې پنجره ترې راتاوه وه، تر هغې وروسته بيا د اوسپنې يوه بله ساتندويه (محافظتي) پنجره ترې راتاوه وه، غالباً چې دا ډېره وروسته ترې راتاوه شوې ده. د مقبرې داخل ته يو دروازه شته، ځينو خلکو ته دا مقبره اوس د يوه مقدس ځای حيثيت لري. په راغلو خلکو کې به ځينو پر


يون د ممتاز د مقبرې ترڅنګ

پنجرې لاس راکاږه، بيا به يې په سترګو او شونډو موښه؛ مچوه به يې، مورې هلته څو عکسونه واخيستل، هر څومره چې هلته پاتېږې، پر ښکلا يې سړی نه مړېږي، بيا ببرته له خروجي لارې ووتو، خپل بوټان مو واخيستل، مخ قبلې لور ته ورغلو، هلته بيا

یو ښکلې ودانۍ وه، یو مسجد هم په کې و، یو سړی راغی ځان یې مورِ ته د مسجد امام معرفي کړ. ویل یې: ((که اودس کوئ هلته لاړ شئ)) مخې ته یې لاس ونیو، یو حوض و، هلته د اوداسه ځای و. په تاج محل کې د اوبو سیستم له پخوا څخه ډېر ښه جوړ شوی او دا اوس هم په همغه شکل پاتې دی. د تازه اوبو د بهېدو او د باران د اوبو د ویستو لپاره په کې ځانګړې لارې جوړې شوې


د ممتاز او شاه جهان قبرونه

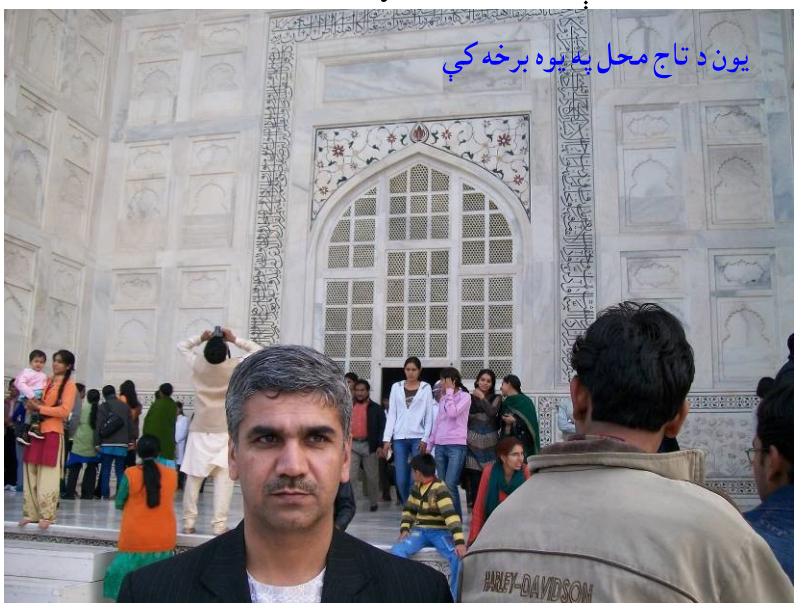
دي. تر نورو ودانیو د تاج محل ښه والی دا و چې دلته ټولو ودانیو د تیرو ناوې درلودې، خو په یو شمېر نورو مغولي سټایل ودانیو کې د باران د اوبو د بهېدو لپاره له بامونو څخه د دېوالو پر سر یوازې سوري پرې ښودل شوي دي. پر خپل مرمرین ظرافت

او ښکلا سربېره د تاج محل د معماري يو بل کمال دا دی؛ ټول هغه تخنيکي نواقص چې د مغولي ستايل په نورو ودانيو کې شته او د هغو د خرابېدو سبب کېږي، په دې کمپلکس کې نه شته. البته د ودانيو په تېره بيا د ځمکې د متن ځينو تيږو څه مرض کړی و، ځينې خو يې د خلکو د ډېرې ګرځېدنې له امله ښويې شوې وې، ځينو رنګ بدل کړی و، ځينې زيږې شوي او ځينو



پوټکي اچولي وو، د ودانۍ په ځينو ډبرو کې هم ځای نيم ځينې ډبرې رنځېدلې ښکارېدې، خو په مجموعي ډول ودانۍ ډېره مستحکمه ښکارېدله او دومره ښکلې وه چې د هر چا زړه يې راکښه، رښتيا هم دا د ښځې او مېړه د محبت سمبول دی. کله چې

زه ددې ودانۍ دې ښکلا ، شان او شوکت ته متوجه شوم او بيا د (شاه جهان) او (ممتاز) د محبت داستان ته، نو ماته د نړۍ د ستر اروا پوه (زيګموند فرويد) نظريه په ذهن کې تداعي شوه. فرويد وايي: ((ټول بشري پرمختګونه د بشر د جنسي غريزې نتيجه ده.)) هغه لکه د ځينو نورو پوهانو په شان شعر هم د جنسي غريزې د محروميت نتيجه بولي. د فرويد خبرې به په نورو برخو کې سمې وي که ناسمې، خو دلته ماته ځکه پوره او کره ښکاري چې که شاه جهان له خپلې مېرمن سره د زړه له تله مينه نه درلودلای، نو



يون د تاج محل په يوه برخه کې

خدای خبر چې دې ودانۍ ته يې زړه ښه کړی وای. انساني مينه د

انساني غريزې تابع ده، البته ديني او الهي مينې تر دې غريزه يې مينې لوړې او مستثنی دي.

بله مسئله د مينې د صداقت مسئله ده، خدای پاک په طبيعت کې ډېر رازونه اچولي، يو راز همدا د صداقت او رښتينولۍ د انتقال مساله ده. پخوا خلک نه پوهېدل چې د هوا په څپو کې غږ انتقالېږي، خو وروسته د تلګراف، ټلېفون، راډيو او ټلويزيون په جوړولو، بشر ددې راز پر کشف بريالی شو. دا چې ويل کېږي: ((يوه زړه نه بل ته لار وي او د زړه خبره زړه ته لاره کوي)) ساينس به دا هم يو وخت کشف کړي. وايي: ((په اروپا کې يو وخت د منځنيو پېړيو د انځورګرۍ داسې يو کلاسيک اثر نندارې ته


يون او اجمل د تاج محل د ډېرينو کرکيو ترڅنګ

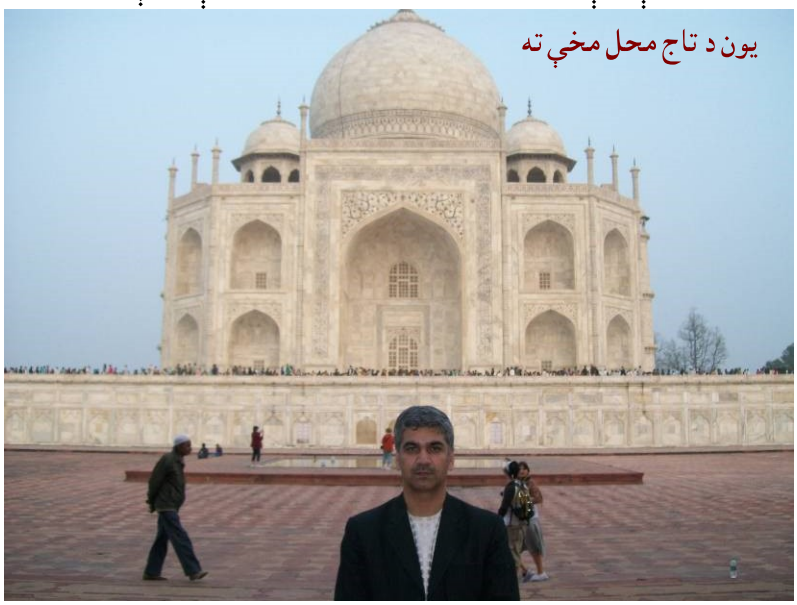
وړاندې شوی و ، چې په یو ځل لیدو یې د هر چا زړه تـه لاره کولـه؛ ډېـر زیـات کشـش یـې درلـود او ډېـر زیـات درد یـې څرګنـداوه. دا داسې یـوه تـابلو وه چې یـوه مـور د حرکـت پـه حـال کـې ده او یـوه ماشـوم د هغـې لمنـه ټینګـه نیـولې او پـه سـترګو کـې یـې اوښـکې ګرځي، مـور کـه هـر څومره هڅـه کـوي خـو ماشـوم د هغـې لمـن نـه خوشې کوي.)) د تابلو ټول درد د مور او ماشوم پـه همـدې عـاطفي ټرون کې راټول شوی و ، هر چا چې بـه دا تـابلو کتلـه نـو تـاثیر یـې پرې کاوه. دا تابلو که څه هم ډېره زړه وه خو زړه راکښـون یـې زیـات و. ډېـرو معاصـرو انځورګرانـو ددې تـابلو کـاپي جـوړه کـړه او د


یون او ساحل د تاج محل په محوطه کې د یوه جامع جومات مخې ته

اوسني وخت ټول امکانات او رنګونه یې په کې وکارول، له همغې

تابلوسره يې څنګ په څنګ نداري ته کښنوده، خو هېڅکله يې هغه کشش پيدا نه کړ چې په اصلي تابلو کې و. شنونکي او اروا پوهان يې تشريح ته راوبلل چې ددې خبرې راز پيدا کړي.

يو اروا پوه وويل: ((د انځورګر ژوند ليک راته راوړئ!)) کله چې يې د انځورګر ژوند ليک ولوست، کيسه داسې وه چې په ډېر کوچنيتوب کې د مور د خوږې غېږې له نعمت څخه محروم او يسير شوی و. اروا پوه وويل: ((دې انځورګر د مور د مينې د محروميت ټول درد همدې تابلو ته انتقال کړی او دې نورو ورته تابلوګانو کې چې هغه درد نه شته، علت دادی چې ددې تابلوګانو


يون د تاج محل مخې ته

دا انځورګران يسيران شوي نه دي.)) نو زه فکر کوم چې د تاج

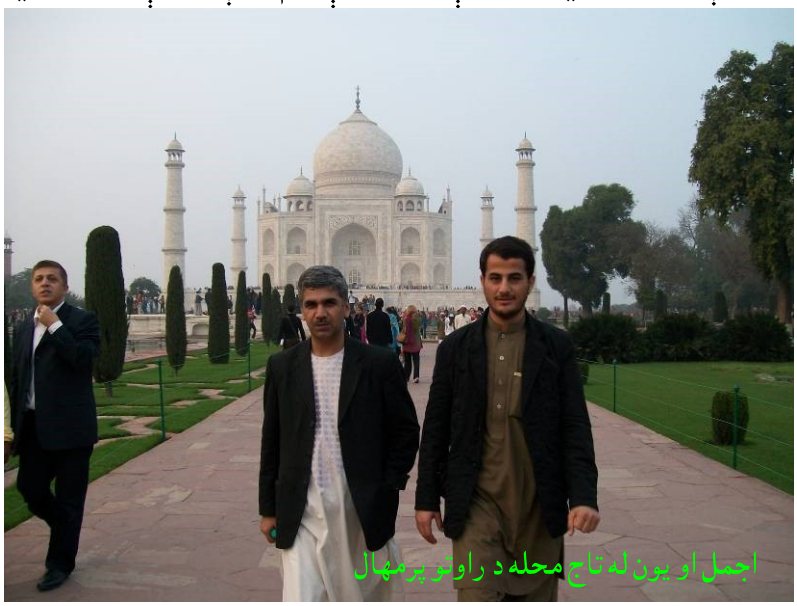
محل په ودانۍ کې چې د مینې کوم درد او خوند دی علت یې دادی چې ددې تر شا د یو غمجن داستان برخلیک پروت دی.

شاه جهان خو پاچا و، خپلې مېرمنې ته یې تاج محل جوړ کړ، خو هغه څوک چې نه تخت لري نه بخت او ژوند یې د قلم په وړانګو چلېږي، هغه خپلې معشوقې ته له شعر او د زړه له وینو پرته نور څه نه شي ورکولای، نو ځکه خو وایي:

د شاهانو ورکړه لعل او جواهر وي
د ادب د خاوندانو د زړه وینې

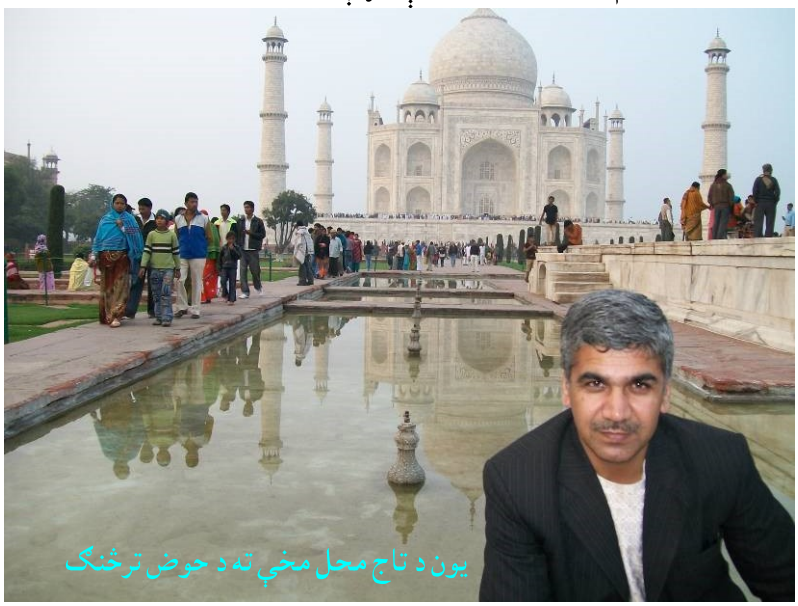
کله چې له تاج محل څخه راووتو، نو اسدالله ساحل او اجمل ته مې وویل: ((تاج محل مو خوښ شو او که نه؟)) دوی وویل: ((بالکل ډېر ښایسته دی.)) ما ویل دلته د دنیا ډېر لوی لوی شخصیتونه راځي، هر یو چې راغلی نو تاج محل پرې خپل جادوګر تاثیر پرې اېښی دی. زه فکر کوم چې دې ودانۍ کې د ودانۍ پر ظاهري ښکلا سربېره یو باطني درد او راز هم شته، هغه د زړه درد او محبت دی، د دوو انسانانو ترمنځ، دا درد او داستان ددې ودانۍ هر کتونکي ته انتقالېږي، نو ځکه پر هغوی ژور تاثیر کوي. د امریکا جمهور رئیس بل کلنټن هم دلته راغلی و، د تاج محل تر لیدو وروسته یې د هند په پارلمان کې وینا لرله، کلنټن په خپلو خبرو کې وویل: ((اوس په نړۍ کې دوه طبقې خلک ژوند کوي.)) د هند پارلمان چې اکثره زړې ګرګې یې غړي دي، دې خبرې فکرمن کړل چې دوه طبقې خلک څه ماناً؟ اوس خو کمونیزم هم له منځه

تللای، طبقاتي مبارزه هم نه شته، د امریکا نظام هم پر طبقاتي مبارزې باور نه لري، هند کې خو هسې هم درې طبقې خلک دي:


اجمل او یونله تاج محله د راوتو پرمهال

ډېر ماړه، متوسط او ډېر غریب، مورِ لا تر اوسه له دې درېو طبقو څخه دوو ته نه یو پورته شوي، البته د هند حکومت عمومي پالیسي دا ده چې د لوړې او غریبې طبقې واټن راکم کړي او منځنۍ طبقه زیاته کړي، کلنټن بیا وویل: ((اوس په دنیا کې دوه طبقې خلک ژوند کوي...)) دوی بیا حیران شول، خو په پای کې هغه وویل: ((یو هغه دي چې تاج محل یې لیدلی او بل هغه دي چې تاج محل یې نه دی لیدلی.)) دې خبرې نو د هند د پارلمان غړو ته ډېر خوند ورکړ او کلنټن یې په خپلو چکچکو سخت بدرګه کړ، نو

اوس چې سړی فکر کوي د کلنتین خبره هم بې حکمته نه وه، ساحل وویل: ((رښتیا هم ډېره پخه خبره یې کړې ده.))


یون د تاج محل مخې ته د حوض ترڅنګ

شاوخوا نور هم وګرځېدو، د راوتو پرمهال مې اجمل ته وویل: راشه د اوبو پر سر چې د تاج محل کوم عکس ښکاري، دا عکاسي کړه، هغه چې عکس واخیست ویې ویل: ((دې ته د هېچا پام نه و، تر ټولو ښه عکس راغی)) ما وویل: ((نورو هم دا عکسونه واخیستل، ډېر ښه طبیعي رنګ لري.))

تر هغه وروسته په خروجي دروازه کې زمونږ ګروپ نیم راټول و، کله چې ټول راټول شول، بیا ځینو مشترک عکسونه واخیستل، تر هغه وروسته له تاج محله رابهر شو. کله چې بهر شو له وړو

ماشومانو او ځوانانو سره د تاج محل ډول ډول نمونې (سمپلونه) وې، په لاسو کې يې نيولې وې او لکه زرکۍ درباندې ننبتل، يوه يې ماته کليبندونه ونيول چې هم کليبند و او هم په کې د تاج محل وړوکی سمپل په وړه شيشه کې بند و، دا نه يې سل روپۍ راته بيه کړ، ما ورته لس وويل، دی پنځوسو بيا دبرشو او په پای کې شلو ته راټيټ شو، ما ويل نه يې اخلم، په پای کې په لسو راضي شو،


تاج محل ته مخامخ د يوې سوپې پر سر د دمې پرمهال

خنګه چې يې خبره له خولې ووته، نو لس دانې مې تري واخيستل، سل ګيز مې ورکړ، لږ چې وړاندې راغلو، بل رامنډه کړه، همغه کليبندونه يې راته ونيول، ماته يې وويل: ((دا نه په شل)) ما وويل په پنځه، ويل يې ((واخله)) ساحل او اجمل تيار

ولاړ وو ، څه چې ورسره وو هغه ترې دوی واخیستل، ټولو ویل دا خو والله ډېر ارزانه دي، یو څه به نور هم واخلو ، ګورو چې زمونږ ملګرو څخه هر چا څو څو دانې اخیستي، خو په ببلابېلو نرخونو ، چا په لس، چا په شل، چا په دېرش، پر یوې کمبودیاییې محصلې (وینډې) باندې خو یې دانه په دېرش کلدارې خرڅ کړې و.

لږ وړاندې چې راغلو یوه کوچنۍ ماشومه ولاړه وه، یوه بله غټه جلۍ هم ورسره وه،هغوی سره هم همدا سمپلونه وو ، ما ویل په څو دي؟ غټې وویل: ((دولس په پنځوس)) کوچنۍ وویل: ((ما څخه



یې واخله)) غټې وویل: ((ماڅخه)) کوچنۍ باندې مې ډېر زړه درد وکړ، خپل ماشومان مې راپه یاد شول، ژر مې ترې واخیستل،

پیسې مې ورکړې، زښته ډېره خوشاله شوه، هغې بلې څخه اجمل او ساحل واخیستل، د ټولو کار وشو، لږ چې وړاندې راغلو، موټر ته نږدې شو، یو بل کوچني ماشوم رامنډه کړه، کلیبندونه ورسره وو، ماته یې وویل: ((دا راځخه واخله!)) ما ویل په څو دي؟



د تاج محل په خروجي دروازه کې د راوتو پرمهال ډله ییز عکس

ده وویل: ((۱۲ په پنځوس روپۍ)) ما ویل ته یې وشمېره! ویې شمېرل، یوولس وو. اهـ یې وکړ، وارخطا شو چې زه به یې ترې وانه خلم، لاس مې پرې کش کړ ما ویل خیر دی درځخه اخلم یې، پنځوس ګون مې ورکړ، (۱۱) مې ترې واخیستل، ماشوم داسې خوشاله شو، لکه چې ټوله دنیا مې ورکړې وي، دا چې دی به څومره خوشاله شوی وي هغه خو خدای(ج) او دی ډېر پوهېږي، دا

چې زه پر دې دوو ماشومانو څومره خوشاله شوی یم او کله چې مې ددوی پر خوله خندا ولیده، دا نو چې دې خندا ماته څومره خوند راکړی، هغه نه شم بیانولای؛ له تاج محله مې هم دومره خوند نه دی اخیستی، لکه ددې دوو ماشومانو له خوشالۍ څخه، دوی به څومره په ارام زړه نن مانښام خپل کور ته ستانه شوي وي، ډېر کوچنیان وو، ډېر معصوم وو.

شپږ نیمې بجې موټر کې کښناستو، پنځه دقیقې وروسته موټر حرکت وکړ، اوه بجې وې چې د (ګرېنډ هوټل) مخې ته کښته شو.

یوه شپه په ګرېنډ هوټل کې

ګرېنډ هوټل (Grand Hotel) په اګره کې له هغو هوټلونو څخه یو دی چې له مېلمنو خالي نه وي، که څه هم اتاق او سرویس (خدمتونه) یې چندان ښه نه بربښېدل، خو ددې ځای په کچه په لومړیو نه خو په دویمه درجه هوټلونو کې راځي. کله چې د هوټل ریسپشن ته ورسېدو، هرچاته یې خپله خونه معلومه کړه، د



ساحل د ګرېنډ هوټل په مېلمستون کې

اسدالله ساحل او اجمل اتاق (۲۰۱) شو، زما او د ښاغلي فرهاد (بل افغان دی د کمپیوټر ګرافیک کورس لولي) (۲۰۲)شو.

کله چې اتاق ته راپورته شو، نور له حده باده وتي وو. زه ښه ستړی وم، فرهاد ته مې وویل: ((زه خو تر ډوډۍ پورې یوه ستړګه خوب کوم.)) هغه وویل: ((مهرباني وکړه!)) یو لوی چپرکټ و چې پر دوو برخو وېشل شوی و، څرنګه چې یو نفري اتاقونه کم او یا هم کېدی شي قیمته وو، نو مورږ ټولو ته یې د دوو کسانو لپاره یو یو اتاق نیولی و. زه چې ستړی وم نو ژر راباندې د خوب څپه راغله، یو ستړګه خوب مې وکړ، فرهاد هم ویده شوی و.

زما لا خوب پوره نه و، چې اجمل دروازه ټک ټک کړه، راننوت، ویل یې: ((ویده یاستئ؟)) زه ویښ وم، ما ویل څنګه چل


د ګرېنډ هوټل خوړنځی

دی؟ ده وویل: ((هوټل والا مې راوست چې دا ټلویزیون درته جوړ کړي او بل اته بجې دي ځو ډوډۍ ته.))

ما ویل سمه ده، ټلویزیون یې جوړ کړ او ډوډۍ ته کښته شو، اکثره کسان راغلي وو، ډوډۍ مو راواخیسته، سرویس یې ډېر بد نه و، خو ډېر ښه هم نه و، پر یوه میز کښاستو، ډوډۍ چې مو خلاصه کړه، نو (انجنیر نثار بخشي) راغی، هغه هم افغان دی، د پنجشېر دی او دلته په کمپیوټر ګرافیک کورس کې درس وایي، نثار بخشي تقریباً د خوب په کالیو کې ښکارېده، ما وویل: ((څنګه چل دی انجنیر صیب! ځان دې لکه چې هغه کار... ته تیار کړی دی که څنګه؟)) هغه په خندا شو: ((والله نو په کابل کې خو څه نه شو کولای دلته خو څو ورځې ازاد وګرځو، وګوره دا وېښتان



مې هلته له شرمه نه شو رنګولای، دلته مې رنګ کړل، وګوره څنګه ځوان ښکارم؟)) ما ورته وویل: ((ته خو همداسې هم ځوان

ښکاري وښښتان رنګولو ته دې څه حاجت دی؟)) ما رښتیا هم فکر کاوه چې دا یې د وښښتانو طبیعي رنګ دی، خو ده راته وویل: ((نه استاده رنګ مې کړل.)) ما وویل: ((خیر دی یوه ټوکه به درته وکړم.)) دوی ټول غوږ غوږ شول، ما وویل: ((په یوه کور کې یو سړی لږ شان زوړ و، خو ښځه یې تر ده ځوانه او غښتلې وه، ده به هر وخت خپل وښښتان او ږیره رنګول، چې ځان غښتلی او ځوان وښیي، یوه ورځ یې ښځه د کور په څه کار کې بنده وه، ده ته یې پر وخت تشناب کې د وښښتانو رنګولو اسباب نه وو برابر کړي، نو سړی ډېر په قهر شو، غږ یې کړ: وه ښځې چېرته ورکه یې؟ څه بلا درباندې لګېدلې ده، چې دا شیان دې نه دي راوړي؟ ښځې هم لږ جرئت وکړ، غږ یې کړ: وه سړیه خیر دی چې یوه ورځ دې رنګ نه کړل، چاته ځان ښیې، زور دې ماته معلوم دی او عمر دې خدای پاک ته، نو پاتې څوک دي چې ته ورته ځان ښیې؟)) دا خبره چې مې نثار بخشي ته وکړه نو ټول له خندا شنه شول، پر دې وخت له مدغاسکر څخه د اغلې (میریال) موږ ته پام شو، زموږ څنګ ته راغله، ماته یې وویل: ((پروفیسور صیب ولې خاندې؟)) ما وویل: ((هسې دې نثار جان سره مې یوه ټوکه وکړه.)) دې وویل: ((ماته به یې هم کوې)) ما ویل دا خاص دده لپاره وه، دې بیا وویل ((نه ماته به یې هم ضرور کوې)) ما اسد ساحل ته وویل: ((ورته ترجمه یې کړه)) هغه چې ورته ټوکه وکړه، ښځه له خندا شنه شوه، ما ورته وویل: ((ګوره زه ولې وښښتان نه رنګوم)) دې وویل: ((نو ستا زور

خپلې مېرمنې ته معلوم دی)) ما وویل: ((البته، عمر مې خدای پاک ته.)) ښځې نور هم وخندل، ماته یې وویل: ((پروفیسور صیب څومره ټوکې دې زده دي، هره ورځ یوه نوې ټوکه درسره وي.)) له



یون او اجمل د سهار چای پرمهال

هغه ځایه په همدې ټوکو ټوکو کې راووتو، یوه نړدې دکان ته لاړو، لږې اوبه، د غاښونو بورس او د ږیرې خریولو یوځل مصرف ماشین مو واخیستل. بېرته اتاق ته راغلو، لومړی فرهاد خپل دسمال اوار کړ، لمونځ یې وکړ، بیا ما د هغه پر دسمال لمونځ وکړ، ده خوب ته پناه یوړه ما ورته وار له مخه وویل چې زه د نن ورځې یادښتونه لیکم، ده وویل: ((زه ستړی یم خوب کوم.)) دادی اوس د شپې دولس نیمې بجې دي چې زه له یادښت لیکلو څخه

خلاص شوم او فرهاد په مست خوب ویده دی او خرهاری یې خبرې.

د سهار پر اوو بجو او پنځه لسو دقیقو د چای لپاره لاړو، سهارنۍ یې هم ساده غوندې وه، پنځه لس شل دقیقو کې مو چای وڅښه، ببرته چې د اتاق پر لوري وخوځېدو، له لرې په دهلېز کې (لوک پراساد) (د نیپال یو محصل) غږ کړ: ((های پروفیسور یون!)) لوک لوک! (دې خواته وګوره) هلته چې مې وکتل دوه روسۍ محصلینې یوه (تاتیانا) او بله (مرینا) پر نڅا بوختې دي او افغاني اتڼ ته ورته نڅا کوي، یوه سندره هم ورسره زمزمه کوي، زه خپل اتاق ته لاړم، خپل کالي مالي مې سره راټول کړل. تر هغه وروسته د ساحل او اجمل اتاق ته چې زمونږ له اتاق سره همځنګ و، لاړم، ځان مو تیار کړ، پنځه کم اته بجې رسپشن ته لاړو، د سفر اکثره ملګري همدلته راټول شوي وو، اته بجې او پنځه دقیقې وې چې له هوټله ووتو او موټر کې کېناستو.

له اګرې نه تر جيپوره

شل دقيقې په موټر کې منتظر شو، تر څو چې ټول منظم او راټول شو، اته بجې او پنځه ويشت دقيقې وې چې د جيپور پر لوري مو حرکت وکړ.



له اګرې تر جيپوره د سفر برمهال

په اګره ښار کې د هغې له ښکلا سره سره د خوشيو او چټليو زياتوالی هم له ورايه ښکارېده، (کارټېک) د سفر په هکله لنډ معلومات ورکړل، ويې ويل: ((يوولس بجې به يو چېرته تم کېږو، خو که سړکونه خلاص وو کېدی شي يوه بجه جيپور ته ورسېږو.)) له ډيلي نه تر اګرې او بيا دادی اوس چې له اګرې نه د وتو په حال

کې یو، د هندوستان دا برخه ټوله د یوه باغ حیثیت لري؛ شنه او اباده ده، خو چټلي هم په کې پرېمانه ده، د نفوسو تراکم، مالداري او کاروبار په کې ډېر زیات دي. د اګرې ښار له منځه جیپور ته (۲۳۲) کیلو متره لاره ده.

د اګرې ښار بنسټ د (سکندر لودي) له خوا ایښودل شوی دی، د (سکندرې) ښکلې ودانۍ ددې ځای په تاریخي ودانیو کې مهمه ودانۍ ګڼل کېږي.


د سکندریې تاریخي ودانۍ

سکندر لودي د سلطان بهلول لودي زوی دی چې د (۱۴۸۹م) کال د جولای پر (۱۷مه) نېټه زېږېدلای او د (۱۵۱۷م) کال د نومبر پر (۲۱) مه نېټه وفات شوی او د ډیلي د لودي ګارډن په سیمه کې دفن شوی دی. د سکندر لودي عصر په هند کې د تمدن او ترقۍ

یوه ښه زمانه وه. ده د نورو ابادیو ترڅنګ پر (۱۵۰۳م) کال د اګرې ښار بنسټ کښښود.

په اګره کې د ترافیکو غرفې، چې په افغانستان کې اکثره فلزي او یا کانکرېټي وي، په دې ښار کې یې له سرو غرنیو ډبرو څخه په ډبر ظرافت جوړې کړې دي. کلالي لوښي هم په اګره کې پربمانه جوړېږي. په اګره کې ببلابېل مذهبونه سره څنګ په څنګ ژوند کوي، (مسجد)، (درمسال)، (ګوردواره) (کلیسا) او (مندر) کوڅه په کوڅه شته. له اګرې چې راووتو، نو څو فامیلي مخې ته راغلې چې د ښار د کورونو په انډول پاکې وې، له ښاره لرې وتې ساحې د ښار په انډول ډېرې پاکې وې، د لارې په اوږدو کې پر دېوالونو دومره شعارونه، پوسترونه او رنګونه وهل شوي وو چې دېوالونو خپل اصلي رنګ بایلولی و، دا د هند د ورځنۍ سیاسي او تجارتي کلتور یوه برخه ده چې اوس یې افغانستان ته هم لاره کړې ده. په هر ځای کې د خوشیو موجودیت کېدی شي د ډېرې مالدارۍ او د هغو د اقتصادي ګټې له وجې وي. څومره چې له ښاره لرې کېدو شنه ساحه زیاتېدله او پراخېدله، د سترګو په لیدو سره ټوله ساحه شنه او اواره وه، اوس چې د غنمو موسم و، نو اکثرو ځمکو کې شنه غنم ولاړ وو، د شړشمو ګلانو د سیمې ښکلا لاپسې زیاته کړې وه، خو ځای ځای به چې د سړک پر سر لوی او واړه بازارونه راغلل، چټلي به ورسره هم له ورایه ښکاره شوه.

دلته د هند په ځينو سيمو کې حکومت نښه دی، عمومي پروژې



د اګرې-جيپور د لارې سر يو بازار

يې جوړې کړي، خو د نښارونو په تېره بيا د لرې پرتو نښارونو خلک لکه چې په پاکې کې له حکومت سره دومره مرسته نه کوي، اکثره نښارونه په نامنظم ډول پراخ شوي دي. د اګرې-جيپور عمومي لاره نښه جوړه شوې، دوه طرفه، هره خوا کې دوه دوه موټره پر يوه وخت حرکت کولای شي، منځ کې ګلدان دی چې ځينې برخې يې شنې خو ځينې يې شنې نه دي، دا شښبه مې ساعت کې نهه بجې او پنځه لس دقيقې دي، پر ما د خوب يوه څپه راغله...

شل کم لس بجې يې د لسو دقيقو لپاره موټر ودروه، ځينو خلکو څه ستونزه لرله، ببرته يې حرکت وکړ. پنځه دقيقې وروسته



د «راجستان» ساحې ته داخل شو، موټر ودرېده چې ټکس ورکړي، دلته قانون دادی چې د يوه ايالت موټر چې بل ايالت ته داخلېږي، په ټبره بيا توريستي موټر بايد همغه ايالت ته ځانګړی ټکس ورکړي.

تر هغه وروسته کله کله راباندې د خوب يوه څپه راتله، اوس چې يوولس بجې دي تر دې دمه چې موږ د سترګو په لېد سره کومه ساحه ګورو، ټوله اواره، ټوله شنه، ابادە، په ونو او غنمو پوښلې ده، سړک يې هم په ځينو ځايونو کې پر نړيوال معيار برابر دی. تر ډيلي – اګرې سړک او ساحې دا سړک او ساحه ښکلي او

پاک دي. په شينوالي کې له اروپا سره سيالي کولای شي، خو په پاکۍ کې نه.



د اګرې- جيپور د لارې د سر يوه سيمه

اوس پر لاره يو نيم ځای کې غونډۍ هم راځرګندې شوې، هغه د سرو ډبرو له کانو څخه يو يې چې په ټول هندوستان کې يې ډبرې کارېږي، هغه هم دادی راځرګند شو. پاو باندې يوولس بجې وې چې د رومس ميډوې (Rooms Midway) په تمځي کې د لنډ استراحت لپاره تم شو، دا ښکلی او پاک ځای و، د بهرنيانو لپاره يې د شيانو خرڅلاو مغازې درلودې، رستورانټ يې هم درلود، تشنابونه يې هم پاک وو، خو په دې ځای کې هم شيان د اور په بيه خرڅېدل.

د رستورانټ مخې ته د یو نیم جریب ځمکې په مساحت یو شین چمن و، څوکې او زانګوګانې په کې ایښې وې او خلکو په کې خپل تصویرونه اخیستل. نږدې شل دقیقې دلته پاتې شو، هرڅومره ساحه چې دې لیدله اباده او شنه ښکارېده، خو په هند



یو کاناډایي مسافر، اجمل او یون

کې یو ډول ګرد وي چې نه درته شین اسمان ښکاري او نه هم ډېرې لرې ساحې. په دې ځای کې له یو کاناډایي سره هم مخ شو، هغه هم له خپل موټره راکښته شوی و، ځان یې موږ ته معرفي کړ، موږ هم ځانونه ورته معرفي کړل. ویې ویل: ((افغانستان کې زموږ عسکر مېشته دي.)) ما وویل: ((هو! خدای دې ورته سرته خیر کوي.)) یو

یادګاري عکس یې مورِ سره واخیست. پنځه کم دولس بجې موټر ته پورته شو ، لږه شېبه وروسته موټر حرکت وکړ.

دا لاره ټوله اباده او ښکلې وه، خو په یو ځای کې د پنځو کیلو مترو په واټن د سړک دواړو غاړو ته د ډبرو د تورټلو فابریکې وې



چې له ډبرو څخه یې ډبر ښکلي ښکلي شیان جوړول. سري ډبرې په کې تر ټولو زیاتې وې او د ډول ډول ګونبدو ډیزاینونه یې د ښېلګو په توګه اینبي وو. د ډبرو صنعت رښتیا هم له ورایه ښکاربده، چې دلته ډبر لرغونی دی او اوس نور هم د لاپرمختګ په حال کې دی. په ځینو برخو کې د سړک منځ ګلدان کې سرې ډبرې، چې په ښه ډول تورټل شوې وې، ودرول شوې وې، سړک ته یې ډبره ښکلا

ورکړي وه. په موټر کې ما او ساحل د (مدغاسکر)، (ارمنستان) او (منګولیا) له څو تنو محصلینو سره هم خبرې وکړې، ډېرې خبرې مو د ژبو د کورنیو او مشترکاتو په اړه راڅرخېدې. جیپور ته چې نږدې شو، نو په لاره کې لږ لږ غرونه هم راڅرګند شول، ډېر جګ نه وو د کابل د اسمایي غره په کچه به لوړ وو.



ماته خو داسې ښکاره شوه چې د (اګرې- جیپور) سړک یا نوی جوړ شوی یا له سره نوی رغول شوی، ځکه چې تر دې دمه پورې په سړک کې کوم عیب ونه لیدل شو. پر ستنډرډ برابر و، درې ځایه د ټکس لپاره دروازې وې، له هر موټر څخه ټکس اخیستل کېده، سړک یې اکثره ځایونو کې ډېر مستقیم و، په یو نیم ځای کې یې

میلان هم درلود. داغ ماغ په کې نه و. یوه بجه او پنځه ویشت دقیقې وې چې جیپور ښار ته ورسېدو، تر دې دمه مو چې د جیپور ښار کومې برخې تر نظر شوې تر (اګرې) ښار پاک رانښکاره شو، خو په ښار کې د ډېوالونو تر غاړو او نورو ځایونو کې د تش او ډک معذرت رفع کول، دواړو ښارونو کې یو شان و.

په لاره کې د یو بازار له منځه تېر شو چې ډېرې تاریخي ودانۍ



د جیپور ښار یوه تاریخي ودانۍ

په کې وې، خو داسې ښکارېده چې ساتنې ته یې پاملرنه نه کېده.

د ښار په یوه برخه کې د ماسپښین د لمانځه د اذان اواز راباندې ولګېده، دې څخه معلومه شوه چې په جیپور ښار کې مسلمانان څرګند حضور لري، وخت پاوکم دوه بجې دي. په جیپور کې خلکو ځینې تاریخي ودانۍ داسې راتوړلي او شاوخوا ته یې خپل کورونه په کې جوړ کړي، لکه د کابل بالاحصار، کاسه برج او نورو برخو کې چې خلکو پر تاریخي ځایونو خپل کورونه جوړ کړي دي.

امبر کلا
(Amber Fort)

کله چې جیپور ښار ته راورسېدو، نو موټر یې په ښار کې ونه دراوه؛ راسأ مو د (امبر کلا) پر لوري حرکت وکړ. د ښار په منځ کې د فیلانو یوه قافله له ډول او سورني سره تېره شوه، ناوې یې په ډولۍ کې پر فیل کېنولې وه، د لرغونو ودونو تداعي یې


په جیپور ښار کې د یوه واده مراسم

کوله، ښځې او نر ورپسې روان وو، په جیپور کې هم له اوښکاډو څخه کار اخیستل کېده. د هند هر ښار لکه د یو هېواد پایتخت هومره نفوس لري. همدومره پراخ هم دي، خو اکثره ښارونه او

ښارګوټي يې ډېر ګډ وډ جوړ شوي، زياتره ښارونه هم د نفوس او هم د مساحت له پلوه تر کابله لوی ښکاري، جيپور هم همداسې درواخله. جيپور (۳,۵) مليونه نفوس لري، خو مساحت يې د نفوسو په اندول زيات نه دی. جيپور د راجستان ايالت مرکز دی. اوس دوه بجې شوې چې لا هم مونږ په جيپور ښار کې خپل ټاکلي ځای ته نه يو رسېدلي، دا مهال په جيپور کې د يوه ډنډ غاړې ته ورسېدو، د کابل د (کرغې بند) پنځه برابره به وي. ښه تفريح ځايونه يې په کې جوړ کړي دي. له دې بنده چې تېر شو شاته يې په



ونو پوښلې جګې غونډۍ وې. پر يوې غونډۍ جګ غزېدلی دېوال راښکاره شو، له ډېرو جوړ و، له لرې د چين دېوال په شان

ښکارېده. له دې والې د غونډيو منځ کې تېر شو، مخې ته د غونډۍ پر سر يو څو نورې تاريخي ودانۍ راڅرګندې شوې، عيناً لکه د کابل بالاحصار، دې ځای ته (امبر فورټ) يا امبر کلا وايي. دلته يې کښته کړو، شپږ شپږ تنه يې په جيپ موټر کې کښولو، راته يې وويل: ((د موټر نمبر له يادې ونه باسئ)) زموږ د موټر نمبر (۰۰۲۱) و. يو تن لارښود يې راسره کښاوه، موټروان هم په خپله پټان و، ځان يې معرفي کړ: ((عزيزخان يم، خو غټ خان نه يم وړوکی خان يم، غټ خانان خو اصلاً د کابل دي...)) په لسګونو جيپان ولاړ وو. پر يوه زاړه سړک يې پورته کړو، دا سړک څلور سوه کاله مخکې جوړ شوی و، په تيرو يې پوښلی و.



اميلای، ساحل، يون، ميريال، اجمل او پراسپر په جيپ موټر کې

يوې ډېرې تاريخي کلا ته ورننه شو، پر غره غځېدلی د يوال (۱۱) کيلو متره اوږد و، د هند د هغه وخت د يوه محلي واکمن له

خوا جوړ شوی، دی یو قبایلي مشر و، (مهاراجا سنګ) نومېده، دا وخت د (اکبر پاچا) د واکمنۍ له مهال سره نږدې مهال و، مهاراجا سنګ په ډیلي کې د هند له مغولي معماریۍ څخه ډېر متاثر شوی و، نو ځکه یې دلته له مغولي معماریۍ څخه کار واخیسته. دلته سړی د هندي او مغولي کلتور یو ګډ حالت ویني. مهاراجاسنګ دلته (۱۲) کاله و، خو دا دېوال ټول په (۲۵) کلونو کې جوړ شوی دی. دننه کلا پر (۱۵۹۲م) کال د من سنګ (Man singh) له خوا پیل شوې ده.

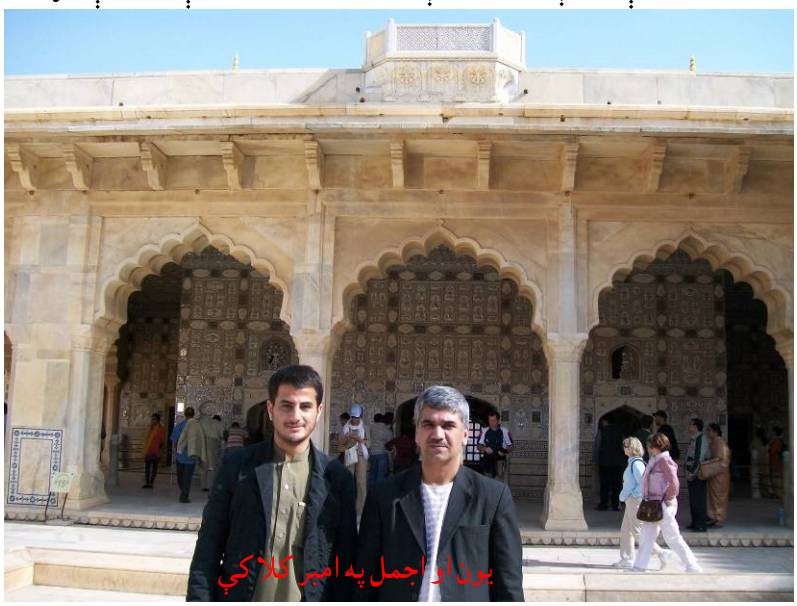
په رښتیا سره چې پر دې ودانۍ هم ډېر زحمت ایستل شوی



یون او ملګري یې د امبر کلا دننه

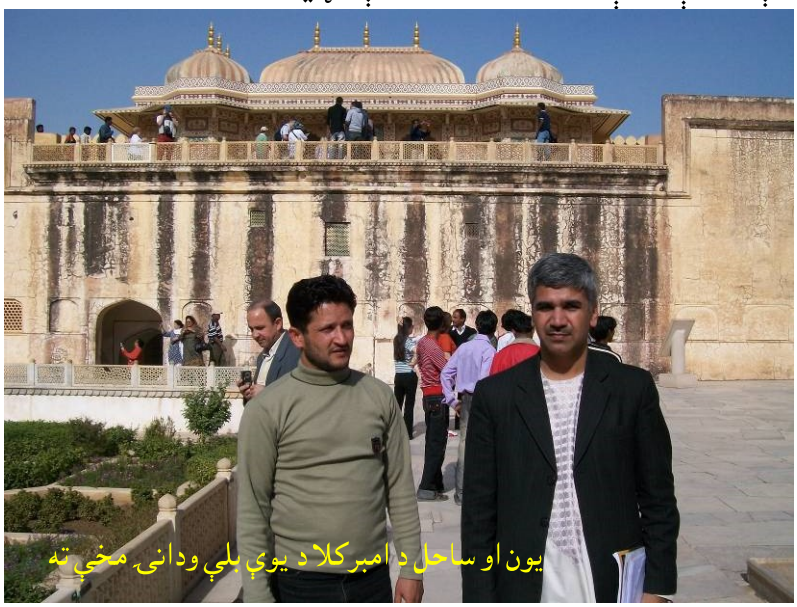
دی، (څلور څلورنیم سوه) کاله وړاندې د دا ډول ودانیو جوړول

اسانه کار نه و ، عجیبه خبره خو داده چې په دې ټولو ودانیو کې د اوبو سیستمونه، (راتګ او تګ) دواړه په پام کې نیول شوي دي، خو د اوبو د ایستلو او د باران د اوبو لپاره یې لکه د (تاج محل) په شان ډبرینې ناوې نه درلودې، دهلېزونو ته داسې ډبرینې کړکۍ



په پام کې نیول شوي چې رښا او هوا ترې داخلېدی شي، خو د لمر وړانګې ترې نه شي داخلېدی. د ضرورت لپاره په کې ځای ځای د اوسپنې کړکۍ هم ټکوهل شوې وې، له دې څخه ښکاربده چې هغه وخت د اوسپنې صنعت پوره مروج و ، ځای نیم یې په تیږو کې داسې سیخان تېر کړي وو چې یوه کړکۍ یې له بلې سره نښلوله. امبر کلا ډېره لویه وه، د ودانیو یوه مجموعه په کې

راټوله وه. تر (شل کم څلورو بجو) پورې مو د ودانیو اکثره برخې وکتلې، تر څلورو شل ټبرې وې چې موټر حرکت وکړ. د دومره وخت په بهیر کې مو د امبر کلا د اساسي کمپلکس مهمې ودانۍ وکتلې، خو دا کلا چې غځېدلو د ډوالونو یې په مجموعي ډول یوولس کیلو متره ساحه احاطه کړې او ځای ځای په کې د غونډیو پر سر د ډول ډول ودانیو یوه مجتمع ودانه ده، د ټولو لیدل د یوې ورځې کار نه دی، لږ تر لږه یوه اوونۍ وخت غواړي چې سړی د دې ساحې ټولې ودانۍ له نظره تېرې کړي.



یون او ساحل د امبر کلا د یوې برخې ودانۍ مخې ته

کله چې ببرته راوګرځېدو، نو بیا چپ لاس ته همغه د اوبو ځای

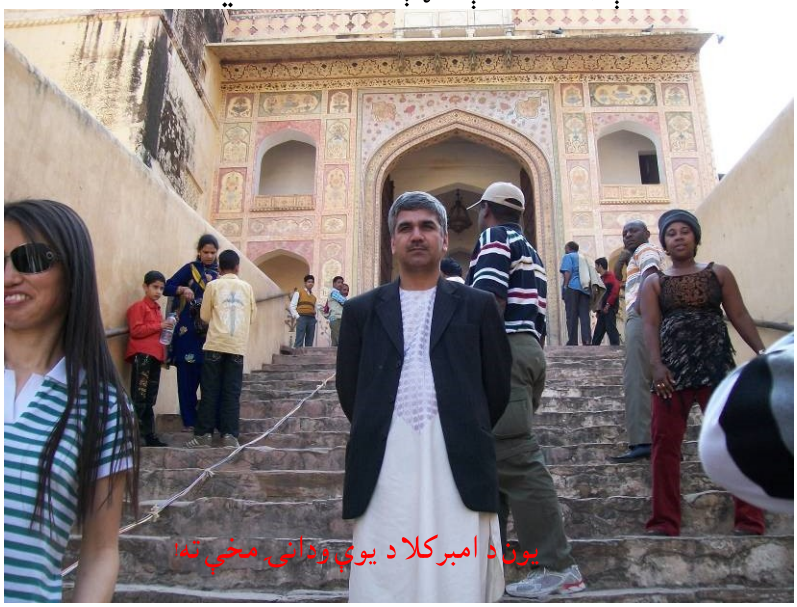
راغی چې دا هم د همغه مهاراجا له خوا جوړ شوی او اوبه یې کنټرول کړې دي. یوه ښکلې ودانۍ یې هم په کې جوړه کړې ده.

څلور نیمې بجې ریل ټرېټ (Reayal Treat) هوټل ته ورسېدو، په موټر کې یې اعلان وکړ چې دلته د بوفې سیستم دی او تاسې کولای شئ خپل فرمایش هم ورکړئ! د بوفې سیستم کې (۲۵۰) کلداري لګېږي او هغه بل کې کېدی شي زیات یا کم شي. تر پنځو بجو پورې مو ډوډۍ وخوړه، له بوفې سیستم نه مو ګټه پورته کړه، د اوبو په شمول زما د (یون)، ساحل او اجمل (څه کم اته



سوه کلداري) شوې. تر هغه وروسته مو په دکان کې یوه یوه پیپسي واخیسته، تر لږ دمې وروسته موټر ته پورته شو، خو

موټر ته تر ختلو مخکې څلور پنځه واړه ماشومان او یو دوه خیراتخوري مېرمنې مو هم ښېنوا پرې نښودل، موږ سره خو ټول بهرنیان وو، خو په اکثرو بهرنیانو کې د خیرات ورکولو کلتور نه شته، افغانانو ته خدای لوی زړه ورکړی دی. خیراتخورو ته مو یو څه ورکړل، دا وخت ماته د یوه انګرېز هغه خبره رایاده شوه چې یوه افغان ته یې په لندن کې کړې وه، هغه ویلي وو: «افغانان تر


یوڑ د امبرکلا د یوې ودانۍ مخې ته

انګرېزانو ډېرې زیاتې پیسې لري، زیات پانګوال دي.)) افغان ورته ویلي وو: ((نه بابا افغانان غریب خلک دي.)) انګرېز ورته ښېرته غبرګه کړې وه: ((تا په لندن کې له وزیره نیولې تر عادي ماموره، له پانګوالې نیولې تر غریبه داسې څوک لیدلي چې په

لاره کې ودرېږي او ماشوم يا کوم غريب ته پيسې ورکړي؟)) افغان ورته ويلي وو: ((نه!)) نو بيا انګرېز ورته غبرګه کړې وه: ((زه افغانستان ته تللی وم، هلته چې به کوم مشر يا ځوان چېرته کوم ماشوم وليد نو جيب ته به يې لاس کړ، پيسې به يې ورته ورکړې، داسې پېښه ما تر اوسه په انګلستان کې نه ده ليدلې...))

پر کشرانو شفقت او پر غريبانو مهرباني زمونږ د کلتور يوه برخه ده.

چې ګټل خوړل ښېنل کا ځوان هغه
چې توره لري د توري خان هغه

(خوشال بابا)



يون او اجمل په راجستان مارکېټ کې

پاوکم شپږ بجې موټر حرکت وکړ، مسول کس اعلان وکړ چې نن

بل ځای ته نه ځو، ښار کې مارکېټ ته ځو، که څوک څه اخلي، نور ځایونه به سبا وګورو. دا دولتي مارکېټ دی، قیمتونه یې لوړ دي خو ټیک دي.

دا دولتي مارکېټ «راجستان مارکېټ» نومېده چې هر څه په کې میلاوېدل، قیمتونه یې هم مناسب وو.

موږ هم په کې څه ناڅه سودا وکړه او د ټولګیوالو له جملې څخه مو هم یو نیم ته یو څه ډالۍ واخیستلې.

لس کم اوه بجې په موټر کې کېناستو او موټر د هغه هوټل پر لوري، چې موږ ته یې د شپې لپاره ریزرف کړی و، حرکت وکړ.

یوه شپه په جیپور پیلس هوټل کې

ترنیم ساعت مزله وروسته جیپور پیلس هوټل (Jaipur Palace Hotel) هوټل ته ورسیدو ، شل کم اوه بجې وې. د هوټل په رسپشن کې نږدې نیم ساعت پر څوکیو ناست وو ، چې کارټیک (د کورس یو تن مسول) اعلان وکړ: ((د ډوډۍ ټایم له اته نیمو څخه تر لس نیمو بجو پورې دی.)) ما ویل ځه ښه ده لږه دمه


د جیپور پالیس هوټل مخې ته

به وکړو. د ټبرې شپې په شان بیا یو اتاق دوو کسانو ته ورکړل شو ، وېش هم د ټبرې شپې په شان و ، زه او فرهاد په یو ، اجمل او ساحل په بل اتاق کې شولو ، زمونږ اتاق (۱۰۷) او د اجمل او

ساحل (۱۰۵) و. دا هوټل تر (اګري ګرېنډ) هوټله ډېر لوکس و، څلور ستوريز و، د دوبۍ له ځينو هوټلونو سره يې سيالي کولای شوه، کله چې زه او فرهاد اتاق ته لاړو، نو پر ما د خوب څپه راغله، زه څو شېبې ويده شوم، لږ وروسته اجمل او ساحل اتاق ته راننوتل، ساعت (۹) بجې و، هغوی وويل: ((ډوډۍ ته ځو.)) ډوډۍ ته لاړو، ډوډۍ يې د هغه بل هوټل ريل ټرېټ (Reayal Treat) په شان لوکسه نه وه او يا هم کېدی شي مونږ ماړه وو، ځکه يې ډېر



په جيپور پبلس هوټل کې د ماسخوتن د ډوډۍ پرمهال

خوند ونه کړ. د ماسپښين ډوډۍ مو ډېره ناوخته خوړلې وه، هغه هوټل لوکس نه و، خو خوراک يې مزه دار و. دا بيا بر عکس و. کله چې ډوډۍ ته کښته شو اجمل وويل: ((زه پر ځينو کسانو لږ چل

کوم.)) خبره دا وه چې له موږ سره د کورس د اداري په قرارداد کې دا شامل وو چې د غرمې ډوډۍ به د هر چا خپله وي، خو د شپې ډوډۍ او سهارنۍ به مو پر (اپټېک کورس) وي. اجمل ځینو کسانو ته وویل: ((له اپټېک څخه ماته زنګ راغلی و چې ټولو ته ووایه پنځه سوه کلداري د ډوډۍ قیمت دی، هر څوک یې باید خپله ورکړي...)) د ځینو زړو ته دا خبره پرېوته، یو بل نه یې پوښتنه وکړه، دا سمه ده؟ ځینو به وویل: ((اجمل ګپ لګوي،



دروغ وایي)) خو اجمل په ټوکو ټوکو ځینې خلک وارخطا کړل، خو وروسته اکثره پوه شول چې دی هسې ګپ لګوي، بیا یې ځینو ځوانانو ته وویل: ((اپټېک وویل چې ډوډۍ په پیسو شوه نو

مساج مفت شو.)) د مساج پوښتنه خو په همغه لومړۍ شپبه کې ځینو له رسپشن څخه وکړه، په حقیقت کې مساج هېڅ نه و. ډوډۍ مو په ګپ ګپ کې وخوړه، زه (یون)، اجمل او ساحل له هوټله باندې ووتو، څو قدمه اخوا دېخوا لاړو، د هوټل ترڅنګ پر تازه مېوې برابر شو، یوځای کې دري ځوانان ګډ ناست وو، مورږ



ساحل، یون او اجمل په جیپور کې له مېوې خرڅونکي سره

پوښتنه وکړه.. (ناریال شته؟) هغوی سملاسي له هغه بل دکان څخه راوړل، دا لومړی ځل و چې مورږ ناریال اخلو، ځینو خلکو یې مورږ ته ډېر صفت کړی و، چې ډېره قوي مېوه ده. ډېر ژر یې پرې چاړه راتېره کړه، مورږ وویل: ((نه اول یې قیمت ووایه)) تر دې مخکې دوی مورږ ته ووېل: ((د کوم ځای یاستئ؟)) مورږ وویل: ((د

افغانستان. افغانان یو، پټانان یو، خانان یو.)) ډېر زیات احترام یې وکړ، نور یې ناریال غوڅ کړ، ویل یې: ((هېڅ پیسې نه اخلو.))


اجمل، یون او ساحل د ناریال د څښاک پرمهال

مورِ وویل: ((ژر یې قیمت ووایه!)) ویل یې: ((لس کلداري)) درې دانې یې راوړل، رښتیا هم د وړې هندوانې په کچه و، تقریباً د یوې پیپسي په اندازه اوبه به په کې وې، خوند یې وکړ، د نارنج جوس ته ورته وو. ډېر خوندور وو، اجمل پنځوس روپۍ ورکړې، دوی شل ببرته ورکړې، مورِ ویل نه دا هم ستاسو شوې، یو خپل نوم (جنت)، بل (شاکر) او بل هم څه بل نوم یاد کړ. درېواړه مسلمانان وو، یادګاري عکسونه مو ورسره واخیستل، ډېره زیاته مینه یې وښوده، داسې لکه ورک عزیزان چې یو بل سره



پيدا کړي. ببرته هوټل ته راغلو، څو شېبې په رسپشن کې کېناستو، يوې اندونيزيايي جلې له مورې څخه د افغانستان په اړه څو پوښتنې وکړې، مورې معلومات ورکړل او تر هغه وروسته اتاق ته پورته شو، دغه يادښت مې پوره کړ، اوس د شپې يوولس بجې دي او تر لمانځه وروسته د خوب پر لوري حرکت دی.

سبا ناری په جیپور پبلس کې

د هوټلوالو عادت وي چې سهار وختي د ګوډمارننګ (Good morning) په نامه درته زنګ وهي، مانا ویښ شه چې ویده پاتې



نه شې، ځینې خلک اکثره پر همدې وخت له هوټله وځي، خو دوی د میرزایانو په اصطلاح پر ټولو (متحد المال) غږ کوي. شپږ بجې ټلیفون راغی، فرهاد غوږې پورته کړه (Good morning) اواز راغی، زه هم ویښ شوم، فرهاد هم، څو شېبې وروسته فرهاد بهرته د سپورت لپاره لاړ او ما په تشناب کې پر ځان اوبه تېرې کړې، لمونځ مې وکړ، بېرته په کټ کې څملاستم، اته بجې چای ته

کښته شولو، تر اته نیمو بجو پورې له چای څخه خلاص شو، چای مو وڅښه، ډېر خوندور نه و، خو تر مابنامنۍ ډوډۍ یو څه ښه و،



پنځه ویشت کم نهه بجې موټر ته پورته شو. هوا هم ډېره ښه وه. موټر د (جنتر منتر) پر لوري حرکت وکړ، دا چې جنتر منتر څه شی دی، زه خپله هم تر دې دمه نه پوهېږم، یوازې د (مداریانو) د یوې اصطلاح په توګه مې اوربدلی دی، هلته به یې وګورو چې جنتر منتر څه ته وایي؟.

پر لاره په موټر کې لارښود د (راجستان) مانا هم وکړه، ویې ویل: ((راجا، پاچا ته وایي (ستان) د ځای په مانا دی. راجستان مانا د راجاګانو وطن.)) (ستان) روستاړی د ډېرو هېوادونو په نومونو کې راځي، لکه افغانستان، هندوستان، پاکستان،



تاجکستان، ازبکستان، ترکمنستان، قزاقستان او نور، ځینې خلک فکر کوي چې (ستان) روستاړی په دري ژبې پورې اړه لري، خو (پوهاند ډاکتر مجاور احمد زیار) په دې نظر دی چې (ستان) تر پښتو او دري دمخه په (اوستا) او (سانسکریت) کې راغلی،

وروسته يې دري کې د (ستان) او پښتو کې د (ستون) بڼه غوره کړې، د (ستون) بڼه يې د اوستا او سانسکرېت لومړني شکل ته ډېره نږدې ده. په پښتو کې اوس د مېلمنو خونې ته (مېلمستون) وايي، يانې د مېلمنو ځای، مړستون (د قبرستان لپاره)، (برسټن) چې د اغوستو وسيله ده، په دې کې هم د (ستان او ستون) زړی شته خو يو څه بدلون يې کړی دی. ددې ترڅنګ داسې ډېرې نورې کلمې دي چې (ستون) يا (ستان) په کې کارول شوی، نو په دې خاطر پښتو ژبې د دې کلمې هغه اصلي ريښه ښه ساتلې چې سانسکرېت او اوستا ته نږدې ده.



(جيپور) په نړۍ کې د ډېرو لرغونو ښارونو له جملې څخه دی،

البته د رنګ له پلوه دغه ښار ته (Pink city) (رنګين ښار) هم وايي. له تاريخي پلوه تر (روم) وروسته دويم دی. د ښار پر يو زوړ واټ يې بوتلو چې په سلګونو دکانونه په کې وو او ډېر تاريخي ارزښت يې درلود. د دې بازار ځينو ودانيو وړې وړې کړکۍ لرلې. دا هغه بازار و چې ويل کېږي د مغولو د يو واکمن د واک پر مهال پر ښځو سخت بنديز و، دوی حق نه درلود چې بازار ته لاړې شي. دا بازار يې په داسې ډول جوړ کړ چې ښځې د دويم پوړ له کړکيو



د جيپور ښار د مغولي پېر يوه ودانۍ

د بازار ننداره کولای شي، خو بازار ته د کښته کېدو او هلته د ګرځېدو اجازه نه لري. کړکۍ په داسې ډول جوړې شوې وې چې له

بهره څوک په کې څوک نه شي ليدلای، خو له دې ځايه بهر کې خلک ښکاري.

مخکې تر دې چې (جنتر منتر) ته لاړ شو لومړی يې (ستې پېلس) ته يوړو. جنتر منتر ته هم له همدې ځايه لاره تللې ده.

(ستې پېلس) ددې ښار يوه اساسي برخه ده، په دې ځای کې يو څو تاريخي ودانۍ وې، تر هغو چې تېر شو يو لوی تعميرته يې



وردننه کړو، د شل جريبو په اندازه به و، دې ځای ته يې (جنتر منتر) ويلې، مورږ ته يې نوم ډېر جالب ښکارېده، خو چې دننه لاړو، يوازې د وخت معلومولو، د لمر او ځمکې حرکت او د ستورو ليدلو د پخوانيو سيستمونو د موزيم حيثيت يې درلود؛

اکثره نجومي علوم په کې وو، خو سړي ته يې دا تداعي کوله چې ننني علومو څومره مزل وهلای دی.

دا مرکز پر (۱۷۲۸م) کال د مهاراجا جايي سنګ (Mahraja jai singh) له خوا ډيزاين شوی و.

د وخت معلومول، د هوا د درجې تثبيت، د مرکزي او سيمه ييز وخت ټاکنه او د ستورو ګردښت په دې ځای کې معلومېدل، يانې له دې مرکز څخه د علمي او څېړنيزو کارونو لپاره کار اخيستل



کېده. دا چې د (جنتر منتر) اصطلاح ولې د مداريانو د ترمينالوژۍ يوه برخه شوه، علت يې شايد همدا وي چې په دې

ځای کې هم مهارت دی او د مداریانو په کارونو کې هم له ډېرو مهارتونو کار اخیستل کېږي.

څوک چې له نجومي علومو سره مینه لري، ددې ځای لیدل ورته ګټه لري، خو د عامو سیلانیانو لپاره دومره په زړه پورې نه و.

کله چې له جنتر منتر څخه راووتو، نو د (مهاراجا لیوي من سنګ) موزیم ته چې په (ستي پبلس) کې موقعیت لري، لاړو.

لومړی یوځای ته چې (مبارک محل) نومېده، لاړو، په (مبارک محل) کې د پاچا د شخصي ژوند اثار، د ښځو او نرو جامې او د کورونو نور لوازم اینبي وو. مبارک محل د مهاراجا مډهو سنګ



(Mahraja Madho Singh) له خوا د خپلو مېلمنو لپاره جوړ شوی

و. تر دې وروسته د موزیم بلې برخې ته چې ورکشاپ (workshop) نومېده ورغلو، په دې هال کې تصویرونه، لاسي صنایع، جامې او نور خرڅېدل. تر دې وروسته یو بل هال ته لاړو، چې دوه لوی دیګي په کې اینبودل شوي وو، د لوی وزن یې (۳۴۵) کیلو ګرامه، لوړوالی یې (۵,۳) متره و، (۴۰۹۱) لیټره اوبه یې ځایولای شوې. څنګ ته دوه (ډولۍ ګانې) وې عیناً لکه زمونږ د پښتنو د ودونو د ډولۍ په شان وې، دې ځای ته یې (دېوان خاص) وایه.



تر دې وروسته سبها نیواس (Sabha Niwas) ته لاړو، دې ځای کې د شاه تصویرونه ځوړند وو، همدې ځای کې (دېوان عام) هم و، د وخت پاچا به ځینې خلک خپل حضور ته رابلل. وروسته تر

یوې بلې ودانۍ ته لاړو، دا ودانۍ تر ترمیم لاندې ده، دا د پاچا استوګنځی و، د (دارالامان) مانۍ په کچه به وه، خو په هندي ډیزاین کې. د ودانۍ پر دېوالو کوترې ناستې وې، د ودانیو په چټلولو کې یې پوره ونډه اخیسته، عیناً لکه د کابل په (شاه دوشمشېره) جومات کې چې کوترې کوم کارونه کوي، دلته هم



همغه حال و. د جیپور د راجاګانو دا ځایونه هم ډېر ښایسته وو، یو شی چې په جیپور کې عام و، هغه دا چې غویي خو ازاد وو، بیزوګانې هم ازادې وې او دومره ډېرې وې چې د هر دېوال سر ته چې به دې وکتل نو بیزو به پرې ګرځېدله. تر هغه وروسته یې پوځي موزیم ته لاړو، هلته په کې د دوی د وخت ګاډی، لاسي ګاډی او توپونه ولاړ وو. پنځه ویشت کم دولس بجې له موزیم څخه راووتو. لږ اخوا دېخوا وګرځېدو، ټیک دولس بجې په موټر

کې کښناستو. د یادونې وړ ده چې په جیپور کې په ټولیز ډول تر (۵۰۰) کورنیو پورې پښتانه هم اوسېږي، خو دوی اکثرو پښتو



هېره کړې ده، یوازې د ګوتو په شمار داسې پښتانه شته چې هغوی پښتو ګړېدلای شي.

ستي پېلس همغه مهال هم د راجستان د راجاګانو شخصي شتمني وه او اوس د نیکونو دغه میراث یې لمسیانو ته پاتې دی. اوسنی پښت (لمسیان) کولای شي د نیکونو په شتمنیو د خپل ځان لپاره د ژوند د راحت ټول اسباب برابر کړي او سوکاله ژوند پرې وکړي. د پښتو متل دلته رښتیا هم مصداق پیدا کوي. (پلار ګټلې زوی ته اسانه ده.)

له جيپوره تر ډهلي

کله چې موټر عمومي سړک ته برابر شو، نو پاکه هوا او شنه فضا مو تر سترګو شوه. دا لویه لاره هم په ښه او اساسي ډول جوړه شوې وه، منځ کې ګلدان او هره خوا پر یوه وخت دوو موټرو حرکت کولای شو. دا ځمکه که څه هم اواره وه، خو ځای ځای



غرونه هم تر سترګو کېدل، دلته هم د لارې د سر مارکېټونو، بازارونو او دکانونو کمی نه و. په لاره کې ځای ځای باغونه وو چې سرو او رنګارنګ ګلونو یې د سړي توجه ځانته راجلبوله، د لارې د سر بازارونه ډېر چټل وو، داسې فکر کېږي چې دا بازارونه یا ښارونه ښاروالي قطعاً لري نه او یا خلک په نظافت کې پوره ونډه نه اخلي. غرونه او غونډۍ یې په طبیعي ونو پوښلي وو او لکه



د لویو لارو پر سر د وړو وړو بازارونو یو انځور

نازل شوی نه و. یوه بجه موټر د ټکس یوې دروازې ته ودرېده. سره له دې چې دا لاره هم ښه وه، خو ماته د دومره ګڼې ګونې لپاره کافي نه ښکارېده، کله چې د چک له دې لومړۍ دروازې تېر شو، نو پر دواړو خواوو د سړک جوړولو کار شروع شوی و، ددې کار په تکمیل سره کېدی شي دا سړک د نړیوالو لویو لارو په شان شي. د سرو ډبرو ډبر غرونه هم په لاره کې څرګند شول، تر دې ځایه چې موټر مزل وکړ، نو لږ لږ د ګرمۍ احساس وشو، خو د هېچا هم (ای سي) ته پام نه و، اجمل ورغی، ډرېور ته یې وویل چې (ای سي) چالان کړه، هغه ای سي چالان کړه او دې سره اکثرو د راحت احساس وکړ، تر اوږده مزله وروسته جانپتي ریسورټ (Ganpati Resort) رستورانت ته راغلو.

غرمنۍ په جانپتي ریسورټ کې

جانپتي ریسورټ (Ganpati Resort) د لارې د سر یو ډبر ښکلی ریستورانټ دی، لومړی مو په تشناب کې مخ و لاس ومینځل، هوټل ډبر ښه چمنونه لرل، وړې وړې ویالې او شنې



ساحې په کې جوړې وې، ټولې خواوې شنې وې، په چمنونو کې یې هم د ناستې لپاره ځایونه جوړ کړي وو، مونږ په ځانګړو خونو کې کښناستو، هوټل والا راغی، مونږ ورته وویل: ((مینو راوړه!)) مینو یې راوړه، سور کړی چرګ مو فرمایش ورکړ، یو دال، د چرک دوه کبابه. چرګ کباب ته یې (۲۲۰) کلدارې لیکلې وې، د

دالو قیمت مو هېڅ ونه کوت، چپاتۍ ډوډۍ مو ورته وویل چې ورسره رایې وړي، د (سریلانکا) او (مالدیف) دوه محصلینې چې غالباً پیسې ورسره خلاصې وې، هلته نږدې ولاړې وې، هغوی مو



هم ډوډۍ ته راوبللې، خو د مالدیف هغې ډوډۍ ونه خوړه. کله چې یې وروسته بِل راوړ، د درې بوتلو اوبو په شمول نو ټولې (۱۵۷۰) روپۍ شوې، مورِ ورته وویل چې په مینو کې خو دا قیمتونه نه وو، دوی وویل: ((تاسو خو د چرګ کباب دوه دوه فرمایش ورکړی و.)) په داسې حال کې چې مورِ ټول دوه خوراکه فرمایش ورکړی، دوی ډبل محاسبه کړی و، ډبل خوراک یې هم داسې و چې زمورِ د وطن د بزګرانو ایله دوه غټې مړۍ کېدلې،

یوه چپاتۍ یې په پنځوس کلدارې محاسبه کړه، ټیک یوه مړۍ کېدله، خیر جنجال مو ورسره ونه کړ، پیسې مو ورکړې، یو بوتل اوبه چې (۱۵) روپۍ کېږي دلته یې (۵۰) روپۍ حساب کړې.



پنځه کم څلور بجې موټر ته پورته شو، له دې ځای څخه تر ډیلي پورې (۱۵۲) کیلو متره لار پاتې ده، چې کېدی شي په نږدې درې ساعتونو کې ور ورسېږو. تر دې وروسته به یو لس پنځه لس دقیقې تېرې وې چې ښې او کین لاس ته مو لویه صنعتي سیمه تر سترګو شوه. د ببلابلو فابریکو لوړې پرې لګېدلې وې. په لاره کې موټروان دومره ناتراشه ارنډونه کول چې د سړي زړه یې برېښوه، ارنډ لکه د دېوال خواته متیازې کول دلته عادي خبره ده. د ټکس دویمې دروازې ته ورسېدو لږ تم شو. بیا هم تر اوږده، له ګڼې ګونې ډک او سترې کوونکي مزله وروسته د ټکس درېیمې

دروازې ته ورسېدو ، پنځه لس تېرې وې شپږو نه چې (ګورګاوون) ښارګوټې ته داخل شو ، دا ډېر ښایسته ځای او ښکلی ښارګوټی



دی. د ډیلي ښار په یوه څنډه کې دی، څو دقیقې وروسته د ډیلي دخولي دروازې ته د ټکس لپاره ودربدو. پنځه لس دقیقې وروسته همغه ځای (سوټ ایکستنشن) ته چې مورږ، د سفر پر لومړۍ ورځ له همدې ځایه موټر ته پورته شوي وو ، راورسېدو.

هر چا ته د خپل هوټل موظف موټر ولاړ و ، مورږ په دوو ټکسي موټرو کې تر خپل هوټله (راني کسل هوټل) پورې راغلو ، د مانښام اوه نیمې بجې وې، د هوټل رسپشن کې تر هر کلي وروسته هغوی مورږ ته وویل: ((څو بجې ډوډۍ تیاره کړو؟)) مورږ ورته وویل: ((اته نیمې بجې.))

ددې سفر نتيجه

ددې سفر نتيجه کېدی شي ددې سفر له متن څخه استخراج شي، څه چې ما ليدلي، هغه مې تر ډېره حده کټ مټ را انتقال کړي ، خو څه شی چې زه غواړم لږ نور هم راوسپړم، هغه دادي چې څومره يو شی کم وي ارزښت يې زيات وي، محرومیت او محکومیت هم د يو شي ارزښت زياتوي، څومره چې سړی ډېر تږی وي، اوبو ته يې ډېره اشتها راځي، د تږيتوب په پرله پسې توګه چې سړي ته اوبه ميلاو شي، نو د اوبو پر قدر تر هرچا ښه پوهېږي، هغه ته اوبه تر هر څه زيات خوند ورکوي، انسان هر هغه څه ته ډېر لېوال وي چې دی ورته په اسانۍ لاسرسی نه لري. زمونږ افغاني ټولنه کې له مشروعو او نامشروع لارو د نر او ښځې پيوستون ډېر سخت دی، همدا وجه ده چې د ښځې او يا له هغې سره د مينې او محبت قيمت لوړ دی ان د سر په قيمت:

ديدن د سر په بدله دی

که سر ساتې خاورې به وکړې ديدنونه.

ببلابېل سانسورونه ددې سبب شوي چې د ښځې يوه تشه خوله خندا او تش کتل هم د تږي نرينه د زړه ګلونه وغوړوي او ډېر لذت ترې واخلي.

ستا د يوې ورځې خندا وه

زه به ژړا درپسې ټول عمر کومه.

خو په هغه ټولنه، لکه د هندوستان، په تېره بيا د هند ښاري ټولنه، په دې کې هم بيا ډيلي کې، چې د ښځې او نر ترمنځ د پيوستون پر وړاندې اکثره پولې نړېدلي، ښځو هم هغه کشش له لاسه ورکړی، چې په محرومو ټولنو کې يې لري. انسان (وګړی) لا تر اوسه په ډېرو ټولنو کې (وګړی) يا حيوان دی، (انسان) شوی نه دی، کم شمېر يې د انسانيت پړاو ته رسېدلي دي، د انساني غريزو د مهارولو او صيقلولو لپاره چې سيستماتيک عقايد او



قوانين نه وي، انسان خپله پر يو وحشي حيوان بدلېږي، په دې سفر کې مونږ سره د نړۍ (۳۲) هېوادونو محصلين وو، چې اکثره

يې په خپلو هېوادونو کې مطرح خلک ګڼل کېږي او غالباً يو څوک دي چې تر دې ځايه رارسېدلي، عمرونه يې هم له (۲۵) څخه تر (۵۰) کلونو پورې وو، ښځې او نر دواړه په کې شامل وو، خو په دې درې ورځو کې د ښځې او نر تر منځ بريدونه اکثره ونړېدل، د نرو او ښځو د هوس اسونه ډېر تېز وو، په هر چمن کې يې د هوس اس ځغاست کاوه، داسې سل په سلو کې ازادي، سل په سلو کې بغاوت هم راتوکوي، نو ځکه خو ماته لا ډېره څرګنده شوه، چې بې کنټروله ازادي، بې کنټروله انارشي زېږولای شي. زه فکر کوم چې ښځو ته د عقايدو په مسير کې د ورکړې ازادۍ تضمين په کار دی، په هر څه کې داسې يو حد، برید او کچه ټاکل



د يوې مېلمستيا ډله ييز عکس

په کار دي چې هوسونه د ښځې او نر پر هويت او شخصيت داسې

ګوزار ونه کړي، چې هغه يې د کنټرول وړتيا له لاسه ورکړي. کله چې له سفره راستانه شو، هر سړی به په هره کچه په فزيکي او



د مېلمستيا يوبل ډله ييز عکس

ذهني لحاظ ستړی و، خو زه خوشاله په دې وم چې د ګناه د ښاپېرو له يرغل څخه په داسې حالت کې بچ شوم چې يوازې د دفاعي ځواک سست دېوالونه راته پاتې وو. ډېر څه مې وليدل او ډېرې نوې تجربې مې ترلاسه کړې، خو څه شي ته مې لاس ورنه وړ او د څه شي مزه مې ونه څکله.

یو مابنامی د کرکټ په خوشالۍ کې

د فبروري د یارلسمه نېټه د شنبې ورځ وه، (محبوب) سره مو لا پخوا وعده ایښې وه: ((د شنبې ورځ رخصت یو راشه، چې اجمل او ساحل سره لاړ شو چکر ووهو!)) محبوب الله محبوب زمونږ یو فعال فرهنګي ملګری دی چې له تېرو لسو میاشتو راهیسې په



د افغانستان د کرکټ ملي لوبډله

هند کې اوسي، مونږ ورته له ډېرې مینې (محبوبی) وایو. د شپې مې ښه خوب وکړ، تر سهار چای وروسته بیا لږ شان ویده شوم،

دولس بجې مې اجمل او ساحل ته زنګ وواهه، ما ویل راځئ چای به وڅښو، بیا به لاړ شو! هغوی چې راغلل، څو شېبې مو پر کتابونو بحث وکړ، هغوی زما په کمپیوټر کې د سفر عکسونه واچول، دې کې اجمل وویل: ((صبر تر څو چې محبوب راځي، کرکټ به وګورو.)) تصادفاً کرکټ پر همغه شېبه شروع شو او په ژوندۍ بڼه یې د انټرنټ له لارې ښوده، البته تصویري نه خو نومړي یې شېبه پر شېبه ښودلې، اجمل خو د کرکټ دومره شوقي



د افغان لوبډلې غړي د لوبې تر ګټلو وروسته دخوشالۍ پرمهال

دی چې امتحان هم ورته پرېږدي، زه خو پر کرکټ چنداں نه

پوهېږم، خو اجمل چې راته تشریح کړ، نو ماته یې هم خوند راکړ، دا وخت محبوب هم راغی، هغه هم کرکټ ته کښناست، لوبه د افغانستان او عربي متحده اماراتو ترمنځ وه، په پای کې (عربي متحده اماراتو) ټول ټال سل منډې وکړې، محبوب هم پر کرکټ مصروف شو، لږه شېبه وروسته د (جاوید نوراني) په نامه یو بل افغان هم زما لیدو ته راغی، هغه غوښتل چې افغانستان کې یو (Think tank) ګروپ جوړ کړي، په ټېره بیا په دیني برخه کې، له هغه سره مې په دې اړه مفصلې خبرې وکړې، کرکټ همداسې روان و، کله چې د افغانستان نوبت راغی، نو په اول کې د افغانستان ټیم چندان ښه نه و، اجمل همداسې وارخطا و، کله به کوټې څخه وته کله به بېرته ننوته، په اخر کې د افغانستان دټیم حالت ښه شو، کله چې پنځه باله او یو رنځ پاتې و، نو اجمل ډېر وارخطا و. بلاخره ولیکل شول Afghanistan won (افغانستان وګټله)، دې سره نو ټول خوشاله شو، ما ورته وویل: ((ځئ چې ځو نو اوس په (کابل- ډیلي هوټل) کې زما مېلمانه یاست.)) هلته لاړو، ډوډۍ مو ښه په خوند وخوړه، (۷۵۰) کلداري مو ورکړې، کله چې راووتو نو په بازار کې د مدغاسکر له هېواد څخه زمور دوه ټولګیوال اغلې میریال بوټو (Mrs. Myrielle Botou) او ښاغلی محفینو جینټ پراسپر (Mr. Mahfeno Jeannot Prosper) مخې ته راغلل، هغوی نو یو څه سودا هم ځان ته اخیستې وه، ما دواړو ته وویل: ((یو شی به زه هم درته واخلم!))

دواړو هېڅ ست ونه کړ، د بوټانو دکان ته ودرېدل، لومړی ښځې یو جوړه بوټان خوښ کړل، بیا مې (پراسپر) ته وویل: ((ته دې هم مېرمنې ته یوه جوړه خوښ کړه)) هغه وویل: ((سمه ده)) بوټان یې واړول راواړول، بیه مو هم ورسره خلاصه کړه، خو بیا ببرته پښېمانه شول، ما وویل: ((راځئ بل ځای ته لاړ شو، بوټان څه کوئ راځئ جامې واخلئ!)) دوی وویل: ((ښځې سمه ده)) لنډه دا



محبوب، میریال، یون او پراسپر

چې دوه جوړې جامې مې یوه دې پېغلې او بل د سړي مېرمنې ته واخیستې، ډېر زیات خوشاله شول، دواړه (۷۰۰) کلدارې شوې، اجمل جوس ته دعوت کړل، د کښنو جوس یې هم وڅښه، په ریکشا کې مو کښنول، د ریکشا کرایه مو ورکړه، دوی د خپل هوټل او

مورِ د خپل هوټل پر لوري رهي شو. اوس چې د شپې شل کم
يوولس بجې دي، ما دا يادښت وليکه او همدارنګه په انټرنېټ



افغان لوبغاړی د لوبې پرمهال

کې د ايرلنډ او افغانستان د کرکټ لوبه ګورم، ايرلينډ دا مهال
په ۱۸,۳ اورونو کې (۱۳۴) منډې جوړې کړې، دا ډېرې زياتې دي

خدای دې د افغانستان ټیم ته خیر کوي، زه لاړم لمانځه ته چې د خپل وطن د ټیم لپاره دعا وکړم.

تر لمانځه وروسته بیا نېټ ته کېناستم. ایرلنډ (۱۴۲) منډې جوړې کړې اته لوبغاړي یې وسوځېدل، افغانستان ته په کار دي چې (۱۴۳) منډې جوړې کړي، د افغانستان ټیم لپاره دا اسانه خبره نه ده، خدای دې فضل وکړي، مورږ پر خپل خدای(ج) ډېر ډاډه یو، افغانانو ټول عمر د خدای پر دین ننګ کړی دی. سره له دې چې کرکټ د دین خبره نه ده، خو مورږ باوري یو چې بری او ناکامي د لوی خدای(ج) په لاس کې دي.



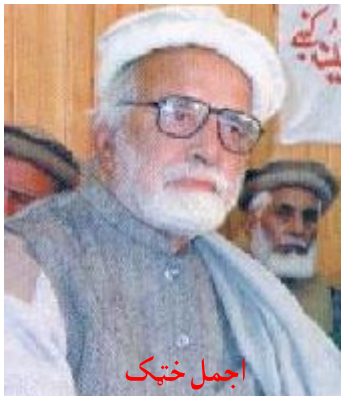
د افغانستان د کرکټ ملي لوبډله

اوس چې د شپې پنځه ویشت کم یوه بجه ده، افغانانو د لوی خدای په فضل ایرلنډ ته ماته ورکړه، دادی د شل اوریزو لوبو نړیوال کپ ته یې لاره پیدا کړه. مورږ نو شپږه په شپږه لوبه

تعقیبوله، دا د افغانستان لپاره یو لوی ویاړ او د عزت کار و. ما(یون) اجمل او ساحل ته وویل: ((پر ما مو بله مېلمستیا هم واوښتله.)) محبوبي ته مو زنګ وواهه چې لوبه افغانانو وګټله، محبوب هم ډېر خوشاله و او مورږ نو د سبا پروګرام لپاره د ذهني نقشې پر جوړولو مصروف شو.

د اجمل خټک په یاد غونډه

د فبروري (۱۳) مه نېټه وه چې استاد خالق رشید راته زنګ وواهه: ((سبا ماسپښین د ثناالله خان لالا په کور کې د اروابنسادِ اجمل خټک په یاد غونډه ده چې له یاده دې ونه وځي، له انډیوالانو سره ورته راشه!)) ما وویل: ((سمه ده.)) ثناالله خان یو ځل مخکې هم مورِ مبلمانه کړي وو، دی د هند د نیمې وچې د سیاسي-ادبي بهیر او قومي مبارزو په باب ډېر معلومات لري او یو ژوندی تاریخ دی. د فبروري (۱۴) مه د غرمې ۱۲ بجې زه (یون)،


اجمل خټک

محبوب الله محبوب، اسدالله ساحل او اجمل فدایي د ثناالله خان لالا کور ته ورغلو، د ال انډیا راډیو د پښتو څانګې پخوانی مشر (ملهوترا بترا)، اوسنی مشر (ممتاز ولي)، (استاد خالق رشید)، په جواهر لعل نهرو پوهنتون کې استاد (مظهر صیب) هم تشریف راوړی و. په دې کې بتراصیب سک هندو او مظهر مسلمان هندی دی. په پیل کې مظهر صیب د قران کریم څو مبارک ایتونه تلاوت کړل، بیا ملهوترا بترا د اجمل خټک د شخصیت په اړه هر اړخیزې

خبرې وکړې او دی یې د هند د نیمې وچې یو عظیم سیاسي او فرهنګي شخصیت وباله، بترا وویل: ((اجمل ختک تر پایه پورې د عدم تشدد فلسفې ته وفادار پاتې شو.)) بترا له مرحوم اجمل ختک سره خپلې شخصي خاطرې هم بیان کړې او د هغه پر مړینه یې ډېره خواشیني څرګنده کړه. بترا د خپلو خبرو په پای کې وویل: ((سره له دې چې پښتو زما مورنۍ ژبه نه ده، خو اوس زما



په حافظه کې ناسته ده او زه په پښتو ژوندی یم)) بترا زیاته کړه: ((زه اوس ډېر سپین ږیری شوی یم او د ژوند وروستۍ شپې ورځې مې دي، خو په ژوند کې مې دا یو ارمان دی چې کله زه مړ کېږم، نو که ماسره د ځنکدن پر وخت څوک پښتو ووایي نو روح به مې

ډېر ارام شي.)) ما چې د پښتون شوي سک دا خبرې واورېدې، نو د مرحوم عاصي اشنغري دا شعر رایاد شو:

د مرګ قاصده ځنکدن کې دا پښتو به کوې
پښتنه ساه رانه وانخلې د بادار کوڅه کې

بترا راته څومره عظیم شخصیت او خپل تبر او اوسني هغه واکمن، چې خپله ژبه یې هېره کړې، راته څومره پیکه وبربښېدل. د مورنۍ ژبې ساتل د شخصیت په وده کې څومره رول لري، هغه پښتون چې پښتو یې هېره کړې وي، هغه کې به د پښتونولۍ د جوهر څه څرک ولګي؟ خو هغه سک یا هندو چې پښتو یې زده کړې، د پښتونولۍ څومره اثرات پرې پراته دي، دلته سړي ته لا ښه پته لګي، چې چا پښتو هېره کړې، د پښتونولۍ نور ممیزات یې هم هېر کړي دي، کاشکې زمونږ ناپښتانه شویو پښتنو خو له (بترا) او نورو بشروالو څخه څه عبرت اخیستی وای.

تر بترا صیب وروسته ما (یون) خبرې وکړې، ما وویل: ((د زمانې قضاوت کله کله عادلانه نه وي، بریالي شخصیتونه کله کله ناکام ښیي او کله کله بیا ناکام شخصیتونه د تاریخ په یوه مشخصه مقطع کې بریالي وګڼل شي، د یو چا په بریالیتوب او ناکامۍ کې چاپېریال ډېر رول لري، اجمل ختک او د پښتنو ځینو نورو مشرانو چې په کوم تنګ او اغزن چاپېریال کې مبارزه کړې، دا کار د هرچا لپاره اسانه نه و، دوی پر یوه وخت له څو ډوله ستونزو سره مقابله کړې، خپل شخصیت یې تثبیت کړی او خپل

فکر یې څرګند کړی دی. هغه وخت چې اجمل صیب په کابل کې و، مورږ به یې وخت پر وخت لیدو ته ورتلو، په کابل کې د هغه وخت مشکلات مورږ ته معلوم وو او هم په کوزه پښتونخوا کې د هغه پر وړاندې پرتې ستونزې مورږ ته څرګندې وې، خو ده د ټولو ناخوالو پر وړاندې مبارزه وکړه:

د خوشال له خاورې پورته یوه لمبه شوم
بل مشال په اباسین او تاتره شوم

دا مشال به لا بل وي او تر څو چې پښتون قوم ژوندی وي، د ده د لارې لارویان به دده لاره تعقیبوي، اوس مورږ ته په کار دي چې دده د فکر د لاګلونې لپاره د ده چاپې او ناچاپ اثار یو ځل بیا چاپ کړو او هر چاته یې ورسوو، الله تعالی دې اجمل ختک صیب ته فردوس جنت په نصیب کړي، ښاغلي ثناالله خان یوسفزي صیب نه هم ډېره مننه کوم چې دلته یې ددې ناستې زمینه برابره کړه.))

ماپسې ثناالله خان لالا خبرې پیل کړې، ویې ویل: ((د اجمل ختک صیب پر مورږ دا حق جوړېدو چې د هغه په یاد غونډه جوړه کړو، خو دلته شرایط داسې دي چې د لویو غونډو جوړول په کم وخت کې اسانه نه دي، نو ځکه مې تاسو ته بلنه درکړه.)) ثناالله خان یوسفزي له اجمل ختک سره د خپلو څو خاطرو یادونه وکړه، هغه وویل: [یوه خاطره خو داوه چې زه یو وخت کابل ته تللی وم، هلته زما لیدو ته (زاخیل) او (قمر ګله) راغلي وو، زاخیل وویل:

((ځو د اجمل صیب لیدو ته)) زه هم ورسره لاړم، کله چې د هغه کور ته ورغلو، نو اجمل صیب د زاخېل توصیف شروع کړ چې ډېره ښه هرمونیه غږوي؛ بل هېڅوک داسې هرمونیه نه شي غږولای، د قمرګلې یې هم ډېر توصیف وکړ، لکه هر مشر چې د خپلو هنرمندانو ستاینه کوي، دوی یې ډېر ونازول، زما په باب یې هېڅ ونه ویل، په پای کې زاخېل صیب ورته وویل چې دی (ثنا الله خان) نومېږي د کشمیر له پښتنو څخه دی، دلته کابل ته راغلی دی، بیا یې نو له سره ما سره سترې مشي وکړل، راته یې وویل: ((ما ویل چې ځه زاخېل سره راغلی یې، خیر د دوی د ګروپ سړی یې یا به تبله وهې یا به رباب غږوې، خبر نه وم چې ته د کشمیر پښتون یې.)) بیا یې د کشمیر او هند د ټولو پښتنو پوښتنه وکړه، د پښتنو په حال یې سترګې له اوښکو ډنډ شوې، دا نو د داود خان د حکومت وخت دی، داودخان په پای کې پاکستان او ځینو اسلامي هېوادونو سره موافقې ته رسېدلی و چې د روسیې د نفوذ مخه ونیسي، اجمل خټک ته یې هم ویلي وو چې تا به کوم بل هېواد؛ یوګوسلاویا اویا کوم بل هېواد ته ولېږو، اجمل صیب ډېر پرېشانه ښکارېده.]

ثنا الله خان اجمل خټک د پښتنو ډېر عظیم شخصیت وبالله او ویې ویل چې تر اخره پورې د باچاخان دلارې پیرو پاتې شو.

ورپسې محبوب الله محبوب لنډې خبرې وکړې او اجمل ختک يې يو لوی شاعر وباله. بيا استاد خالق رشيد د اجمل ختک په اړه هر اړخيزې خبرې وکړې او ويې ويل: ((هغه په افغانستان کې د خاص احترام وړ شخصيت و، پر خلکو ډېر ګران و، په جشنونو کې به د هغه خبرو ته ټول خلک غوږ غوږ وو، دا چې يو زيات شمېر خلکو پر خپلو زامنو د (اجمل) نوم ايښی، دا هم څه تصادفي خبره نه ده، دده د شخصيت اغېز په کې له ورايه څرګندېږي)) ترڅنګ يې زما ملګري (اجمل) ته اشاره وکړه چې دا دی يو (اجمل) دا اوس هم په دې څنګ کې لرو.


استاد خالق رشيد

استاد خالق رشيد د اجمل ختک په اړه د اردو ژبې د لوی شاعر (احمدفراز) يادونه هم وکړه چې اجمل ختک يې ستر شاعر باله، استاد رشيد وويل: ((احمدفراز به ويل چې اجمل ختک د شاعرانو يو نسل روزلی دی، چې هغوی اوس د هغه لاره تعقيبوي، دا د هغه لوی کمال دی. اجمل ختک نه يوازې پښتنو، بلکې د هند نيمې وچې ته ډېر څه ورکړي او تر خوشال ختک وروسته دی دلته په مهمو شاعرانو کې حسابېږي.)) استاد رشيد د اجمل ختک په باب نورې په زړه پورې خبرې هم وکړې، په پای کې بترا د پای خبرې وکړې او اجمل ختک ته يې دعا وکړه. غونډه په ډله ييزې دعا سره پايته ورسېده.

د کرکټ خوشالي او وچه میوه

د فبروري پر (۱۵) مه نېټه د دوشنبې ورځ سهار ټولګي ته لاړو، دا داسې مهال و چې افغانستان د کرکټ شل اوریزو لوبو ته لار موندلې او ماسره دلته په اتاق کې ډېره وچه افغاني میوه وه، مخکې مې هم د کورس استادې، اداري او ځینو نورو هندوانو ته یو څه وچه میوه ورکړې وه، هندوان د افغانستان په وچه میوه ډېر زیات خوشالېږي، حتی ډاکتران یې په نسخه کې لیکي، په تېره بیا (بادام) او (پسته.) اجمل او ساحل ته مې وویل: ((د دوشنبې پر ورځ به دا وچه میوه یوسئ او پر ټولو ټولګیوالو به یې تقسیم کړئ بیا به ورته ووایئ چې دا د څه لپاره ده؟))

د دوشنبې ورځ چې کله ټولګي ته لاړو، نو ټول راغلل، اجمل د میوې پر وېش شروع وکړه، ټولو چیغې کړې، دا د څه لپاره؟ یوې نیمې شوخې محصلې به غږ کړ: ((دا د اجمل د کوژدې په مناسبت، اجمل کوژده کړې.)) اجمل یې ښه تر پوزې راوست، بیا استادې ددې ببلابېلو میوو نومونه پر تخته ولیکل، د ببلابېلو هېوادونو اکثره محصلین دې میوې ته حیران وو، له کیوبا څخه (رافایل) وویل: ((موږ قطعاً دا ډول میوې نه لرو)) بیا استادې وویل: ((افغانستان دا ډول ډېرې زیاتې میوې لري، هند یې هم لري، خو د افغانستان په شان ډېرې نه دي، افغانستان یې بهر ته ډېرې زیاتې

صادروي)) استادې زياته کړه: ((د ډيون مېرمن، نه تشکر کوم چې



اجمل او د کورس استاده د افغانستان وچه مېوه تشريح کوي.

ماته يې څو موده دمخه ډېره زياته وچه مېوه رالېږلې وه.)) دې وخت کې اجمل وويل: ((ددې مېوې د وېش په مناسبت تاسې ته وروسته بيا وايم، خو اوس تاسې خپله مېوه وخورئ.))

ټولو يو چکچک وکړ، د محصلې څوکۍ داسې ده چې که خپله د پوهنتون استاد هم پرې کېښي، د محصل خصلت او خوی اخلي. مور په ټولګي کې له ببلابېلو هېوادونو، لکه موزمبيق او نورو څخه څو پروفيسوران درلودل چې هلته يې عملاً په پوهنتون کې درس ورکاوه، خو دلته چې يو ځل بيا د محصلې پر څوکۍ ناست وو، هغه د محصلې حرکتونه ترې کېدل، ما تر ډېره حده کوښښ کاوه چې ځان کنټرول کړم، نو په دې خاطر به استادې ويل:

((پروفیسور یون یوازي ورو ورو موسکا کوي))(Ismael Smiles).
د ماسپښین یوه بجه شوه، ټولګی په رخصتېدو شو، اجمل پورته
شو له استادي یې اجازه واخیسته، ټولو ته یې وویل: ((اوس غوږ
شئ چې یو ښه خبر درته وایم)) ټول غوږ غوږ شول، هغوی اکثرو
داسې فکر کاوه چې کوم شخصي خبر دی، اجمل وویل: ((تاسې
پوهېږئ چې زموږ هېواد کې همېش جنګونه دي، ځینې خلک په
نړۍ کې شاید داسې فکر وکړي چې افغانان له جنګه پرته پر بل
څه نه پوهېږي، خو حقیقت داسې نه دی، هر کله چې افغانان د ډېر
کم وخت لپاره له جنګه راوتلي، نو ډېرې غټې کارنامې یې


د افغانستان د کرکټ ملي لوبډله

کړي دي، تاسې وګورئ د افغانستان د کرکټ ټیم یې یو ښه مثال
دی، موږ تر اوسه پورې په ټول هېواد کې د کرکټ یو اساسي
میدان نه لرو، خو د افغانستان ټیم بیا هم د کرکټ شل اوریزو
نړیوالو لوبو ته د لار موندنې په موخه چې همدا اوس په اماراتو
کې روانې دي، د نړۍ ډېرو قوي ټیمونو ته ماتې ورکړه او د

لومړي ځل لپاره يې د کرکټ نړيوال جام ته لاره پيدا کړه، هېڅ مملکت په دومره کم وخت کې دومره غټې بريا وې نه دي ترلاسه


افغان ملي لوبډله د لوبې تر ګټنې وروسته

کړي، مورِ امريکا، اماراتو، ايرلنډ او نورو ته، چې په کرکټ کې اوږده سابقه لري، ماتې ورکړه، نو دا مېوه (پروفيسور يون) تاسې ته په دې مناسبت تياره کړې وه)) ټولو چکچک وکړ، چغې يې کړې، لکه چې له ټولګي نه د کرکټ ميدان جوړ شوی وي، همدې سره له ټولګي راووتو.

بیا هم د کرکټ د شوق په دام کې

لکه څنګه چې دمخه مې یادونه وکړه زه یو وخت پر کرکټ نه پوهېدم، نو ځکه یې خوند هم نه راکاوه، که رښتیا ووایم یو څه مې بدې هم راته، ځکه چې په پاکستان کې ډېر کېده او هغوی خپله ملي لوبه ګڼله، د اکثرو افغانانو دا عادت دی چې کوم شی د دوی د رقیب هېواد خوښېږي، د دوی نه خوښېږي، خو ځینې



د کرکټ ملي لوبډلې کپتان نوروز منګل د بال کنټرول پرمهال

افغانان چې د کرکټ پر لوبه پوهېدل، هغوی به پرې داسې روږدي وو، لکه پوډریان چې پر پوډرو روږدي وي، اجمل هم د کرکټ یو پوډري غوندې و، د افغانستان او ایرلنډ، افغانستان او اماراتو، لوبه خو مو په ژوندۍ بڼه له انټرنټ څخه تعقیب کړه.

کله چې افغانستان ددغو لوبو وروستۍ لوبه کوله، نو دې لوبو ډېر خوند وکړ.



افغان لوبغاړی د توپ وهلو پرمهال

دسې شنبې شپه مانبام اجمل راته وویل: ((نن د کاناډا او افغانستان میچ دی نو دا هم ډېر جالب دی.)) د شپې ورته کښناستم، افغانستان په ډېر خوند ، ((۲۸۹)) منډې جوړې کړې، کله چې د کاناډا د منډو وار راغی، نو په اول کې ډېر تېز روان وو ، داسې ګڼل کېدله چې سل په سلو کې یې وړي، زما زړه یې سوړ کړ، په دې کې زما انټرنېټ هم خراب شو ، هرڅومره چې مو هلې ځلې وکړې ببرته وصل نه شو ، اجمل له خپل اتاقه زنګ

وواهه: ((کاناډا ډېره تېزه روانه ده خدای دې خیر کړي، ډېر کم احتمال دی چې افغانان یې وګټي.)) ما ورته وویل: ((نور یې څه کول هماغه لوبه یې بس وه، نور به راتلل خپل وطن ته.)) څرنګه چې زما انټرنېټ خراب و نو اجمل وویل: ((زه خپل کمپیوټر راکښته کوم)) ما وویل: ((نه درس نه مو وباسي، دا څو ورځې مو په همدې تېرې کړې)) هغه وویل: ((خیر که نتیجه مثبته وه، بیا درته زنګ وهم.)) که افغانان دا لوبه وګټي نو دا به د کرکټ په تاریخ کې یوه معجزه وي، اجمل هم د کرکټ متخصص دی، ده



وویل: ((کاناډا خپلې ویکټې ساتلي، که افغانان په پای کې څه وکړي، وبه یې کړي که نه تر اوسه خو حالات ښه نه دي.)) د شپې ډېر ناوخته اجمل زنګ وواهه، ما ته یې وویل: ((ویښ یې؟)) ما

ویل: ((هو!))، ((افغانستان خو وګټله)) ما وویل ((نه بابا)) ده وویل ((کاناډا (۲۸۸) منډې وکړې او نور بالونه یې خلاص شول.)) ما وویل ((داځه وایې؟)) زه چې نور د ویده کېدو په حال کې وم،

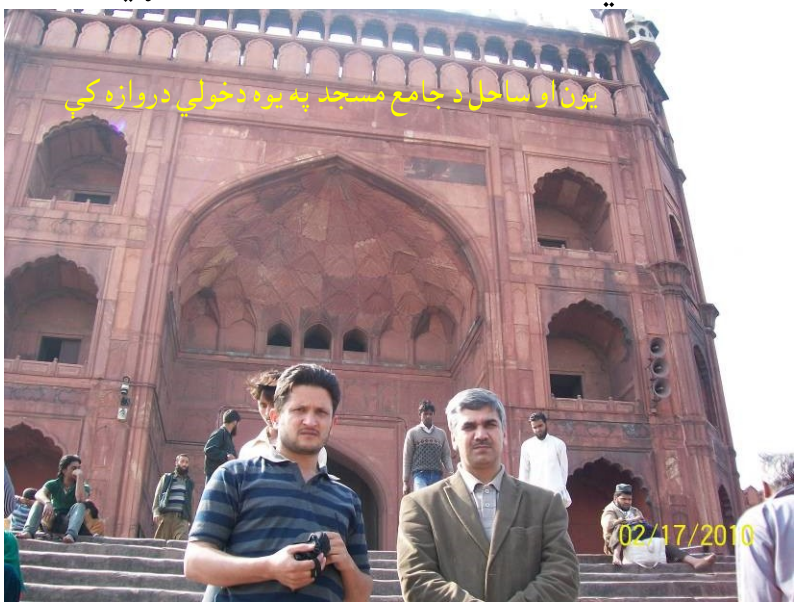


خوب مې وتښتېده، ببرته مې کمپیوټر چالان کړ، انټرنېټ ته لاړم، ګورم چې وصل شو، د لوبې ټول جزیات مې وکتل، رښتیا هم د معجزې په شان یو کار و.

اجمل ته مې ببرته زنګ وواهه: ((یو بله مېلمستیا مو هم پر ما واوښته، سبا ته به زاړه ډیلي ته ځو، (محبوبي) هلته یو ښه هوټل لیدلی دی)) اجمل هم ډېر خوشاله شو، ما محبوب ته زنګ وواهه، هغه هم ویښ و، ما ویل چې دادی کاناډا ته یې هم ماته ورکړه، هغه هم سخت خوشاله شو، هغه وویل: ((دا دنیاوال به څه وایي چې داځه قسم خلک دي، بله ورځ ټولې نړۍ ته ماتې ورنه کړي.)) ما وویل: ((سبا دې پر ما بله ډوډۍ واوښته، زاړه ډیلي ته به ځو.))

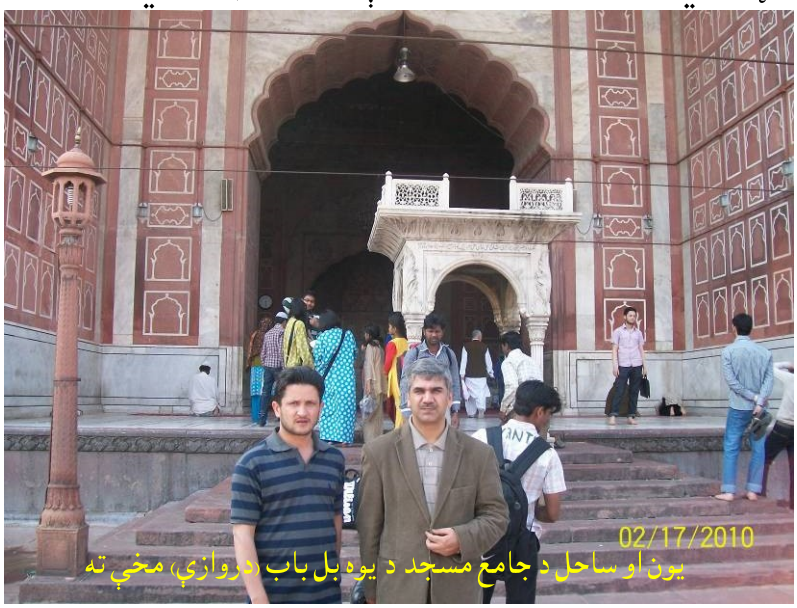
جامع مسجد - زوړ ډیلی

(جامع مسجد) په زاړه ډیلي کې جوړ شوی.دا مسجد د شاه جهان په امر پیل شوی او پر (۱۶۵۶م) کال بشپړ شوی دی. جامع مسجد لعل کلا ته مخامخ ودان شوی؛ په زاړه ډیلي کې موقعیت لري، دا د هند د مسلمانانو یو مهم مرکز دی، ددې جومات خارجي محوطه تر (۲۵زره) زیات لمونځغاړي ځایولای



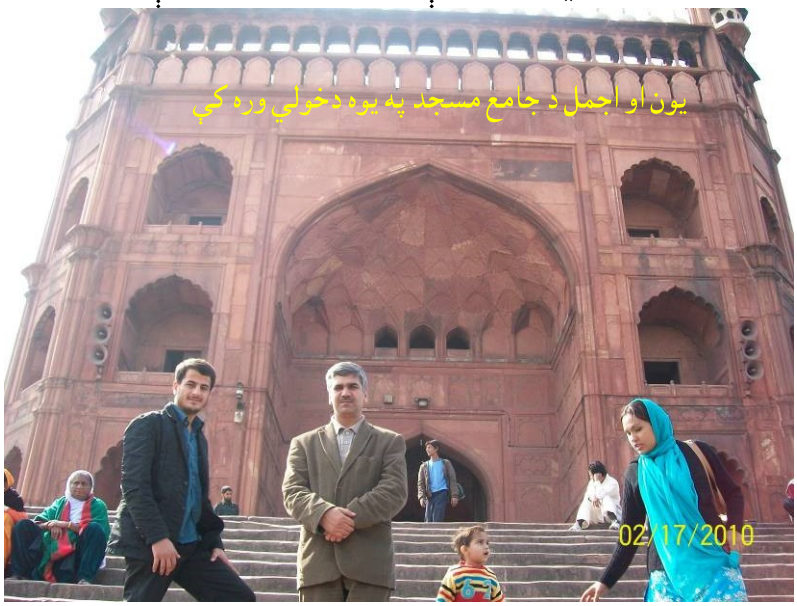
شي، جامع مسجد د (شپږو کلونو) په بهیر کې جوړ شوی او (پنځه زره) کارګرانو پرې کار کړی دی. له لرغونو اثارو څخه چې په دې مسجد کې ساتل کېږي د هوسیو هغه پوټکي دي چې قران کریم

پرې لیکل شوی دی. دا مسجد درې ګونبدې لري چې سپینې او تورې مرمر ډبرې په کې په ښکلي ډول کاربدلې دي، دوه جګې مناري لري چې (۴۰) متره يې ارتفاع ده. ویل کېږي شاه جهان امر کړی و چې دا مسجد پر یوه جګه غونډۍ جوړ کړئ، زاړه ډیلي کې یو همدا ځای او یو هم هغه ځای چې لعل کلا (سره کلا) په کې جوړه شوې، د زاړه ډیلي تر نورو سیمو لوړ دي. په واقعیت کې د زاړه ډیلي د ټولو سیمو نندارە له دې ځایونو کېدی شي.



کله چې له کورسه رخصت شو، ریکشا مو ونیوله، د جامع مسجد پر لوري مو حرکت وکړ، (۴۵) دقیقو کې هلته ورسېدو، د جامع مسجد مخې سره يې کښته کړو، مسجد درې بابه (دروازې)

لري، يوه دروازه يې د شاه جهان دروازه (باب شاه جهان) په نامه ده، لاندې تړې بازار دی، داسې لکه د افغانستان ځينو سيمو کې چې د جمعې يا يکشنبې ورځې بازارونه وي، اکثره سودا د ځمکې پرمخ پرته وي، ځينې دکانونه هم هلته شته، خو نه په دکان کې او نه هم پر ځمکه د چټليو کمی شته، چا مور ته ويلي وو چې دلته شيان ډېر ارزانه دي، څو ورځې دمخه زه او مېرمن مې (ارين يون)



هم دلته راغلو، خو چې ددې ځای چټلي مو وکتله، نو پرته له دې چې د شيانو د نرخونو پوښتنه وکړو، پوزې مو ونيولې او پښې مو سپکې کړې، (آينه مارکيټ) ته چې تر دې ډېر لوکس دی، هلته لاړو، هلته مو سودا وکړه، خو دا ځل خاص د جامع مسجد د ليدو

په خاطر راغلو. د (شاه جهان دروازې) له لارې مسجد ته پورته شو. دا مسجد هم لکه د ځینو نورو تاریخي ځایونو په شان په عمومي ډول له سرو ډبرو جوړ شوی دی. کله چې د مسجد دخولي دروازې ته ورنږدې شو، نو څو قطعې عکسونه مو واخیستل، یو



اجمل او یوړ په دخولي دروازه کې

تن راغی، موږ ته یې وویل: ((د مسجد داخل ته کمره مه وړئ او که وړئ یې نو (۲۲۰) کلداري راکړئ.)) زما ملګرو: ساحل او اجمل ورته وویل: ((هغه بله ورځ هم موږ کمره وړې وه، هېڅ خبره نه وه، دا نن دې څنګه په کې دا خبره را وایسته؟)) هغه ډېر ټینګار وکړ، ټکټ یې راوکښه دا واخله! ما جیب ته لاس کړ، سل کلداري مې وکښلې، هغه وویل: ((نه (۲۲۰) کلداري)) ما

وويل: ((تاج محل کې کمره وړيا ده او دلته دومره پيسې اخلې؟))
اجمل ورته وويل: ((ټيک ده نه ځو)) اجمل، ما (يون) او ساحل ته
وويل: ((ځئ، تاسې په دې دروازه لاړ شئ، زه پر هغې بلې دروازې
درځم.)) مورِ چې ورننوتو، اجمل کمره په جيب کې له هغې بلې
دروازې (باب عبدالله) څخه راننوت، دننه ګورو چې هر چا سره



کمره ده او عکسونه اخلي، مورِ هم عکسونه واخيستل، د مسجد
ټول ډيوالونه له سرو ډبرو جوړ دي، د مسجد باندني متن کې هم
سرې ډبرې فرش دي، خو د مسجد په داخلي متن کې بيا سپين او
تور مرمر کارول شوي، په متن کې يې، لکه د جاينماز په شان
نقاشي هم په کې شوې، يانې ډبرين جاينمازونه په کې فرش دي،

دا مسجد هم رښتيا ډېر ښکلی دی، هغه ډېرې چې دوی کارولې دومره غټې او اوږدې دي چې سړی فکر کوي د پخوانيو زمانو د افسانوي کيسو دېوانو پورته کړي دي. رښتيا هم عقل کار نه کوي چې څلور سوه کاله دمخه دې په داسې برم او شوکت سره ودانۍ جوړه شوې وي. د ودانيو چت د نړدې (۱۵) مترو په اندازه لوړ دی، د کلا دېوالونه هم تر لسو مترو لوړ جوړ شوي، خو په ټولو تيږو کې (له ځمکنۍ فرش پرته) ښکلی ډيزاين شوی دی. سره له دې چې د هند د واکمنۍ پر سر له مغولو سره د پښتنو ذهني واټن، رقابت او تضاد زيات دی، خو چې په هند کې د ځينو مغولو دا ډول ودانۍ په تېره بيا د شاه جهان د وخت ودانۍ سړی وګوري، نو په زړه کې يې دې شاهانو ته د کينې درجه يو څه راټيټېږي.

د مسجد په بهرني متن کې د اوبو يو حوض دی، چې د اوداسه لپاره ترې ګټه اخيستل کېږي، د باران او چټلو اوبو لپاره تر ډېرو لاندې لښتي ايستل شوي، چې دا د مغولي ستايل په ټولو ودانيو، ان تر هغو دمخه او وروسته ودانيو کې هم ليدل کېږي، څو شېبې نور هم هلته وو، بيا د (عبدالله باب) له لارې له مسجده رابهر شو او د کريم هوټل پر لوري وخوځېدو.

یوه غرمنی په کریم هوټل کې

(کریم هوټل) جامع مسجد ته مخامخ؛ په زاړه ډیلي کې موقعیت لري، له دې ځایه یوازې دوه دري دقیقې پلې لاره ده،



اجمل، محبوب او یون د کریم هوټل په وره کې

مور چې کله هلته ورسېدو، نو پوښتنه مو وکړه، په سړک کې دننه یوه تنګه کوڅه ده چې ایله دوه تنه په کې پر یوه وخت جوړه ورننوتی شي، ما چې د زاړه ډیلي چټلي مخکې هم لیدلې وه، باور مې نه کاوه چې دلته به په دې تنګو کوڅو کې هم یو پاک هوټل پیدا شي، خو محبوب یې ډېر صفت کاوه، هغه ته مو هم همداځای ادرس ورکړی و. کله چې هوټل ته ورسېدو، نو په یوه

ځای کې د کریم هوټل څلور څانګې دي. سره له دې چې نړۍ څلور
بجې هلته لاړو، خو ګنډه ګونډه په کې ښه پرېمانه وه، مېزونه او
څوکۍ یې هم ښه پاک وو، ګرمې ډوډۍ په کې سملاسي
پخېدلې؛ تیار خپل ډوډۍ پخونکی یې درلود، نرۍ مینې ډوډۍ
(پازې)او ساده ګردې ډوډۍ دواړه میلاوېدلې، هوټلي ته مو
وویل: ((مینو دې راوړه!)) مینو یې راوړه، یو دال خوښ کړل، یو
(میټور)؛ غوښه او ترکاري، کوفتې ته ورته غذا ده، یو چکن
کړایي، دا وخت لا محبوب نه و رارسېدلی، ما وویل: ((محبوب
چې راشي هغه به په خپل زړه څه راوغواړي.)) مور ډوډۍ خوړل
پیل کړل، دغه دی چې محبوب هم راورسېد، هغه چکن تندوري
(سور کړی چرګ) فرمایش ورکړ. څو ځله مو پرې تازه ډوډۍ
راوغوښته، ډوډۍ یې ډېره خوندوره وه، خو اوبه یې چندان
خوندورې نه وې، د هوټل پر دېوالونو هغه سندونه ځړول شوي وو
چې معتبرو اجنسیو او دلته چې کوم بهرنیان راغلي، ډوډۍ یې
خوړلې او له دوی څخه راضي تللي، نو هغوی ورته مننلیکونه او
ستاینلیکونه رالېږلي دي، محبوب یې دومره صفت وکړ، ویل یې:
((دا د شاه جهان له وخته چلېږي، اشپز یې د همغه وخت دی، دوی
د هغه په دربار کې کار کاوه.)) ما وویل: ((محبوبه اشپزان یې
ژوندي دي که څنګه؟ چې ویې ګورو!)) محبوب وویل: ((هو جي
هغه اشپزان نسل په نسل تر دې ځایه رارسېدلي دي.)) ما وویل په
تاج محل کې هم یو دکاندار، چې د تاج محل سمپلونه یې



محبوب، یون او ساحل په کریم هوټل کې

خرڅول، وویل زمونږ نیکونو تاج محل جوړ کړی دی»، دا به هم همغسې وي، محبوب بیا په خندا شو: ((یاره ته په هر شي کې خبرې باسې.)) ډوډۍ مو په خوند سره وخوړه، (۲۷۵) روپۍ یې واخیستې، له هغه ځایه چې راووتو، نو د عمومي کوڅې پر سر د سلماني دکان و، هلته مو وېښتان جوړ کړل، خورا تکړه سلماني و، ما (یون)، ساحل او اجمل وېښتان جوړ کړل، محبوب خو هسې هم غواړي وېښتان وکري، نو د وېښتانو جوړولو اړتیا یې نه احساسېږي، د هر یو وېښتان یې په څلوېښت کلداري جوړ کړل، خو د هر یوه پر سر مو (۲۰) کلداري ورکړې، هغوی ډېر زیات خوشاله شول، له هغه ځایه مو پروګرام دا و چې (لعل کلا) ته لاړ شو.

لعل کلا یا سره کلا

د زاړه ډیلي له بازاره تر (لعل کلا) پورې ډېره لاره نه وه، خو محبوب وویل: ((زه پلی نه ځم)) اسد ساحل او اجمل پر یوه، زه او



محبوب او یون په سایکلګاډي کې

محبوب په بل سایکلګاډي کې ورسپاره شو. دوه کاله مخکې چې زه (یون)، له خپلې مېرمنې سره هندوستان ته راغلم، نو چې په بایسکلونو کې مو د خلکو دا حال ولید، زړه مې پر همغه ورځ له هندوستانه تور شو، هغه وخت له مجبوریته موږ په یوه سایکلګاډي کې کېناستو، د بایسکل والا پښو ته مې چې وکتل داسې وچې او توري وې، لکه د شامتوري پښې، خو اوس زما دا

درپیم ځل دی چې دلته راځم، نو له بایسکل سورلۍ سره بلد شوم. شل شل روپۍ مو ورکړې، د لعل کلا دخولي دروازې ته یې بوتلو، محبوب وویل: ((که تاسې د خارجیانو په بڼه ځئ نو دوه سوه څو روپۍ ټکټ کېږي، خو که د هندوانو په جم کې ځئ نو



پنځه لس کلداري، زه به لاړ شم تاسې ته به ټکټونه واخلم.)) ما وویل: ((محبوب جي! که چېرې په ټکټ کې درغلي زمونږ ملیت او هویت بدلوي، نو زه خو همغه خپل قیمت ورکوم، ضرور نه ده چې د دوه سوه کلدارو په بدل کې خپل هویت بدل کړم او ځان هندو کړم.)) هغه وویل: ((نه بابا دا هویت مویت دا زړې خبرې دي، تاسې باید له نوي ژوند سره ځان عیار کړئ، دا ساحل او اجمل مې هغه

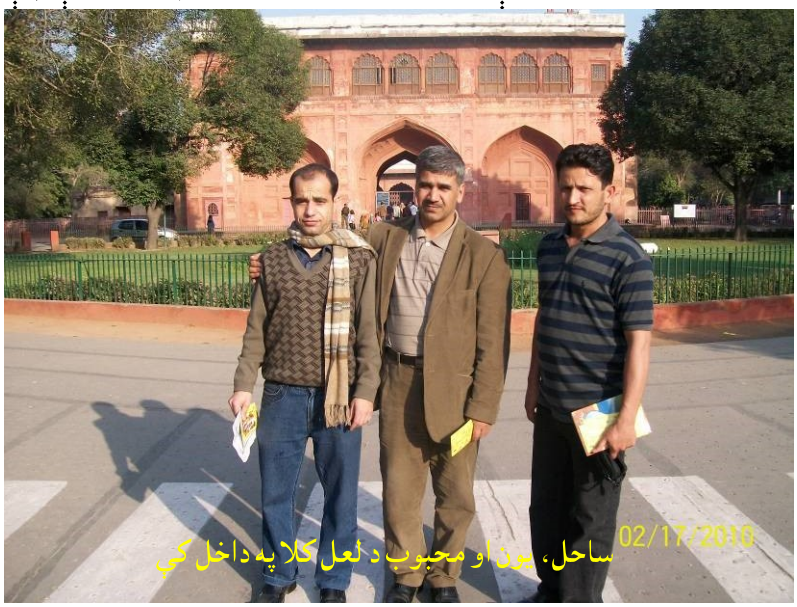
تپره ورځ هم په همدې پنځه لس روپګي ټکټونو ورننويستي وو ، هېڅ خبره ونه شوه ، د دوی مليت بدل شو ؟ دوی هندوان شول؟ مور او تاسې نه پېژني ، داسې ښکارو لکه کشميريان.)) محبوب لاړ ، لاندې په ځمکتلي کې يوه خونه وه ، له هغه ځايه يې څلور ټکټونه راواخيستل ، بهرنيان او هندیان ښه ډلې ډلې ور روان وو . له معمولي تالاشۍ ورتېر شو ، زمور ټکټونه يې چک کړل. لعل کلا ته ورداخل شو ، دا هم ډېره تاريخي کلا ده ، دا هم مغولي امپراتور



يون، محبوب او ساحل د لعل کلا دخولي بازار کې

(شاه جهان) جوړه کړې ده. کله چې شاه جهان له (اګرې) څخه خپل پايتخت (ډيلی) ته رالېږداوه ، نو ددې کلا د جوړولو امر يې صادر کړی و. د جوړولو کار يې (۹) کاله دوام وکړ او پر (۱۶۴۸م) کال

بشپړه شوه. د کلا په لومړۍ دخولي برخه کې يو سرپټی بازار راځي او دننه وړاندې پر مستقيم خط او زاويه دربار دی، هلته به پاچا کښناسته او دلته به عوامو سودا کوله. د (۱۰۰) مترو په اوږدوالي، د (۱۲) مترو په پراخوالي او د نږدې (۱۵) مترو په لوړوالي به دا سرپټی بازار جوړ شوی وي. اوس هم په کې دکانونه ښه په ځل او بل سره فعال وو، د هند د تاريخي اثارو تصويرونه او سمبولونه په کې خرڅېدل، خو هرڅه په کې د اور په بيه وو. هر بهرنی، هر هندو ته داسې و، لکه د هوسيو ښکار، په لسو کې چې



يو بهرنی هم تېرباسي، دده د ورځې کار پوره کېږي، خو مورې چې

تر څو ځلي تېر ايستني وروسته پخې تجربې ته رسېدلي وو ، پر موږ يې (جنتر منتر) چندان تاثير نه کاوه.

له بازاره چې تېر شو ، نو لومړی موزيم ته پورته شو ، دا د تاريخي اثارو يو موزيم دی، چې په يوه دوه پوړيزه ودانۍ کې موقعيت لري، د مغولو د وخت، تر هغه لږ څه دمخه او همدارنګه تر هغه وروسته د انګرېزانو د وخت د جنګي وسايلو نمونې په کې اينبودل شوې دي، د (پاني پت) د جنګ د ډګر يو سمبول هم په کې اينبودل شوی، دغو سمبولونو د جنګ د ډګر انځورنه کوله.

تر هغه وروسته په مستقيم خط د شاه جهان دربار ته لاړو او د هغه تخت مو وليده، لاندې يوه لويه سرپټې سوپه وه د (۱۵)

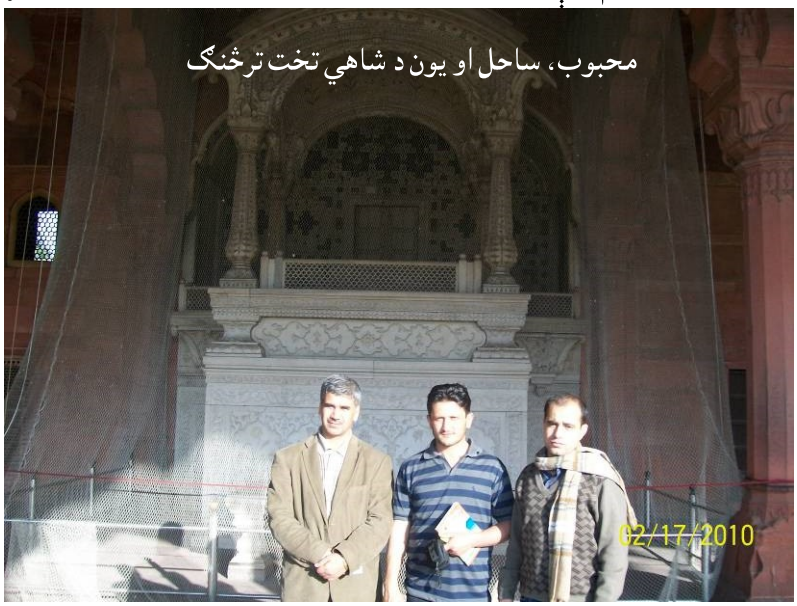


مترو په پلنوالي، د (۱۰) مترو په لوړوالي او د (۵۰) مترو په اوږدوالي به وه، تخت د دوو مترو په انډول د سوپې په منځنۍ

برخه کې ایښودل شوی و، شاته یې دروازه هم وه چې شاه به ورته له همغې لارې راته، تخت او د ځمکې متن له سپین بخنو ډبرو جوړ و، خو نورو دېوالونو او چتونو کې سره ډبره ډبره کاربدلې وه، د ودانۍ نبي لاس ته بیا یو بل موزیم و چې په هغه کې اکثره د مغولو د وخت اثار، د ژوند لوبنې، جامې، د ځینو تاریخي اثارو خطي نسخې په کې ایښودل شوي وو. پر (۱۲۴۴م)کال د شاه جهان د فرمان یوه ښپلګه، د اورنګ زېب د فرمانونو ښپلګې، د مولوي جلال الدین بلخي د دېوان او همدارنګه د ابوالقاسم فردوسي د شاهنامې خطاطي شوې نسخې یې په کې ایښې وې، د قران کریم یوه نسخه چې په لاس خطاطي شوې وه، هم په کې ایښودل شوې وه، د مغولي پاچایانو د مېرمنو جامې او د کور ځینې نور سامان الات هم په کې ایښودل شوي وو.

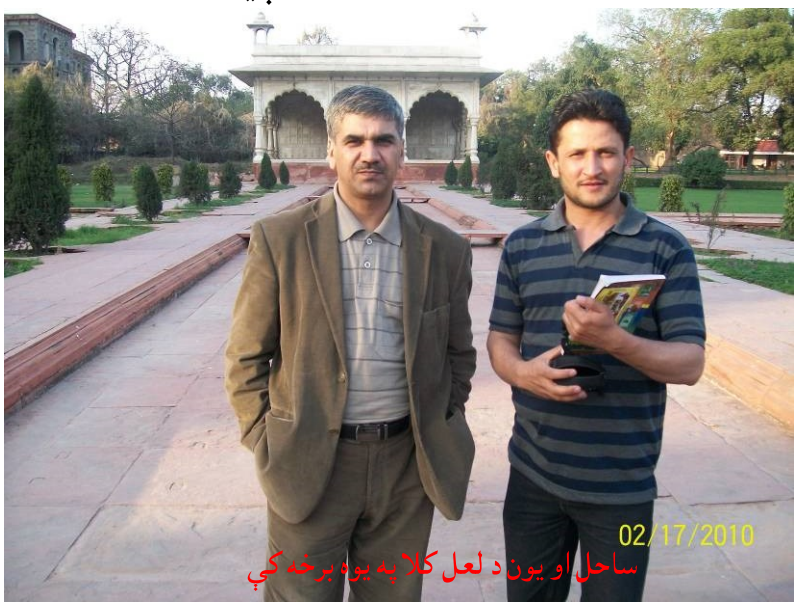
د همدې عصر او کورنۍ د نورو شاهانو خطونه او فرمانونه هم په کې وو. لکه د بابر د نیکه خط (۱۴۲۳م)کال هم په کې و، د بابر فرمانونه، د همایون، جلال الدین، د شاه جهان او اورنګزېب اکثره فرمانونه، مهرونه او نور اثار په کې تر سترګو کېدل، د ځینو شاهانو میناتوري ډوله انځورونه هم په کې ایښودل شوي وو، د هغو د مېرمنو انځورونه هم په کې ښکاربدل، د دربار د جوړښت انځورګري هم په کې شوې وه. لنډه دا چې د سړي په ذهن کې یې د تېر تاریخ تداعي کولای شوه، سړی یې لکه د خوب په شان یو بلې زمانې ته وړه، د شنو بخنو سپینو ډبرو درې تعمیرونه

چې یو یې په وسط کې و او دوه یې اخوا و دېخوا ، هغه مو هم وکتل، فکر کوم چې دا د لعل کلا تر نورو تعمیرونو وروسته جوړ



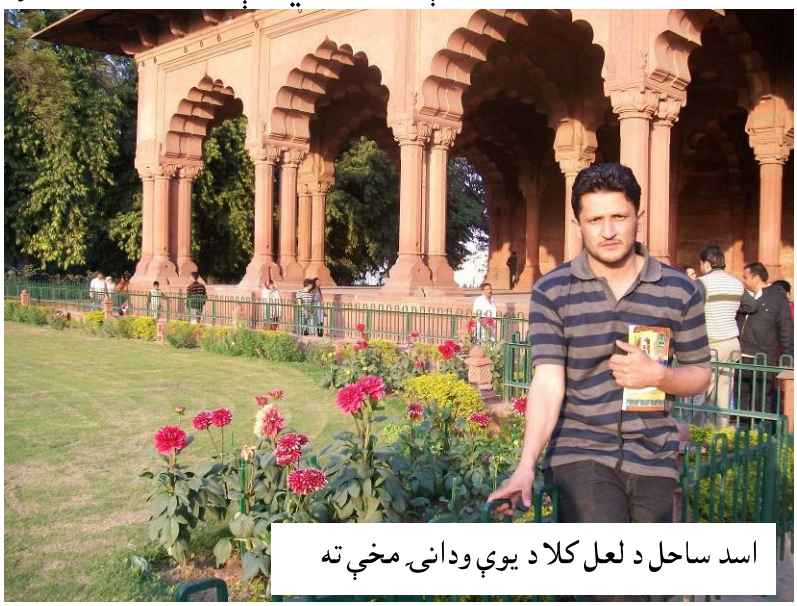
شوي وي، ځکه د مغولي پېر په لومړیو وختونو کې اکثره سره ډبره کارول شوې، خو په دې تعمیرونو کې سره ډبره نه وه، دا تعمیرونه هم په یوه ډبره مستقیمه زاویه جوړ شوي چې غالباً د دربار د خلکو د کورونو په توګه به تري ګټه اخیستل کېده، چې لاس ته یې یو مسجد هم ودان و ، چې دا مهال یې ور بند و ، د مسجد څنګ ته بیا یو چمن و ، ونې او شنې کبلې یې زړه راکښونکې وې، د اوبو یو حوض هم دلته و ، د حوض په منځ کې یوه ودانۍ هم وه، چې له سرو ډبرو جوړه وه، د ودانۍ ختیځ پلو

ته بيا يو بل مسجد ودان و ، حوض دا مهال وچ و ، خو غالباً چې اوس ورته د واټرپمپ په ذريعه اوبه رسېږي، خو پخوا د همغه



خپل سيستم له لارې اوبه ور رسېدلې، د لمر پربواته خواته بيا د انګرېزانو د وخت څو مسلسل تعميرونه ترسترګو کېږي، له ورايه ښکاري چې د کلا له نورو تاريخي ودانيو سره اړخ نه لګوي، ځينې يې بيا ترميم شوي او ځينې يې ترميم لاندې دي. انګرېزانو له دې کلا څخه د خپلې واکمنۍ پر مهال د مهم سياسي او پوځي مرکز په توګه ګټه اخيستله ، ددې کلا په لومړي سر کې چې مورِ کوم موزيم وکوت په هغه کې د انګرېزانو د وخت د واکمنۍ ځينې تصويرونه هم ترسترګو کېدل. لعل کلا (سره کلا) واقعاً ډېره لويه

کلا ده، سره کلا ورته په همدې خاطر وايي چې له سرو ډبرو جوړه



اسد ساحل د لعل کلا د يوې ودانۍ مخې ته

ده، د کلا په داخل کې له ځينو ودانيو پرته د کلا اکثره برخې او عمومي دېوال له سرو تورې شويو ډبرو جوړ دی. د دې ټولې کلا اوږدوالی (دوه نيم) کيلو متره دی، لوړوالی يې په ښلابښلو ځايونو کې تغير کوي په مجموعي ډول له (۱۲) څخه تر (۳۳) مترو پورې لوړوالی لري. لکه څنګه چې دمخه مو يادونه وکړه په لعل کلا کې د ښلابښلو چارو لپاره ډول ډول ودانۍ جوړې شوي، چې ډېرې مشهورې يې دادي:

لاهور دروازه (Lahor gate)، ډيلي دروازه (Delhi gate)، فيل دروازه (Elephent gate)، چاتا چوک (Chatha Chowk)، نغاره



ساحل، یون او محبوب په لعل کلا کې د یوې پخوانۍ ونې ترڅنګ

خانه (Naggara khana) یا نوبت خانه (Nawbat khana)، دېوان عام (Diwan-i-Aam)، کرسي (Qursi) یا شاهي تخت، لعل (سره) پرده (Lal pardah)، حیات بخش باغ (Hayat Bakhsh Bagh)، دېوان خاص (Diwan-i- khas)، خاص محل (Khas mahal)، موسامان برج (Mussaman Burj)، نهر بهشت (Nahr-i-Behisht)، میزان عدالت (Mezan-i- Adalat)، ساوان وبادان (Sawan wa Bhadan)، ظفر محل (Zafar mahal)، حمام (Hammam)، زنانه (Zanana)، ممتاز محل (Mumtaz Mahal)، رنګ محل (Rang mahal)، دعوت خانه (Dawat khana)، موتي مسجد (Moti masjid) او ځینې نور. په کلا کې مو ډېر



تصويرونه واخيستل، نړۍ شپږ بجې وي چې له سرې کلا څخه راووتو.

څو شپې په ګوردواره کې

کله چې له (سرې کلا) څخه راووتو، نو د کلا عمومي دروازې ته مخامخ یو سور ګونبزي غوندې تعمیر دی، محبوب وویل: ((دا د هندوانو عبادتځی (مندر) دی، دلته به هم ورشو، وبه یې ګورو



په ګوردواره کې عبادت کوونکي

چې څه حال دی.)) مورِ وویل: ((محبوبه! هندوانو نه دې پیسې نه وي اخیستي، چې دادی دا څو مې درته راوستي، ته خو هسې هم د مذهب کیسه کې نه یې چې مورِ پرې خراب نه کړې.)) ده وویل: ((راځئ بابا دې خبرو پسې مه ګرځئ.)) مورِ وویل: ((ته بلد یې که نه او که نه په مورِ ځان بلدوې؟)) ده وویل: ((بلد څنګه نه یم.)) تر

څو دقیقو پلي مزله وروسته چې هلته لاړو محبوب رښتیا هم بلد نه و. کله چې د هندوانو عبادت ځي (مندر) ته ورسېدو، نو چوپه چوپتیا ده، محبوب وویل: ((دلته یوه (باریکي) شته.)) د محبوب د (باریکۍ) خبره مشهوره ده. یو وخت مورږ له څو تنو نورو لیکوالو سره (کندوز) ولایت ته روان وو، محبوب اصلاً د کندوز دی، محبوب مو ځان سره موټر کې کېناوه چې مورږ ته به لاره راوښیي،



ځکه زمورږ اول ځل و چې هلته تللو، کله چې تر (پلخمري) ورټېر شو، نو یوه دوه لارې راځي، یو سړک (مزارشریف) ته ځي او بل (کندوز) ته، مابنام تیاره ده، محبوب ته وایو چې پر کوم سړک لاړ شو، په ښي که په چپ؟ محبوب وویل: ((تاسې صبر کوئ، دلته

یوه باریکي ده.)) نو پر دې وخت زمونږ، ترافیکي لارښوونې ته پام شو چې یوه خواته یې (کندوز) لیکلی او بلې خواته یې (مزارشریف)، نو هلته مونږ ته پته ولګېده، چې محبوب اصلاً د کندوز دی خو تر اوسه یې کندوز لیدلی نه دی، ما ویل محبوبه ګوره هغه د کندوز کانه راباندې ونه کړې؟ ده وویل: ((ته بیا داخبره کوې راځئ چې ځو هېڅ خبره نه شته.)) ما وویل ((نه تاته د دوی مذهب معلوم دی که نه؟ مسلمانان هم د دوی عبادتځي ته ورتللای شي که نه؟)) ده وویل: ((هو ورتللای شي.)) ما وویل: ((پوه یې که هسې وایې؟)) ده وویل: ((ورتللای به شي نو...))، ما ویل ګوره چې خبره دې خرابه کړه، ددې عبادتځي څنګ ته چې ورغلو، نو ګورو چې پر دېوالونو د عبادت کوونکو لوڅ عکسونه لګېدلي، یوازې فرض یې د پښې په راتاوولو پټ کړي، نور یې هر څه ښکاري، عکسونه ټول د نرینه عبادت کوونکو وو. محبوب ته مې وویل: ((داڅه حال دی محبوبه؟)) محبوب هم لکه چې دا یې اول ځل و، حیران و، خو مونږ ته یې ځان ډېر بلدي بلدي ښکاره کاوه، دروازې ته ورنږدې شو، مونږ پرې غږ کړ! ((محبوبه راځه چې لوڅ دې نه کړي څه کوې؟ بیا دې څوک راخلاصوي.)) خو ښه وه فکر کوم دا یې د عبادت وخت نه و، ارامه ارامي وه، دروازه هم ترلې وه، یوازې یو سړی دننه ښکاربده چې صفایي یې کوله.

د (سل مترو) په اندازه وړاندې لاړو، ((چاندني چوک)) سره نږدې د سکانو د عبادتځي پر لوري روان یو، د سکانو عبادت ځای ته

(ګوردواره) وایي، محبوب بیا ځان ملک ملک کاوه ورننوته، له عبادتځي څخه ګردچاپېره کتاره راتاوه ده، مخکې تر دې چې څوک (ګوردواري) ته پورته شي، اکثره یې د زینې ډبرې مچوي، زینه نو بیا پاکه او سُتره ده، له سپینو مرمرو جوړه ده، اوبه هم



په ګوردواره کې مشر عبادت کوونکی

پرې تویېږي او دقیقه پر دقیقه پرې لته تېروي؛ پاکوي یې، لاندې د بوټانو ویستلو لپاره منظم ځای په پام کې نیول شوی دی، ښځې او پېغلې ولاړې دي، د خلکو بوټان اخلي او نومره ورکوي. مامحبوب ته وویل: ((څه حال دی دې ښځو نه خو پوښتنه وکړه چې اجازه شته که نه څه بل فساد ونه کړي وه محبوبه!)) محبوب ورو ورنږدې شو، مورِ ته یې اشاره وکړه: ((راځئ!)) مورِ هم ورغلو،

ویل یې: ((بوتان مو وباسئ!)) یوه پېغله جلی او یوه ښځه په دې غرفه کې ولاړې وې، دې ښځې ته مې په ګوډه ماته اردو وویل: ((دا محبوب نومېرې، په جلال اباد کې (سک) شوی، ستاسو دین ته اوښتی اوس مو دلته راوستی چې ستاسې هغو مشرانو ته یې ورتسلیم کړو او مورې درنه لاړ شو، مورې ته خو څه مشکل نه شته چې پاس لاړ شو؟)) هغې وویل ((نه! بابانانک خو مسلمان و، هغه خو زمورې او ستاسو دواړو دی،دلته هره ورځ مسلمانان هم


په ګوردواره کې ښځینه عبادت کوونکې

راځي.)) څلور دسمالونه یې راکړل چې باید له سره یې تاو کړو. پر زینې پاس ارام وختلو، په لومړي منزل کې یو لوی تالار دی، غالۍ په کې اواړې دي، خوشبویي لګېدلې ده، خلک ټول څو ځله سجده کوي او بیا غلي کېني، مخې ته یې د یوه ستېج په شان

ځای دی، څلور پنځه کسان پرې ناست دي، مخې ته يې هرمونې، تبلې او ميکونه ايښي دي، خپل مذهبي سرودونه وايي، مورِ نو غلي غلي له يو کونجه د بل پر لوري روان يو، لکه سړی چې د فاتحې لپاره په لين کې روان وي، ګرد چاپېره وګرځېدو، محبوبې ته مې وويل: ((ژر ژر ځان باسه چې شاوخوا ټولې کمرې لګېدلي دي، څو ټلويزيوني کمرې هم لګېدلې وې فکر کوم د سکانو له



په ګوردواره کې مذهبي موسيقيوال

کوم ټلويزيوني چينل څخه يې ژوندۍ خپرونې کولې. لاندې چې د خروجي زينې پر لوري راکښته کېدو، هلته يو ځای و، لکه د قبر په شان، ټول خلک به هلته يو ځل پر سجده پرېوتل، ګڼه ګوڼه هم زياته وه، يو دوه ښځې او نرينه چې پر سجده پرېوتل، نو مورِ ته لاره پيدا شوه، ژر ترې تېر شو او په خير سره راووتو، بېرته لاړو

خپله نومره مو ورکړه او بوتان مو واخیستل، هغې ښځې ته مې وویل: ((دا یو (محبوب) سک شو نور به هره ورځ دلته راځي.)) هغې هم سخت وخندل.

کله چې له ګوردواري څخه راووتو، نو یو څو شېبې نور هم په (چاندني چوک) کې وګرځېدو، د سیارې موسیقۍ یوه ډله مخې ته



د ایجړاګانو یوه ډله د (هولي) مېلې لپاره د موسیقۍ له لارې چنده راټولوي

راغله چې غالباً ایجړاګان به وو، د (هولي) مېلې لپاره یې موسیقي غږوله او چنده یې ټولوله، ځینو ورته لږ لږ پیسې ورکولې، محبوب هم تري یو پنځوسی نذرانه کړې، په چاندني چوک کې لږ نور هم وګرځېدو. دا چوک د کاروبار لپاره ښه بازار ګڼل کېږي، د هندي سینما مشهور ستوري (اکشي کمار) هم یو وخت دلته کار کاوه، (له چاندني چوک څخه تر چینه پورې) یو فلم

يې هم جوړ کړی چې د ده د ژوند د همدې ځای برخه په کې انځور شوې ده. دې چوک کې تر ګرځېدو وروسته نور ښه ستړي شوي وو، نور مو نو محبوب د خپلې راډیو پر لوري رخصت کړ او مورږ دربـواړه پـه ربکشـا کـې کښناسـتو او د خپـل هوټـل پـر لـوري وخوځېدو.

د هېوادونو پېژندنه

له ټاکل شوي مهالوېش سره سم بايد د فبروري پر (۱۸) مه نېټه په کورس کې هر چا د خپل هېواد په باب يو پرزنټېشن (Presentation) وړاندې کړی وای، د جمعې پر ورځ د پېژندنې دا لړۍ پيل شوه، لومړی د نيپال، بيا د روسيې او ورپسې د کيوبا



د کورس استاده مېرمن سوګتا چکروتي او د مالديف محصله سلما

محصلينو د خپلو هېوادونو په باب معلومات وړاندې کړل. معلومات ټول په تصويري ډول د سکرين پرمخ ښودل کېدل، د هر چا لپاره ډېر جالب وو، پر داسې وختونو د هر هېواد په باب غټ معلومات وړاندې کېږي، له جزياتو ډډه کېږي، ځکه چې وخت په

کې حتمي قيد وي، د هر پرزنټېشن لپاره له (۲۰-۳۰) دقيقو پورې وخت و. په دې کې د يو هېواد، مساحت، نفوس، لنډ تاريخ، د حکومت ډول، دين، قومونه، ژبې، پيسې، اقتصاد، ترانسپورت، ملي سرود، ملي سندرې يا ډانس، تاريخي او تفريحي ځايونه، توليدات، کلتور او ځيني نور غټ مسايل په



له سوډان څخه محمد عبدالله د خپل هېواد پېژندنه وړاندې کوي.

لنډيز او مصور ډول بيانېدل، رښتيا هم ډېر په زړه پورې وو. پر لومړۍ ورځ چې دا پرزنټېشنونه وړاندې شول، له خپلو هېوادونو سره يې د هغو د وړاندې کوونکو ژوره مينه څرګنده وله. مور افغانان خو د هېواد پالنې ډېرې سندرې اوربدلې، خو چې نور خلک وګورو، ټول له خپلو هېوادونو سره همداسې مينه لري.

زمونږ نوبت د فبروري پر (۲۱) مه نېټه دی، مونږ به کوښښ وکړو چې کوم مسایل په ننني پرزنټېشنونو کې زمونږ په نظر نیمګړي ښکاره شول، هغه هم پوره کړو. د پرزنټېشنونو تر وړاندې کولو دمخه د کورس استادې، د هندوستان او ځینو نورو هېوادونو په باب پر سکرین معلومات یا هغه پرزنټېشنونه وړاندې کړل چې پخوا جوړ شوي وو، د کورس استادې مېرمن سوګتا چکروتي وویل: ((دا پرزنټېشنونه ددې کورس فارغانو ترتیب کړي وو، تاسې هم کولای شئ، همدا ډول معلومات وړاندې کړئ.)) د کورس استادې د هند په باب معلومات وړاندې کړل، خو دا معلومات ډېر په لنډیز سره وو. هند یو لوی او عظیم هېواد دی، د هند جمهوریت د اسیا د وچې په جنوب کې موقعیت لري، چې د (۳۱۲۲۱۴۴)کیلو متره مربع مساحت په لرلو سره، چې د هغه (۹،۵۲) سلنه اوبه احتوا کوي، د مساحت له نظره د نړۍ اووم هېواد شمېرل کېږي. دغه هېواد په نړۍ کې د نفوسو د شمېر په لحاظ دویم هېواد دی. ددې هېواد ګاونډیان دي: د هند سمندر په جنوب کې د عرب سمندرګی، په لویدیځ کې د بنګال سمندر او همدارنګه د دغه هېواد په ختیځ کې د پاکستان اسلامي جمهوریت، له چین، نیپال او بوتان سره په شمال ختیځ او له بنګله دېش او میانمار سره په ختیځ کې ګډه پوله لري، همدا شان د هند سمندر له لارې سریلانکا، اروپا او اندونیزیا سره هم ګاونډی ګڼل کېږي.

د انډيا (India) کلمه د اندوز (Indus) له کلمې څخه مشتق شوې ده. د هند جمهوريت اساسي قانون ددې هېواد محلي نوم بهارت (Bharat) هم په رسميت پېژني.

د هند د جمهوريت دولتي نظام فدرال جمهوريت دی، چې ددې هېواد اساسي قانون دغه هېواد سوسياليست، سيکولر او دموکراتيک جمهوريت تعريفوي او سياسي رژيم يې پارلماني بڼه لري، چې جوړښت يې له غربي پارلماني سيستم سره ورته تنظيم شوی دی. ددې هېواد د اساسي قانون له مخې دولت درې قوې: مقننه، اجرائيه او قضائيه لري، چې هر يوه مستقله قوه ده.

جمهور رئيس د دولت مشر او د پوځ اعلی قومندان دی، چې د پنځو کلونو لپاره د انتخاباتو له لارې انتخابېږي.

صدراعظم د حکومت (اجرائيه قوې) د مشر په توګه د هغه ګوند له خوا چې د پارلمان په ولسي جرګه کې يې اکثريت ترلاسه کړی وي، غوره کېږي. صدراعظم چې د اجرائيه قوې مشر دی، د جمهور رئيس له خوا ولسي جرګې ته چې (۵۴۵) غړي لري، معرفي کېږي او د اکثريت رايو په اخيستلو سره تاکل کېږي.

ددې هېواد مقننه قوه يا پارلمان له دوو برخو څخه متشکله ده، چې لومړی يې د پارلمان پورتنۍ خونه ده، چې راجيا سبها (Rajya Sabha) يا د دولت شورا نومېږي، چې (۲۴۵) غړي لري او د ايالتي پارلمانونو له خوا د نفوسو د تناسب پر بنسټ

انتخابږي، د هغوی د کار موده شپږ کاله ده. دا برخه یې د افغانستان د پارلمان مشرانو جرګې ته ورته ده.

د پارلمان دویمه خونه ولسي جرګه ده، چې هغه (لوک سبها) یا د خلکو کور دی. دا جرګه (۵۴۵) غړي لري، چې په مستقیم ډول د خلکو له خوا د پنځو کلونو لپاره انتخابږي. لکه د افغانستان ولسي جرګه، په هند کې هر هندي وګړی، چې د (۱۸) کلونو عمر یې پوره کړی وي، د رایې ورکولو حق لري.

د دولت درېیمه قوه، قضائیه ده، چې د اساسي قانون له مخې مستقله پېژندل شوې او د هغې په سر کې ستره محکمه واقع ده، چې د قاضي القضات له خوا یې مشري کېږي. د سترې محکمې اساسي دنده د هند د سراسري قوانینو تطبیق، د هند د ایالتي عالي محاکمو څارنه او همدارنګه که چېرې د فدرال قانون او ایالتي قانون ترمنځ له یوې خوا او له بلې خوا له اساسي قانون سره د هغو کوم تناقض رامنځته شي، د هغو حلول دي.

له اجرایي پلوه جمهور رئیس، د جمهور رئیس مرستیال او د کابینې شورا، د دولت په سر کې واقع دي. د هند جمهوریت (۲۸) ایالتونه او (۷) فدرال اتحادونه (زونونه) لري، چې عبارت دي له:

۱- اندراپردیش	Andhra Pardesh
۲- ارانچال پردیش	Arunachal Pardesh
۳- اسام	Assam

۴- بیہار	Bihar
۵- چھات سیگرا	Chattisgarh
۲- گوا	Goa
۷- گجرات	Gujarat
۸- ہریانا	Haryana
۹- ہیماچل پردیش	Himachal Pardesh
۱۰- جامو او کشمیر	Jammu&Kashmir
۱۱- جھارخاند	Jharkhand
۱۲- کمانکا	Kamanaka
۱۳- کیرالا	Kerala
۱۴- مدیا پردیش	Madhya Pardesh
۱۵- مہاراشترا	Maharashtra
۱۶- منیپور	Manipur
۱۷- میغالیا	Meghalya
۱۸- میژورم	Mizoram
۱۹- نگالند	Nagaland
۲۰- اوڑیسا	Orissa
۲۱- پنجاب	Punjab
۲۲- راجستان	Rajisthan
۲۳- سیکیم	Sikkim
۲۴- تامیل ناڈو	Tamil Nadu

۲۵- تریپیورا Tripura

۲۲- اوترانچل Uttranachal

۲۷- اوترا پردیش Uttra Pardesh

۲۸- ویست بنگال West Bengal

ددې هېواد (۷) فدرال اتحادونه (زونونه) عبارت دي له:

۱- اندامن اونیکو باراسلندز Andamn And Nicobar Islands

۲- چندیګر Chandigarh

۳- ددرا او نګرهیولي Dedra and Nagar Haveli

۴- دامن او دیو Daman and Diu

۵- لاکز شادوپ Lakshadweep

۶- پادوچري Puducherry

۷- ډیلي ملي مرکز National Capital Territory of Delhi.

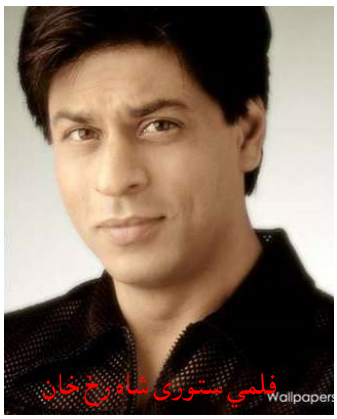

د هند معنوي پلار مهاتما ګاندي

ددې هېواد پلازمېنه د ډیلي ښار دی او ستر ښارونه یې ممبي، کلکته، چیني، بنګلور او حیدر اباد دي. ددې هېواد رسمي ژبې هندي، انګریزي او (۲۷) نورې ژبې دي، خو ددې

هېواد (۷۴) سلنه خلک په هندي ژبه غږېږي. د هند د وګړو (۵، ۸۰) سلنه هندوان، (۴، ۱۳) مسلمانان چې دويم اکثريت کېږي، (۳، ۲) سلنه عيسويان، (۹، ۱) سلنه سکان، (۹، ۱) بودستان،(۸، ۰) جيسی او (۴، ۰) سلنه جيو او بهايان دي.



د کورس استادې وويل: ((هند کې په سوونو ژبې دي چې له هغې جملې څخه (۲۹) ژبې رسمي دي.)) دې وويل: ((په هند کې د سلګونو مذهبونو پلويان شته، خو څوک حق نه لري چې د چا د مذهب سپکاوی وکړي.)) د سياسي مشرانو په لړ کې يې د هند د معنوي پلار مهاتما ګاندي او د اوسنيو حکومتي مشرانو په لړ کې يې د من موهن سنګ يادونه وکړه. دې د هند د ببلابېلو سيمو کلتور او د هند سينمايي هنر ته هم اشاره وکړه.



د سينمايي ستورو په لړ کې يې د (شاه رخ خان) تصوير ښکاره کړ، ويې ويل چې دی د هند ويار دی، په

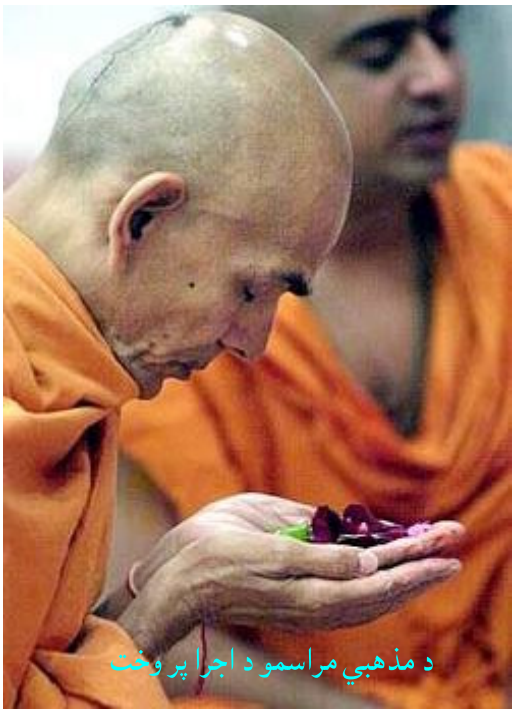


د هندي کلتوريوه برخه

سیاسي شخصیتونو کې د مهاتما ګاندي عکس وښود او همدارنګه د هند د اوسني صدراعظم من موهن سنګ عکس. د هند د بېلابېلو سیمو کلتورونه او د هند مهم پیداوار یې هم څرګند کړل. د کورس استادې د پرزنټېشنونو د ښه ترتیب په موخه پر مورډ د کمپیوټر دوه ورځنی ځانګړی کورس هم ولوست.

د مذهبونو يوه بله نداره

د جمعې پر ورځ مازيګر شپږ بجې تلويزيون ته ناست وم، څو تلويزيوني چينلونه مې وکتل، په زياترو کې مذهبي مراسم روان وو، لومړی خو د سکانو يوه (ګوردواره) وه چې ژوندي نشرات ورځخه کېدل او موسيقي په کې چالان وه، چا دهوالونه مچول، چا ځمکه، د موسيقۍ يو لس کسيز ګروپ و، هغو سندرې ويلې او نور ورته غوږ غوږ وو، دا چينل پنجاب نومېده، بل چينل سېنکېرا(Sankara) نومېده، په دې کې يو بل مذهبي لارښود ښکارېده، سرې جامې يې پر تن وې، خو نيم بدن يې ښکارېده، پر وچولي يې څو سپين خطونه کش کړي وو او سر يې هم ښه پاک


د مذهبي مراسمو د اجرا پر وخت

خریلی و ، خپل معبود یې د تازه ګلانو په امپلونو کې رانغاړلی و ، د تازه ګلانو یوه یوه پاڼه یې پرې پاشله، بیا به یې د ډول ډول



غذاګانو یوه یوه مړۍ له قاب او کاشغې سره ورته نږدې کړه، مخې ته به یې ورنه تاوه راتاوه کړه، بېرته به یې کېښوده، بیا به یې بله غذا راواخیسته تر هغه پورې چې د ټولو غذاګانو ډولونه خلاص شول، څنګ ته یې په لوخ بدن یو دولس دیارلس کلن ماشوم هم ناست و ، هغه هم پر خپل وجود سپینې پټې تېرې کړې وې، وروسته یې یو بل تصویر وښود چې همدا مذهبي لارښود د یوه دریاب یا سیند پرغاړه ناست دی، اوبو ته یوه زینه کښته شوې، دی په همدې زینه کې ناست دی، خلک ورته لاندې په اوبو کې ولاړ دي، ځینې دده پر زنګونو اوبه اچوي او اوبه همداسې لاندې راتویېږي او لاندې ورته هغو نورو خپلې خولې نیولي، هغه

اوبه څنبي او بيا يې په لپو کې پرمخ او سر شيندي، عيناً لکه افغانستان کې چې ځينې خلک د ځينو پيرانو د لاس اوبه څنبي. ما چې دا حالات وکتل نو له مذهبونو څخه مې د ځينو سادګانو خپل خپل تعبير ته پام شو، چې څومره مشترکې وجې سره لري.



پر فيلانو د مذهبي مراسمو ترسره کول

دې مذهبي لارښود بيا وروسته د نړۍ لسو دقيقو لپاره له خپل معبود سره د زړه خواله هم وکړه، ډېر څه يې وويل، خو هر څه ده وويل، معبود يې هېڅ هم ونه ويل. بيا يې يوه غوا راوسته، پر هغې يې هم ګلان وپاشل، د يو فيل پر تندي يې هم سپينې پټۍ تېرې کړې وې، فکر کوم دا د هندويزم د يو مذهب پيروان وو.

د پاني پت پر لوري

د (پاني پت) نوم هر لوستي او قلموال افغان ته اشنا دی، (پاني) په هندي ژبه کې اوبو ته ويل کېږي (پت) د هندي او پښتو ترمنځ مشترک دی، د پاني پت جنګ، د عزت او ابرو جنګ مانا ښندي. لوی احمدشاه بابا د پاني پت اتل ګڼل کېږي. دا مې په



ژوند کې د خيال په شان هم نه ګرځېدله چې زه به ګڼې (پاني پت) ته هم لاړ شم، دا ځل چې د ډېر وخت لپاره هندوستان ته راغلم، نو په زړه کې مې ډېرو ځايونو ته د تګ هيله پيدا شوه، څو ورځې دمخه استاد خالق رشید راته وويل: ((که وخت پيدا شو، پاني پت

ته به هم ځو.)) ما وويل: ((د رخصتيو پر وخت به ضرور ځو.)) د شنبې ورځ استاد خالق رشید او مورِ تول رخصت یو، مانښام مې استاد ته زنګ وواهه چې که سبا څه مصروفیت نه لرې، نو پاني پت ته به لاړ شو، هغه وویل: ((ښځي سمه ده)) ما ورته وویل: ((د موټر چاره به زه وکړم.)) هغه وویل: ((نه زه یې پیدا کوم.)) ما وویل: ((نه زه یې غم خورم.)) د اجمل یو ملګری (شمس) چې خپل موټر لري او مورِ کله کله ګرځوي، هغه ته مې وویل، هغه له هغو ناروغه افغانانو سره، چې له کابله نوي راغلي وو، مصروف و، د هوټل



یوز د ابراهیم لودي د مزار تر لوحې لاندې

رسپشن کې مو خبره وکړه، هغوی وویل: ((نیم ساعت وروسته به درته پوره احوال درکړو.)) نیم ساعت وروسته چې ورغلو، تیار یو

ډرېور يې راغوښتی و ، (سک) و ، خبره مې يو کيلو متر پر (۹) روپۍ ورسره خلاصه کړه ، مورِ ورته وويل چې سبا اته نيمې بجې دلته راشه ، له همدې ځايه به ځو. دا يادښت د شپې ليکم ، تر سبا پورې دې خدای خير پېښ کړي ، پر ژوند يوه شېبه هم اعتبار نه شته. (پاني پت) ته خو خاص د بابا (احمدشاه بابا) په ياد ځم ، په احمدشاه بابا پسې خو يو شمېر بهرنيو او ځينو کورنيو ليکوالو ځينې ناوړه تبليغات هم کړي ، ان ځينې پښتانه هم کله کله يوه ګوډه ړنده خبره ورپسې خوشې کوي ، هندي ليکوال (ډاکټر ګنډا سنګ) هم يو وخت د همدې تبليغاتو تر اغېز لاندې راغلی و ، خو کله چې يې د خپلې دوکتورا تېزس د ليکلو لپاره د احمدشاه بابا په باب پلټنې پيل کړې ، نو هغه يې يو ستر انسان وموند او (د احمدشاه درانې) په نامه يې خپل اثر په نړۍ (۷۰۰) مخونو کې بشپړ کړ. احمدشاه بابا ، ما او زما په شان نورو ته ځکه ډېر ګران دی ، چې د ستر سياسي او پوځي نبوغ خاوند و ، ده له ګډوډو پښتنو څخه يو منظم لښکر جوړ کړی و ، د خوشال بابا په وينا ((له هغو کږو تيږو څخه چې هډو د بوال جوړېږي نه)) ده ورځخه يو پوخ سپر او د بوال جوړ کړی و ، زه سره له دې چې له شلو کلونو راهيسې په شعوري ډول د پښتنو په درد کړېږم ، خو څومره چې پر دوی کړېږم ، همدومره د همدې پښتنو د ځينو تنګنظرانو له خوا ځورېږم ، خوشال بابا وايي:

پښتانه د بدنيتۍ د خصومت دي
په حيا په شجاعت يې وکړه شاش

زه چې يو عادي سړی يم، دومره کړول شوی يم، نو دا لوی شخصيتونه به دوی څومره کړولي وي، بايزيد روښان خو د تندې له لاسه جل وواهه، خوشال يې دومره ستړی کړ چې اخر يې وويل: ((... بيا د ټولو پښتنو پسې دنبال)) ارمانجن ګور ته لاړ او دا ارمان يې هېڅ پوره نه شو چې:

که توفيق د اتفاق پښتانه مومي
زوړ خوشال به دوباره شي په دا ځوان

خو احمد شاه بابا له داسې عملي تدبيره کار واخيست، چې په پښتنو کې يې د بدنيتۍ او خصومت هوسونه مهار کړل او يوه لويه امپراتوري يې جوړه کړه. د کار د خلکو پر وړاندې پرتې ستونزې د کار خلکو ته معلومېږي، د وينا او عمل ترمنځ ډېر لوی تفاوت وي، استاد الفت وايي:

د عمل د خاوندانو په حضور کې
د وينا خاوند ولاړ لاس په سلام دی

نو هغه هيلې چې د خوشال بابا په زړه، فکر او قلم کې ټوکېدلې، احمدشاه بابا هغو ته د عمل جامه ورپه غاړه کړه. نو ځکه خو د پاني پت ددې اتل په باب هلته تګ زما يوه هيله وه.

د فبروری (۲۰) مه نېټه د شنبې ورځ وه، سهار چای مو وڅښه، د سفر پيسې مې جلا کېښودې، ټيک اته نيمې بجې له اتاقه

ووتم. کله چې رسپشن ته کښته شوم، اجمل او ساحل هم تیار منتظر وو، خو ټکسي والا تراوسه نه و راغلی، په رسپشن کې نن بل نوکریوال و، له پرونې هغه سره یې تماس ونیو، هغه وویل: ((ټکسي به راشي، انتظار وکړئ، زه ورسره تماس نیسم)) هغه لکه چې ویده غوندې و، اواز یې خوبولی ښکارېده، هندوان هم لکه د ځینو مسلمانانو غوندې د وخت ډېر خیال نه ساتي، سره له دې چې ټکسیوان د خپلې ګټې لپاره وخت ته ډېره اړتیا لري.

په اکثرو اسلامي ټولنو کې وعده پر ساعت او دقیقو نه قید ېږي، وایي تر ماسپښین، ماسخوتن او یا نورو لمونځونو



وروسته یا دمخه راشئ چې نږدې څلور پنځه ساعته زماني واټن رانغاړي.

څو دقيقې وروسته ټکسي راغله، سک هم ورسره و، خو هغه وويل چې دا بل سړی درسره ځي. لومړی مو د ټکسي کيلو متر قيد کړ (۱۲۲۰۳۲)، د ډرېور نوم (جکر سنګ) و، ټلېفون نمبر يې (۹۸۹۷۸۳۷۸۵۴). د خالق رشيد استاد د کور پر لوري مو حرکت وکړ، د هغه استوګنځی په ګرين پارک ماين ايف دوه شپېته (Green park mine F۲۲) کې موقعيت لري. وړوکی سوزوکی موټر و، لکه د اورلګيد ډبی څلور تنه په کې ايله ځايېدل، په لاره کې مو له ډرېور سره هم ګوډه ماته اردو ويله، له هغه څخه مو تپوس وکړ چې (پاني پت) ښه ځای دی که نه؟ هغه وويل: ((ډېر لوی ځای دی د (هريانا) مربوط دی.)) هريانا د هند يو ايالت دی، چې له همدې لرغونې اريانا څخه د ورغلو خلکو له امله ورته دا نوم منتسب شوی دی. د خالق رشيد استاد تر ځايه څو وړې تاريخي ودانۍ مخې ته راغلې چې له اکثرو کتارې راتاوې شوې وې، يوه ورځ استاد خالق رشيد وويل: ((په ډيلي کې د دا ډول ودانيو شمېر تر (يو زر ودانيو) هم اوښته چې اوس اکثره له منځه وړل شوي او د هند حکومت هم ډېر سوړ حکومت دی، يوازې هغو ودانيو ته يو څه توجه کوي، چې دوی ته بالفعل ګټه رسوي. نور نو ډېر د تاريخ په کيسه کې نه دي، دا تاريخي ودانۍ د اسلامي واکمنود واک په بهير کې، په تېره بيا د پښتنو

او مغولو واکمنو له خوا جوړې شوې دي، نو ځکه خو دومره ارزښت هم نه ورکول کېږي، نفوس هم ډېر زیات شوی، ښاري نقشې هم غځېدلي، خلکو هم ددې ودانیو پر احاطو خپله اچولې، د هند د حکومت هم پر زورورو زور نه رسېږي، د زمانې توپانو هم ځینې ودانۍ نړولي، نو ځکه اکثره ودانۍ له منځه تللي او نورې هم د له منځه تللو په حال کې دي.)) ټیک (۹) بجې د استاد خالق رشید کور ته ورسېدو. استاد تیار موږ ته منتظر و، (۹) بجې او پنځه دقیقې وې چې د پاني پت پر لوري مو حرکت وکړ.

له ډيلي تر پاني پته

د (صفدر جنګ) له هوايي ميدانه تېر شو ،دلته ورځېرمه د (صفدرجنګ) په نامه يوه زړه کلا ده،صفدر جنګ په هند کې د ګورګاني دربار وزير و. دلته د صفدر جنګ مقبره ده چې د مغولو د امپراتوری د معماری په وروستي سبک جوړه شوې ده. دا ودانۍ د محمدشاه ګورګاني د واکمنۍ پر مهال د (۱۷۵۳-۱۷۵۴م)کلونو په ترڅ کې جوړه شوې ده. په لاره کې ساحل


د صفدز جنګ مقبره

صيب وويل: ((نن په انټرنېټ کې يو خبر و؛ داسې يوه الوتکه جوړه شوې چې د يوه انسان لپاره ده، په يو ساعت کې تر (۴۰۰)

کیلو مترو زیات مزل کولای شي.)) ما وویل: ((په روانو سلو کلونو کې به علم کوم حد ته ورسېږي؟ ځینې ساینسپوهانو وړاندوینه کړې چې ددې (۲۱) مې پېړۍ په بهیر کې به علم دومره پرمختګ وکړي، چې د اېمبل یا بربښنالیک په واسطه به یو کور له یوې وچې بلې ته انتقالولای شې، باران به د اړتیا له مخې کېږي، یانې کومو سیمو ته چې زیاته اړتیا ده، داسې وسایل به کارول کېږي چې هلته زیات باران وشي، لکه چې اوس هم پر ځینو سیمو مصنوعي باران کېږي، ان پاکستان هم ددې وس پیدا کړی چې کله کله پر ځینو سیمو لکه بلوچستان او نورو مصنوعي باران وکړي، همدارنګه په لسګونو ډوله نور پرمختګونه چې اوس یې تصور هم نه کېږي. د شلمې پېړۍ پرمختګونه په نولسمې پېړۍ کې متصور نه وو، داسې د یوویشتمې پېړۍ پرمختګونه اوس متصور نه دي، خو چې زمونږ ځینې ملایان به ورسره څه کوي؟))

له انډیا ګډټ څخه تېر شو، استاد خالق رشید وویل: ((د انډیا ګډټ د دروازې پر سر لیکل شوي چې دا د افغان- انګرېز د درېیمې جګړې په ویاړ جوړه شوې دروازه ده. دا دروازه انګرېزانو په ډېر شاندار ډول جوړه کړې، انګرېزانو چې افغانستان کې پرله پسې ماتې وخوړې، نو د خپلو اولادونو لپاره یې دلته دا ګډټ جوړ کړ.)) استاد خالق رشید وویل: ((زمونږ په کلي کې زمونږ د یو خپلوان زوی د ملا زوی وهلی و، د کلي خلک پرې راټول شول چې تا ولې د ملا زوی وهلی دی، دا کار د کولو دی؟ د ملا زوی هم

څوک وهي؟ هغه ورته وویل: زما د پلار نوم د انډیا ګیټ په دروازه لیکل شوی، تاسي وایئ چې د ملا زوی دي وهلی دی، نو ددې ګیټ خاطرې د افغانانو په ذهن کې ژوندی دي.))



په لاره کې د (فیروزشاه کلا) مخې ته راغله دا کلا ډیلي ګیټ ته نږدې ده چې په (۱۴) مه میلادي پېړۍ کې د فیروزشاه له خوا جوړه شوې، د دېوالونو لوړوالی یې (۱۴) متره و، چې د ګوډ تیمور له خوا بیا رنګه شوې، ددې کلا زاړه دېوالونه نیمګړي او نیم رنګ ښکاربدل، د فیروزشاه کلا او (لعل کلا) ترمنځ یو عمومي سړک دی، ښي لاس ته د ګاندي یادګاري څلی دی، دا ځای (راجګاټ) نومېږي. دې ټولې سیمې ته به یې د ډیلي ښار په ګډون (شاه جهان اباد) وایه. په لاره کې د (وزیراباد) په نوم یو ځای راغی، دا سړی (وزیرمحمد) نومېده چې له روهیله پښتنو څخه و،


فیروزشاه کلا

د پاني پت په جنګ کې يې د احمدشاه بابا ملاتړ وکړ، نو ځکه بيا وروسته دا سيمه دده په نامه يادە شوه. احمد شاه بابا چې کله ډيلي ته ننوت، نو د پاني پت په جنګ کې يې په لومړي پړاو کې ډېر تلفات وليدل، وروسته يې ورته بيا تدبير ونيو، بيا د هند پښتنو پر ده ننګ وکړ، احمدشاه بابا دوه ځلې هندوستان ته راغلی، يو ځل د نادر افشار د واکمنۍ پرمهال او بل ځل د خپلې امپراتورۍ پر وخت، وايي چې نادر افشار يوه ورځ (د سهار له اتو د ماسپښين تر درېو بجو پورې) په اوسني زاړه ډيلي کې (۱۲۰) زره کسان ووژل، اوازه وه چې نادر افشار وژل شوی، خلک په دې خبر خوشاله شول، دده پر عسکرو يې يرغل وکړ، نادر افشار خپله جنګ ته راووت او عام قتل يې وکړ. په همدې بحثونو کې وو چې

موټر پنجاب ته پر تلونکې لوبې لارې برابر شو. استاد خالق رشید وویل: ((دا سړک مخکې ډېر تنګ و، یوازې یو موټر پرې له دې خوا او یو له هغې خوا تګ راتګ کاوه، خو اوس یې په دې څلورو کلونو کې داسې جوړ کړ، اوس په کې څلور خطونه یوه خوا او څلور بله خوا دي، یانې دا چې څلور ځله لوی شو.)) په لاره کې یوه جګه غونډۍ مخې ته راغله چې موټر یې پر سر تېربدل، استاد خالق رشید وویل: ((دا طبیعي غونډۍ نه ده، دا د دوی کثافت دانۍ ده چې د ښار چټلي دلته راوړي او دا غونډۍ ترې جوړه شوې ده.)) څنګ ته یې بله غونډۍ هم ده چې پر هغې یې هم له پاسه نوې خاوره اچولې او شنه کړې یې ده.

په پاني پت کې دري لوی جنګونه شوي: لومړی جنګ د ابراهیم لودي او بابر ترمنځ، د پاني پت دویم جنګ د جلال الدین اکبر او هیمو (هیموچندرا) (Hemu chandra) ترمنځ د (۱۵۵۶م)کال د جنورۍ پر پنځمه نېټه وشو، هیمو په هند کې د پښتون پاچا (محمد عادل شاه سوري) لومړی وزیر و. درېیم جنګ د احمدشاه بابا او مرهټیانو ترمنځ و. دلته یو پخوانی ځای دی (کورکشتر) نومېږي، د (مهابهارت) تاریخي حماسي هم پر همدې ځای شوي. پخوا د ډیلي او پاني پت ترمنځ د پښتنو یوه نوابي وه، چې د (ګنجپورې) په نامه یادېده. په هند کې د پښتنو ډېرې نوابۍ تېرې شوي، پښتنې لیکوالې (صفیه حلیم) چې (بهوپال- د هندوستان پښتانه) په نامه یې یو اثر لیکلی، له دې نوابیو څخه یې د بهوپال

د پښتنو نوابيو په باب څېړنه کړې، هغې نوابۍ په سوونو کاله دوام کړی، صفيه حليم په خپل اثر کې ليکي:

«په هند کې پر (۱۹۰۰م) کال (۲۰۰) راجګانې او نوابۍ وې، په دې کې د مسلمانانو هغه د بهوپال نوابي ده چې دوست محمد خان اورکزي يې بنسټ ايښی و، دلته څلور پنځو ښځو پوره دوه سوه کاله حکومت وکړ. دوست محمد خان بيا له يوې (راجپوتۍ) نجلۍ سره واده وکړ، هغه بيا مسلمانه شوه او نوم يې (فتح بي بي) شو. دا د بهوپال لومړۍ مسلمانه مېرمن وه چې په حکومتي چارو کې يې مهم رول درلود، ددې نوابۍ سلسله په دې ډول ده:

دوست محمد خان (د نوروز خان زوی)	۱۷۰۵-۱۷۲۸م
نواب يارمحمد خان	۱۷۲۸-۱۷۴۳م
فيض محمدخان (ماملە بايي)	۱۷۴۴-۱۷۷۷م
حيات محمد خان	۱۷۷۷-۱۸۰۷م
غوث محمدخان	۱۸۰۷-۱۸۰۷م
وزيرمحمدخان	۱۸۰۷-۱۸۱۲م
نذر محمدخان	۱۸۱۲-۱۸۱۹م
قدسيه بېګم	۱۸۱۹-۱۸۳۷م
جهانګير محمدخان	۱۸۳۷-۱۸۴۴م
سکندر بېګم	۱۸۴۴-۱۸۶۸م
شاه جهان بېګم	۱۸۶۸-۱۹۰۱م

سلطان جهان بېګم ۱۹۰۱-۱۹۲۲م
حميدالله خان ۱۹۲۲-۱۹۲۰م

په بهو پال کې اپريدي، يوسفزي او ميرازي خېل پښتانه اوسي، اوس يې هم پښتو زده ده.))

د بهوپال د نوابۍ په شان په هند کې د پښتنو نورې نوابۍ هم وې، له هغې جملې څخه يوه هم د (ټونک) نوابي وه. د هندوستان د پخواني جغرافيايي تقسيم له مخې ټونک د منځني هندوستان په (راجپوتانه) کې واقع و. شمال ته يې (ګوالیار) او جنوب ته يې د (بهوپال) د رياست سيمه پرته وه. دغه پښتني رياست پر ۱۹۴۸م کال د هندوستان د راجستان په ايالت کې مدغم شو. ټونک اوس د دغه ايالت يوه ضلع ده. په ټونک کې د پښتنو نوابي په دې ډول وه:

۱- نواب اميرخان ۱۸۱۷- ۱۸۳۴م
۲- نواب وزيرخان ۱۸۳۴- ۱۸۶۴م
۳- نواب محمدعلي خان ۱۸۶۴- ۱۸۶۷م
۴- نواب محمدابراهيم خان ۱۸۶۷- ۱۹۳۰م
۵- نواب محمدسعادت علي خان ۱۹۳۰- ۱۹۴۷م
۶- نواب محمدفاروق علي خان ۱۹۴۷- ۱۹۴۸م

نورې ګڼې نوابۍ هم تېرې شوي، چې موږ يې يوازې دلته يو دوه بېلګې راوړې. په دې ډول د هندوستان په بېلابېلو برخو کې پښتنو په ډله ييز او انفرادي ډول ژوند کړی او اوس هم په همدې

ډول ژوند تېروي. پر (۱۹۰۱م) کال په هند کې د رسمي احصايې له مخې په هندوستان کې د پښتنو شمېر په دې ډول و:

۱- اجمير، پنجاب، کشمير، راجپوتانه او موار (۴۲۵۹۲۲)تنه

۲- بمبي (ممبي) بروده (۱۸۲۷۸۹) تنه

۳- مدرس، ميسور، ملک توسط برار (۳۳۱۴۷۹) تنه

۴- ممالک متحده بهار (۹۱۹۲۲۴) تنه

۵-بنګال، اوړيسه (۲۴۵۱۲۲) تنه

۶- اسلم، شکم، کوچ بهار، پرا (۱۱۴۵۴) تنه

د ټول هندوستان د پښتنو شمېر (۳۴۰۴۷۰۱) تنه

يو کم سل کاله دمخه په ټول هندوستان کې د پښتنو شمېر (۳۴۰۴۷۰۱) تنه و. د احصائيوي علومو له مخې د نفوسو تراکم په هره ټولنه کې توپير لري، د سړو سيمو په انډول په ګرمو سيمو کې د نفوسو تراکم زيات وي. ځينې پوهانو د نفوسو تراکم په اوسط ډول په کال کې په سلو کې (۲،۳) محاسبه کړی او (۳۰) کاله وروسته د هر پښت د نفوس تراکم د (۳) په طاقت پورته کېږي، که همدا قاعده د پښتنو پر پورتني شمېر تطبيق کړو، نو د تېرو (۹۹) کلونو په بهير کې به د پښتنو شمېر په هندوستان کې تر (۳۰) مليونو واوړي. دا هغه شمېر دی چې په کابل کې د هند سفارت يو لوړ پوړي چارواکي هم تائيد کړی دی، خو په هندوستان کې مېشتو اکثريت پښتنو خپله ژبه له لاسه ورکړې ده.

په هند کې (خان) روستاړی یا کلمه اکثره پښتانه د خپل هویت د تثبیت لپاره کاروي، په هندي سینما کې د همدې پښتون نسبه خانانو رول تر هر چا زیات مطرح دی.

د ډیلي یو زیات شمېر کارخونې او صنعتي پارکونه د همدې پاني پت خواته راغلي. د (روهیله) سیمه هم همدلته ده، چې اوس یې اکثره پخواني نومونه بدل شوي. د احمدشاه بابا په جنګونو کې د (نجیب الدوله) پوځونه د احمدشاه بابا مرستې ته راورسېدل، درې میاشتې د احمدشاه بابا ځواکونه او مرهټیان یو بل ته مخامخ سره ولاړ وو، تر درېو میاشتو وروسته غوڅ جنګ وشو.

دې سیمې د (هریانا) ایالت وایي، کله چې لرغوني اریایانو دلته مهاجرت وکړ، نو دا نوم له همغه وخته پاتې دی، خو دوی یې د (ه) په تلفظ (هریانا) ادا کوي.

په (پاني پت) کې د (بوعلي شاه قلندر) زیارت هم دی، احمدشاه بابا تر جنګ دمخه دې زیارت ته راغی، دعا یې وغوښته، د ابوعلي شاه قلندر او امیر خسرو ترمنځ خطونه هم تبادله شوي، په یوه خط کې ابوعلي شاه قلندر، امیر خسرو ته لیکلي چې: ((که دلته سیاسي واک د مسلمانانو له لاسه ووت، نو زما او ستا تصوف په درد نه خوري؛ دا خپله له منځه ځي، نو ځکه خو (نظام-الدین اولیا) ته ووایه چې د مسلمان پاچا ملاتړ وکړي.)) د نظام-الدین اولیا او ناصرخسرو دهلوي مزارونه دواړه په ډیلي کې یو

بل سره نږدې واقع دي. کله چې نظام الدين اوليا وفات شو، نو ناصرخسرو په بنګال کې و، له هغه ځايه چې ډيلي ته راورسېده، نو دی هم پسې وفات شو، دواړو يو بل سره ډېره مينه درلودله.

موټر خپل مزل ته دوام ورکاوه، د استاد خالق رشيد معلومات مې هم ليکل، په لاره کې څو مسجدونه هم مخې ته راغلل، ټوله لاره شنه وه، تر پنجابه دا لاره هم داسې اباده او شنه وه، شنه غنم ولاړ وو، دا ټولې ځمکې د خلکو شخصي دي، (۱۱) بجې د پاني پت ښار ته ورسېدو، پر يوه پله چې نږدې (۵) کيلو متره اوږدوالی يې درلود، تېر شو. د پاني پت ښار وړوکی و، خو تر نورو پاک ښکارېده.

له عمومي سړک څخه د ښار فرعي سړک ته وداخل شو، استاد خالق رشيد له يو دکاندار څخه د بوعلي شاه قلندر د زيارت او ابراهيم لودي د مزار پوښتنه وکړه، هغوی ادرس ورکړ، د پاني پت ښار په سلو کې (۴۰) اوسېدونکي مسلمانان دي.

د ابراهيم لودي مزار

لومړی د ابراهيم لودي مزار ته لاړو. ابراهيم لودي په همدې ځای کې د بابر له لښکرو سره وجنګېده، پر (۱۵۲۶م) کال، همدلته شهيد شو. زيارت يې هم، همدلته دی. ابراهيم لودي يو



يون، استاد خالق رشيد او ساحل د ابراهيم لودي پر قبر هغه ته د دعا پرمهال

ډېر مقتدر پاچا و، خو دده د لاهور واکمن (دولت خان لودي) او د واکمنۍ بل غړي علاوالدين خان له ده سره خيانت وکړ، بابر سره يې خبره جوړه کړه او دده د واکمنۍ د نړولو اسباب يې برابر کړل. دولت خان لودي، سره له دې چې د ابراهيم لودي د کورنۍ سړی و، خو په وړو خبرو او د ځينو امتيازاتو پر سر له ابراهيم لودي څخه خوابدی و، له بابر سره يې لاره ونيوله او په پای کې د ابراهيم لودي د پاچاهۍ د نړولو سبب شو. د دولت خان لودي

ترځنګ سلیم خان خویشکی چې د ابراهیم لودي په دربار کې ډېر منلی و، هم د ابراهیم لودي د واکمنۍ په نړولو کې بابر ته لاس ورکړ او د دربار ټول رازونه یې هغه ته وویل. کله چې شېرشاه سوري د بابر له زوی (همایون) څخه پاچاهي ښېرته وګټله، نو یو شمېر پښتانه مشران یې مبارکۍ ته ورغلل او ددې ترځنګ یې د (سلیم خان خویشکي) د هغې ګناه بښنه وغوښته چې ده پر خپل وخت د ابراهیم لودي پر وړاندې کړې وه؛ د دربار رازونه یې بابر



یون د ابراهیم لودي مجسمې ترځنګ

ته ور رسولي وو، خو شېرشاه سوري پښتنو مشرانو ته مخ راواړوه او ورته یې وویل: ((ددې (سلیم خویشکي) څېره په ما مه

ګورئ، ماته دده په ګډه کې د ابراهيم لودي مړی ښکاري...))

دروښ درانې څه ښه ويلي:

دښمن په زوره ننوت په کور د پښتانه
خو دغه کار يې هم وکړ په زور د پښتانه

په ډبرليک ليکل شوي:

(قبر بادشاه ابراهيم لودی) ډبرليک په هندي ژبه ليکل شوی و، څنګ ته يې د (فيل) قبر هم و، دا د ابراهيم لودي خپل فيل و چې په همدې جګړه کې وژل شوی و. مخکې ددې قبر شاوخوا ته اوبه



وې چې اوس ترې احاطه راتاوه شوې او قبر له خطره ژغورل شوی دی، اوس يې څنګ ته يوه ويالې ده چې له چټلو اوبو ډکه وه، خو

اوس ښه په دې و چې له ټولې محوطې د بهر اړتاو و او د مزار داخل ته يې د اوبو د راتګ مخنيوی کاوه، د مزار په يوه ګوټ کې يو وړوکی ستړی يوم هم جوړ شوی، مزار هم لکه د يوې سوپې په شان پر لوړ ځای جوړ شوی و، خو اصلي قبر لاندې په ځمکه کې و. د مزار ټوله ساحه نږدې پنځه جريبه ځمکه وه، چې شنه جلګه او شين چمن په کې وو، ځينې شنه بوټي هم په کې وو، سپينې مرغۍ چې (بګلې) ورته وايي او ځينې خلک يې ځنګلي مرغان



بولي، همدلته ګرځېدلې. په هجري قمري نېټه (۹۳۱) هـ ق کال د ابراهيم لودي د واکمنې زمانه وه.

د قبر یوې خواته له ګچو او چونې څخه جوړه یوه مسجمه وه چې ددې جګړې انځورنه یې کوله، یوه خپله د ابراهیم لودي مجسمه وه، بله د هغه د دوو صاحب منصبانو مجسمې وې، یو توپ یې مخې ته پروت و. کله چې انګریزان دلته راغلل، ددې جګړې تاریخ یې ولوست، نو بیا یې د هغو له مخې دا مجسمې جوړې کړې. د ابراهیم لودي د زیارت یوې خواته د سکانو (ګوردواره) او نور د خلکو کورونه دي.

که څه هم په دې جنګ کې د ابراهیم لودي د قواوو شمېر د بابر تر لښکرو کم نه و، خو د ابراهیم لودي په حکومت کې داخلي تضادونو او کورنیو اختلافاتو بابر ته ددې زمینه برابره کړه چې



بریالیتوب ترلاسه کړي. کله څه هم د جګړې د ډګر ځینو

قوماندانانو ابراهيم لودي ته په تکتيکي ډول د جګړې د ډګر د خوشې کولو مشوره وکړه، خو ابراهيم لودي په ټينګه د مغولو مقابله وکړه، روهيله پښتنو هم دا مهال ابراهيم لودي ته ډېر وويل چې دلته پاني پت کې محاصره يې، راشه روهيلکنډ ته، هلته ټول پښتانه دي، يوازې درې ورځې په کار دي چې ته راشې او ببرته ټول ځايونه تړې ونيسو، خو هغه ورته وويل: ((ماته د جنګ په ډګر کې (څلور زره) شهيدان پراته دي، زه نه غواړم دا يوازې پرېږدم او ځان وباسم)) تر هغه پورې وجنګېده ترڅو چې شهيد شو.

تــر مغولــو پښــتانه پــه تــوره ښــه دي
کــه پــه پوهــه پښــتانه وای څــه هوښــيار
هــره چــار د پښــتون تــر مغــول ښــه ده
اتفــاق ورســره نــه شــته ډېــر ارمــان
کــه توفيــق د اتفــاق پښــتانه مــومي
زوړ خوشال بــه دوبــاره شــي پــه دا ځــوان

(خوشال بابا)

کله چې د ابراهيم لودي له مزاره راووتو، نو په ذهن کې مې همغه وخت تداعي کېده او د جګړې صحنه انځورېدله، له همغه ځايه مې کابل کې ځينو ليکوالو ملګرو ته زنګ وواهه او ورته مې وويل: «ټولو هغو بې غيرتو پښتنو ته د زړه له کومي کنځلې وکړئ چې تل يې له دښمن سره لاس يو کړی او خپل ځان يې تباه کړی دی.» ډېر پرېشانه له دې مزاره راستانه شو.

د بوعلي شاه قلندر زيارت

پنځه ويشت کم يوه بجه د ابراهيم لودي له مزاره راووتو او د (بوعلي شاه قلندر) د زيارت پر لوري مو حرکت وکړ، مخکې تر دې چې د بوعلي شاه قلندر زيارت ته ورسېږو لومړی د بوعلي شاه قلندر د مور بي بي پر زيارت برابر شو، د زيارت پر سر ليکل شوي وو: {درګاه عاليه حضرت سيده بي بي حافظه جمال صاحبه (رح) پاني پت شريف (هريانه)} دننه څلور قبرونه وو.



يو د قلندر مور، يو يې د پلار، يو يې د تره او بل هغه يې د لمسي قبر و، ښکلې ګونبزه پرې جوړه وه او شاوخوا يې ټوله د تازه

ګلانو په پاڼو پوښلې وه، له قبرونو د ګلانو امپلونه راټول وو، چې لاس ته يې يوه مدرسه وه: (مدرسه فيض القران درګاه حافظه جماله صاحبه) د زيارت له پاسه د څلو پښت مترو په اندازه يوه



جګه مناره نوې جوړه شوې وه او څنګ ته يې جومات و چې د نړدې دوه سوو کسانو لمونځ‌ځاى په کې و. د پاني پت ښارګوټی د هند د نورو وړو ښارونو په انډول پاک و، غويي او خوشيي په کې کم ليدل کېدل، خو خنزيران يې په کوڅو کې ځاى نيم رانښکاره کېدل، داسې ښکارېدله چې دلته خلک خنزيران د کورنيو حيواناتو په توګه ساتي، د خنزير شکل ته چې ګورې نو د

سړي زړه بد ږوي. پر ډږو تنګو کوڅو سر شو، له موټر کښته شو، په پلي مزله د بوعلي شاه قلندر درګاه ته راورسېدو.

پر لوحه ليکل شوي وو:

بسم الله الرحمن الرحيم

حق حق حق حق حق حق

استانه عاليه

درګاه حضرت شاه شرف الدين المعروف بوعلی شاه قلندر

رحمة الله عليه

پيدايش (۲۰۲هـ) (۱۴۰۹)ع پاني پت

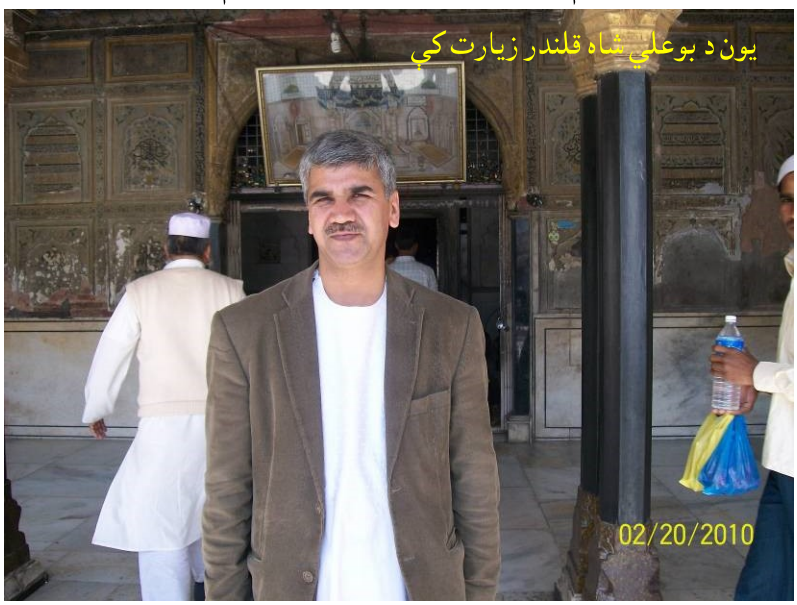


پر همدې دروازه خپله احمد شاه بابا ننوتی و او دلته يې دعا

اخیستې وه، د زیارت احاطه ښه لویه وه، په سپینو مرمرو پوښلې وه، نوې ابادي هم په کې په ښه درز روانه وه، پخوانۍ ودانۍ یې هم ښې جوړې او پاکې وې.

پر دېوالونو ځینې شعرونه لیکل شوي وو، د مقبرې په دروازه کې یې ډېر قلفونه ځوړند وو، د پاني پت تر جګړې یوه ورځ مخکې احمدشاه بابا دلته راغی، دعا یې واخیسته او بیا جګړې ته لاړ.

د (جهانګیر نواب) مقبره هم دلته ده، په دې درګاه کې نور په لسګونو قبرونه هم شته. د قلندر شاه طبیب هم دلته دفن دی. په



دې درګاه کې تر ماسپښین لمانځه وروسته خاصه موسیقي شروع

کېږي، ځکه يې شهرت عام دی. د زيارت په يوه خوا کې کتابتون هم و. دولس نيمې بجې له زيارته راووتو، پنځه دقيقې پلي لاړو، بيا موټر کې کېناستو د پاني پت ميدان پر لوري وخوځېدو، د پاني پت ښار کې چې له چانه پوښتنه وکړې، نو د پاني پت ميدان نه پېژني، خو چې ورته ووايې: (کل عام) نو بيا يې پېژني، (کل عام) د (قتل عام) يا عام وژنې لنډيز ګڼل کېږي، ددې مانا داده چې د جګړې په ډګر کې ډېر خلک وژل شوي دي.

د ډيلي او د هند د ځينو نورو ښارونو پر خلاف، په پاني پت کې



يون او استاد خالق رشيد په بوعلي شاه قلندر زيارت کې

د خلکو يو ښه عادت دا و چې د ادرس په ورکړه کې ډېر مخلص و، تر څو يې چې ښه پوه کړی نه وې، نه يې پرېښودلې، خو په هغو نورو ښارونو کې چې ته يې ترڅو پوه نه کړې، ادرس به در نه کړي، کله چې د پاني پت ښار څخه ووتو نو تر شپږو کيلو مترو واټن وروسته د پاني پت ميدان ته ورسېدو.

د پاني پت ډګر

د(پاني پت) ډګر يوه ډېره لويه ساحه ده، دا سيمه د ډيلي شمال ته (۲۰) ميله (۵،۹۵) کيلو متره لرې پرته ده. په (هريانا) ايالت



پورې تړلې ده، د سترګو په رپ کې چې ورته ګورې ارته او اواره ساحه درته ښکاري. اوس د پاني پت په دې ميدان کې يو يادګاري څلی جوړ شوی، په يوځای کې د همغه وخت دوه اوسپنيز ډالونه پر دېوال نصب شوي دي.

هندوانو دا ځای يا څلی ځکه تازه ساتلی چې د خپلو قربانيو ياد تازه وساتي. دوی وايي چې مرهټيانو دلته درې مياشتې

مقاومت وکړ او سخته قرباني يې ورکړه. دا ډګر چې دلته نسبتاً تر نورې سيمې لږ (د يو دوه مترو په اندازه) لوړ دی، وايي چې



احمدشاه بابا پر همدغه ځای ولاړ و او د جګړې قوماندې يې ورکوله. له مرهټيانو سره يو مسلمان هم د هغو په ګټه د احمدشاه بابا پر ضد جنګېده، (ابراهيم ګارډي) نومېده، اصلاً د دکن له مسلمانانو څخه و، کله چې احمدشاه بابا پر مرهټيانو غلبه وموندە، نو نور مرهټيان يې وبښل، خو خپلو عسکرو ته يې وويل چې ابراهيم ګارډي ته سخته سزا ورکړي او بيا د هغه عسکرو هغه د مرګ په سزا محکوم کړي.

په همدې ډګر کې (ام ونه) په نامه هلته یوه ونه وه، چې احمدشاه بابا به تر همدې ونې لاندې کښاسته او د جنګ قوماندې به یې



ورکوله، اوس خو هغه ونه نه شته، خو پرځای یې د همغه نسل یوه بله شنه ونه ولاړه ده، همغې ونې ته ورځېرمه یو یادګاري څلی جوړ شوی دی، پرې لیکل شوي چې: له همدې ځایه د پانې پت دریمه جګړه (د احمدشاه ابدالي او مرهټو ترمنځ) پیل شوه، د جنګ تاریخ (۱۷۶۱م) کال دی.

د هغه وخت د واکمنیو او واکمنو خصوصیت دا و چې که چا بل ځای ته لښکر کشي نه کوله، نو نورو د دوی سیمې لاندې کولې. د احمدشاه بابا په باب په تاریخونو کې راغلي چې هغه یو حلیم او

صوفي انسان و، ويل کېږي چې يو ځل هغه په هند کې له مرهټيانو سره د سولې او ښه ګاونډيتوب په خاطر رابطه ټينګه کړې وه، خو مرهټيانو هغه نه وه منلې او د دې سولې په بدل کې يې د (کابل) او (پېښور) صوبې غوښتې وې. احمد شاه بابا په پای

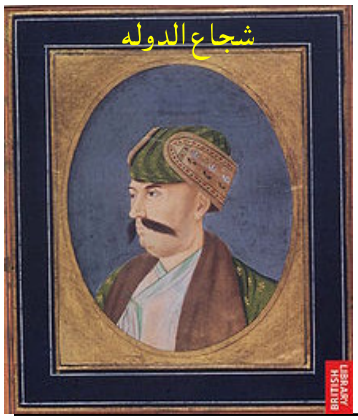


کې د هند د مسلمانانو د روحاني مشر (شاه ولي الله) په غوښتنه د مرهټيانو مقابلې ته ورودانګل، شاه ولي الله په خپلو ليکونو کې احمد شاه بابا ته يادونه کړې وه، چې د هند مسلمانان د مرهټيانو تر ظلم او ستم لاندې دي او دی (احمد شاه بابا) د مسلمانانو د يوه امير په توګه مسوليت لري، چې د هند مسلمانان له دې ظلمه وژغوري. دا وخت مرهټيان په ډېر قوت کې وو، د ببلابېلو

قومونو یو ائتلاف یې جوړ کړی و. د مرهټیانو د پوځونو شمېر دا مهال (نیم ملیون) تنه اټکل شوی و. احمدشاه بابا پر (۱۷۵۹م) کال په لاهور کې د مرهټیانو مقابله وکړه او د (۱۷۶۱م) کال په جنورۍ کې د هند د شمال د کنټرول لپاره د (پاني پت) پر لوري وخوځېد.


احمد شاه بابا

په دې جګړه کې (۲۵۰۰) هاتیوال (پر فیل ایښودونکي) توپونه کارېدلي دي. مورخ په دې یادګاري څلي کې نصب شویو انځورونو ته ډېر متوجه شو، خو غالب او مغلوب یو هم په کې ډېر جوت نه ښکارېده. په جنګ کې یوه عادي اشتباه د ډېرې غټې قربانۍ سبب کېږي، د جګړې په پیل کې د احمدشاه بابا په لښکرو کې د کندهار یو قومندان (عطامحمد) جنګ تر پلانه یوه ورځ مخکې پیل کړ، خپله دی او د افغان لوري پنځه زره کسان پر دې ورځ ووژل شول، وروسته ډېر ژر د احمدشاه بابا د ملاتړ لپاره له روهیلکنډ څخه د نجیب الدوله قوتونه راغلل او دا ځای یې ډک کړ، د جنګ پر بله ورځ یې مقابل


شجاع الدوله

لـوري (مرهټيـو) تـه (۲۰۰۰۰) کسـان تلفـات وروړول، د نجيـب الدوله د لښکرو شمېر (۳۰۰۰۰) تنـه و. دا جګړه د (۱۷۶۱م) کال جولای پر (۲۱) مـه چې سـخته ګرمي وه، پيـل شوه.ددې جګړې د دواړو غـاړو د عسـکرو شـمېر ببلابېلـو تـاريخ ليکوالـو متفـاوت ښودلی دی؛ ځينو د مرهټيانو شمېر يولـک او د احمدشاه بابـا د لښکرو شمېر هم يو لـک تنه ښودلی دی. ځينې نور وايي چې له افغانســـــــتانه د احمدشـــــد پاني پاتو بابـ جګړې سـلـ بو زره کـادګـــــــو



لښـکرو شـمېر (۱۰۰۰۰)کسـان وو. وروسـته ورسـره د شـجاع الدوله چې د هند د مسـلمانانو لـه جملې څخه و، (شـل زره) کسـيز پوځ او د نجيب الدوله (دېرش زره) يوسفزي لښـکر يوځای شـو او

(سکانو) هم د احمدشاه بابا ملاتړ وکړ، خو ځینې نور بیا وایي چې د افغانستان د لښکرو ټول شمېر په دې ډګر کې شپېته زره (۶۰۰۰۰) تنه وو او د مرهټیانو ټول شمېر له درېو لکو څخه تر پنځه لکو (۳۰۰۰۰۰-۵۰۰۰۰۰) تنو پورې و، د جګړې مخامخ کرښې (دولس) کیلو متره اوږدوالی درلود. ویل کېږي چې مرهټیانو په دې جګړه کې ټول درې سوه زره تنه، خو ځینې نور بیا وایي چې نږدې سل زره تنه تلفات ولیدل.


د مرهټیو یو هم قومندان شیواجي

د پاني پت د جګړې افغاني لوري قومندانان خپله احمدشاه بابا، شجاع الدوله او نجیب الدوله وو، چې شجاع الدوله د هند له مسلمانانو او نجیب الدوله د هند له پښتنو مسلمانانو څخه وو او د مرهټیانو د جنګ قومندانان سدیشیرو بهو (Sadashirro Bho) چې له اویا زرو څخه تر یو لکو (۷۰۰۰۰-۱۰۰۰۰۰) کسانو قومنده یې پر غاړه وه. د افغاني (درانې) امپراتورۍ بیرغ (شین، سپین او شین رنګ) درلود او د مرهټوو بیرغ ژېړ و او څنډه کې یې سپینه لیکه وه.

د افغاني امپراتورۍ بیرغ

دا جنګ افغاني لښکرو وګاټه او په دې ډول احمدشاه بابا یوه لویه افغاني

امپراتوري جوړه کړه، چې د (شارل کبیر) تر امپراتوری دوه برابره لویه وه.

یو جنګ له دوو لید لورو

مورِ څلور تنه افغانان: استاد خالق رشید ، اسد ساحل، اجمل فدایي او زه (یون) هم د پاني پت د یادګاري څلي لیدو ته راغلي وو ، خو پر همدې وخت ډلې ډلې هندیان هم همدلته راتلل او دا یادګاري څلی یې کاته، مورِ یو ډول تعبیر تري اخیسته او دوی بل



ډول، خو د څلي جوړونکو له داسې یو لوړ کلتور څخه کار اخیستی و ، چې په څلي کې یې دا یادونه نه ده کړې؛ څوک ملامت دی او څوک سلامت، چا جګړه ګټلې او چا نه ده ګټلې، یوازې د جګړې خاطرات یې ژوندي ساتلي، پر یو ولاړ څلي یې

همدومره لیکلي چې: ((دا د احمدشاه ابدالي او مرهټو ترمنځ د جګړې یادګاري څلی دی.)) نور یې د چا ستاینه او غندنه نه ده کړې.

کله چې مو د پاني پت یادګاري څلی وکوت، نو موږ هم ورته پر نسبتاً جګ ځای کښاستو او استاد خالق رشید چې کومه وچه مېوه ځان سره راوړې وه، هغه مو وخوړه، ټیک(۲۴۹) کاله مخکې چې زموږ بابا دې ځای ته راغلی و، نن موږ پر همغه ډګر ناست یو، خو هغه د یوه فاتح په توګه او موږ نن د نړۍ د مظلومو او محکومو انسانانو په توګه.

د بهلـــول او د شېرشـــاه خبـــرې اورم
چـې پـه هنـد کـې پښـتانه وو پاچاهـان
شـپږ او اوه پېـړۍ یـې هسـې پاچـاهي وه
چې په دوی پورې درست خلک وو حیران
یـا هغـه پښـتانه نـور و دا څـه نـور دي
یـا د خـدای دی اوس دا هسـې شـان فرمـان

(خوشال بابا)

کله چې احمدشاه بابا د پاني پت ډګر وګاټه او ببرته د کندهار پر لوري لاړ، نو کله چې کندهار ښار ته ورسېد، راویت دی چې ډېرې لښکرې ورسره وې او ډېره خوشالي وه، احمدشاه بابا پر فیل سور و، د کندهار ښار دکانداران پر خپل کار بوخت وو، یو

خپلې مخې تـه توتـان اچـولي، لمـن يـې پـر زنګنـو راکـش کـړې


په پاني پت جګړه کې د افغاني پوځيانو يو انځور

وه، بل بل څه خرڅول، هر يو پر خپل کـار اختـه و، کله چې يې د احمدشاه بابا پر قافلې سترګې ولګېدې، نو يو دکاندار پـر بـل غږ کړ: ((بارا ګوري يې؟)) هغه ورته وويل: ((څه شي؟ هغه دی ګوره يې د زرغـونې زوی هـم پـر فيـل سـور دی!؟)) دا خبـره کـه څـه هـم ټوکـه ښکاري يا به ربښتيا وي يا بـه نـه وي، خـو لـه دې څخـه يـو شـی چې څرګندېږي، هغه دادی چې په پښـتنې ټولنـه کـې (مشـرتوب) تـر هـر بل کار سخت کار دی، داسې يو سړی چې ټول هندوسـتان يـې فـتح



د کندهار د بنار یو انځور

کړی، خو په خپل بنار کې یې د یوه عادي دکاندار پر زړه دا فتح نه اوارېږي او هغه نه شي زغملای، نو هلته سړي ته پته لګي چې په وروسته پاتې او قبیله یي ټولنو کې د شخصیت وده څومره مشکله ده؟ پاوکم دوه بجې وې چې د بابا روح ته په دعا سره د پاني پت له میدانه د ډیلي پر لوري وخوځېدو.

له پاني پته تر ډيلي

د پاني پت له ډګره د راتګ پرمهال مو په پاني پت ښار کې پر ډول ډول مرمر ډبرو څو ځایه سترګې ولګېدې، داسې ښکاره شول چې دلته د ډبرو ښه کار وبار کېږي. کله چې له پاني پت ښار څخه ووتو، نو په لاره کې راباندې د معمول په شان څپه څپه خوب راغی، څو ځله يې وزنګولم، سره له دې چې سړکونه ښه وو، خو موټر پورته پورته الوته، نو ځکه مې نه خوب وکړ او نه هم ويښ



پاتې شوم، تر يو څه مزله وروسته ډرېور موټر د لارې د سر يوه هوټل ته ودروه، هوټل ښه لوکس و، خو هرڅه په کې نه پيدا کېدل،

یوازې سبزي غذا په کې وه، هوټل د باندې په سوپه کې هم ښکلی ځای درلود او دننه هم، خو عجیبه دا وه چې د ودانۍ دننه پر ډوډۍ اضافي ټکس و او د باندې نه و، مورِ د باندې کښناستو، چې له تازه هوا څخه هم ګټه پورته کړو او د باندې ځای ننداره هم وکړو، دا ایچ هاویلي (H.Haveli) هوټل نومېده، په هوټل کې مو د دالو او ځینو نورو شیانو، چې استاد خالق رشید ته یې نومونه زده وو، فرمایش ورکړ، کله چې یې خوراک شیان راوړل، تر هغه



د ایچ هاویلي هوټل مخې برخه

دمخه، ګل مو پرمخ زه تشناب ته لاړم، دا نوی هوټل و، تشنابونه یې خورا لوکس وو، ان د اروپا او امریکا د عصري تشنابونو په څېر، سړي په کې ځان راحت احساسوه. بهر کې د سفر پر وخت یوه غټه ستونزه همدا د معذرت رفع کول وي، کله چاسره تشناب

کاغذ وي کله نه وي، کله اوبو ته اړتیا وي، کله ځای پاک نه وي، کله په تشنابونو کې اوبه نه وي، کله دا او کله هغه نیمګړتیا وي، په لویو ښارونو کې هم همدا مشکل وي، زمونږ له لغمان څخه



(ښایسته ګل ماما) چې په ټوکو ټکالو کې ډبر ازاد دی، تر جنګونو دمخه له (لغمان) څخه (کابل) ته تللی و ، هلته په (زمان خان کلا) کې له خپلو زامنو سره اوسېده، یوه حویلۍ وه څو کورونه په کې وو ، پر تشناب به سهار وختي نوبت نه و ، د ښایسته ګل ماما اشتها هم بده نه وه، ډوډۍ یې په خوند خوړه، کله چې به سهار تشناب کې پر خپل وخت نوبت ورنغی، نو ناطاقته به شو ، له کابله یې په همدې خاطر زړه خوړین و چې ده

هلته ځان راحت نه احساساوه، بيا بېرته لغمان ته راغی، مېرمن يې هم راوسته، يوه ورځ ما ورته وويل: ((ښايسته ګل ماما! کابل ښه دی که لغمان؟)) ده وويل: ((لغمان ښه دی، لغمان خو پاچايي ده پاچايي، کابل دې ورک شي د کابل مېرمن...، له هغې ورځې چې لغمان ته راغلی يم ايله د غولو په خوند مور شوی يم...)) ما ورته وخندل، ما وويل: ((ښايسته ګل ماما دلته د (خوند) کلمه څوک نه استعمالوي، دا بله مانا ورکوي.)) ده وويل: ((زه يې په مانا پسې نه ګرځم، زه يې په خوند پسې ګرځم.)) ښايسته ګل ماما



زياته کړه: ((زه چې کله سهار وختي پاڅم او لاړم شم د پولې خواته کښنم، څادر په سر واچوم، هم چورت وهم او هم غول کوم، دا خوند

زه د کابل په ټولې پاچایۍ نه ورکوم، ورکوه یې رنګ یې ورکوه...))

نو کله چې ما د ددې هوټل دا پاک او راحت تشنابونه ولیدل، نو ځان مې ډېر راحت احساس کړ او د ښایسته ګل ماما هغه خبره هم راپه یاد شوه... د هوټل مخې ته د فیل یوه مسجمه هم اینښودل شوې وه، چې ډولۍ یې پر سر اینښې وه، یو سړی هم پرې ناست و.

(شل) تېرې وې درېو نه چې له دې هوټله راووتو او د ډیلي پر لوري مو حرکت وکړ. له پاني پت نه تر ډیلي پورې د سړک دواړو غاړو ته ډول ډول فابریکې وې چې شمېر یې زرګونو ته رسېږي، دا په واقعیت کې د هندوستان یوه مهمه صنعتي سیمه ده، له ډیلي نه تر پاني پته پورې تګ راتګ نږدې دوه نیم سوه کیلو متره واټن دی. دلته د اکثرو فابریکو مخې ته واړه واړه تفریحي پارکونه هم جوړ شوي چې د اړوندې فابریکې ملکیت ګڼل کېږي. په لاره کې مو ځینې واړه واړه ښارګوټي چې اکثره یې نوي جوړېدونکي وو، هم تر سترګو شول، خو دا عصري ښارګوټي وو چې اکثره په کې لوړ پوړې ودانۍ وې. دا ښارګوټی کولای شي په ډېره کمه ځمکه کې ډېر نفوس ځای کړي. د لارې په اوږدو کې چې دې هرې خواته کتل ابادي روانه وه، څومره چې په ډیلي کې راني کیستال هوټل ته نږدې کېدلو، همغومره د چټلیو کچه زیاتېدله، د ډیلي په داخل کې هم ګڼه ګوڼه ډېره زیاته ده. (پنځه) بجې او

(لس) دقیقې مو استاد خالق رشید په خپل ځای کې کښته کړ او موږ ترې د رانې کیستال هوټل پر لوري وخوځېدو.

په لاره کې دومره ګڼه ګوڼه وه چې ایله پنځه کم شپږ بجې رانې کیستال هوټل ته ورسېدو، د موټر کیلومتر ته مو چې وکتل نو (۱۲۲۳۰۰) کیلو متره شو، یانې (۲۲۸) کیلو متره مزل مو کړی و. ټولې (۲۴۱۲) کلدارې شوې، خو ما ورته (۲۵۰۰) کلدارې ورکړې، ما ویل نورې ستا بخشش، ډرېور ډېر خوشاله شو، موږ خپل خپل اتاق ته وختو او ډرېور پر خپله مخه لاړ.

د خپل هېواد پېژندنه

کله چې له (پاني پت) څخه راستانه شو ، نو ښه ستړي وو ، اجمل او ساحل ته مې وویل چې تر ماسختن ډوډۍ پورې به دمه وکړو ، بیا به د پرزنټېشن ورځې لپاره خپل پرزنټېشن برابر کړو. همداسې وشول، تر اتو بجو مو استراحت وکړ، بیا ډوډۍ ته لاړو ، تر هغه وروسته پر (۹) بجو درېواړه زما په اتاق کې کېناستو ،



یون د خپل هېواد په باب د پرزنټېشن د وړاندې کولو پر مهال

درې کمپیوټرونه مو له انټرنېټ سره وصل کړل، لومړی مو د پرزنټېشن لپاره یو چوکاټ جوړ کړ چې څه شی غواړو په کې معرفي کړو؟ بیا د هغه لپاره ضروري مواد کوم دي؟ پرزنټېشن مو

پر څو (درېو) برخو ووېشه، لومړی د افغانستان نوم، نفوس، مساحت، ګاونډیان، بیرغ، پیسې، ژبې، قومي ګروپونه، ملي او سیاسي شخصیتونه، لوی شاعران او لیکوال، دا برخه ما واخیسته، ساحل ته کلتوري برخه او اجمل ته مو طبیعي منابعې ورکړې چې د ټولو لپاره تصویرونه برابر کړو. د پرزنټېشن اصول دادي چې په هره برخه کې یوازې یوه یوه جمله لیکل کېږي او بیا به تشریح ورکول کېږي، اکثره مسایل په تصویر کې واضح کېږي، داسې یوه ټولنه یا ټولګی چې هلته د ببلابېلو هېوادونو او کلتورونو خلک وي، هلته ګړنۍ خبرې دومره کیف نه لري، لکه تصویري ژبه چې کوم مفهوم افاده کولای شي، نو ځکه زموږ ډېر ټینګار پر انځورونو اوبیاهم پر جالبو انځورونو و.

د شپې تر دولسو بجو پورې مو کار وکړ، یو څه مواد مو ترلاسه کړل، نور ستړي شو، اجمل او ساحل ته مې وویل: ((نور کار سبا نهه بجې پیلوو، سبا چېرته نه ځو، دا باید حتمي خلاص کړو)) د یکشنبې ورځ نهه بجې مو بیا کار پیل کړ، د ورځې تر (۱۲) بجو مو چوکاټ وتړه، ځینې تصویرونه مو په کې ځای پرځای کړل، ما وویل: ((درې بجې به نیمګړتیاوې پوره کوو)) درې بجې مو بیا کار پیل کړ تر مابنامه پورې، مابنام ډوډۍ ته لاړو، تر دې دمه اکثره شیان پوره شوي وو. ټولو وویل: ((تر ډوډۍ وروسته وروستی ایډیټ (سمون) کوو، سهار ته باید هېڅ شی په کې کم نه وي.)) د شپې تر (۹) بجو پورې مو ټول شیان پوره کړل، اجمل او

ساحل وویل: ((مورِ د شپې نور هم کار کوو، که تر دې مو د افغانستان ښه تصویرونه پیدا کړل، ځینې تصویرونه به بدل کړو.)) ما وویل: ((د خپل هېواد داسې یو تصویر باید دوی ته وړاندې کړو، چې دوی هم پوه شي افغانستان څنګه یو ګلالی هېواد دی.))

د فبروري پر ۲۲ مه د دوشنبې ورځ سهار چې ټولګي ته لاړو، نو لومړی خو درس و، یوولس بجې د پرزنټېشن د وړاندې کولو وخت و، لومړی زمورِ، بیا د (کمبوډیا) او بیا د (مدغاسکر) نوبت و، خو کمبودیاوالو او مدغاسکر والو وویل چې زمورِ نوبت باید اول وي، مورِ ویل زمورِ نوبت اول دی ځکه چې افغانستان په (A) شروع کېږي، خو دوی ډېر ټینګار وکړ، مورِ هم ترحده زیات ټینګار وکړ، د کورس د استادې دېته پام شو، مورِ ته یې وویل: ((څه خبره ده؟)) مورِ وویل: ((اول نوبت زمورِ دی، خو دوی وایي چې مورِ باید اول خپل پرزنټېشن وړاندې کړو)) مورِ زیاته کړه چې د مهالوېش له مخې هم زمورِ نوبت اول دی ځکه تېره ورځ مورِ همدا لومړی نوبت نیولی و، استادې مدغاسکر والو ته وویل: ((وارخطا کېږئ مه (Don't vary)!)) دې سره کمبوډیا وال هم غلي شول.

مورِ چې خپل پرزنټېشن پر سکرین ورښکاره کړ، نو ټول غلي او غورِ غورِ وو، زمورِ تصویرونه هم ښه وو او معلومات مو هم فکس وو، د هرې موضوع په اړه مو فکس او کوټلي لنډ لنډ

معلومات ورکول، چې دوی زړه تنګی نه شي، دوی ډېرې پوښتنې وکړې او مورږ هم ښه ځوابونه ورکړل، دوی د افغانستان وچې مېوې او قیمتي ډبرو ته حیران پاتې وو. پرزنټېشن د ټولو خوښ شو. پرزنټېشنونو یو بل سره توپیرونه هم درلودل، خو یو بل سره یې ورتوالی هم درلود. د ورته والي یوه غټه ننبه دا وه چې هر چا په خپلو مشرانو کې پخواني او د منځنۍ دورې یو یو مشر معرفي کاوه او هم یې د خپل اوسني حکومت مشر ضرور معرفي کاوه، که هغه انتخابي مشر و که ټولواک او یا هم انتصابي، مورږ د معاصر افغانستان د موسس په توګه احمدشاه بابا، د خپلواکۍ د ګټونکي په توګه غازي امان الله خان او د انتخابي جمهور رئیس په توګه د حامدکرزي تصویرونه ور وښودل او د هر یوه په باب مو لنډ لنډ معلومات هم ورکړل. پرزنټېشن په دې ډول و:



Well come to Afghanistan

Name : Islamic Republic of Afghanistan

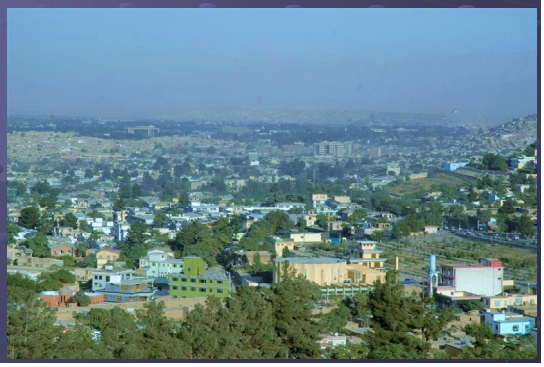






- **Location** : between Central and south Asia
- **Measurement** : 6,53,000 km square
- **Population** :25,000,000
- **Nationality** :Afghan
- **Ethnicity**: deferent gropes, Pashton is majority
- **Languages**:31, official languages are : Pashto and Dari
- **Religion**: Islam 99.99% / 90% Sunni 10% shay

Capital: Kabul



Large Cities

Kandhar



Jalalabad







Herat

Mazar-e-Sharif

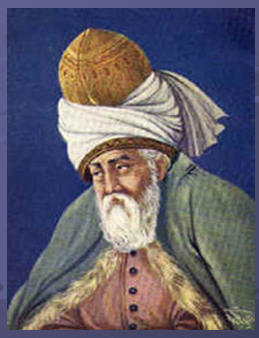
Currency : Afghani . 1$USA = 49 Afg

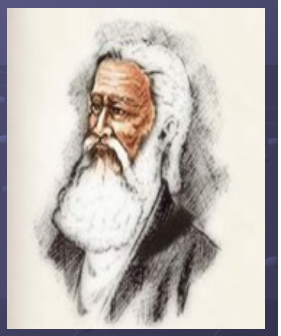



Weather : four season
PICOFTHEDAY
APRIL 21, 2009
Spring
Fall
Summer
winter
National Leaders

Famous Writers







Culture

National clothes



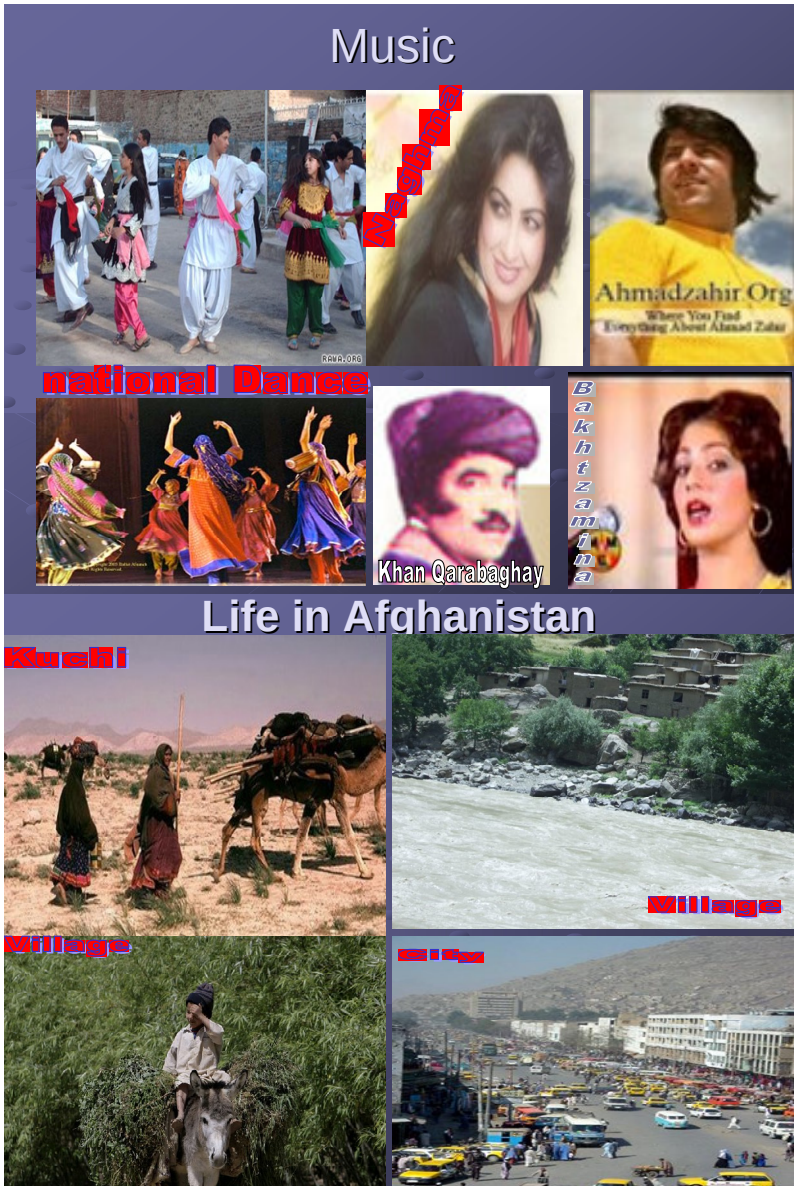











Music
Aryana
Ahmadzahir Org
Where You Find
Everything About Ahmad Zahir
national Dance
Khan Qarabaghay
Bakhtzamina
Life in Afghanistan
Kuchi
Village
Village
city


presidetial Palace
Taqi Zafar
Bamiyan
www.jame-ghor.com
Jam menar Ghor
Bamiyan
Nuristan
Kunduz
Kandahar

Sports









agriculture

- Wheat
- Rice
- Corn
- Fresh fruits
- Dry fruits



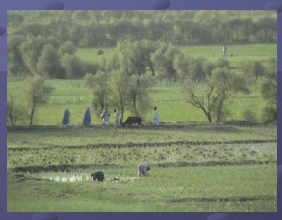




agriculture









Agriculture









Fresh fruits









Fresh fruits









Dry fruits






Rug






Precious stones

- Azure
- Ruby
- Emerald





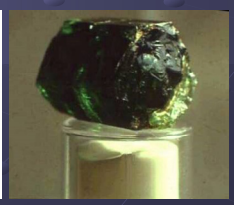
Precious stones











Mines

- Iron
- Copper
- Gold
- Silver
- Gas
- Petrol oil
- Salt



Transportation









Transportation









Thank you !

- Mohmmad Ismail yoon
- Ajmal Feedai
- Asadullah sahil



وروسته د کمبوډیا نوبت و، د مېرمن وینډي (wendy) پرزنټېشن هم ډېر بد نه و، ښه و، خو د (مدغاسکر) نوبت چې راورسېد یو څو سېپره تصویرونه یې پیدا کړي وو، هغه یې ښکاره کول، وړاندې کوونکي یې په سر کې یې وویل: ((ما پوره تصویرونه پیدا نه کړای شول، نو ځکه زه خبرې زیاتې کوم.)) هلته خلکو ته خبرې ځکه خوند نه ورکوي، یو دا چې یو هم په پوره انګرېزي نه پوهېږي، ټول د زده کړې پرمهال دي، بله دا چې د هر چا لهجه یو له بله دومره لرې وي چې که انګرېزي د ګرامر له مخې سمه هم وایي، خو د تلفظ له مخې یو بل ته ډېره ګرانه وي، لنډه دا چې د مدغاسکروالو پرزنټېشن چندان ښه نه و، ماته همدلته پته ولګېده چې دوی ولې پر لومړیتوب ټینګار کاوه، ځکه چې دوی چندان کوښښ نه و کړی، خو د (مدغاسکر) په مانا پوه شو چې (د مور، پلار او ماشومانو کور) ته وایي.

کله چې درېواړه پرزنټېشنونه خلاص شول، نو استادې ماته ځانته وویل: ((ستاسو پرزنټېشن ډېر ښکلی او ښه و. (Professor: your presentation was very nice and best)) استادې ته یې هم ډېر شیان جالب وو. له دې څخه مو دا تجربه ترلاسه کړه، هرڅوک چې چېرته د خپل هېواد په استازۍ خبرې کوي، باید ډېر ورته متوجه وي او زیات معلومات ولري.

د خواجه نظام الدين زيارت

په هند کې د خواجه نظام الدين اوليا زيارت خورا مشهور دی، اکثره افغانان او د نړۍ له ګوټ ګوټ څخه مسلمانان يې ليدو ته



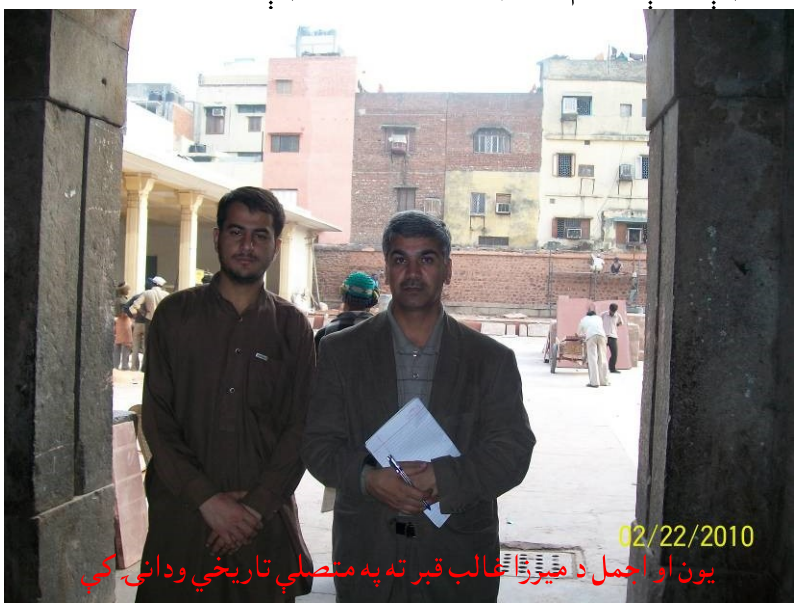
ورځي. مورږ هم نيت درلود چې هلته ورشو. خواجه نظام الدين اوليا (له ۱۲۳۸ - ۱۳۲۵م) کلونو پورې ژوند کړی، د نړۍ د مسلمانانو په تېره بيا د هند د مسلمانانو د خاص احترام وړ دی. د مازيګر څلور بجې وې چې له اتاقه راووتو، په ريکشا کې کېناستو، په شلو دقيقو کې تاکلي محل ته ورسېدو، لومړی (مسجد بنګله والی) مخې ته راغی، چې لاس ته د ميرزا غالب

مزار و، مورِ غوښتل د میرزا غالب قبر هم وګورو، پر یوې لارې



لاړو خو هغه بنده وه، شاته یې یوه بله تاریخي ودانۍ وه چې قبرونه هم په کې وو؛ پټان ستایلز ودانۍ ښکاربده. د میرزا غالب د قبر څنګ ته (د غالب اکاډمۍ) په نوم یوه اکاډمي وه، خو مورِ وردا خل نه شو، دې اکاډمۍ ته ورځېرمه یوه بله لویه ودانۍ وه چې دا هم پټانز ستایل ودانۍ ښکاربدله، دلته لیکل شوي وو: (عرس محل)، دلته هغه ځای و چې د خواجه نظام الدین اولیا محبوب الهی او ملک الشعرا طوطی هند (حضرت امیر خسرو) عرس اجراکېده.

دا ودانۍ د جمو او کشمیر وزیراعظم (غلام بخشي) په هڅو بیا جوړه شوې ده. شاته یې د سپینو مرمرو یوه بله تاریخي ودانۍ وه، چې هغې ته هم قفل پروت و، لنډه دا چې د میرزا زیارت داخل



ته مو لاره ونه مونده. له بهر څخه د میرزا قبر ښکاربده ښه ښایسته او پاک و. په تنګو کوڅو کې د خواجه نظام الدین اولیا زیارت پر لوري وردننه شو، عیناً لکه د پېښور د قصه خوانۍ تنګې کوڅې، بوټان مو وروستي برید کې دکاندار ته تسلیم کړل، وردننه شو، د خواجه نظام الدین د زیارت څنګ ته د امیر خسرو دهلوي زیارت هم دی چې د هغه په شان ډېر لوی نه دی، خو سخته ګڼه ګوڼه په دواړو کې وه.

د حضرت قاضي قطب الدين شاه، حضرت قاضي محی الدين كاشاني زيارتونه هم همدلته دي، د نظام الدين اوليا د زيارت داخل كې بې حده ګڼه ګوڼه وه، داخل ته د نرو د ورتګ اجازه وه، خو ښځو ته اجازه نه وه چې داخل ته لاړې شي، ببچاره وو



ښځو پر دې والونو خپل مخونه موښل او لاسونه يې پرې سولول. دلته په محوطه کې په لسګونو زيارتونه وو، د خلکو ګڼه ګوڼه دومره زياته وه چې د پښې ايښودلو ځای نه و، دلته هر چا د خپل مراد او نورو مشکلاتو د حل لپاره دعا کوله، د خيراتخورو شمېر هم تر عادي خلکو کم نه و، پر قبرونو ليکل شوي لوحې اکثره په اردو ژبه وې، خو بې لوحې يا بې سرليکه قبرونه هم په

کې زیات وو ، کله چې بهر ته راوځې نو مذهبي کتابونه، کسټونه، دم کړې مېوې همدارنګه تازه ګلان هم ښه پربمانه دي، هټیوال چغې وهي چې وایې خلئ.

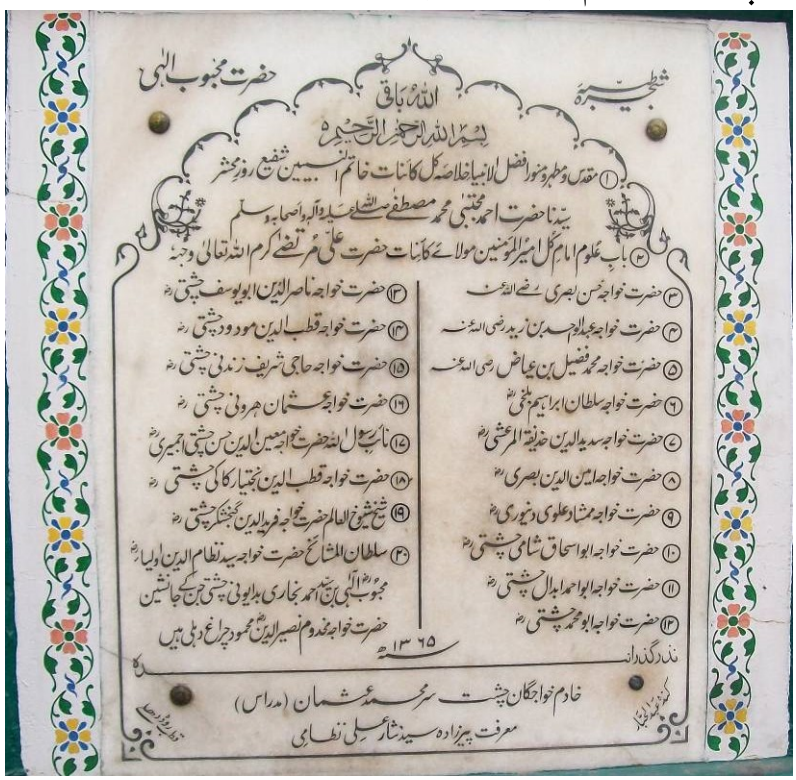
په لاره کې د ډوډۍ کارتونه هم خرڅېدل چې اکثره بډایه خلک یې اخلي او دلته یې پر غریبو غربه وو وېشي او هغوی ته پرې یو خوراک ډوډۍ میلاوېږي. په هند کې د خواجه نظام الدین اولیا د مور بي بي (بي بي هاجرې) زیارت هم دی. هغه زیارت ته هم خاص



د خواجه نظام الدین اولیا د زیارت دخولې دروازه

و عام ورځې، خو دلته چې کومه ګڼه ګونه وه، هلته نه وه، دلته په واقعیت کې د زیارتونو یوه مجتمع وه، دلته چې دې د زیارتونو پر سر کومې لوحې ته کتل، د خواجه نظام الدین اولیا په شمول،

نو اکثرو خپله شجره د خدای(ج) رسول حضرت محمد(ص) ته رسولې ده، خو زمونږ او د ځینو نورو افغانانو په ذهن کې په هند کې د هر مسلمان تصویر د پښتون د تصویر په توګه تداعي کېږي، ځکه چې پښتنو په هند کې پېړۍ پېړۍ حکومت کړی او مونږ هلته د اسلام خپرېدل د خپلو تورو برکت بولو، نو هر مسلمان



راته پښتون ښکاري.دې کې شک نه شته چې هر پښتون مسلمان دی، خو هر مسلمان پښتون نه دی. وایي یو پښتون له خپل وطنه

سعودي عربستان ته تللی و ، هغه چې په خپل کلي کې یوازې له اذان سره ډېر روږدی و فکر یې کاوه چې اذان پښتو دی، پر عربی یې سر نه خلاصېده، کله چې ببرته کلي ته راغی، نو سعودي کې یې زړه هم ډېر تنګ شوی و ، چا تري پوښتنه وکړه چې څه خبره وه په عربو کې؟ ده ورته وویل: «وروره پوښتنه مه کوه، ټولو خلکو په قران شریف خبرې کولې، یوازې اذان پښتو و او سپیو پښتو غپل نور خلاص...» نو هر پښتون چې هندوستان ته راشي دلته پر زیارتونو سر شي، فکر کوي چې دا د دوی نیکونه دي او اصیل پښتانه دي، که نه نو د زیارتونو خو یې په خپل وطن کې هم هېڅ کمی نه شته. پنځه بجې وې چې له زیارت څخه راووتو ، په ربکشا کې کښاستو او د سروجني نګر مارکېټ پر لوري وخوځېدو ، هلته مو لږ سودا مودا وکړه او د خپل استوګنځي پر لوري روان شو.

مغول ګارډن

مغول ګارډن په هند کې تر ټولو لوکس او مجلل باغ دی، چې د مغولي پاچاهانو شاهي باغ ګڼل کېده، ددې ځای لیدل د هر چا لپاره ممکن نه دي، کال کې یو ځل عام خلک اجازه لري چې ددې باغ لیدو ته ورشي. لس کم دوه بجې له جي کې ون (G.K.۱) څخه په ربکشا کې کښاستو، ربکشا والا یوه سندره (ګانه) پیل کړه، ما ورته وویل: ((وروره وړیا ده که په پیسو؟)) هغه سخت وخندل ویل یې: ((نه وړیا ده.)) بنارسي سندره وه، ما ویل نه چې پای کې دا هم په مورِ حساب کړي. پنځه لس تېرې وې له دوو چې (پټیل چوک) ته ورسېدو، شپېته روپي مو ربکشاوان ته ورکړې، محبوب هم تیار هلته راته ولاړ و، مورِ وویل: ((محبوب ځکه ځان سره بیایو چې هغه پوره بلد دی.)) محبوب بیا همغه کانه وکړه: ((پوښتنه به وکړو، دلته نږدې به وي.)) لږ چې وړاندې لاړو، ساحل او اجمل (ببرې) واخیستې، ډېرې خوندورې وې، پر همدې وخت محبوب یو چاته ټلېفون وکړ چې د مغول ګارډن ادرس ترې واخلي، هغه ورته وویل: ((ربکشا ونیسئ هلته به مو بوځي.)) دا نو د ادرس پیداکولو وروستي او اسانه لار ده، خو مورِ بیا هم وویل: ((پلي به لاړ شو)) لږ څه وګرځېدو، خو لاره مو پیدا نه کړه، په پای کې بیا ربکشا ته مجبور شو، ربکشا مو ودرولې، څرنګه

چې مور څلور تنه وو ، نو (۲۰) روپۍ يې راڅخه واخيستې، هلته د ريکشا قانوني استحقاق همدا دې تنه دي. ما ريکشا والا ته وويل: ((مور خو ټول واړه واړه يو ، محبوب خو لا ببخي وور دی، هغه وويل: «« ادمی هی»» ما ويل: «ادمی هی خو چوټاچوټا



هی»،هغه وويل: ((چې چرګان هم شئ تر دې مو ارزانه نه وړم.)) لنډه دا چې د مغول ګارډن دخولي دروازې ته ورسېدو. څرنګه چې دا باغ په کال کې يوازې د يوې مياشتې لپاره د عوامو پر مخ خلاصېږي، نو ځکه خو ګڼه ګوڼه په کې زياته وي. مغول ګارډن د هند د جمهوري رياست مانې سره متصل دی، په حقيقت کې اوسنی او پخوانی شاهی باغ دی او يوازې دولتي لوړ رتبه مامورين ترې په يوولسو مياشتو کې ګټه اخلي.

په پیل کې په دخولي دروازه کې تالاشۍ ته ودریدلو، په تالاشۍ هم نوبت نه و، کتابونه، کتابچې، قلمونه، کمرې او بټ ته د ورتګ نور ممنوعه شیان یې ټول راځخه واخیستل، خپله خپله نومره یې راکړه. باغ ته پلي ورداخل شو، رښتیا هم خورا لوی باغ دی، ځای نیم یې د دمې لپاره کښرۍ هم ودرولي، ځکه چې خلک پلي ګرځي، نو طبعاً ستړي کښرۍ، اوبه هم څو ځایه ایښې وې او وړیا میلاوېدلې، باغ رښتیا هم د کتلو دی، سړی ورته حیرانېږي،


په مغول ګارډن کې د ډول ډول ګلانو یو انځور

باغ له ډول ډول ګلانو ډک دی، نږدې (۲۲) ډوله ګلان په کې کرل شوي، ونې یې ډول ډول وې، زړو ونو د تېرې زمانې د یادونو کیسې کولې، بټ څو ببلابېلې برخې لرلې چې هرې برخې بیا جلا ډیزاین درلود، د جمهوري ریاست مخې ته چې کوم ډول چمنونه

ډيزاين شوي وو او د اوبو کومې فوارې په کې لګېدلې وې، هغونو بيا يو جلا خوند درلود. د هند د جمهوري رياست ودانۍ هم ډېره ښکلې او ډېره تاريخي ده. د هند د لومړي وزير او د بهرنيو چارو د وزارت مانۍ چې په سوت بلاک (South Block) مشهورې دي، ددې ودانۍ په ختيزه څنډه او د ملي شورا ګرده ودانۍ هم ددې لويې مانۍ په شمال ختيزه څنډه کې واقع دي. د ودانيو دا مجموعه په نوي ډيلي کې د اصلي انګليسي معمارۍ يوه برخه ده. د جمهوري رياست دا مانۍ ډېر لوی تالارونه او (۳۴۰) اتاقونه لري، د (اشوکا) مشهور سالون د همدې مانۍ په درېيم پوړ کې واقع دی، چې د هند د جمهوري رياست مهمې غونډې او رسمي پروګرامونه همدلته ترسره کېږي. ددې سالون چت او د هغه د دېوالونو اوږدوالی (۷۵۰) متره ساحه رانغاړي، چې دا ټوله برخه په ښکلي بڼه نقاشي شوې ده. مغول ګارډن د همدې مانۍ په غربي څنډه کې موقعيت لري، د مغول ګارډن زياتې برخې مو وکتلې، ډېرې زړه راکښونکې وې، هرې برخې يې ځانګړې ښکلا لرله، خو کمره يې نه پرېښودله چې موږ يې بېلابېل عکسونه اخيستي واى. په دې باغ کې تر دې حده وګرځېدلو چې نور مو نو په پښو کې د حرکت قوت پاتې نه و. همداسې له بڼه راووتو، لکه څنګه چې مو د مغول ګارډن په باب اورېدلي و، همغه شان ښکلی او ښايسته و.

بوده پارک

کله چې له مغول ګاړن څخه راووتو، نو سروجني نګر مارکېټ ته لاړو، هلته مو جوس وڅښه او کورته مو هم یو څه سودا واخیسته. څه کم پنځه بجې وې د (بوده پارک) پر لوري لاړو، کله چې محبوب په سروجني نګر مارکېټ کې هر ریکشاوان ته ویلې:



د بوده پارک یو انځور

((بوده پارک!)) نو هغه به یو څه تبسم وکړ، محبوب وویل: ((دې پارک کې لکه چې څه فساد شته.)) مورِ ورته وویل: ((چې فساد په

کې دی، خو مه مو بیایه، پر کوم غضب مو ککړ نه کړې!)) هغه وویل: ((راځئ نو دا خو هم یو سیل دی اوس چې هندوستان ته راغلي یاست، د سیل ځایونه خو وګورئ!)) لاره کې ښایسته او ښکلي ځایونه مخې ته راغلل، په ډیلي کې هغه ډپلوماتیکه ساحه هم مخې ته راغله چې اکثره سفارتونه په کې دي، د افغانستان سفارت هم په همدې ساحه کې دی، د نړۍ د ډېرو لویو او پانګوالو هېوادونو سفارتونه هم همدلته دي. له دې ساحې تېر شو، نیم ساعت وروسته هغه پارک ته ورسېدو. محبوب ته مو وویل: ((ددې پارک نوم څه دی؟)) هغه وویل: ((بوده)) ما وویل: ((بوده که پوده؟)) دی هم خپله شکمن شو، ما ویل نوم خو یې په پښتو کې ښه نه دی د «ډېرو منفي کلمو» په وزن دی، چې د هندي اصلي تلفظ به یې څنګه وي، خدای دې خیر کړي چې ټول لوده ګان او پوده ګان ورته روان نه وي. د بڼ دروازې کې چې کښته شو، نو ګنه ګونه نه وه، شل د برش موټره او څه ربکشاوې د دخولي دروازې په پارکینګ کې ولاړ وو، کله چې بڼ یا پارک ته داخل شو، اکثره طبیعي ونې په نظر راغلې، یانې نوی جوړ شوی پارک نه و، په پخواني ځنګله کې یې په اصطلاح اصلاحات راوستي وو او پارک یې په کې جوړ کړی و. باغ ته چې داخل شو او لږ څه وړاندې لاړو، نو ځای نیم تر ونې لاندې هلک او جلۍ

جوړه جوړه ناست دي، پر همغو کارونو لګيا دي چې حال د ويلو لايق نه دی، محبوب ته مې وويل: ((لکه چې دا بوده پارک رښتيا هم د ښه وزن نه لري، راځئ چې ژر ژر پښې وباسو، له کوم غضب سره مخامخ نه شو.)) محبوب وويل: ((ماته چا ويلي چې دلته د رخصتيو او مېلو پر ورځ ډېر بدحال وي، خو نن لا په کې څوک نه شته.)) ما وويل: ((دا لا نه شته کار دې حالت ته رسېدلی، دا چې وای نو هغه به څه حال و؟)) ژر ژر له پارکه راووتو او په ډېر تکليف مو د دروازې مخې ته رېکشا پيدا کړه، رېکشا کې کېناستو او د خپل استوګنځي پر لوري مو حرکت وکړ. وروسته بيا مورږ ته څه ناڅه پته ولګېده چې د دې پارک نوم اصلاً (بودا پارک) دی، خو ورو ورو يې تلفظ (بوده پارک) شوی او يا لږ تر لږه محبوب مورږ ته په دې ډول تلفظ کړی. که دا پارک رښتيا هم د (بودا پارک) وي نو بايد بيا خو يې مذهبي ارزښت او پاکوالی وساتل شي، خو چې اوس په کې څه کېږي او څه شوي دا په هېڅ وجه د (بودا) له تګلارې او فلسفې سره اړخ نه لګوي.

د ال انډيا راډيو کتنه

له هغې ورځې چې زه هند ته راغلی يم، نو دا څوومه ځل دی چې محبوب الله محبوب ماته وايي: ((زمونږ د راډيو مسولين هيله لري چې تاسو سره يو ځل وګوري، په تېره بيا پښتو څانګه. ددې ترڅنګ هيله لرو چې زمونږ د ال انډيا راډيو پښتو څانګې سره يوه ځانګړې مرکه هم وکړې!)) ما وويل: ((محبوب صيبه! له مرکو څخه په کابل کې دومره په تنګ شوی يم چې سر مې په هندوستان ولګېد او بله دا چې دلته خو زه څه په رسمي سفر نه يم راغلی چې رسمي



ساحل، ايچ. کې پاني، يون او ممتاز ولي

اشخاصو سره ملاقات وکړم.)) خو څرنګه چې محبوب زما ډېر نږدې ملګری دی، نو ځکه مې ورته وويل: ((څنګه چې دې زړه وي همغسې وکړه.)) محبوب الله محبوب يوه ورځ زما لپاره د ملاقات

زمینه برابره کړه. ماسپښین یې ماپسې موټر راولېږه، زه (یون)، اجمل او اسدساحل ورسره په موټر کې سواره شو، ثناالله تسل لا دا مهال تیار په راډیو کې منتظر و، تر نیم ساعت مزله وروسته راډیو ته ورسېدو. کله چې د راډیو ودانۍ ته وردننه شو، نو د پښتو څانګې مشر ښاغلي (ممتازولي) مورټ ته هرکلی ووایه، ورپسې خان صیب (انور احمدخان) راغی او مورټ سره یې ښه ګرم سترې مشي وکړل. خان صیب اصلاً کاکړ پښتون دی، د هند له پښتنو څخه دی، له کلونو راهیسې په همدې راډیو کې کار کوي. خان صیب اوس په هندي او انګرېزي ژبو خبرې کوي، پښتو یې هېره شوې، بیا هم څه ناڅه پرې پوهېږي، خو پښتانه احساسات او خواص یې لاژوندي او قوي دي، زمورټ په لیدو ډېر خوشاله شو، له لاسه یې ونیولم راساً یې د خپل مشر دفتر ته بوتلم، د ال انډیا راډیو د بهرنیو خپرونو د مسول ښاغلي (ایچ. کې پاني) دفتر ته لاړو، هغه په خپل دفتر کې مورټ ته تود هرکلی ووایه، خان صیب او محبوب صیب ورته زه ډېر لوی سړی معرفي کړم او ویې ویل چې د جمهور رئیس کرزي مشاور دی. ما وویل: ((مشاور نه یم، خو هملته چېرته کار کوم.)) ښاغلي (پاني) سره مو د افغانستان او سیمې د حالاتو په اړه لنډې خبرې وکړې، دوی د افغانستان او هندوستان د روابطو په اړه وپوښتل، ما وویل: ((اوسني حالات، روابط او شرایط د دولتونو او هم د ولسونو په کچه ډېر ښه دي.)) ښاغلي (پاني) وویل: ((هند او افغانستان ډېر تاریخي او کلتوري اړیکي لري)). ما په افغانستان

کې د وروستیو پرمختیاوو په باب لنډ معلومات ورکړل او په افغانستان کې مې د هند او چین د ببلابېلو کمپنیو پانګونې ته اشاره وکړه. د خبرو په ترڅ کې ښاغلي (پاني) ته تلېفون راغی او ماته پته ولګېده چې هغه کومې غونډې ته روان دی، نو ځکه مې خپلې خبرې رالنډې کړې، ورته مې وویل چې که ژوند ملګرتیا وکړه، بیا به بل وخت تفصیلي کتنه کوو، اوس اجازه غواړو. په پای



ایچ کې پاني، یون ته د ډالۍ د ورکړې پرمهال، ممتاز ولي هم حاضر دی

کې ښاغلي پاني د ال انډیا راډیو له خوا یوه ډالۍ چې د تحفې په کاغذ کې یې پوښلې وه، راکړه او ما ورته د خپلو ټولو چاپ شویو (۳۳) کتابونو یوه (سي ډي) ورکړه، دې سره مو له هغه رخصت واخیست او له دفتره رابهر شو. کله چې له دفتره رابهر شو، خان صیب (انور احمدخان) مونږ سره تر یوه ځایه بدرګه شو، له هغه ځخه

مو خدای پامانې واخیسته، ممتازولې موږ سره راغی، راته یې وویل: ((تاسو ته به د ال انډیا راډیو ستوډیوګانې او ښلابښلې څانګې وښیم.)) ربنتیا هم ال انډیا راډیو ډېره پخوانۍ راډیو ده پر (۱۹۲۷م) کال د یوې خصوصي راډیو په توګه تاسیس شوې، خو په رسمي ډول پر (۱۹۳۲م) کال د یوې دولتي راډیو په توګه پیل شوې ده. کله چې هندوستان پر (۱۹۴۷م) کال خپلواکي ترلاسه کړه، ال انډیا راډیو (AIR) یوازې (شپږ) ستېشنه درلودل چې (اته لسو) ترانسمیترو په کې کار کاوه، دا وخت ددې راډیو د پوښښ ساحه (۵، ۲%) وه چې یوازې په سلو کې (یوولسو) خلکو ته یې خپل خدمات رسولای شول، خو اوس تر (۷۳) کلونو وروسته ال انډیا راډیو (AIR) له (۱۴۹) میډیم (MW) سره د خپرونو (۲۳۲) مرکزونه لري، (۵۴) لوړې (SW) فریکونسۍ او (۱۷۱ FM) ترانسمیترونه لري. اوس یې په ټول هندوستان کې د پوښښ ساحه (۷۹، ۹۱%) ده او (۱۴، ۹۹%) خلکو ته یې خدمات ور رسېږي. دا په نړۍ کې د ولسواکۍ یوه ډېره ستره ښلګه ده. ال انډیا راډیو په کورنۍ کچه په (۲۴) لویو ژبو او (۱۴۶) وړو ژبو یا لهجو خپل خدمات وړاندې کوي او د بهر لپاره په (۲۷) ژبو خپرونې کوي چې په هغو کې یې (۱۷) د هند خپلې ژبې او (۱۰) یې بهرنۍ ژبې دي. په هند کې د راډیو ستېشن تر تاسیس وروسته پر (۱۳۱۷ل) کال په افغانستان کې (راډیو افغانستان) تاسیس شوه. ال انډیا راډیو ډیلي د بهرنیو خپرونو پښتو څانګه پخوا په پښتنو کې ډېره

مشهوره او محبوبه وه؛ نړۍ پنځوس کاله يې د خلکو پر زړونو او فکرونو حکومت وکړ، خو په دې وروستيو اتو کلونو کې چې په افغانستان او ځينو نورو هېوادونو کې (FM) راډيوګانې دود شوي، د ميډيم او شارټ راډيو ګانو اوربدونکي يې خورا کم کړي دي. د (FM) راډيو ګانو ترڅنګ نويو ټلويزيونې چينلونو هم په مجموع کې د ټولو راډيو ګانو، په تېره بيا د (ميډيم) او (شارټ) راډيوګانو بازار ډېر محدود کړی او ددې راډيوګانو اوربدونکي يې د ځان پر لوري کش کړي دي. د ليدنيو رسنيو (ټلويزيون) زور او ځواک خو هسې هم تر اوربدنيو رسنيو (راډيوګانو) دوه ځله زيات دی، راډيويي خپرونې يوازې اوربدل کېږي او ټلويزيوني هغه هم ليدل کېږي او هم اوربدل کېږي: (شنيده کی بود مانند ديده). ال انډيا راډيو پښتو څانګې هم په دې وروستيو څو کلونو کې خپل اوربدونکي له لاسه ورکړي، اوس يې د اوربدونکو ساحه يوازې ډيورنډ کرښې ته ورځېرمه پر قبايلو سيمو راځرخي او له همدې سيمو ورته زيات ليکونه هم ورځي، خو يو وخت به له افغانستان او نورو پښتون مېشته سيمو دومره ليکونه ورتلل چې د ممتازولي په وينا دوی به يې په لوستلو، سپړلو او شمېرلو ستړي کېدل. زه هم يو وخت د ال انډيا راډيو ډيلي د پښتو څانګې دومره شوقي او دومره ګرم اوربدونکی وم چې هېڅ وخت مې نه قضا کوله. کله چې د ممتازولي غږ راباندې ولګېد، نو ډېر خوږ او اشنا و، ما ويل دې سړي سره لکه چې ډېر ناست يم، وروسته راته پته ولګېده چې دده

غږ مې له همدې راډیو څخه اورېدلی دی، خو دا ډېره موده کېږي چې زه او زما په شان نور افغانان ددې راډیو د اورېدلو هغه پخوانۍ تلوسه نه لرو. ښاغلي ممتازولي مورډ ددې راډیو پر پخوانیو او اوسنیو ستړیوګانو وګرځولو، د پخوانیو او اوسنیو ترمنځ د ځمکې او اسمان توپیر و، له هغې ورځې چې دا راډیو جوړه شوې بیا تر ننه پورې، هر بدلون چې په کې راغلی، نو زوړ سامان یې په یوه دهلېز کې د موزیم د توکو په شکل ساتلی، د راډیو ټول سامان له یوې ډېرې ابتدایي دستګاه څخه بیا تر اوسني عصري سیستم پورې ټول خوندي وو. دا راډیو ستېشن د یوه موزیم حیثیت لري چې سړی کولای شي په یوه نندارې کې ورځخه د شپېتو - اویا کلونو په بهیر کې د علم او ټکنالوژۍ د چټک پرمختګ څرک ولګوي. هند داسې یو عظیم هېواد دی چې هر چا هلته یوه خبنته پر بله اینبي، نو هغه امانت پاتې شوې او بل بیا پرې بله اینبي او په دې ډول د هند د تمدن مانۍ همداسې روغه او اباده پاتې شوې ده. سره له دې چې هندوستان له انګرېزي ښکېلاکه تر خپلواکۍ او د هند او پاکستان تر وېش وروسته، له پاکستان سره درې ځله لوی جنګونه کړي او دې جګړو دوارو هېوادونو او د هغوی بشري ځواک ته ډېر زیانونه اړولي، خو څرنګه چې هند په دې درې وارو جنګونو کې د یوه فاتح په توګه څرګند شوی، نو د عادت له مخې فاتح په جنګونو کې تر فتحې وروسته د خپلو زخمونو پر درد نه پوهېږي او د خپل بري په خوښیو کې ډوب وي، خو مفتوح که هر څومره توري

کړي وي، خو چې په وروستۍ پايله کې ناکام وګڼل شي، بيا نو ايله خپل زخمونه کوشپروي، نو هندوستان هم په جګړو کې د زيان په اندول ډېرې بريا وې لرلې دي، بل دا چې دا جګړې داسې نه وې لکه د افغانستان په شان چې د هېواد ټولې سيمې دې را ونغاړي؛ جګړه اکثره پاکستان ته پر نږدې هندي سيمو او خپله د پاکستان پر خاوره او د پاکستان تر کنټرول لاندې سيمو متمرکزه وه.

هند د نړۍ له دوو سترو ولسواکو هېوادونو څخه يو دی؛ د افغانستان په شان په کې د سياسي نظام په بدلون سره د ټول نظام اډانه نه بدلېږي، نو ځکه خو په هندوستان کې انکشاف د يو مستحکم تسلسل نتيجه ده. ما چې د ال انډيا راډيو ټول تاريخي تسلسل له نظره تېر کړ، نو د خپل هېواد د راډيو ټلويزيون پر برخليک مې زړه وسوځېد.

د (۱۳۷۱ - ۱۳۷۵ل) کلونو په بهير کې د تنظيمي جګړو له امله د افغانستان راډيو ټلويزيون ټولو تاسيساتو ته چې په مرکز (کابل) او (پنځه لسو) ولايتونو کې وو، په سلګونو مليونه ډالره زيان اوښتی و، هغه څېړنيز هئيت چې همغه مهال د راډيو ټلويزيون تاسيساتو ته د رسېدلي زيان د څېړنې لپاره ګومارل شوی و، د افغانستان راډيو ټلويزيون د ټولو تاسيساتو زيان يې درې سوه (۳۰۰) مليونه امريکايي ډالره اټکل کړی و. له دې زيان څخه زمورږ د هېواد نورو تاسيساتو ته د اړول شوي زيان اندازه لګولای شو. د تېرو اوو اتو لسيزو په ترڅ کې په هند کې له ګرمو سياسي جريانونو



محبوب، اجمل او خان صیب (انور احمد)

سره سره هلته ډېر څه امانت پاتې دي، خو په افغانستان کې د اوو اتو لسیزو په ترڅ کې ډېر څه څو ځله اړول شوي را اړول شوي دي.

په هغو ټولنو کې چې د واک لېږد د (عدم تشدد) له لارې کېږي، خلک به يې دا ډول برخليک لري او په هغو کې چې د تشدد له لارې واک ترلاسه کېږي، د هغو برخليک به طبعاً په وينو سور وي.

ښاغلي ممتازولي د راډيو پر هره څانګه وګرځولو، پخوانی او اوسنی ارشيف مو هم وکوت. (بلوڅي)، (دري) او ځينې نورې ژانګې مو هم وکتلې، ثناالله تسل، اسدساحل او ښاغلی (محمدصادق ربښتينی) چې په کندهار کې د کليد راډيو له لارې د شپږو مياشتو لپاره ال انډيا راډيو ته راغلی و، هم راسره ملګري

وو. ددې څانګو تر کتنې وروسته محبوب موږ ته د مرکې بلنه راکړه، د راډیو ستوډیو ته وردا خل شو، دا نو نوې ستوډیو وه، چې د غږ سمون (سونډ پروف) لپاره یې سپین لرګین پوښ ورکړی و،



یون او محبوب د مرکې په حال کې

سلیقه یې ښه وه، خو بیا هم دومره ښکلې ستوډیوګانې نه وې، لکه په جرمني، روسیې او ځینو نورو هېوادونو کې چې مالیدلې وې، کېدی شي دا ستوډیوګانې هم څو کاله دمخه جوړې شوې وي، خو د استعمال له مخې نوې برېښېدې.

محبوب د مرکې په پیل کې مانه وپوښتل: ((اوس د هند او افغانستان اړیکي څنګه ارزوئ؟)) ما وویل: ((دا اړیکي اوس ډېر ښه دي، هم حکومتونه ښه اړیکي لري، هم ولسونه، د هند حکومت د افغانستان له بیارغونې او نوې جوړونې سره په سوونو ملیونو

ډالره مرسته کړې او ګڼ شمېر هندي کمپنۍ په افغانستان کې د سړک جوړونې، برېښنا او نورو تاسیساتو پر جوړونې مصروفې دي او زیاتو هندي کمپنیو هلته پانګونه کړې ده.)) محبوب بله پوښتنه وکړه: ((پاکستان په دې روابطو نه خپه کېږي؟)) ما وویل: ((د دوو هېوادونو په روابطو باید درېیمګړی هېواد خپه نه شي، پاکستان هم ډېرو هېوادونو سره ښه اړیکي لري، نو افغانستان خو پر دې روابطو نه خپه کېږي. افغانستان جګړې ځپلی یو هېواد دی، د هر چا مرستې ته اړتیا لري، که هند وي که پاکستان او یا که د نړۍ کوم بل هېواد، چې افغانستان سره مرسته کوي او د افغانستان په بیاجوړونه کې برخه اخلي، افغانان یې هر کلی کوي. افغانان مرستې ته اړ دي او د هر چا بې غرضه مرستې منې.)) محبوب بله پوښتنه وکړه: ((پاکستان همېشه تور لګوي چې د هند قونسلګري د افغانستان له لارې په پاکستان کې مداخله کوي او افغانستان حق نه لري چې په کندهار، ننګرهار او پاکستان ته په نورو نږدې ولایتونو کې د هند قونسلګریو ته اجازه ورکړي، ځکه چې دا کار د پاکستان ملي امنیت ته ګواښ پېښوي؟)) ما په ځواب کې وویل: ((افغانستان یو خپلواک هېواد دی، د نړۍ له هر بل هېواد سره د ډپلوماتیکو معیارونو مطابق روابط ټینګولای شي او په دې کې د درېیم یا ګاونډي هېواد موافقې ته هېڅ اړتیا نه شته.

ایا افغانستان کله شکایت کړی چې پاکستان دې په کوټه او یا پېښور کې ددغه او یا هغه هېواد قونسلګریو ته د فعالیت اجازه نه

ورکوي او دا ګڼي افغانستان ته خطر دی، د افغانستان دولت حق لري، پر خپلې خاورې بشپړ سیاسي واک ولري، همدا اوس په جلال اباد، کندهار، هرات او مزارشریف کې د پاکستان قونسلګرۍ هم فعالیت لري، سبا به ایران وایي چې پاکستان زمونږ سیمه ییز رقیب دی، قونسلګري یې باید له هراته وباسئ ځکه چې دا مونږ ته خطر دی او یا هم ازبکستان ووایي چې له مزارشریف څخه د پاکستان قونسلګرۍ وباسئ چې مونږ ته خطر دی او یا هم هند ووایي چې مونږ د افغانستان په بیارغونه کې تر پاکستان ډېره ونډه اخلو، نو د افغانستان په دغه او یا هغه ولایت کې دې د پاکستان قونسلګري نه وي. پر افغانستان د دا ډول شرایطو تحمیلول د افغانستان لپاره د منلو وړ نه دي او نه ډیپلوماتیک اصول ددې غوښتنه کوي، هو! دا خبره سمه ده چې د افغانستان خاوره باید د هېڅ هېواد له خوا د افغانستان د ګاونډیانو پرضد ونه کارول شي. پاکستان باید له افغانستان سره خپل دا تشویشونه د ډیپلوماتیکو سرچینو او خبرو اترو له لارې حل کړي، نه دا چې هند سره خپل رقابت ته زور ورکړي او په افغانستان کې د هند قونسلګریو د شتوالي او نورو پلمو له لارې د پخوا په څېر ځان ته په افغانستان کې د مداخلې لپاره لاره اواره کړي. افغانستان باید د سیمه ییزو قدرتونو د رقابت ډګر نه شي، پاکستان باید له دې خبرې هم یو ښه الهام واخلي چې که افغانانو خپله خاوره د هند په ګټه د پاکستان پر ضد کارولای، نو د هند او پاکستان درې جنګونه

یې ښه مهال و؛ هغه وخت د پاکستان لاس تیار تر تیږې لاندې و، هغه مهال د پاکستان پرضد د افغانستان له خوا د بلې جبهې پرانیستل او په هغه کې د هند او افغانستان یو ځایي ګډون، د پاکستان د شتوالي چانس ډېخي له منځه وړه، هغه مهال چې افغانانو دا کار ونه کړ او پاکستان دا دی تر ننه ژوندی پاتې شو، نو پاکستان هم باید د افغانانو د هغې اوسپلې او احسان په مقابل کې ناوړه شکونه ونه کړي او نه د افغانانو له اوسني مجبوریت او مظلومیت څخه ناوړه ګټه پورته کړي.))

محبوب: ((کومه لاره موجوده ده چې افغانستان او پاکستان دواړه په ګډه په سوله او وروروليۍ کې ژوند وکړي؟))

ځواب: ((د پاکستان تر جوړېدو وروسته په وروستیو دوو لسیزو کې د پاکستان په پوځ کې له ځینو کړیو او په تېره بیا د پاکستان له ځارګرې اداري (I.S.I) سره داسې تصور پیدا شو، چې پر یوه وخت له دوو ځواکمنو ګاونډیو (هند) او (افغانستان) سره نه شي جنګېدلی، نو ځکه یې داسې یوه تیوري وضع کړه. (د افغانستان قوت د پاکستان تباهي او د افغانستان کمزوري د پاکستان پیاوړتیا) له همغه وخت راهیسې یې په افغانستان کې د مذهب او نورو پلمو تر چتر لاندې بې درېغه مداخله وکړه او دا کار د افغانستان د تباهیۍ او کمزوریۍ سبب شو. دې کړیو داسې فکر کاوه چې د افغانستان په تباهیۍ او کمزوریۍ سره به د دوی پخوانی ارمان پوره شي، خو د افغانستان د بربادیۍ په وجه حالات داسې

راغلل چې دلته یو شمېر هغو افراطي حرکتونو، چې پاکستان یې په روزنه او پالنه کې لاس درلود، نړۍ ته خطر پېښ کړ او په دې ډول افغانستان ته د نړیوالې ټولنې د راتګ اړتیا راپیدا شوه. کله چې نړیواله ټولنه افغانستان ته راغله، پاکستان د سیمې او نړۍ په کچه منزوي شو او افغانستان کې یې هغه پخوانی رول له لاسه ورکړ، چې دوی پرې پانګه لګولې وه.

د تېرو څو کلونو تجربو وښودله چې د افغانستان ثبات، پاکستان او د سیمې ټولو هېوادونو ته په ګټه دی. د طالبانو د واکمنۍ پر مهال افغانستان ته د پاکستان د ټولو صادراتو اندازه نږدې (درې سوه) ملیونه ډالره وه، خو تېر کال دا صادرات نږدې (یو نیم زر) ملیونو ډالرو ته پورته شوي. هر څومره چې افغانستان کې اقتصاد غوړېږي، ډېره ګټه یې پاکستان ته رسي؛ همدا اوس په لسګونو پاکستاني کمپنۍ په افغانستان کې کار کوي، نږدې (۵۰) زره پاکستاني کارګر هلته پر کار مصروف دي، چې له دې درکه پاکستان هره میاشت په ملیونونو ډالر ګټي. افغانستان اوس د پاکستاني امونو لپاره ښه مارکېټ دی، که افغانستان کې امن او ثبات وي، پاکستان کولای شي د افغانستان له لارې خپل اموال د مرکزي اسیا مارکېټ ته ولېږدوي او په دې ډول د نړۍ دا یو ستر بازار راخپل کړي. زه فکر کوم چې په پاکستان کې ځینې کړۍ باید نور خپل ذهنیت بدل کړي، خو اوس چې موږ ګورو په خواشینۍ سره چې بیاهم تر بېلابېلو پلمو لاندې د افغانستان په کورنیو چارو

کې مداخله کېږي او د پخوانيو مرضونو او غرضونو سلسله لا اوس هم جاري ده، خو خپله پاکستانی ولس او ملکي انتخابي حکومت له افغانستان سره د ښو اړيکو غوښتونکي دي. زما په نظر يوازې لاره داده چې په پاکستان کې مشخصې، سياسي، مذهبي او پوځي کړۍ په افغانستان کې د مداخلې پخوانی تسلسل په بشپړ ډول پرېږدي، افغانستان جګړې ځپلی دی، په نړۍ کې لسيزه او يا دوه لسيزو کې پاکستان ته د ستر خطر پېښولو جوګه نه دی، خو دواړه هېوادونه يو بل ته د متقابل درناوي له لارې ډېره ډېره ګټه رسولای شي.)) محبوب نوري هم ډېرې پوښتنې وکړې، خو زه نه غواړم د هغو ټولو بيان دلته وکړم.

زما تر مرکې وروسته محبوب له ښاغلي اسدالله ساحل سره هم يو ادبي مرکه وکړه او ترهغه وروسته بيا ښاغلي ممتازولي ما سره د ادبي مسايلو په باب مفصله مرکه وکړه. د ادبي مرکې ضرورت دا و چې ما تر دې نېټې کال دمخه (۳۳) عنوانه بېلابېل ادبي، ټولنيز، علمي او سياسي کتابونه پر يوه وخت، په يوځايي ډول چاپ کړي وو. ددې کتابونو څو پکېجه (بستې) مې هندوستان ته هم لېږلي وو، ممتاز ولي او نورو دوستان پرې خبر وو. دوی ورته ډېر خوشاله وو، دا کتابونه زما د شلو کلونو د فرهنګي کار و زيار محصول وو. دا کتابونه مې د نړۍ درې کلونو په ترڅ کې له سره راټول، ترتيب، ايډېټ او چاپ کړل، نړۍ (۳۵) زره مخه مې ايډېټ وکړ، نړۍ پنځه مليونه (۵۰۰۰۰۰۰) افغانی يا سله زره (۱۰۰۰۰۰)

امریکایي ډالره لګښت پرې راغی او د چاپ بهیر یې په یو کال کې بشپړ شو.

ددې کتابونو چاپ نه یوازې د افغانستان فرهنګي کړیو ته یو ښه خبر و، بلکې تر هېواده بهر یې هم د ځینو فرهنګي ټولنو له خوا



یون له ممتاز ولي سره د مرکې پرمهال

تود هرکلی وشو. د لومړي ځل لپاره د افغانستان په تاریخ کې د یوه لیکوال ټول اثار پر یوه وخت د چاپ، سي ډي او انټرنېټ له لارې د لوستونکو د ګټې لپاره وړاندې شول. ښاغلي ممتازولي له ما سره په دې اړه هر اړخیزه مرکه وکړه، زه نه غواړم د هغې ټول تفصیل دلته راوړم، خو یوازې د کتابونو د ډلبندۍ او وېش د یوې پوښتنې ځواب دلته راوړم. ممتاز ولي وپوښتل چې کوم کتابونه په دې لړۍ

کې شامل دي؟ ما وویل:((زه ببلابېل اثار لرم چې نومونه به یې دلته بیان کړم:

اثار

الف پنځونې:

کتاب نوم	څرنګوالی
• متکور	لومړی شعري ټولګه.
• په اورونو کې سندرې	دویمه شعري ټولګه.

ب راټولونې:

• هیلې	ګډه شعري ټولګه.
• نیمګړي ارمانونه	د حیران شعري ټولګه.
• د لوونو فصل	ګډه شعري ټولګه.
• د نازو انا یاد	د سیمینار د لیکنو ټولګه.
• د استاد الفت نثري کلیات	داستاد الفت نثرونه.
• سیندونه هم مري	د اسحق ننګیال شعري منتخبات.

ج ژباړنې:

- د ټولنپوهنې له نظره: په افغانستان کې د واک جوړښتونه.
- دپوهنوال روستارتره کې اثر.
- .د افغانستان فرهنګي میراثونو ته یوه کتنه.
- د نینسي دوپرې اثر.
- په افغانستان کې د جګړې جنایتکارانو محاکمه.

- د پوهنوال روستار تره کي اثر.

د يونليکنې:

- د اماراتو سفر — د اماراتو يونليک.
- که يون دی يون دی — د اروپا يونليک.
- دپنټاګون ترڅنډو — د واشنګټن يونليک.

هـ څېړنې او شننې:

- د محمد ګل خان مومند اند و ژوند ته يوه لنډه کتنه.
- استاد زيار د پښتنې فرهنګ يو ځلاند ستوری.
- دکابل پوهنتون د ادبياتو پوهنځي پښتو کتابښود.
- د افغانستان فرهنګ ته اوښتي زيانونه.
- د پښتو شعر هندسي جوړښت.
- له افغانستانه د مسلکي کادرونو د فرار عوامل.
- ساينسي پرمختياوې.
- ببړنۍ لويه جرګه ولسواکي او زورواکي.
- اند يال خوشال.
- هيله د خپلو سريزو په لمن کې.
- کلتوري يون.
- فرهنګي فقر.
- مرکه او مرکې.
- خوشال په خپل ايډيال.

- دکتابونو په وړمو کې.
- افغانستان په سیاسي کړلېچ کې.
- پښتو لیکنې سمون.
- اوسنۍ رسنۍ.
- که نړیوال ماته وخوري؟)).

تر مرکې وروسته ښاغلي ممتاز ولي خپل دفتر ته بوتلو، هلته يې راباندې د شیدو چای وڅښه، دفتر يې ډېر عصري نه و، ماته ډېر کلاسیک او پخوانی ښکاره شو، عیناً لکه د افغانستان د علومو اکاډمۍ دفترونه چې ګردونه او کتابونه يې دواړه پر مېزونو له ورایه ښکاري، خو د ښاغلي ممتازولي مینې، صمیمیت او مېلمه پالنې زموږ پام د دفتر له زاړه حالت او میتود څخه بلې خواته واړوه. ترچای څښلو وروسته مو له هغه څخه خدای پامانې واخیسته، هغه تر لاندینې پوړه پورې موږ سره راکښته شو او موږ د راډیو موټر تر رانې کیستال هوټل پورې ورسولو.

لس مناظرې

د اپټېک (APTECH) د انګلیسي ژبې د کورس یوه ښېګڼه او ځانګړنه دا وه چې په یوه اوونۍ کې یې یوځل ضرور یو دوه صنفي مناظرې جوړولې. د مناظرې یا خبرو اترو لپاره به یې یوه داسې موضوع ټاکله چې نړیوال ارزښت به یې درلود او د ببلابېلو ټولنو او کلتورونو افرادو ته یې پوهاوی راپوهاوی ستونزمن نه و. موضوع به یوه ورځ دمخه ورکول کېدله او بیا به هر چا په ټولګي کې د هغې موضوع په باب رڼا اچوله، د یو بل نظریات به یې ردول او یا تائیدول، په دې ډول به بحث کله دومره ګرم شو، لکه په افغانستان کې چې کله کله په ټلویزیونونو او راډیوګانو کې د دوو مخالفو ډلو او لیدلوریو ترمنځ ګرمه مناظره او بحث وي. مناظرو دوه غټې ګټې لرلې: یو دا چې موضوع ښه شاربل کېدله او ټول له یوې نوې، مهمې او نړیوالې موضوع څخه ښه خبرېدل او بله دا چې محاوره ډېره قوي کېدله، د بحث او خبرو اترو په جریان کې د یو بل له لهجې، تلفظ او محاورې څخه ښه خبرېدلو، د ساري په توګه موږ ته ښه پته ولګېده چې د جنوبي اسیا هېوادونو خلک د (ش) تلفظ په (س) کوي، د عربي هېوادونو خلک هم د ځینو انګلیسي غږونو لکه (P)، (T) او (D) په تلفظ کې

مشکل لري، هسپانوي ژبې او فرانسوي ژبې بیا له انګلیسي سره د ځینو ګډو لغتونو او مشترک لیکدود له وجې د ځینو انګلیسي لغتونو په سم تلفظ او مانا کې له ستونزو سره مخامخېږي. یوازې مور (درې تنه) پښتانه وو چې د انګلیسي ژبې د ټولو غږونو له تلفظ سره مو دومره ستونزه نه درلودله. پښتو ژبه د نړۍ پنځوسو بېلابېلو غږونو په لرلو سره د نړۍ هغه یوازینۍ ژبه ده، چې په ډېرې اسانۍ سره د نورو ژبو د غږونو د جذب صلاحیت لري. پښتو په حقیقت او واقعیت کې د ژبو د زده کړو کیلي ده، د چا چې پښتو ژبه زده وي، د نورو ژبو زده کړه ورته ډېره اسانه وي، ددې علت دادی چې د هرې ژبې غږونه په پښتو کې شته، خو د پښتو ټول غږونه بیا په ټولو ژبو کې نه شته، په همدې وجه پښتانه د نړۍ هره ژبه د بلې هرې دویمې ژبې تر ویونکي ژر زده کوي، ان تر دې پورې چې خپله ژبه هېروي، خو د نورو هغه زده کوي، نو په دې ډول د کورس ښوونکې د لغتونو په تلفظ او اکسینټ (خجن غږ) کې له مور سره ستونزه نه درلوده، خو د لغتونو زېرمه او مانا بیا هغه مشکل و چې طبعاً ټولو درلود.

د دوو میاشتو په بهیر کې مور ټول ټال لس مناظرې ترسره کړې، چې په ځینو کې خورا مهم او ګرم بحثونه ترسره شول، په بحثونو کې له افغانستان څخه اجمل او ساحل، له کیوبا څخه رافیل، له کمبوډیا څخه مېرمن وینډي له روسیې څخه تاتیانا له موزمبیق څخه امیلای ډېره ونډه اخیسته، نورو هم په خپل وار

سره برخه درلودله. د کورس استادې هېڅوک داسې نه پرېښودل چې په مناظرې یا (Debet) کې برخه وانخلي. ددې کورس ګډونوال د هېوادونو په تفکیک سره، چې هر یو په بحث کې خپله خپله وندې لرله په دې ډول دي:

ګڼه	نوم	هېواد
۱	کاسټیلهو موسا امیلی (Castilho Mussa Amilai)	موزمبیق
۲	کیسون ډیو راوټ (Kisun Dev Raut)	نیپال
۳	لوک پراساد بشیال (Lok Prasad Bashyal)	نیپال
۴	رفعت القم (Rafat Alqam)	فلسطین
۵	مرینا اموسوا (Marina Amosova)	روسیه
۶	تاتیانا سامرینا (Tatiana Samarina)	روسیه
۷	محمد احمد عبدالله الصدیق رودوان (Mohammad Ahmad Abdullah Elsiddiq Rudwan)	سوډان
۸	محمد اسمعیل یون (Mohammad Ismael yoon)	افغانستان
۹	امبروس برټرانډ ایسي (Ambrose Brtrand Ayissi)	کامیرون
۱۰	اجمل فدایي (Ajmal Feday)	افغانستان
۱۱	اسدالله ساحل (Asadullah Sahil)	افغانستان

۱۲	موینګ ویندي (Moeng Vandy)	کمبوډیا
۱۳	رافیل پیرز مالو ستینګا (Rafel Perez Malo Stinga)	کیوبا
۱۴	میریال بوتو (Myrielle Botou)	مدغاسکر
۱۵	سلما ابراهیم (Salma Ibrahim)	مالدیف
۱۶	محفینو جینټ پراسپر (Mahfeno Jeannot Prosper)	مدغاسکر

ښه به وي چې په ترتیب سره ددې مناظرو لنډیز دلته بیان کړم:

۱ - ښځه کولای شي یوه ښه ملي لیډره شي؟

Can woman be a good national leader?


میرمن بینظیر بوتو

د جنوري پر (۸)مه نېټه دا موضوع بحث ته وړاندې شوه. زما (یون) نظر دا و چې ښځه د بشري ټولنې نیمه برخه ده او دوی کولای شي ملي لیډرشیپ ته ورسي. لکه څنګه چې تجربو ښودلې ده ښځه یوه ښه ښوونکې کېدلای شي دا سې یوه ښه لارښوونکې هم ورځخه جوړېدلای شي، په کومو ټولنو کې چې لیډرشیپ ښځې ته

رسېدلای هغه مهال هلته قانون او ډیموکراسي زیات واکمن شوي دي. مورږ په نړۍ کې ګڼ شمېر داسې ښځې لرو، چې د خپل قوم مشري یې په ښه ډول ترسره کړې ده. مېرمن اندرا ګاندي، مېرمن بېنظیر بوټو، مېرمن خالده ضیا، مېرمن مارکریت تاچر او اوسمهال مېرمن انګلا میرکل د نړۍ په کچه مطرح سیاسي


مېرمن اندرا ګاندي


مېرمن خالده ضیا

مشرانې وې او دي. ښه خبره داده چې په مېرمنو کې جنګسالارانې نه شته، یو زیات شمېر جنګونه چې د نرینه وو له خوا پیل شوي، اختتام یې د ښځو په وسیله شوی دی، د افغانستان په تاریخ کې مورږ د غوره مېرمنو بېلګې لرو چې د سیاسي مشرتوب لوړ کفایت یې درلود، لکه مېرمن نازو انا، زرغونه انا، بي بي زینب او نوري. همدا اوس که مورږ د افغانستان پارلمان ته وګورو نو په سلو کې اوه ویشت غړي یې ښځې دي، چې که تر نرینه وو یې کفایت زیات نه وي، نو کم خو هم نه دی.

کله چې ما خبرې دې حد ته ورسولې، نو یو نیم لاس پورته کړ او زما د خبرو مخالفت یې وکړ.


مېرمن انکلا میرکل


مېرمن تاچر

اسد ساحل وویل: ((زه له دې نظر سره مخالف یم، ښځه کولای شي، ښه ښوونکې شي، ښه وزیره شي، ښه وکیله شي، ښه انجنیره، ښه ډاکتره شي، داسې او داسې شي، خو د اسلام له نظره ښځه ښه لیډره یا مشره نه شي کېدلای. ځکه چې ښځه یو شمېر صحي او فزیکي مجبوریتونه او کمزورۍ لري چې په سختو شرایطو کې یې د هېواد مشرۍ ته نه پرېږدي.)) د ساحل دې خبرو پسې د ښځینه محصلینو د اعتراض یوه څپه پورته شوه، اسدساحل ته یې وویل: ((ولې یې نه شي کولای ته د ښځو مخالف یې مخالف یې.)) اسدساحل که هر څومره ورته وویل: ((د ښځو مخالف نه یم، په مشرتابه کې یې مخالف یم، اسلام مورِ ته هر څه واضح کړي دي...)) خو هغوی نه منله، په دې ترڅ کې نورو هم ګڼ

دلایل وویل: ((هر کار چې نر یې کولای شي، ښځه یې هم کولای شي، د ښځې مشري تر نر ځکه ښه ده چې د جګړې مخنیوی کوي، په ښځو کې وارلارډان، فراډان او قاچاقوړونکي نه شته، نو که ښځه مشره شي د ټولنې لپاره په ګټه ده.)) په همدې ګرم بحث کې خبره تر ټاکنې (لاس جګونې) ورسېده، په نتیجه کې د ښځو د لیډرشیپ پلویان زیات شول، (اسد ساحل) او له سوډان څخه (محمد عبدالله) تقریباً یوازې پاتې شول.

۲- فساد یا کرپشن د بري یوازینۍ اسانه لاره ده؟

Is Corruption an easy way to saccess?

د جنورۍ د (۱۱) مې نېټې لپاره همدا موضوع ټاکل شوې وه، ځرنګه چې زه د ټولګي د لومړي کتار پر لومړۍ څوکۍ کښناستم، نو معمولاً به په مناظرې یا ډیبټ کې لومړۍ خبرې ما پیلولې، دا به د نورو لپاره یو ښه فرصت هم و چې زما پر خبرو زیاتونه وکړي، یا یې رد او یا یې هم تائید کړي. د کرپشن په هکله زما نظر دا و: [کرپشن د بري لپاره لنډه لاره ده، خو ډېره خطرناکه، یو څوک کولای شي د فساد له لارې ډېرې پیسې ترلاسه کړي، خو دا پیسې د ډېر وخت لپاره نه شي ساتلای، دی مجبور دی ددې پیسو د ساتنې لپاره وسلوال ساتونکي ولري او مجبور دی هغوی د پیسو په زور استخدام کړي، ځکه چې دا پیسې د نورو پیسو په زور ساتل کېږي، یوه مقوله ده چې: ((نامشروع پانګه په نامشروع امکاناتو ساتل کېږي)). دا ډول پیسې قانوني ملاتړ نه لري، د دا

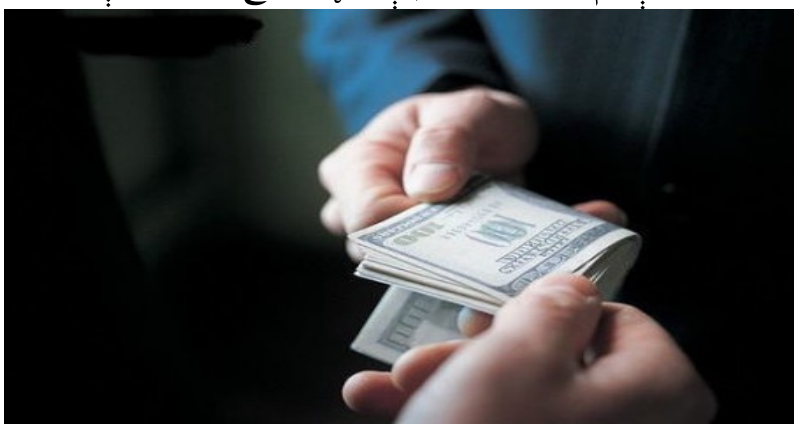
ډول پیسو ساتل هم د هر چا لپاره ممکن نه دي. لنډه دا چې کرپشن د لنډ وخت لپاره د بري اسانه لاره ده، خو د ډېر وخت لپاره نه...)) ماپسې د موزمبیق محصل (امیلای) نوبت واخیست، هغه د



کرپشن پر ډولونو او مرضونو رڼا واچوله: ((فردي کرپشن چې د فرد له خوا وي، دولتي چې د دولت په کچه موجود وي، ټولنیز چې د ټولنې په کچه وي، دا ټول په خپل ذات کې زیان رسوونکي دي.))

ځینو وویل: ((کرپشن ټولنیز اندول له منځه وړي او عدالت ته زیان اړوي.)) ځینو نورو وویل: ((کرپشن کې ګټه ده، پیسې دي، هر سړی حق لري چې له هرې ممکنې لارې پیسې ترلاسه کړي، دا د هغوی خپل مهارت او ذکاوت دی.)) ځینو بیا د دولتونو په کچه کرپشن ته ګوته ونیوله چې د نړۍ په ډېرو پرمختللو هېوادونو کې

هم کرپشن په خپله اوچته کچه لیدل کېږي، هندوستان کې هم کرپشن په لوړه کچه دی، امریکا کې هم، پاکستان او ځینو نورو هېوادونو کې هم شته، لنډه دا چې د نړۍ هېڅ هېواد ترې خلاص



نه دی، خو ویل کېږي چې (نایجیریا) په کرپشن کې د نړۍ په کچه لومړی مقام لري.

د کرپشن موضوع هم ډېره جالبه وه او خورا اوږد بحث پرې وشو. ما فکر کاوه چې اوس زمونږ په هېواد کې د اداري فساد پر ضد ډېرې خبرې کېږي او نړیوالې ټولنې هم د افغانستان حکومت له همدې خوږې ګوتې نیولی، نو کرپشن به یوازې زمونږ په هېواد کې وي، خو کله چې مې انټرنېټ کې د څېړنې تکل وکړ او هلته مې انټي کرپشن (Anti Corruption) سایټ وکوت، نو چې د نړۍ د نورو هېوادونو کرپشن مې وکوت، افغانستان په کې ګرد سره

ښکاریده هم نه. د نړۍ ګڼ شمېر هېوادونه او ان پرمختللي هېوادونه هم د کرپشن له رنځه خلاص نه دي.

د کرپشن بحث مو په خوند پای ته ورسوه، بیا به نو چې چا کله دروغ وویل او یا به یې هسې کومه خبره پټه کړه، نورو به ورته وویل: ((کرپشن به نه کوې)). (په خبرو کې هم کرپشن وي.)

۳- کمپیوټر دندې راکموي که نه؟

Have Computer decreased employments?

د جنورۍ د (۱۳) مې نېټې د بحث موضوع وه. موضوع بیا ما پیل کړه، ما وویل: ((کمپیوټر د کار یوه مهمه وسیله ده، چې کولای شي، په لنډه موده کې ډېر کارونه ترسره کړي، مورږ کولای شو په کمپیوټر سخت او دقیق کارونه ترسره کړو. په تېره بیا په رسنیزه برخه کې کمپیوټر یو ستر انقلاب راوستی، د ببلګې په توګه د چاپي رسنیو په برخه کې چې پخوا کوم کار د لسو تنو له خوا ترسره کېده اوس د یوه کمپیوټر او یوه کمپیوټر اپریټر په واسطه ترسره کېږي. مورږ کولای شو له کمپیوټر څخه د ژوند په هر ډګر کې ګټه پورته کړو، لکه ښوونه او روزنه، رسنۍ،



تجارت، امنیت او نورو کې. کمپیوټر کولای شي د نړۍ په څلورو ګوټونو کې په بلیونونو بلیونونو وګړي یو بل سره وصل کړي. اوس په نړۍ کې د ځوان نسل اکثره برخه کمپیوټر کاروي، خو زوړ نسل له کمپیوټر څخه ډېره ګټه نه اخلي، له همدې کبله دوی په ځینو ځایونو کې خپله دنده له لاسه ورکوي، نو ځکه خو دوی له پرمختګ او کمپیوټري پرمختیا سره څرګند او ناڅرګند مخالفت کوي.)) زما د خبرو لنډیز دا و چې کمپیوټر د اکثرو دندو او کارونو لپاره مهم او ضروري دی، خو یو شمېر نورو بیا زما د خبرو مخالفت وکړ، ویې ویل: ((کمپیوټر که له یوې خوا کارونه اسانوي، نو له بلې خوا کارونه کموي او له منځه یې وړي، د همدې کمپیوټر د کارونې له امله یو زیات شمېر خلک دندې له لاسه ورکوي، په ټولنه کې وزګارتیا راپیدا کوي. کله چې ټولنه کې خلک وزګار پاتې شي، فقر رامنځته کېږي او ټولنیز فساد ورڅخه زېږي، کمپیوټر کارونه راټولوي او ثمر یې څو محدودو کسانو ته ځي، محدود اشخاص ډېر پانګوال کېږي، خو عام خلک وزګار پاتې کېږي.)) دوی مثال ورکړ: ((پخوا به په یوه فابریکه کې په سلګونو او زرګونو خلکو کار کاوه، خو کله چې کارونه کمپیوټرایز شول، اوس همغه کار څو د ګوتو په شمار کسان کوي، دا کار د فابریکې خاوند ته په ګټه دی، خو هغو

کارګرانو ته په زیان دی چې د کمپیوټر له امله وزګار شول.)) ما په ځواب کې ورته وویل: ((کمپیوټر د بشر د تفکر زېږنده ده او د اوسنۍ نړۍ د پرمختګ نښه، دا چې مورږ له کمپیوټر سره مخالفت کوو، مانا دا چې د نړۍ له پرمختګ سره مخالفت کوو، پاتې شوه د اشتغال مسله، د ټولنې په پرمختګ سره د اشتغال شکل او ډول هم بدلېږي، د ساري په توګه پخوا خلکو په ببل او څارویو په کرونده کې کښت کاوه، خو اوس یې په تراکتور او نورو عصري وسایطو کوي، دا ددې مانا نه ورکوي چې دا ټولنې ته ځکه په تاوان ده چې هلته څو تنه بزګران وزګار پاتې شول، په دې کار سره مورږ پامورږ بشري قوه سپما کړه، مورږ کولای شو له دې قوې څخه په بل ځای کې کار واخلو. د وزګارتیا د مخنیوي په خاطر مورږ کولای شو د نویو دندو او کارونو پر پیدا کولو فکر وکړو. کمپیوټر مورږ سر په دې چاره کې هم مرسته کولای شي.)) خو زما دې خبرو بیا هم د ځینو قناعت حاصل نه کړ. ځینو وویل: ((سمه ده د کمپیوټر ګټې ډېرې دي، خو کمپیوټر تر زیاته حده د انسان ټولنیز مناسبات قطع کوي، انسان یو ټولنیز موجود دی، کله چې



د ده ټولنيز اړيکي کمزوري شي، د ده اجتماعي چلند ورسره تغير کوي، مينه او عواطف يې مړاوي کېږي او له خپل همنوع سره يې د همکارۍ روحيه ورو ورو کمزوري کېږي او بيا دا روحيه له منځه ځي. د ښه ژوند لپاره په ټولنه کې د ساينسي پرمختګ او ټولنيزو روابطو ترمنځ يو تناسب په کار دی.))

۴- پر سکرين باندې د سګرټو د څکلو ښودل ضرر لري که نه؟

Should smoking scenes be banned on screen?

د جنورۍ د (۲۰)مې نېټې موضوع همدا وه. لومړی نوبت بيا زما و، ما وويل: [په مجموعي ډول د هر ډول سګرټو کارول روغتيا ته زيان اړوي. دغسې يې اعلانونه او پر سکرين ښودل يې هم ټولنې ته ځکه ضرر رسوي، چې د همدې اعلاناتو په وجه سګرټو ته مارکېټ پيدا کېږي، خو ځينې خلک فکر کوي چې



سګرټ کارول د دوی حق دی، دوی وایي موږ له دې حق څخه په هر ځای کې ګټه اخلو، که هغه په سینما کې وي، که پر سکرین باندې او که په نورو ځایونو کې، خو د هند په شمول ګڼو هېوادونو په عامه او ډله ییزو ځایونو کې د سګرټو څکل منع کړي دي. ځینې بیا د سګرټو څکل هم د انسان یو دیموکراتیک حق ګڼي. تراوسه پورې یو زیات شمېر پوهانو په دې باب څېړنه کړې او اکثره دې نتیجې ته رسېدلي چې پر سکرین باندې د سګرټو ښودل ضرر لري. پروفیسور سیمو چپمن (Prof: Simo Chapman) په خپله څېړنه کې څرګنده کړې چې پر سکرین باندې د سګرټو ښودل ضرر لري، په تېره بیا ماشومانو ته! د بالیوډ

سینما ځینې فلمي ستوري هم دې ته ورته نظر لري، هیمامیلاني او راکي سوانت وایي: ((د سګرټو او یا د هغو د اعلانونو ښودل په عامه ځایونو او فلم دوارو کې ضرر لري.)) خو د همدې بالیوډ سینما ځینې ستوري بیا له دې نظر سره موافق نه دي، دوی وایي: ((فلم- سکرین او سګرټ دوه جلا پدیدې دي؛ فلم فلم دی، تمثیل دی، دا رښتیا نه دي، بلکې د رښتیا په شان دي.)) خو ځینې نور بیا دا نظر ردوي او وایي: ((د فلم اکټور او هیرو ډېر مهم دی، هغه چې کوم اکټونه کوي، ماشومان او ځوان نسل د هغه تر تاثیر لاندې راځي او هغه تعقیبوي.))

د پورتنیو خبرو او دلایلو په پام کې نیولو سره زما نظر دا دی، چې د سګرټو ښودل او څکل پر سکرین، عامه ځایونو، دفترونو او نورو سیمو کې ضرر لري او ضرر یې هم ثابت دی.] زما په خبرو پسې نورو خپل نظرونه څرګند کړل، ځینو وویل: ((پر سکرین د سګرټو ښودل ضرر لري.)) او ځینو وویل: ((نه یې لري.)) له روسیې څخه تاتیانا وویل: ((دا د تجارتي کمپنیو حق دی چې خپل اعلان پر سکرین وښیي، دا نو بیا د خلکو کار دی چې دا علان تعقیبوي که نه!)) له کمبوډیا څخه ویندې وویل: ((که پر سکرین سګرټ ونه ښودل شي، نو د سګرټو ضد اعلان به له کومې لارې وښودل شي؟ د سګرټو د بندولو ښه لاره داده چې له قانوني لارو د هغوی مخنیوی وشي، نه دا چې پر سکرین پرې بندیز ولګول شي.)) تاتیانا وویل: ((کله کله په فلم کې یو کرکتر د سګرټو استعمال ته

ضرورت لري، هغه په دې مانا نه ده چې دی سګرټو ته تبلیغ کوي، بلکې دا په دې مانا ده چې کرکتر رښتیا هم سګرټي دی او هلته باید دی ضرور سګرټ وڅکي، نو که پر سکرین د سګرټو پر ښودلو بندیز ولګول شي د واقعي ژوند نورې برخې به له ستونزو سره مخامخ کړي.)) یو بل تن وویل: ((د سګرټو له اعلانونو ډېره ګټه ترلاسه کېږي او که پر سکرین باندې د سګرټو ښودل بند شي، هم ټلویزیونونه زیان کوي او هم تجارتي کمپنۍ. کوم څوک چې د سګرټو عملي دی، هغه په هر ترتیب سګرټ پیدا کوي، که په سکرین وښودل شي که ونه ښودل شي، نو که پر سکرین یې ښودل بند شي، نورو خلکو ته یې ډېر زیان رسېږي.)) اسد ساحل بیا هم مخالفت وښود او ویې ویل: ((پر سکرین د سګرټو بند پدل مهمه خبره نه ده، باید دغه پدیده په رښتیني ژوند کې بنده شي او وروسته دې پر سکرین خبرې وشي)) هغه وویل: ((مورږ غواړو په سکرین د رښتیني ژوند انځور وړاندې کړو. کله چې دا کار کوو، نو اړتیا لرو سګریټ هم استعمال کړو ځکه په رښتیني ژوند کې شته.)) د سګرټو پر موضوع هم ډېر اوږد او توند بحث وشو، خو غټ ټکي یې همدا وو.

۵- خپلخوښې ځانوژنه: (The euthanasia)

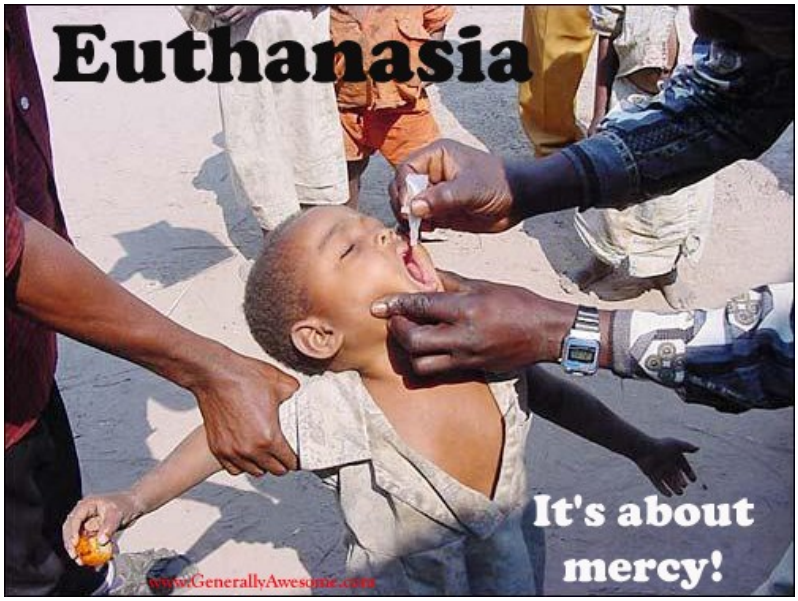
د جنورۍ پر (۲۲) مه نېټه دا موضوع مطرح شوه، خپلخوښې ځانوژنه (The euthanasia) یوه مهمه موضوع ده، دا هغه ډول

ځانوژنه ده چې کله انسان له خپل ژوند څخه ډېر په تنګ شي، نور نو ټول امیدونه له لاسه ورکړي او یا هم دومره سپین ږیری شي



چې پښې ځان پسې راکاږي او یا له سختې ناروغۍ سره مخامخ وي، نو په دغسې حالاتو کې دی کولای شي په خپل لاسلیک او غوښتنه په خپله خوښه ځانوژنه وغواړي. دا ډول ناروغان بیا د مخصوصې پېچکارۍ په وسیله له منځه وړل کېږي او په اصطلاح له ژوند ډېغمه کېږي. اوس په نړۍ، په تېره بیا په اروپا کې یو شمېر داسې ډلې او اشخاص شته چې غواړي دې موضوع ته قانوني بڼه ورکړي. د نړۍ په کچه تراوسه پورې په جرمني، ډنمارک او هالنډ کې له حکومتونو او پارلمانونو غوښتل شوي چې په خپله خوښه دې ډول ځانوژنې ته قانوني لاره خلاصه کړي، خو نورې نړۍ لا تراوسه پورې اکثرو له دې موضوع ډډه کړې ده. دا ډېره دردوونکې او حیرانوونکې موضوع ده، خو کېدی شي په

راتلونکو څو لسیزو کې په ځینو پرمختللو هېوادونو کې پر یوې قانوني جنجالي موضوع بدله شي. ددې موضوع په اړه لا ما دمخه هم څه ناڅه معلومات درلودل، خو په انټرنېټ کې مې د څېړنې له لارې ډېر زیات مواد پیدا کړل، چې د هغو ټولو یادونه خپله یو ځانګړی کتاب او ان کتابونه غواړي. ددې موضوع د قانوني کولو پر ضد د بشري حقونو ګڼ شمېر ټولنې ولاړې دي او پر حکومتونو او پارلمانونو سخت فشار دی چې هېڅکله دې موضوع ته قانونیت ور نه کړي. د څو ورځني معمول په څېر دا موضوع بیا ما پیل کړه. کله چې مې موضوع شروع کړه نو یو شمېر هغه کسان چې لا د موضوع پر محتوا نه و خبر، اصلي موضوع ته متوجه شول. زما نظر په دې باب داسې و: ((ژوند د خدای(ج) له خوا انسان ته یوه ډالۍ ده، یوازې الله تعالی کولای شي دا ډالۍ بېرته واخلي، د نړۍ ټولو ادیانو او مذهبونو لکه اسلام، عیسویت، بودیزم، یهودیت، سکیزم، هندویزم او نورو ټولو له یوې مخې ځانوڅنه رد کړې، دا یې د انسان حق نه دی ګڼلی



او په لويو ګناه ګانو کې يې حساب کړې ده. نو ځکه خو مور، ځانوژنه يو ستر جرم ګڼو. که چېرې څوک غواړي (The euthanasia) يا خپلخوښې ځانوژنې ته قانونيت ورکړي، په واقعيت کې دوی يو ستر جرم ته قانوني بڼه ورکوي او کله چې جرم د قانون يوه برخه شي، نو بيا هېڅکله خوندي ژوند نه شو کولای. زه فکر کوم خپلخوښې ځانوژنه د ژوند ارزښت او ماهيت راټيټوي او د ژوند طبيعي جوړښت ته بدلون ورکوي، تر دې وروسته به هرڅوک راپاڅېږي او د ژوند په طبيعي جوړښت کې به بدلون راولي او په دې ډول به ټول بشريت له يو ستر بحران سره مخامخ. خپلخوښې ځانوژنه د کورنۍ د غړو ترمنځ کړکېچ

رامنځته کوي، صمیمیت له منځه وړي او د وخت په تېرېدو سره به ځینې کمپنۍ له دې حالت څخه د یوې تجارتي وسیلې په توګه ګټه پورته کړي، داسې دارو درمل به جوړ کړي چې د ځینو کورنیو غړي به یې د مال او میراث په خاطر د کورنۍ په بل غړي کاروي او هغه به ځانوژنې ته تشویقوي، نو په دې ډول به بشري ټولنه له یوه رنځوونکي خطر او بحران سره مخ شي.))

ما پسې اسد ساحل خپل نظر څرګند کړ او ویې ویل: ((د اسلام له نظره د ژوند حق یوازې الله تعالی سره دی، هېڅوک حق نه لري چې دا حق سلب کړي.)) د اسد خبرې د کیوبا محصل ښاغلي رافایل په ټینګه رد کړې، ویې ویل: ((هغه انسان چې نور یې د ژوندي پاتې کېدو هېڅ چانس نه وي (د کوما په حالت کې وي)، له ژوندە هم ډېر په تنګ شوی وي او خپله هم غواړي چې د خپلې ناروغۍ له رنځه خلاص شي، نو بیا خو په کارده چې ځانوژنه لاسلیک کړي.)) ساحل ورته وویل: ((ته څه خبر یې چې هغه څه وخت مري؟ د مرګ او ژوند راز له الله تعالی سره دی، که ېږته ښه شي؟)) رافایل ساحل ته وویل: (((The euthanasia) دا مانا چې انسان د ژوند داسې یوې مرحلې ته رسېدلی چې د رغېدو هېڅ چانس نه لري او همداسې پاتې کېدل یې هم کورنۍ ته یو درونده بار دی.)) خو اسد ساحل پر خپلې خبرې ټینګار کاوه، ساحل او رافایل سره ښه ګرم شول، دې کې له کمبوډیا څخه مېرمن وینډي وویل: ((زه خپله کیسه کوم، زما نیکه ډېر سپین ږیری او د رغېدو

نه و ، پر لاره هم تللی نه شو ، موږ د کورنۍ ټول غړي يې په پالنه دومره ستړي وو چې حد نه لري، هغه خپله هم تر ژونده مرګ ښه ګڼي، څو کاله دې حالت دوام وکړ، زموږ ټوله کورنۍ د يوه مريض په ستونزه کې راګير وه، د ژوند له ډېرو نعمتونو بې برخې وو ، ځرنګه چې کمبوډيا کې د ځانوژنې قانون نه و ، نو موږ ډېر کلونه صبر وکړ او د نيکه تر مرګه موده مو ډېره په تکليف تېره کړه، نو که په داسې حالت کې د ځان وژنې قانون وي، زما په نظر په ګټه ځکه دی چې د يو تن په له منځه تللو سره د نورو ژوند ښه کېدلای شي.)) ځينو نورو ټولګيوالو هم د وينډي خبرې تائيد کړې، له سوډان څخه (محمد عبدالله) او له فلسطين څخه (رفعت) د (وينډي) له خبرو سره موافق نه وو. ما (يون) وويل: ((که چېرې يوازې په دې هدف چې يو څوک د ژوند له کړاوونو ځان ژغوري او يا د خپلې کورنۍ د سوکالۍ او نېکمرغۍ لپاره خپل ځان له منځه وړي، نو بيا هغه څوک چې د يوه ارمان (ښه يا خراب) په خاطر ځان په بمونو الوزوي (ځانمرګي بريد کوي) هغه ته هم قانوني پلمه په لاس ورکوو او په دې ډول په نړۍ کې د ځانوژنې ببلابېلو ډولونو ته قانوني رنګ ورکوو.)) د ځينو نورو نظر بيا دا و: ((ځرنګه چې ځانوژنه ټولو اديانو مردوده کړې نو په کار دي چې ډډه تري وشي، خو د هغو ناعلاجه ناروغانو او يا هغو کسانو لپاره چې د ژوند تر کړاوونو د مرګ خوب ته ترجيح ورکوي، د هغو لپاره بايد داسې لارې چارې ولټول شي چې د طبيعي مرګ تر بريده يې پالنه وشي

او د ژوند د ستړي کوونکي بار پېټی يې راکم شي.)) (اجمل)، (ایملای)، (ایما)، (لوک پراساد)، (دیو) او نورو ټولو په دې بحث کې ونډه واخیسته، د بحث په پای کې اکثریت په دې نظر وو چې ځانوژنه باید قانوني نه شي، خو اقلیت وویل چې باید قانوني بڼه ورکړل شي.

۲- د ښه ویاند ځانګړتیاوې: (Dips for a good speaker)

دا د جنورۍ د (۲۷) مې نېټې موضوع وه، دا موضوع هم جالبه وه، ځکه په ژوند کې اکثره خلک غواړي چې ښه خبر لوڅ، ویاند او ژبور وي، پر دې موضوع مو په ډله ییز ډول کار وکړ، د ټولګي څو څو تنه (څلور پنځه تنه) سره کېناستل، د موضوع لپاره یې په سر کې غټ غټ ټکي ټاکل او بیا یې هغه تشریح کول. پر دې موضوع هم په ډله ییزه توګه کار وشو او هم په انفرادي توګه. مونږ د یوه ښه ویاند لپاره دغه لاندې ځانګړتیاوې په ګوته کړې:

۱. پر خپل مسلک ښه پوهېدل.
۲. صفا اواز او ښکلی تلفظ.
۳. ژبنی مهارت
۴. د لغتونو پربمانه زېرمه
۵. اغېزناکه وینا

۱. که یو څوک پر خپل مسلک واکمن وي، هغه کولای شي په هغه برخه کې ډېر معلومات راټول کړي او بیا د خبرو پر وخت هغه

په ښه شکل خلکو ته تشریح او واضح کړي، خو که معلومات يې کمزوري او ناکافي وي، هغه نه شي کولای هغه موضوع سمه واضح کړي.

۲. صفا اواز او ښکلی تلفظ ډېر مهم دی، که يو څوک د يوې موضوع په اړه سم او پوره معلومات هم ولري، خو چې هغه تشريح نه شي کړای، تلفظ يې سم نه وي او اواز يې صفا نه وي، خلک تري ستړي کېږي، د ښه ویاند لپاره ښه طبيعي غږ هم په کار دی. په دې برخه کې به يو عملي مثال هم درکړو. مونږ د پارلمان يو غړی لرو، پر موضوعاتو ښه حاکم دی، يوه ورځ يوه ټلويزيون ما (يون) ته وویل چې د پارلمان يو وکيل مې د مرکې لپاره په کار دی، ما له دې وکيل څخه هيله وکړه چې ټلويزيون ته لاړ شي او مرکه وکړي، هغه تلويزيون ته تللی و او مرکه يې کړې وه، کله چې له ټلويزيون څخه راوتلی و، نو ډېر خپه و، ما چې تپوس تري وکړ ولې خپه يې؟ ده وویل: ((والله هغه موضوع مې سمه واضح نه شوه کړای.)) بله ورځ بيا د همغه ټلويزيون مسول ټلېفون وکړ چې د پارلمان يو غړی مې په کار دی، ما بيا دی ورولېږه، کله چې ټلويزيون ته ورسېده، نو ټلويزيون والا راته بيا زنګ وواهه، ولې يون صيب، ما وویل: ((ولې؟)) دوی وویل: ((تا خو بيا همغه سړی رالېږلی دی)) ما وویل: ((څه پرې شوي؟)) هغوی وویل: ((د ده سوند سيستم خراب دی.)) نو په دې ډول څرګنده ده هغه څوک چې

ښه ښکلی طبیعي اواز نه لري، که پر موضوع حاکم هم وي، ښه ویاند کېدلای نه شي.

۳. د ښه ویاند لپاره د ژبنیو مهارتونو زده کړه ډېره مهمه ده، ویاند باید پر دې پوه شي چې کوم لغت پر کوم وخت او کوم ځای کې څنګه تلفظ کړي او پر کوم وخت پر لغت فشار راوړي. پر ژبنیو مهارتونو او ګرامر پوهېدنه له ویاند سره مرسته کوي چې خپله موضوع په ښه ډول تشریح کړي.

۴. د لغتونو زېرمه هم ډېره مهمه ده، یو ویاند ته په کار دي چې خپله لغوي زېرمه زیاته کړي، متبادل لغتونه وکاروي، په خبرو کې ټکنی نه شي، که چېرې لغوي زېرمه یې کمه وي، نو یا به تکراري لغتونه کاروي او یا به هم په خبرو کې ټکنی کېږي، کله چې خبرو کې ټکنی شو، نو د اورېدونکو لېوالتیا ورسره کمېږي او خبرې یې جذابیت له لاسه ورکوي.

۵. په وینا کې باید اغېز موجود وي، سم تلفظ او شفاف غږ د وینا اغېز زیاتوي، ویاند باید هره کلمه په داسې شکل تلفظ کړي چې اورېدونکي پرې پوه شي، د خبرو سرعت باید دومره زیات نه وي چې یو لغت یې خلاص کړی نه وي، بل ورپسې پیل کړي، ځکه چې اورېدونکي د هر لغت مانا تعقیبوي. ویاند باید د خپلې وینا محیط ته هم متوجه وي؛ که خلک د ستړیا احساس وکړي باید یا موضوع بدله او یا هم خپلې خبرې لنډې کړي.

زما تر دې خبرو وروسته نورو ویناوالو هم د ښه ویاند ځانګړتیاوې په ګوته کړې، ځینو د وینا وخت تخنیکي وسایلو ته هم اشاره وکړه چې باید موجود وي او چک شي او ځینو د لباس په ګډون نورو ځانګړتیاو ته نغوته وکړه.

۷- له کور څخه د دندو ترسره کول ممکن دي؟

Should working form home be encoaraged?

د فبروري د (۲) مې نېټې موضوع همدا وه، چې له کوره د کارونو یا دندو ترسره کول ممکن دي که نه، ګټې یې څه دي او زیانونه یې څه دي؟ دا موضوع مناظرې ته وړاندې شوه. ما وویل: ((له کوره د کارونو ترسره کېدل ممکن دي. نن نړۍ په پرمختګ کړې، مور کولای شو د همدې ټکنالوژۍ په کارولو سره له کوره په کارونه کنټرول او ترسره کړو.

مور کولای شو په کور کې د کاري رابطې او ټلیکمونېکشن اړیکي جوړ کړو او پر لږ وخت په کارونه ترسره کړو. له کوره د کارونو ترسره کول دا ګټه هم لري چې د وخت او ترانسپورتي لګښت مخنیوی کېږي؛ په بری کسان چې سهار له خپله کوره تر دفتره ځي نو وخت یې هم لګېږي او ترانسپورتي لګښت یې هم کېږي، نو له کوره په کارونو کې د دې دواړو سپما کېږي، خو له کوره د کارونو ترسره کول څه ستونزې او زیانونه هم لري: په کور کې کار کول کورني روابط زیانمنوي، مینه او صمیمیت کموي، د کار وخت په کې نه تضمنېږي، که په کور کې کارونه وشي، نو

کور د ورکشاپ ښه خپلوي، نو بیا خو باید ورته ورکشاپ یا کارخونه وایو، نه کور. کور د مینې، محبت، استراحت او کوروالۍ لپاره دی، نه د کار لپاره. په کور کې پوره وخت کار کول هم سخت کار دی. که کارونه کور ته را انتقال شي، نو د کور فزیکي بڼه هم باید بدله شي، اوسني کورونه باید تغیر ومومي؛ لوی شي. لنډه دا چې له کوره کارونه ممکن دي خو ګټې او زیانونه دواړه لري.))

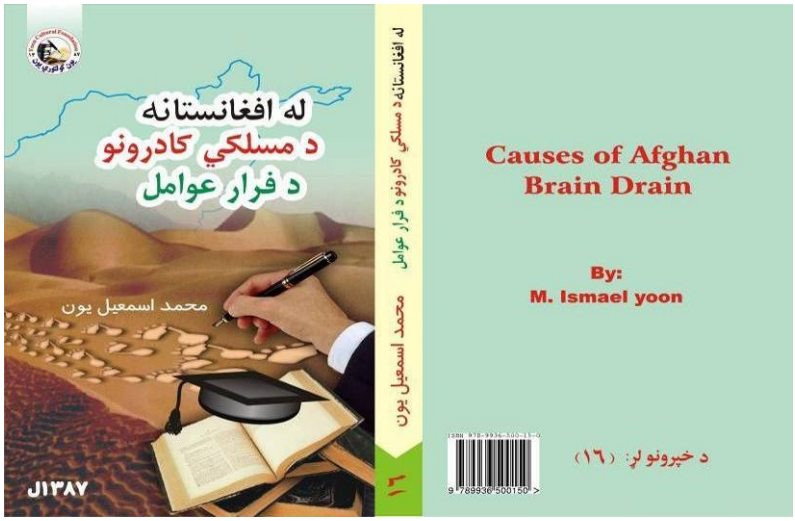
زما په خبرو پسې ځینو وویل: ((د ټکنالوژۍ بهیر راروان دی، که څوک غواړي که نه غواړي، ځینې کارونه به کورونو ته انتقالېږي، همدا اوس په هندوستان کې یو شمېر خلک شته چې له ببلابېلو ادارو سره کار کوي، خو له کوره کارونه تر سره کوي.)) ځینو وویل: ((انلاین درس ورکول یې یوه بله بېلګه ده چې ښوونکی له خپله کوره ټولګي ته په سکرین درس ورکوي.)) ځینو بیا وویل: ((په ټولنه کې ځینې کارونه داسې دي چې کولای شو له کوره یې ترسره کړو، خو ځینې کارونه بیا داسې دي چې هغه په هېڅ وجه په کور کې نه شي ترسره کېدلای.)) ځینې نور بیا په کور کې د کار مطلق مخالف وو، ویل یې: ((په کور کې کار کول اجتماعي مناسبات کمزوري کوي، انسان ضرورت لري چې په خلاصه هوا و فضا کې وګرځي او چکر ووهي، کور د خوب او استراحت لپاره دی نه د کار لپاره، په یوه کور کې د ښځې او مېړه، خویندو او ورونو متفاوت او متضاد کارونه بله ستونزه ده

چې یوه کورنۍ نه شي کولای خپل کاري او کورني روابط سره دوستانه وساتي.))، خو دا نظر هم موجود و چې که له کوره بهر ته کار پسې لاړ شو، هم خپل وخت ضایع کوو او هم ترانسپورتې لګښت کوو. پاتې شوه د تفریح او چکر مسئله، هغه نو که څوک په کور کې کار وکړي او ستړی شي، هم د باندې چکر او استراحت ته تللای شي؛ د کور کار د هغو مزاحمت نه کوي. لنډه دا چې دا مسئله هم ښه وشاربل شوه او ګرم بحث پرې وشو. کله چې پر یوه موضوع د نظر اختلاف وي، نو هغه موضوع له ټولو خواوو ښه څېړل کېږي او شنل کېږي، دا موضوع هم همداسې هر اړخیزه وشنل شوه.

۸- د مغزونو فرار: (Brain drain)

دا موضوع د فبروري پر (۵) مه نېټه مطرح شوه. دا ټاپیک ماته ځکه ډېر جالب و چې په دې باب ما مخکې یو کتابګوتی لیکلی و: ((له افغانستانه د مسلکي کادرونو د فرار عوامل)) چې انګلیسي محتوایي ژباړه یې همدا (Brain drain) وه.

زما دا کتابګوتی دوه ځله چاپ شو او په هغه کې له (۱۳۵۷-۱۳۷۷ ل) کال پورې (نړۍ شل کلونه) له افغانستانه د مسلکي کادرونو د فرار عوامل څېړل شوي دي. په افغانستان کې چې هر نظام راغلی، یو شمېر مسلکي کادرونه په کې یا له کاره ګوښه



شوي او يا هم له هېواده مهاجرت ته اړ شوي دي. افغانستان د جګړې د شلو لومړنيو کلونو په ترڅ کې نږدې (پنځوس زره) مسلکي کادرونه له لاسه ورکړي دي. زما څېړنه خو يوازې د افغانستان پر محور راڅرخېدله، خو دلته دا موضوع نړيواله يا نړۍ شموله وه. نو ځکه خو ما يو ځل بيا انټرنېټ ته مراجعه وکړه او ومې کتل چې له افغانستان پرته نور هېوادونه هم دا ستونزه لري که نه؟ کله چې مې هلته وکتل نو له يو څو پرمختللو هېوادونو، لکه استراليا، کاناډا، امريکا او نوي زيلنډ پرته نور ټول «د مغزونو فرار» ستونزه لري. کله چې مناظره پيل شوه، نو لومړۍ خبرې بيا ما پيل کړې، ما وويل: {(د مغزونو فرار) ځينو هېوادونو او ټولنو ته يوه جدي ستونزه ده او که علاج يې ونه شي

هغه ټولنه له فکري فقر سره مخامخولای شي. مور کولای شو دا ستونزه په درېو کټګوريو هېوادونو کې جلا جلا وڅېړو:

۱. مخ پر ودې هېوادونه

۲. پرمختللي هېوادونه

۳. د دريمې نړۍ هېوادونه

۱- په لومړۍ کټګورۍ هېوادونو کې ځينې يې خپل کادر له لاسه ورکوي، خو ځينې يې بيا يو څه ګټه هم ببرته ترلاسه کوي. هندوستان، چين، پاکستان، ايران، عراق او ځينې نور په دې ډله کې شامل دي. په دې هېوادونو کې ځينې يې د همدې کادرونو د نشتوالي له امله له ډول ډول اقتصادي، سياسي او ټولنيزو ستونزو سره مخامخېږي او ځينو ټولنو ته د بې ثباتۍ ناروغۍ لاره پيدا کوي. خو په همدې کټه ګورۍ کې د چين او هندوستان په شان هېوادونه بيا کولای شي د کادر د انتقال يا صدور له لارې خپل هېواد ته ډېره مالي ګټه ورسوي. دا هېوادونه زياتې بشري سرچينې او ځواک لري، د مسلکي کسانو هم په کې کمی نه شته، خو د کار د لټون لپاره دوی نورو هېوادونو ته ځي، له هغو څخه نقده مادي ګټه ترلاسه کوي او خپلو هېوادونو ته يې رالېږي. دوی فکر توليدوي او په مقابل کې يې پيسې راټولوي. زه فکر کوم په داسې حالت کې د مغزونو فرار، لکه د چين او هند په شان هېوادونو ته په زيان نه دی.

۲- په دویمه کټه ګوري کې د نړۍ پرمختللي هېوادونه، لکه کانادا، امریکا متحده ایالات، استرالیا او نور شامل دي. دا هېوادونه چې خاوره یې زیاته او بشري قوه یې کمه ده، تحصیل کړو او علمي کادرونو ته اړتیا لري، دوی ته دا په ګټه ده؛ ددې پرځای چې د کادرونو پر روزنې ډېر وخت او پیسې ولګوي، تیار کادرونه راونیسي. دوی د کادر پر رانیولو پیسې لګوي خو وخت سپما کوي. دې هېوادونو ته د مغزونو فرار د دوی په ګټه دی او دوی ته یو طلایي چانس دی.

۳- په درېیمه کټه ګوري کې د درېیمې نړۍ هېوادونه شامل دي. له دې هېوادونو څخه د مغزونو فرار دوی ته یوه ستره ستونزه ده. ځکه چې دوی د یوه کادر پر روزنې ډېرې پیسې او کلونه کلونه وخت لګوي، خو په ډېرې اسانۍ او لنډ وخت کې یې له لاسه ورکوي. افغانستان، بنګله دېش، ایتوپیا، سومالیا او نور په دې ډله کې شامل دي. د درېیمې نړۍ د هېوادونو بل مشکل دادی چې دا کادرونه یې ببرته خپلو هېوادو ته په اسانۍ نه ستنېږي. افغانستان د دې اوږدې جګړې په لومړیو شلو کلونو کې نږدې (پنځوس زره) کادرونه له لاسه ورکړي، خو د دوی ډېر کم شمېر هم ببرته خپل هېواد ته ستانه نه شول. په نورو هېوادونو کې د دوی فکر بدلېږي او بیا ببرته خپلې ټولنې سره ځان نه شي عیارولای. اوس چې زموږ د هېواد د بیارغونې وخت دی، تر (سل زرو) زیات بهرني متخصصین او کارګران افغانستان کې کار

کوي او هره مياشت په سلګونو ملیونه ډالره بهرته له افغانستانه باسي، که مور خپل کادرونه او مسلکي کارګران درلودلای، ددې بهرنیانو ګومارنې ته اړتیا نه پیدا کېده. دوی به زمور د ټولنې په فزیکي اعمار کې مرسته وکړي، خو ذهني او فکري ودانۍ کې ډېر مثبت رول نه شي لوبولای. (د مغزونو فرار) زمور په شان هېوادونو ته یو جدي مشکل دی، نو ځکه خو ځینې متخصصین د مغزونو فرار ته د (بشري پانګې الوتنه) (The human capital flight) وایي.} زما تر خبرو وروسته بیا بحث پیل شو، چا وویل: ((دا ربنستیا هم ځینو ټولنو ته یو ستر زیان دی)) ځینو وویل: ((انسان ازاد پیدا شوی او د ازاد ژوند حق لري، دی چې هر چېرته ځان راحت احساسوي، هلته کولای شي ژوند وکړي.)) خو اسدساحل له دې نظر سره مخالفت وکړ، ویې ویل: ((انسان رسالت لري، داسې نه شي کېدلای چې لګښت پرې د یوې ټولنې شوی وي او د خپل ځان د راحت په خاطر به بلې ټولنې ته ځي، دې سره به غریب هېوادونه نور هم غریب شي او بډایه به نور هم بډایه شي.)) خو د اسد له خبرې سره ټولو توافق ونه کړ، ځینو وویل: ((انسان ته تر ټولو قیمتي شی د هغه ژوند دی، دا چې یو انسان له یوې ټولنې بلې ته مهاجر کېږي، څه مجبوریتونه به لري، بل هېواد ته به د خپل ژوند د خوندیتوب په خاطر ځي، په ځینو ټولنو کې استبدادي رژیمونه وي، ځینو ته په کې د سر خطر وي، دوی مجبور دي له هغه ځایه کډه وکړي. هر چا باندې خپله ټولنه ګرانه

وي خو کله کله هلته اورونه باد ېږي، دوی نه شي کولای چې هلته ژوند وکړي.)) یو بل په کې لا دا هم وویل: ((ماته خپل ژوند مهم دی چېرته مې ښه هلته مې شپه، هغه ټولنه چې زما ژوند نه شي خوندي کولای، زه نه غواړم خپل ژوند له هغې نذرانه کړم.)) ددې موضوع وخت هم پر دې ګرم بحث پای ته ورسېد.

۹- د اعلانونو ګټه زیاته ده که زیان؟

Advertising lose more harm than good?

د فبروری پر (۱۵) مه نېټه دا موضوع وړاندې شوه. په سر کې بیا ما خبرې پیل کړې: ((زه فکر کوم اعلانونه زمونږ د ننني ژوند یوه برخه ده. اعلانونه له خلکو سره د ارتباط نیولو اساسي او اسانه لاره ده، د ټولنې هره برخه لکه تجارت، سیاست، ښوونه او روزنه او نور ټول اعلانونو ته اړتیا لري او له دې لارې خلکو ته خپل پیغام لېږدوي. اکثره رسنۍ د همدې اعلانونو له برکته چلېږي او له دې لارې ډېرې پیسې ترلاسه کوي. دا د ټولنې د دوو برخو: پیغام رسوونکو او پیغام اخیستونکو ترمنځ د ارتباط ښه وسیله ده. د اعلانونو په وسیله کولای شو پر ډېر کم وخت خپل پیغام ملیونونو وګړو ته ورسوو، خو کله کله په اعلانونو کې مبالغه او وړه تېروتنه د لویو ستونزو سبب کېږي او د هغې تېروتنې اصلاح هم بیا اسانه کار نه دی. په ټولیز ډول که مونږ د اعلانونو ګټې او زیانونه سره پرتله کړو، نو تر زیانونو یې ګټې زیاتې دي.)) زما تر خبرو وروسته بیا ګرم بحث پیل شو، چا وویل:

((ځینې اعلانونه له مبالغې ډک دي، پر واقعیت ولاړ نه دي، ګټه یې یوازې اعلانوونکي ته ډېره ده، عوام په کې زیان کوي، ځکه دوی په اعلان کې یو تبرویستونکی پیغام ځای کړی وي، ولس پرې غولېږي او د دوی اموال اخلي، خو کله چې یې استعمال کړي، هغه هغسې نه وي لکه په اعلان کې چې وي.)) دوی د ښلګې په توګه د ښلابښلو شامپوګانو، صابونونو او د سینګار د ځینو سامانونو د اعلاناتو یادونه وکړه. ځینو وویل: ((دا د هغو حق دی چې په هر ډول خپل اعلان جوړوي، خو اخیستونکی هم باید له خپل شعوره کار واخلي.)) یو تن وویل: ((که اعلانونه تر قانوني چتر لاندې راشي او د مبالغه یې اعلاناتو مخه ونیول شي، نو بیا به یې زیان کم شي.)) خو یو شمېر نورو ویل: ((د اعلان جذابیت په همدې کې دی چې مبالغه په کې وي، که مبالغه په کې نه وي، بیا خو نو اعلان نه دی، عادي خبرې دي.)) بحث دوام وکړ خو عمومي نچوړ یې دا و چې د اعلاناتو ګټه د هغو تر زیانونو زیاته ده.

۱۰- پیسې مهمې دي که پوهه؟

Money or Education which one is important?

دا زمونږ تقریباً وروستۍ موضوع وه، دا موضوع هم خورا جالبه او په زړه پورې وه. ټولو په کې فعاله ونډه واخیسته، ما وویل: ((مونږ دوه ډوله پانګه لرو: یوې ته منقوله پانګه وایي، بلې ته نامنقوله. مانا دا: هغه پانګه چې د انتقال وړتیا ولري، هغې ته

منقوله او هغه چې د انتقال وړ نه وي هغې ته نامنقوله پانګه وايي. پيسې منقوله پانګه ده، خو ځينې وخت داسې وي چې د انتقال وړتيا له لاسه ورکوي، پيسې هم په پوهه ساتل کېږي او په پوهه ګټل کېږي. که يو څوک ډېرې پيسې هم ولري، خو چې پوهه ورسره نه وي، کېدی شي پيسې ترې ببرته لاړې شي.

پيسې د ډېرو ګټو ترڅنګ خطر هم لري، غل- غدوی او نور سيالان کولای شي د يوه پانګوال سړي ژوند له خطر سره مخامخ کړي، خو پوهه داسې يوه پانګه ده چې هر چېرته د انتقال وړ ده او هر چېرته پرې پيسې ترلاسه کولای شې. زما د خبرو نچوړ دا دی چې پوهه بې ضرره پانګه ده او پيسې داسې يوه پانګه ده چې څه ناڅه خطر او ضرر هم ورسر ملګری دی. سره له دې چې د انسان لپاره دواړه مهمې دي، خو تر پيسو ماته پوهه ډېره مهمه ښکاري.)) زما خبرې ځينو ژر رد کړې، ويې ويل: ((که پيسې درسره نه وي پوهه نه شې ترلاسه کولای، اوس تعليم هم په پيسو دی، که چېرې څوک غواړي ښه تعليم وکړي، نو ډېرې پيسې بايد مصرف کړي، همدا ټولګی يې يو مثال دی، مورِ چې دلته د زده کړې په خاطر راغلي يو، پر مورِ هر يوه ډېر لګښت راغلی دی، که چېرې د پيسو دا امکان نه وای، نو مورِ دلته نه شو راتللای.)) يو بل وويل: ((د پوهې وروستی ثمر او نچوړ همدا پيسې دي، مورِ چې غواړو پوهه ترلاسه کړو ددې په خاطر چې پيسې وګټو، نو چې پيسې ولرو د پوهې زحمت ګاللو ته څه اړتيا ده؟)) يو بل

وويل: ((پيسې هم په پوهه ګټل کېږي چې پوهه ونه لري پيسې څنګه ګټې؟)) يو بل تن غږ کړ: ((د دنيا غټ ملياردران چې وګوري هغوی اکثره نالوستي يا نيم لوستي کسان دي، يو يې هم لوړې او ځينې يې ان لومړنۍ زده کړې هم نه لري.)) د هند د يوه ملياردر يادونه يې وکړه چې عادي ليک لوست کولای شي، يو بل په کې غږ کړ: ((که د پيسو ګټل په پوهه وای نو د دنيا ټول پوهان بايد اوس پانګوال وای، په داسې حال کې چې خبره بېخي سرچپه ده.)) يو بل غږ کړ: ((ژوند لنډ او تنګ دی څوک چې پيسې ولري، هغه بايد ژوند وکړي، هغوی له همدې پيسو څخه د ځان د حفاظت لپاره هم کار اخلي، څوک چې پيسې ولري همدا پوه کسان هم د هغو په خدمت کې دي، تاسې وګورئ په يوې فابريکې کې څو سوه کارګران، انجنيران او نور پوه کسان کار کوي، خو چې د فابريکې خاوند ته وګوري، نيمه سواد هم نه لري.)) ځينو وويل: ((مونږ بايد سواد يا زده کړه تعريف کړو. يو رسمي سواد دی او يو نا رسمي. ځينې پانګوال کېدلای شي پوره رسمي زده کړې ونه لري، خو نارسمي پوهه او تجربه يې زياته ده، دوی خپل فکر کارولی چې دومره پيسې يې ترلاسه کړي، که نه هېڅ په هېڅه د پيسو ګټل اسان کار نه دی.)) د پيسو او پوهې ترمنځ دا بحث د چرګې او هګۍ کيسه شوه چې کومه يوه دمخه پيدا شوې، تر پايه پورې ټولګيوال توافق ته ونه رسېدل او بحث په همدې جنجال کې پای ته ورسېد.

په هند کې فرهنګي ولولې

ښاغلي سرمحقق زلمي هېوادمل «په هند کې د پښتو ژبې او ادبیاتو د ایجاد او ودې پراوونه» تر عنوان لاندې یو غټ او مهم کتاب لیکلی دی، دا کتاب په هند کې د پښتو ادبیاتو پر کمیت او کیفیت رڼا اچوي او دا څرګندوي چې هند د پښتو ادبیاتو د ودې او ټوکېدو یوه مهمه حوزه وه. هند نه یوازې د پښتو ادبیاتو، بلکې د فارسي ادبیاتو او همدارنګه د ختیځ د نورو ادبیاتو لوی مرکز هم ګڼل کېږي.

هندوستان په واقعیت کې د پښتو ادبیاتو او پښتني فرهنګ د غوړېدو او ټوکېدو یوه ستره حوزه ده. په هند کې د پښتو ادبیاتو د ټوکېدو څرګندې او رسمي نښې نښانې په (ملتان) کې د (لودي کورنۍ) له واکمنۍ څخه پیلېږي، ددې کورنۍ لومړی واکمن (شیخ حمید لودي) و چې په پښتنو کې خورا مشهور و، ان احمدشاه بابا یې هم په خپل یو شعر کې یادونه کړې ده:

د فرید او د حمید دور به بیا شي
که زه وکاندم په هر لوري تاختونه

د پټې خزانې له قوله د لودي کورنۍ د دوو غړو: (شیخ رضي لودي) او (نصر لودي) ترمنځ یوه شعري مناظره یا مناقشه شوې او دا په هند کې تقریباً د پښتو ادبیاتو لومړنۍ لاسته راغلې بېلګې دي. د پټې خزانې د لیک له مخې شیخ رضي لودي، د شیخ حمید

لودي وراره و. کله چې حمید په ملتان کې پاچا شو، نو دی یې پښتونخوا ته د اسلام د تبلیغ لپاره واستاوه او ده دوه کاله د کسي غره په لمنو کې تېر کړل او ډېر خلک یې مسلمانان کړل. پټه خزانه وایي: ((د شیخ رضي تربور (نصر) چې د شیخ حمید زوی و، له قرامطه وو سره کښناست او د اسماعیلیه فرقې عقاید یې زده کړل او کله چې تر شیخ حمید وروسته دی پاچا شو، نو یې د قرمطیت ترویج غوره کړ او قرامطه یې راوستل.

شیخ رضي چې سوچه مسلمان و، نو د خپل تربور دا وضعه پرې ښه ونه لګېده، هغه ته یې یو پاړکی ووایه او ور وایې ستاوه.)) دا پاړکی دادی:

د الحاد په لور دې ترپلل	ګروه دې زمونږ وکوراوه
مونږ رونلی په زیارنه	تا په تور وتوراوه
لرغون ولې ګروهبدلې	چې دې ګوښې اړاوه
هغه ګروه دې اوس اړه کړ	چې پلرو دې رښاوه
لودي ستا په نامه سپک سو	که هر څو مو درناوه
نصره نه مو یې له کهاله	لودي نه یې په کاوه
زمونږ رغا ده ستا له ګروهه	د ورځلوی په رغاوه.

کله چې (نصر لودي) ته د خپل تربره (شیخ رضي لودي) پاړکی ورسېد، نو سملاسي یې د هغه تورونه رد کړل او په ځواب کې یې ورته دا پاړکی ووایه:

د الحاد په تور تورن سوم زه لرغون خو ملحد نه يم
زما دښمنه هسې تور راکړ که ملحد يم د دښمنه يم
له اسلامه نه ترپلمه تورانو څخه په ترپله يم
ګروه مې هغه لرغونی دی اوس هم کروړ په لرغونه يم
د اسلام پر هسک به ځلم و تورانو ته تياره يم
د لودي زوی سنتي يم د حميد له لوړ کهاله يم
توراني دښمن چې وايي زه له ګروهه په اړه يم
دا يې تور تاسې دروهوي زه مومن ستاسې په تله يم
د دښمنو وينا وې مغړه زه لودي يمه څو زه يم.

د لودي کورنۍ په واکمنۍ کې د پښتو ادبياتو دود همداسې پالل شوی. په تاريخونو کې راغلي چې د لودي کورنۍ د دربار ژبه هم پښتو وه. د سلطان بهلول لودي په باب په (تاريخ داودي) کې راغلي: ((گويند روزی که بر تخت نشست در ان هفته برای نماز حاضر شد. ملا قادن که يکی از اکابر ان شهر بود، برای خطبه خواندن بر منبر بر امد، خطبه به اتمام رسانيد وقت فرود امدن گفت: سبحان الله عجب قومی پيدا شدند نمی دانم پيرو دجال در ايشان باشد زبان ايشان اينست که مادر را مور می گويند و برادر را ورور می گويند وديه را شور می گويند و سياه را تور می گويند و ديگر را نور می گويند. در اين گفتن سلطان بهلول رومال را بر

لب گرفته تبسم کنان گفت: ملا قادن بس کن که ما هم بنده گان خدایم.))

د همدې سلطان بهلول لودي د واکمنۍ پرمهال پښتو ژبه او ادبیات وغوړېدل، خپله سلطان هم د شاعرۍ ښه ذوق درلود. پټه خزانه وایي: ((په هندوستان کې د برسات په موسم خلیل خان نیازي هسې رباعي انشا کړه او د سلطان بهلول پادشاه په مخه کې یې وویله)):

خړې اوربڼې ژاړي له پاسه
کویله ږغ کا ببلتون له لاسه
یه هغه لوني ګوهر په خول ستا
دا مرحبا کا ستا زموږ مواسه

د پټې خزانې مولف محمد هوتک بیا لیکي: ((سلطان بهلول رحمة الله علیه چې دا رباعي ونغوړه، په ځواب کې یې دا رباعي سمدستي وویله)):

ملک به زرغون کړم په ورکړه راسه
ګوره اوربڼې د داد له پاسه
خول مې د عدل په درو رونړ دی
جهان به زېب مومي زما له لاسه

هندي چاپېريال نه يوازې د پښتو د ليکنې ادب لپاره يو ښه بستر و، بلکې زيات شمېر پښتو شفاهي ادبيات هم په هندي چاپېريال کې راټوکېدلي او يا د هندي چاپېريال يادونه او انځورنه په کې شوې ده. پښتو لنډۍ په دې برخه کې تر شمېر وتي دي:

په هندوستان دې څلی جوړ شه
د بې ننګۍ اواز دې را مه شه مينه
د هندوستان سفر دې زار شه!
زما په تور اوربل کې سپين ولګېدنه

ولسي شاعر (محمد نور) وايي:

زما لالی دې ژوندی وينه
که دی په هر وطن کې وينه
که مسافر د تور دکن وي رابه شينه

د پښتو د افسانه يي کيسو، لکه مومن خان او شيرينو، موسی خان او ګلمکۍ چاپېريال هم هندي دی. په هندوستان کې د پښتنو د سياسي واکمنۍ تر پايته رسېدو وروسته هم يو زيات شمېر وتلو پښتنو شاعرانو په هندي چاپېريال کې خپل ادب غوړولی دی.

د خوشال بابا د شاعرۍ او ليکوالۍ يوه د پام وړ برخه په همدې هندي ماحول کې راټوکېدلې ده. د بند ډېره موده يې هم د هند د مغولي واکمنو په زندانونو کې تېره کړې ده:

هند په ما باندې دوزخ شه کـه پـــه نـور عـالم جـنت دی
بـنديـوان ورسره راغـلم دا يو څو مياشتی فرصت دی
د بل حکم پرې زندان شي چې په خپل حکم عادت دی.

خوشال بيا د (رنتبور) تر زندان وروسته د مبارزې يو بل ګرم پړاو ته داخل شو:

پس له بنده دی دا عزم د خوشال د خاطر جزم
يـا نـيولی مخ مکې ته يـا مـغولـو سـره رزم

خوشال خپل دوه مهم اثار (دستار نامه) او (فراقنامه) په هند کې ليکلي او هم يې ګڼ شمېر شعرونه ويلي دي. تر خوشال وروسته د خوشال فرهنګيال زامن او د کورنۍ نورو غړو خپل پاموړ شمېر اثار په هندي چاپېريال کې ليکلي دي. د اشرف خان هجري د سوزناکې شاعرۍ ډېره برخه د هند په مغولي زندانونو کې بشپړه شوې ده. د روښان پير د پلويانو؛ ملا ارزاني خويشکي او نورو فرهنګي بريالوي هم په هندي چاپېريال کې ترسره شوي، د اخند دروېزه ننګرهاري فرهنګي پلويان هم يو زيات شمېر په همدې چاپېريال پورې اړه لري. شيخ عيسی مشوانی، شيخ علي سرور لودي، شيخ بوستان برېښ، عبدالله قصوري، عبدالمحمد ترين، محمدخان ځمند، عبدالغني کاسي، عثمان، مشتاق احمد، د رحمان بابا د سبک پلويان؛ عبدالرسول، ملا لتار شلمانی، تنها او نور، رحمت داوي، قاسم علي خان اپريدي، منصور، ګلمير، ظاهرالدين او داسې نور په لسګونو ليکوال او شاعران په هندي

چاپېريال کې راټوکېدلي او پښتو ژبې او ادبياتو ته يې ډېر څه ورکړي دي. د احمد شاه شاهي شاهنامې ناظم (حافظ ګل محمد) هم په هندي چاپېريال پورې اړه لري. د پښتو يو شمېر نور نوموتي شاعران د هندي سبک تر اغېز لاندې راغلي دي؛ کاظم خان شيدا، حميد مومند او نور يې ښې بېلګې دي. د حميد مومند د شاعرۍ ځينې برخې هم د هندي چاپېريال زېږنده دي:

د اشنا لـه خط و خـال دا معلومېږي
چې حميد به مسافر د هندوستان شي

(ال انډيا راډيو ډيلي) هم د پښتو ژبې او ادبياتو په غوړونه کې خپله برخه اخيستې، ددې راډيو هغه هندي کارکوونکي چې پښتو ژبه يې زده وه، پښتو ته پامور کار کړی، د (جواهر لال نهرو پوهنتون پښتو څانګې) هم په دې بهېر کې خپله ونډه اخيستې ده. لنډه دا چې هند او هندي چاپېريال د پښتو ادبياتو په پنځونه او غوړونه کې مهم رول لرلی او هندوستان لا اوس هم د پښتو ادبياتو يوه فرهنګي حوزه ګڼل کېږي، د زياتو معلوماتو لپاره کولای شئ ((په هند کې د پښتو ژبې او ادبياتو د ايجاد او ودې پراووونه)) مهم اثر ولولئ.

هند داسې هوا، فضا او چاپېريال لري، چې که ليکوال سړی په کې څه موده تېره کړي، نو شعرونه او داستانونه پرې را اوري. زه چې کله هند ته لاړم، څو ورځې مې لاتېرې کړې نه وې چې شعر ته مې زړه وتوخنېده، د ببلابېلو ليکنو عنوانونه او موضوعګاني هم راباندې را وورېدل، که څه هم ما دلته نه غوښتل پر شعرونو او

لیکنو مصروف شم، په همدې خاطر راباندې ډېرې موضوعګانې او شعرونه راغلل او همداسې مې تېر کړل، خو دا یو دوه شعرونه او یوه لیکنه داسې وو چې ځان یې راباندې په زوره تحمیل کړ، لومړی شعر (خطا) نومېده چې دا دی دلته یې وړاندې کوم:

خطا

خندا سړي نه کـــېږي او ژړا سړي نه کـــــــــېږي
د ژوند رنګارنګـــیو کې خو دا سړي نه کـــــېږي

چې حورې وي، غلمان وي او ته ځانته په کې ګرځې
په داســـې نندارو کـــې خو خطا سړي نـه کـــــېږي

مـلا ویـل ای ورونـو ! دمـلا شـــــیطان مـــــلا وي
دا غټې ګناهګـانې چـې مـلا سـړي نـه کـــــېږي

که هر څومـــره توبه کړي خـو توبـه یـې نه قبلېـــږي
نو ځکه مســلسلې توبې بیا سړي نـه کـــــــېږي

ترهغه به ګناه وي څو چې ساه وي په وجـود کـــــې
ګـناه کـــله بې روحه بې له ساه سړي نـه کـــــېږي

ملنګ چېرته په عمر کې کوم کلی دی وران کـــړی ؟
دا لویې ورانـــی ټولې له پاچا سړي نه کـــــېږي

بس غر دی او ستا سر دی ، زمانه ده اوستا لاس دی
همېـــش دا سر زوري (یونه) لـه تاسړي نه کـــېږي.

۲۰۱۰ د فبروری ۱۶ مه
نوی ډیلی - هندوستان

لیکنه ((چرګان او پښتانه)) نومېده، چې یو ځانګړي دردناک واقعیت ورته مجبور کړم، دا لیکنه پر همغه وخت په ببلابېلو پښتو وېبپاڼو کې خپره شوه، نو ځکه یې دلته راوړل ضروري نه بولم. بل شعر (مخالف) نومېږي، چې دا هم د ځینو ځانګړو واقعیتونو انځورنه وه.

مخالف

اقـــرار کـــې مخـــالف دی پـــه انکـــار کـــې مخـــالف
عجیبـــه شـــان جانـــان دی پـــه هـــر کـــار کـــې مخـــالف

چـې ناسـت مـې پـر اوږو وي، ښـه خوشـاله وي قـانع وي
چـې کـوز یـې لـه اوږو کـړم نیمـه لار کـې مخـالف

منمـــه هـــر ســـړی کـــوي پاچـــا پســـې خبـــرې
خـو مـا غونـدې بـه څـوک وي پـه دربـار کـې مخـالف

بېګـــاه يـــې د مـــلا خبـــرې ټـــولې ومنلـــې
چـې پاڅېـده لـه خوبـه، شـو سـهار کـې مخـالف

دې ټـولې زمـانې مـې پـر نـبض ووهلـې ګـوتې
يـو تـار يـم د درې تـارو پـه سـه تـار کـې مخـالف

زمـــا او ســـتا د ديـــن نظـــر اوبـــه دي او اورونـــه
تـه ژونـد کـې مخـالف، زه انتحـار کـې مخـالف

هغـه ســړی ســړيو کـې حســاب نـه دی ملګـرو!
چـې نـه لـري پـه کلـي نـه پـه ښـار کـې مخـالف.

نوی ډیلی، هندوستان
د ۲۰۱۰ میلادي کال د فبروری ۱۲مه

د نورو ګڼو لیکنو موضوعګاني او شعرونه هم راباندې راغلل خو پر دې بریالی نه شوم چې د لیک جامه ور واغوندم.

مېلمستياوې

د دوه مياشتني کورس په بهير کې درې څلور ځله د (اپټېک) کورس او د کورس د ځينو نورو محصلينو له خوا مېلمستياوې وشوې. طبعاً په دې ډول مېلمستياوو کې ډېره ازادي وي. لومړيو دوو مېلمستياوو ته زه ځکه لاړ نه شوم، چې د ډېرې ګرمۍ او توندې موسيقۍ د اوربدلو زغم مې نه درلود. اسد ساحل او اجمل ته مې وويل: ((ځئ تاسې ځوانان ياست دواړه لاړشئ!)) مادوی ته وويل: ((هغوی بيا داسې فکر ونه کړي چې افغانان زمور په پروګرامونو کې برخه نه اخلي، خو هلته چې مو څه وليدل او واوربدل، ومو څښل او يا مو وخوړل او يا مو څه وکړل، د هغو پوښتنه هم درڅخه نه کوم او تاسې يې هم ماته کيسه مه کوئ.)) اجمل او ساحل هغو پروګرامونو ته لاړل، پروګرامونه يې خوښ شوي وو، خو دا چې ګډا (نڅا) په کې جبري وه، دې نو لږ څه ځورولي وو. ګډا چې د چا زده وي، هغه چې کله موسيقي واوري، بيا ورته د ټينګې نه وي او چې زده يې نه وي او يا د شرم جذبه پرې غالبه وي، هغه ته نو بيا ډېره سخته وي، ماته ګډا تر هر څه سخت کار ښکاري او که ووايم چې په ژوند کې راته تر ټولو سخت کار همدا ښکاري، نو مبالغه به مې نه وي کړې، له کوچنيتوبه بيا تر دې دمه زما په ياد نه دي چې ما به د چا په واده او ښادۍ کې

نڅا کړي وي، اکثرو ودونو ته يوازې په دې خاطر نه تللم؛ هسې نه چې هلته ګډا جبري شي، دا چې ګډا عيب دی که هنر؟ پر دې زه بحث نه کوم، خو کوم شی چې ماته څرګند دی لږ تر لږه زمونږ په کليوالي ټولنه کې د شرم يوه برخه ګڼل کېږي. اجمل او ساحل هم له دواړو محفلونو خوند اخيستی و، خو کله چې د نڅا مسله رامنځته شوې وه، دوی په ملي اتڼ ځان تېر کړی و او ورته يې ويلي وو چې دا زمونږ ملي نڅا ده، هغوی هم دا ملي اتڼ ډېر خوښ کړی و.

بل محفل زمونږ ټولګيوالو (امبروز) چې له (کاميرون) او (رفعت) چې له فلسطين څخه وو، جوړ کړی و او ماته يې په ډېر ټينګار وويل، خو زه هغه محفل ته لاړ نه شوم، اجمل او ساحل دواړو ته يې ګيله هم کړې وه چې (پروفيسور يون) زمونږ په پروګرامونو کې ګډون نه کوي. وروستی ځل بيا هم همدې ښاغلو (امبروز) او (رفعت) بل پروګرام جوړ کړ، دوه ورځې دمخه يې پر تخته وليکل (Good by, why not party). له ولې نه (Why not) اصطلاح سره اوس مونږ ټول اشنا وو، زمونږ په ټولګي کې د فلسطين يو محصل و (رفعت) نومېده، د ښه شان و شوکت خاوند و، په فلسطين کې يې يو ساختماني شرکت هم درلود، د پيسو يې هم کمی نه و، په عمر هم پوخ و، خو هر څوک چې د محصلۍ پر څوکۍ کېښي همغه د محصلۍ خصوصيت اخلي. د رفعت انګليسي په پيل کې ډېره ښه نه وه، خو وروسته وروسته د ګوزارې شوه، ښه شوه، نو کله

چې به په ټولګي کې د استادې یا محصل له خوا کومه خبره مطرح شوه، نو ده به په (Why not) (ولې نه) پوښتنه پیل کړه، هلته چې هېڅ (ولې نه) نه راتله، هم ده به کاروله، بالاخره دی په ټولګي کې په (Why not) مشهور شو.

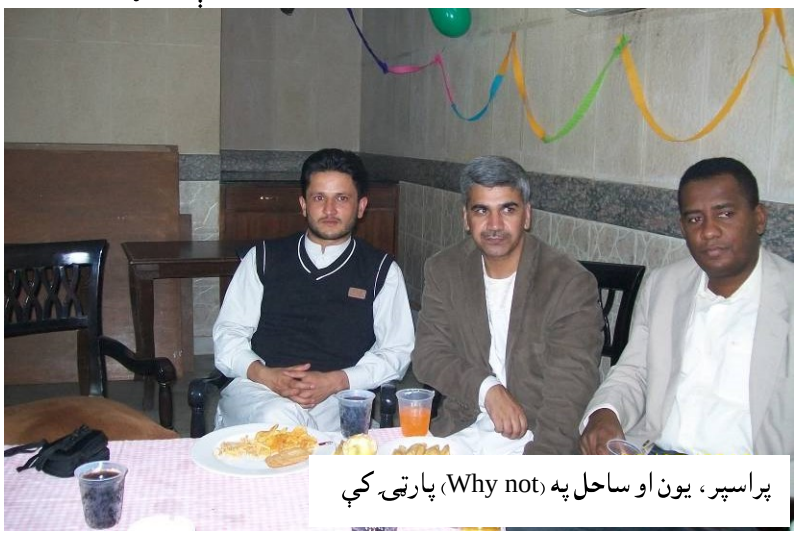


د (Why not) پارټۍ یو انځور

ښاغلي (امبروز) ماته په ټولګي کې بیا بلنه راکړه او ویل یې چې دا ځل به حتمي راځې، په ټینګار سره یې وویل، لږه شېبه وروسته بیا راغی، ماته یې وویل: ((دا ځل راځې که نه؟)) ما ورته وویل (Why not?) هغه په خندا شو، نو ځکه د ماښام تر ډوډۍ وروسته د (Good by/ why not party) ته لاړو، دا پارټي په (B۵۱) مېلمستون کې جوړه شوې وه. کله چې د مېلمستون لاندې پورې ته

کښته شو، نو د سرو او شنو رڼاګانو باران وو، د سګرټو او الکولو دودونه او بویونه وو.

کله چې پر ما د ښاغلي (امبروز) او ښاغلي (رفعت) سترګې ولګېدې، رامنډه یې کړه: ((هاى پروفیسور یون ښه راغلئ!)) ښاغلی (امبروز) زما څنګ ته راغی، ډېره مننه یې وکړه، ما ویل



پراسپر، یون او ساحل په (Why not) پارټۍ کې

ما خپله وعده پوره کړه، ژر ژر یې جوس، پیپسي او الکولي څښاک راوړل، ما لږ جوس واخیستل او هلته لرې پر یوې څوکۍ کښناستم، موسیقۍ نو ښه په درز کې روانه ده، څوک جګېږي او څوک ټیټېږي، د ښځو او نرو توپیر نه ښکاري، پر دې وخت یو بل فلسطیني (ابراهیم) د الکولي څښاک څو بوتله زما مخې ته کښښودل او ژر یې د خپلې غاړې کمرې ته لاس کړ، څو چې یې عکس اخیسته، ما ځان لرې کړ، له خندا شین شو، ماته یې وویل:

((پروفیسور یون! ما ویل زه به دې یو عکس واخلم، خو ونه شو، ډېر بیدار یې.)) څو شېبې نور کښناستم، نور مې طاقت ونه شو، ساحل ته مې وویل: ((ته به (امبروز) ته زما له خوا معذرت وړاندې کړې، زه ځم ورته ووایه چې خاص ستا په خاطر راغلم.)) زه یوازې له مېلمستونه راووتم او د خپل مېلمستون پر لوري رهي شوم، دا چې د (Why not) پارټي به څومره دوام کړی وي او څه به په کې تېر شوي وي، نور نو پرې خبر نه شوم.

ددې مېلمستیاوو ترڅنګ موږ ته په هند کې د ببلابېلو افغانانو او هندیانو له خوا د انفرادي مېلمستیا بلنه راکړل شوه، خو موږ د ورتګ وخت پیدا نه کړ. ښاغلی (رام پرکاش) هم د همدې مېلمه پالو په جمله کې و، چې هر وخت یې ټینګار کاوه.

ښاغلی (پرکاش) هندو دی، اصلاً د پښتونخوا په بونیر کې زېږېدلی، دومره خوږه پښتو وایي چې هېڅ فکر نه کوې پښتو به د هغه مورنۍ ژبه نه وي. ښاغلی رام پرکاش کلونه کلونه کېږي چې په ال انډیا راډیو ډیلي پښتو څانګه کې کار کوي، خو ددې ترڅنګ په کورټ یا محکمه کې د وکیل دنده هم ترسره کوي. د رام پرکاش له بلنې سره سره موږ هغه کره لاړ نه شو، نو ځکه خو یې یوه ورځ یوه قوطۍ قیمتي متیان هلته راوړل، ما پر ټولو افغانانو ووېشل، ډېر خوندور وو. رام پرکاش تېر کال په کابل کې په پښتو نړیوال کنفرانس کې هم ګډون کړی و.

بري ليکونه

د فراغت ورځ د سړي لپاره د ډېرې خوشالۍ ورځ وي، کـه هغـه له ښوونځي وي که له پوهنتونه، که له کورسه، کـه لـه عسـکرۍ او یا هم لـه کـوم بـل تحصـیلي او تعلیمـي مرکـزه. مـوږه دې ورځې تـه شېبې شمېرلې، په پای کې همدا ورځ راورسېده، په کورس کې له



پلان سره سم اعلان وشو، چې د فبروري (۲۲) نېټه ستاسو د بـري لیکونو ورځ ده، کـه رسمي لباس (دریشي) کې راشئ، ښه به شي. د فراغـت جشـن پـه (B۵۱) مېلمسـتون کـې نیـول شـوی دی. پـه دې

مېلمستون کې تیار د (اپټېک) کورس څو تنه زده کوونکي چې نن یې د فراغت ورځ وه، هم دېره وو. سهار (۹) بجې هلته لاړو، د انګلیسي ژبې او ګرافیک کورس د دواړو نړۍ پنځوس تنه فارغان ورته راغلي وو، چا دریشي کړې وه، چا هم خپل ملي لباسونه اغوستي وو، تېر دوه میاشتني درسي بهیر اکثره ستړي کړي وو، ټول دې ورځې ته خوشاله وو، خو ځینې بیا په دې خپه وو چې د دوو میاشتو په بهیر کې له یو بل سره ډېر اشنا شوي وو،



یون د فراغت په جشن کې

د ښځتون دا ننني ورځ ورته د زغملو نه وه. د کورس مسولین: (کارټېک)، مېرمن (سونیا)، د انګلیسي ژبې استاده (مېرمن سوګتا چکروتي) او د ګرافیک کورس استاده (مېرمن ریمې کرن)

ټول راغلي وو، ټولو پاک او ښکلي کالي اغوستي وو، د ټولو خولـه لـه خنـدا ډکـه وه،د غونډې د مشـر مبلمـه پـه توګـه يـې لـه (زمبـابوې) هېـواد څخـه يـو تـن ډيپلومـات (نانـدوس) راباللـی و. د مفاهمې او کمونيکشن په برخه کې يې ډېر معلومـات درلـودل، د نړۍ په ښلابښلو هېوادونو کې يې د ملګرو ملتونو پـه ادارو کې کـار کړی، تـور پـوټکی، لـوړ قـدی او خـوش ټيپـه سړی و، ډېـره فصيحه او بليغـه انګرېزي يې ويلـه، سړی يې لـه خبرو نـه سـتړی کېده، په نړۍ کې يې د کلتوري امتزاج په باب لنډې خبرې وکړې، بيا يې له يو نيم فارغ څخه ځينې پوښتنې هم وکړې، تـر دې شـېبې د فراغت غونډه پـه پـرتمين ډول روانـه وه. د نړۍ (۳۲) هېوادونـو فارغانو په کې ګډون درلود چې دغه لاندې هېوادونه په کې شامل وو: منګوليـا، موزمبيـق، نيپـال، فلسـطين، روسـيه، سـوډان، ترکمنسـتان، ويتنـام، زمبيـا، افغانسـتان، کـاميرون، کمبوډيـا، ارمنسـتان، بورکينافاسـو، چيلـي، کيوبـا، لاوس، ليتوانيـا، مدغاسکر، مالديف، ميانمار، زمبابوې، ايتوپيـا، سـريلانکا، بـنګلادېش، تاجکسـتان، ګانـا، انـدونيزيا، سـربيا، کولمبيـا، نامېبيا او ازبکستان.

تر خبرو اترو وروسته د بري ليکونو وېش پيل شو، ځرنګه چې افغانسـتان پـه (A) پيلېږي، نـو لـومړی نوبـت زمـوږ شـو، مـوږ پـه خوښۍ سره بري ليکونه واخيسـتل، بيا د هر هېواد په اسـتازي يـو

تن ته یو څو دقیقې وخت ورکول کېده، چې لنډې خبرې وکړي، زمونږ په استازیې اجمل فدایي لنډې او خوږې خبرې وکړې او همداسې د هر هېواد په استازیې یو تن د خبرو مرکزي ټکي دا وو چې هر یو د کورس له اداري څخه خوښي څرګندوله او مننه یې کوله، اکثرو هندوستان خپل دویم کور باله او دلته یې د خپلو دوو میاشتنیو زده کړو په بهیر کې د خوږو خاطرو یادونه کوله. د فارغانو د اکثرو له خبرو څخه دا څرګندېدله چې له هند څخه خپلو هېوادونو ته رېستیا هم ډېر خوشاله روان دي، د هر یو په



افغان فارغان د کورس له استادې (مېرمن سوګتا چکروتي) سره

تندي کې ماته د خوشالیې څرک ځکه ولګېده، چې ټولو دلته

ناسیاسي زده کړي وکړي. دا زده کړې د پخواني شوروي اتحاد او یا هم د امریکا متحده ایالتونو او یا ځینو نورو هېوادونو په شان نه وي، چې د زده کړې ترڅنګ سیاسي غرضونه او مرضونه هم ورسره مل وي. دا یوازې او یوازې علمي زده کړې وې نور څه نه وو.

سره له دې چې د هندوستان حکومت پر دې هر محصل یاد وړ


یون د بریلیک د اخیستو پر مهال

لګښت کړی و، یانې په اوسط ډول نړۍ دې (درې لکه) هندي کلداري، خو کومه خوښه خاطره چې دې محصلینو له

هندوستانه خپل هېواد ته یوړه، له مادي پلوه د هغې قدر او مقدار څوک نه شي ټاکلی.

تر بري لیکونو وروسته یوه غرمنۍ هم په پام کې نیول شوې وه، تر هغه وروسته یو بل څخه د خدای پامانۍ اخیستل پیل شول، د خدای پامانۍ دا شېبې تر ټولو سختې او ترخې وې، زموږ د یوې ټولګیوالې خو ان په سترګو کې اوښکې راغلې او ژبه یې په خوله کې داسې بنده رابنده شوه چې د خبرو توان یې نه درلود، په همدې سوزناک حالت کې مو له (B۵۱) مېلمستونه د خپل استوګنځي پر لوري حرکت وکړ.

په هند کې د پښتنو واده

استاد خالق رشید راسره یوه ورځ دمخه خبره کړې وه: ((د جمعې مانښام د پښتنو واده دی چې چاسره وعده ونه کړې!)) ما ورته وویل: ((سمه ده.)) د جمعې ورځ ثناالله خان لالا هم راته زنګ وواهه



چې واده ته ځو ،زاهد شاه انګار صیب هم له کابله راغلی و. استاد خالق رشید ، ثناالله خان، انګارصیب، زه (یون) اسد الله ساحل، اجمل، ټول زمونږ په اتاق کې ښاغلي (خلیل منګل) ته، چې په ډیلي کې یو روښنفکر اوملتپال افغان دی، منتظر وو ، هغه څه کم

نهه بجې راغی، دوه موټره او څه نور ملګري هم ورسره وو. ټول په دوو ګاډو کې کښاستو.

(۹) بجې مو له هوټله د واده محل پر لوري حرکت وکړ، نهه نیمې بجې هلته ورسېدو، واده د عمومي سړک پر سر په داسې یو



هوټل کې جوړ شوی و چې د کابل د حضوري چمن تر نیمایي زیات شنه چمنونه یې لرل، ټوله سیمه په داسې ډول ډول ګروپونو پوښل شوې وه چې د یوه عصري واده له شان سره مناسب و، لکه د هند راجاګانو او یا هم د عربو د شیخانو په شان، زمونږ جنګسالاران لا تر اوسه دې سلیقې او دې حد ته نه دي رسېدلي. هوا او فضا ډېره ښه وه، پښتو سندرو او د ډولونو اواز ان د عمومي سړک څنډې

هم ښورولې، هرکلي کوونکو پښتنو مورِ ته تر حده زیات تود هرکلی ووایه، په شنه چمن کې مېزونه او څوکۍ ایښي وو، د چمن یوه برخه ښځو او بله نرو ته ځانګړې شوې وه، خو په دواړو برخو کې د دواړو د شتوالي او ګرځېدو ممانعت نه و، ځینو ځایو کې خلک ګډ هم ناست وو، د هوټل خدمتګارانو مورِ ته ژر ژر ګرم کبابونه راوړل، خو اصلي ډوډۍ لا تراوسه پیل شوې نه ده، واده والا به دم ګړۍ زمورِ مېز ته راتلل او پوښتنه به یې کوله. استاد خالق رشید یوه کوربه ته وویل: ((مورِ خپله راغلي یو، چا



راغوښتي نه یو)) هغه ورته وویل: ((خوند خو یې په همدې کې دی؛ ډېر نر کار مو کړی دی)) د پښتو سندرو په منځ منځ کې به

یوه نیمه هندي سندره هم راغبرګه شوه. دې واده کې د خدای په فضل دومره پښتانه وو چې زړه دې پرې راتولېده، د پېغلو او ځوانانو شمېر هم خورا زیات و، خو د ټولو پښتو زده وه، واده د پکتیاوالو پښتنو و، انګارصیب هم په کې خپل کلیوال پیدا کړل، د ډول اواز ټول چمن سر په سر اخیستی و، د ډوډۍ دومره پربمانې وه چې هر چا څومره خوړلای شوه قید او حد په کې معلوم نه و، د هوایي پیشنګونو اورلوبه هم په کې ښه په درز روانه وه، اتڼونه هم په درز کې روان وو، ښځو او نرو دواړو په کې ونډه



درلوده: (هلک نری چنار دی جنۍ د ګلو ونه، په سر یې زرین شال دی په غاړه امېلونه)، څو شېبې وروسته د سورني غږ هم ورپسې

راپورته شو، چې ډول هم ورسره مل و او ښځينه نڅا هم ورسره بدرګه روانه وه، څو ځايه د ښځو او نرو نڅا روانه وه، د سټېج پر سر او هم نورو ځايونو کې تر مکس (ګډې) نڅا وروسته مست اتن شروع کېده، د اتن يوه ممیزه دلته دا وه چې زړې ښځې، پېغلې او ماشومان ټول په کې ولاړ وو، د ملا د تکفیر د ټاپې رنګ په کې نه ښکارېده، زمونږ د (محبوبې) هم طاقت ونه شو د اتن په لیکو



وردننه شو. د اتن په لیکو کې خصوصاً په ښځينه وو کې اکثره افغان هندوانې او سکانې ښځې لیدل کېدې چې د افغاني هویت روح يې تازه کاوه، څومره وفادار دي هغه افغان هندوان او سکان خپل افغانستان ته، چې په افغانستان کې لا تراوسه هم خپلو ډېرو

حقوقو ته نه دي رسېدلي خو زړونه يې د افغانستان له مينې ډک دي، خو لعنت پر هغو پښتنو او ناپښتنو ستميانو چې د افغانستان شيره يې ټوله وزېښله، خو بيا يې هم له افغانستان



سره مينه پيدا نه شوه او د د ښمنۍ کچه يې راټيټه نه شوه. د ستېج پر سر د ښځو د اتڼ دومره اوږده ليکه راتاوه شوه چې ما تر اوسه په افغانستان کې دومره لوی ښځينه اتڼ نه و ليدلی.

پنځه لس کم يوولس بجې مې بيا يوځل زړه کې تېر شول او يوه پوښتنه بيا په زړه کې وګرځېده چې دا واده د پکتياوالو پښتنو دی که د خوستيو افغان هندوانو؟ استاد خالق رشيد راته وويل: ((دا د خوست د هغو هندوانو واده دی چې دلته د هند په فريد اباد

کې مېشته دي. (فرید اباد) د شېر شاه سوري نامه پورې تړلې سیمه ده، افغان هندوانو دلته یوه لویه ټولنه جوړه کړې ده. عجیبه خبره داده چې د دوی لومړۍ ژبه پښتو او دویمه یې هندي



ده)) دا وخت نو بیا دا پښتانه هندوان تر ذاتي پښتنو هم پر ما ګران شول، له (۵) کلن ماشوم څخه نیولې تر (۷۰) کلن سړي او ښځې پورې د ټولو اتڼ زده و، دلته اتڼ رښتیا د ملي اتڼ په مانا و.

څو دقیقې وروسته په پښتو ژبه د ملي اتڼ لپاره انانس وړاندې شو، انانسر د خوست هندو پښتون و. وروسته په کابل کې د صرافانو د اتحادیې رئیس (امین جان خوستي) ته چې له کابله

همدې واده ته راغلی و ، بلنه ورکړل شوه ، ده د افغان هندوانو ددې واده له امله خوښي څرګنده کړه او د ټولو پښتنو په استازی يې تبريکي ورکړه ، ده د واده والو نومونه واخيستل چې ټولو کې (سنګ سنګ) راتلل ، خو پوره نومونه يې ما يادښت نه کړای شول.

د امين جان خوستي تر خبرو وروسته انانسر وويل: ((اوس له افغانستان څخه راغلو مېلمنو ته هرکلی وايو ، افغانستان ته دعا کوو چې خدای(ج) دې په کې امن او سوکالي راولي.)) وروسته بيا



د اتن سندره پيل شوه ، امين جان خوستی يې په سر کې او محبوب ورپسې ودرېده.

تر اتنې وروسته مو له ثناالله خان لالا څخه وپوښتل چې په کشمیر کې څومره پښتانه دي؟ ثناالله خان لالا وویل: ((هسې خو پښتانه ډېر دي، خو هغوی چې همدا اوس سوچه پښتو وایي له (۱۵-۲۰) زرو تنو پورې دي.

په اتنې پسې بل اتنې پیل شو، واړه او زاړه ټول په کې تاوبدل، اتنې د ټولو داسې زده و لکه مذهبي ارکان چې د خلکو په یاد وي، کله مذهبي مراسم تر پې وباسو، نو زمونږ تر ډېرو پښتنو ددې هندوانو پښتونولي څو ځله زیاته وه، وروسته راته امین جان خوستي وویل چې (۴۵۰) کورنۍ خوستي هندوان دلته اوسېږي.

لږه شېبه وروسته د خوست یو هندو چې کورنۍ یې په هند کې



ده زما څنګ ته راغی، راته یې وویل: ((یون صیب مرکې دې په

ټلويزيون کې اورم من من غوښه اخلم، ډېر زيات خوشالېږم، زمونږ د ټولو افغانانو افتخار يې)) پر دې وخت بيا ما فکر وکړ چې پښتون دی، خو انګار صيب راوپېژنده ويې ويل: ((دده نوم (بسنت) دی.)) زوی يې هم ورسره و، ماشوم و، پښتو يې ويله، بسنت وويل: ((له پنځه لسو کلونو راهيسې مې ماشومان همدلته اوسي، په کور کې ورسره پښتو وايو، د دوی ټولو پښتو زده ده.)) دې وخت کې امين جان خوستی هم راغی، ويې ويل: ((يون صيب زمونږ افتخار دی.)) انګار صيب ورته وويل: ((څوک چې پر يون صيب افتخار نه کوي)) امين جان خوستي وويل: ((هغه به له پښتو سره جوړ نه وي.))

کوم هندوان چې هلته ولاړ وو، هغوی زما دومره توصيف وکړ چې زه ځان سره وشرمېدم، هلته راته دا پته ولګېده، چې که څوک په صداقت سره ډېر کم کار هم وکړي، د خلکو په زړه کې خپل ځای نيولای شي. هېڅوک په زوره پر خلکو ځان نه شي منلای او هېڅوک په زوره د خلکو له زړونو څخه څوک نه شي ايستلای. پنځه لس کم دولس بجې وې چې د واده له چمنه راووتو، خو پر دې ټول وخت هېڅ پوه نه شو، لکه د سترګو په رپ کې هسې تېر شو.

واده په فريد اباد کې د (خالصه ګارډن په نامه) و. (خالصه) په خوست کې هغه کلی دی چې اکثره د خوستيو هندوانو کورونه په کې وو، نو ځکه يې د واده لپاره ددې هال نوم هم (خالصه هال) غوره کړی و.

په ډيلي کې وروستۍ ورځ

هر څومره چې د مسافرۍ شېبې لنډېدلې، هماغومره مو په خپل وطن پسې زړه سولېده. د سفر لومړۍ اوونۍ چې تېره شوه، نو په ډيلي کې مو زړه تنګي پيل شوه، هسې خو هند، پاکستان او ځينې نور هېوادونه له کلتوري پلوه افغانستان سره دومره نږدې دي چې سړی په کې ځان ډېر پردی نه احساسوي، خو بيا هم، مذهبي، سياسي، ژبنۍ او قومي پولې کلتوري واټن زياتوي او ذهني فاصله رامنځته کوي. مورږ به ويل: ((کله به وي چې ببرتۀ د خپل هېواد غېږې تۀ ستانه شو.)) د هند د کلتور مثبت او منفي اړخونه، کلتوري واټن، د عملي او سينمايي تصويرونو تضاد او نور مو ټول وارزول، لۀ دې ټولو ذهني انځورونو سره سره مو غوښتل په هند کې د خپل سفر دا وروستۍ ورځ ښه تېره کړو. کله چې په هند کې د پښتنو هندوانو يا هندي پښتنو له واده څخه د شپې (۱۲) نيمې بجې راروان شو، نو انګار صيب او نورو انډيوالانو تۀ مې وويل چې د شنبې ورځ زمورږ وروستۍ او د رخصتۍ ورځ ده، سهار به وختي لاړ شو، کور ته به سودا مودا هم وکړو او پاتې تاريخي ځايونه به هم وګورو، (پرانه کلا) او ځينې نور ځايونه پاتې دي، که موزيم مو وکوت هم ډېره به ښه شي. يو ملګري په کې وويل چې ژوبنۍ يې هم د ليدو دی، ما ويل ژوبنۍ خو

ډېرو ځایونو کې دی، په ځینو ځایونو کې تر ډېوال تاو دی او په ځینو کې نه، خو حیوانات بیا په دواړو ځایونو کې شته، په ځینو



کې څلور پښېز دي او په ځینو کې دوه پښېز، په ځینو کې خبرې نه شي کولای، خو په ځینو کې د اپلاتون په خبره ناطق دي، خو که موزیم مو وکتلای شو، ډېره به ښه وي، دوی ټولو راسره ومنله!

سروجني نگر بازار

د شنبې ورځ سهار مې محبوب او انګار صیب ته زنګونه ووهل ما ویل چې ځانونه تیار کړئ څو مهم ځایونه وګورو. هغوی وویل: ((مونږ یو یو نیم ساعت کې دررسېږو.)) محبوب صیب له مونږ لرې، خو انګارصیب راسره نږدې و. ساحل او اجمل سره مې چې مشوره وکړه، هغوی وویل: ((یو یو نیم ساعت کې به مونږ تک و پک سودا وکړو، بیا به تر غرمې وروسته دوی سره لاړ شو. دې وخت نه به هم ګټه پورته کړو، دوی ته به ښه پرته احوال ورکړو چې تر



غرمې وروسته راشي.)) ما ویل سمه ده، هغوی دواړو ته مې ښه پرته

زنګ وواهه، هغوی هم وویل: ((سمه ده.)) زه‌یون، اجمل او ساحل درپواړه په (۲۰) دقیقو کې سروجني نګر بازار ته لاړو، دا یو لوی بازار دی چې ارزانه او قیمتي شیان دواړه په کې پیدا کېږي، خو که ساده سړی پرې پښې شي، ډېر ارزانه شی هم پرې په لوړ قیمت پلورلای شي. د هر شي د لومړۍ او وروستۍ بیې ترمنځ تفاوت پنځه ځله وي، مثال که دوی وویل چې دا شی په پنځه سوه دی، نو ته به ورته سل روپۍ وایې. که په ډیکو ډیکو تر (۱۵۰) پورته شوې نو سودا دې اخیستې ده، لنډه دا چې تر هغه دې نه پرېږدي چې ترڅو یې دربانديې خرڅه کړې نه وي. مورږ پر لسو بجو هلته ورسېدو، اکثره دکانونه ټرلي وو، خو دا لوی مارکېټ او بازار دی، سړی په کې په پلي ورو ورو تګ په نږدې یوه ساعت کې یوه حلقه یې مزل کولای شي، مورږ هم یوه دوره بشپړه کړه، بېرته چې د پیل نقطې ته راتلو، نو اکثره دکانونه بېرته شوي وو، یوولس بجې وې، په څو دکانونو کې مو د شیانو بېلابېلې بیې وکړې، یوه کې خو مو لس جوړې ښځینه لباسونه واخیستل، خو هټیوال ته مو وویل چې یو ځل یې له پلاستیکونو راوکاږه چک یې کړه، هغه وویل: ((دا زمورږ ډېر وخت ضایعه کوي، تاسې زمورږ کارت واخلئ، کور کې یې چک کړئ کوم چې داغدار و، بېرته یې راوړئ.)) مورږ وویل: ((ته نو خپل کار په مورږ کوې مورږ به بیا دوه سوه روپۍ کرایه ورکوو او یا به له افغانستانه راځو او تاته به دوه درې جوړې داغداره کالي راوړو چې ته یې بیا بدل کړې او نور یې

په عوض راکړي او بيا به همغه ورځ همدا جنس کالي تيار اينبسي وي؟.)) دوی خپلې جامې واخيستې او مونږ خپلې پيسې بهرته تړې واخيستې. په دې مارکېټ کې د سړک د غاړې يا د دکان ترمخې او دکان دننه شيان، که جنسيت يې يوشان هم وي، نرخونه يې ډېر توپير لري، د هټۍ رنګارنګ ډيزاين، سره او شنه ګروپونه پر نرخونو مستقيم تاثير لري. ساده زړي او يو نرخي اروپايان يې که



د سروجني نګر مارکېټ يوه بله ګوښه

په هر څومره نرخ راضي کړل، نو پرځان نه پوهېږي. په اروپا کې د شيانو نرخونه ثابت وي، يو زيات شمېر يې چې هندوستان ته راشي، نو په نرخونو کې چنې نه وهي، ځکه چې هلته د چنې وهلو کلتور نه شته، بل په هند کې شيان تر اروپا څو ځله ارزانه دي، نو

ځکه خو دوی ته د هټیوالو لومړی نرخ هم ربښتینی ښکاري، خو مورږ افغانان چې له هندي کلتور سره ډېر روږدي شوي یو، لومړنی نرخ وروستی نرخ نه ګڼو، څو ځایه نور هم وګرځېدو، د یوه دکان ترمخه مو پر غوړېدلي چپرکټ همغه شان ښځینه جامې چې په مخکني دکان کې مو ورسره بیه غوڅه کړې وه، پیدا کړې، دولس جوړې مو تر هغه دکانه هم لږ څه ارزانه پیدا کړې، جوړه مې (۲۳۵) کلداړې تړې واخیسته، په داسې حال کې چې د دوی لیلام شوی نرخ (۲۵۰) کلداړې و، خو مورږ سره یې ځکه جوړجاړی وکړ چې دا د هټیوالو په اصطلاح د دوی (لومړی دسلاپ) و. اجمل او ساحل په دکان کې د ماشومانو لپاره د لوبو سامان واخیست، ما هم څه نوره ټک و پک سودا وکړه، لویې لویې کڅوړې مو هم واخیستې او د هوټل پر لوري رهي شو. په هوټل کې مو لږ دمه وکړه، محبوب صیب او انګار صیب هم راغلل، وخت د ماسپښین (۲) بجې دي، پنځه واړه له هوټله ووتو، ربکشا ته مو لاس ونیوه، دوه ربکشاوې پر یو وخت نه پیدا کېدې، په پای کې مجبور شو، په یوه ربکشا کې ټول کېنو، خو هغه وویل: ((پوره سل کلداړې به راکوئ!)) مورږ وویل: ((پرانه (زړې) کلا ته به مو بوځې.))

خیرالمنازل مسجد

کله چې له رانې کیستال هوټل څخه په ریکشا کې کښاستو نو تر نیم ساعت مزله وروسته ریکشاوان ټاکلي هدف ته ورسولو، ویې ویل: ((دغه ښې لاس ته (پرانه کلا) ده)) مونږ یې د دوه طرفه سړک چپ لاس کې کوز کړو.



د خیرالمنازل مسجد نښته او نښته لیک

کله چې له ریکشا څخه کښته شو، نو په چپ لاس کې مو متصله یوه بله تاریخي ودانۍ مخې ته راغله، ما دوی ته وویل: ((تاسې راځئ اول همدا ودانۍ وګورو!)) د ودانۍ په عمومي دروازه کې اوسپنیزه پنجره یې دروازه له لرې بنده ښکارېده، خو د یو کسیز

ورتگ ور يې ببرته و، ما چې وکتل، دوی ته مې وويل: ((دا خو ببرته دی راځئ چې ورشو که ممانعت نه وي وردا خل به شو.)) لږ چې ورنږدې شو، نو پر ډبرليک مو سترګې ولګېدې چې ددې مسجد د لرغونتيا نښه پرې ليکل شوې وه؛ د اکبر پاچا زمانه. پر (۱۵۱۲م) کال ددې مسجد ودانۍ جوړه شوې وه، دننه



ورننوتو، هېڅوک هم په کې نه ښکاربدل، يوازې په يوه کونج کې يوه سپين ږيري سړي د مسجد دبوال ته ډډه لګولې وه، مسجد به د دوو جريبو ځمکې ساحه کې جوړ شوی و، خو دا ټوله برخه مسجد نه و، ګردچاپېره نوري دوه پوړيزه ودانۍ هم په کې وې چې اوس اکثره نړېدلې وې او سولېدلي دبوالونه يې ښکاربدل. د مسجد مخې ته په عمومي انګړ کې يو دايروي حوض و، چې غالباً د اودسونو لپاره به ترې ګټه پورته کېده، خو اوس فعال نه

ښکارېده، ترڅنګ يې يوه څاه هم وه چې که څه هم لرغوني به نه وه، خو لرغوني ښکارېدله، زاړه لوښي يې هم ترڅنګ ايښي وو او د نيم متر په لوړوالي تر ځمکې لوړه يوه سوپه يې پرې جوړه کړې



وه، اوس هم دې څاه اوبه ورکولې. شاوخوا چې مو نور وکتل، ډبرې او خاورې پرتې وې، د بيا رغونې د کارونو تصوير يې ورانديې کاوه، خو نن پرې کار روان نه و، کېدی شي نن د رخصتۍ او يا هم کوم بل علت له وجې کار بند شوی وي، شاوخوا مو عکسونه واخيستل، د مسجد ترمخه لوحه (۵۰۰) کلونو حدود ښيي، ناست سړي مورږ ته وويل: ((څلور بجې جمع کېږي که چېرې راتلئ نو بيا راشئ!)) مورږ وويل: ((اوس هم خلک دلته لمانځه ته راځي؟)) ده وويل: ((هو راځي.)) څو شېبې نور هم دلته وګرځېدو. بيا د (پرانه کلا) پر لوري وخوځېدو.

پرانه کلا

د ډيلي ښار په داخل کې يوه تاريخي ودانۍ هم (پرانه) کلا يا زړه کلا ده چې په ښه موسم کې ورته هره ورځ په سلګونو څه چې په زرګونو ليدونکي او کتونکي ورځي. کله چې مو خيرالمنازل



مسجد وکوت، نو تر هغه وروسته د (پرانه کلا) پر لوري وخوځېدو، دا کلا له خيرالمنازل مسجد څخه لږ لرې په يوه نسبتاً جګ ځای کې موقعيت لري، زمونږ ترمخه ډلې ډلې محصلين او زده کوونکي هم ور روان وو. د کلا شاوخوا لکه د نورو تاريخي کلاګانو په شان د يوې اوږدې ويالې دفاعي ليکه هم راتاوه وه،

خو د عمومي دروازې کښې اړخ ته د سل مترو په واټن د اوبو يو شين ډنډ هم ښکاريده چې وړې تفريحي کښتۍ په کې ګرځېدلې.



کله چې د کلا دخولي دروازې ته ورنږدې شو، نو اجمل فدايي تر نورو دمخه شو او د ټکټونو له غرفې څخه يې دخولي ټکټونه راواخيستل، د کلا د ددې دروازې مخې ته څو شېبې تم شو، څو عکسونه مو واخيستل، د دروازې په خوله کې يې زمونږ دخولي ټکټونه وکتل، منځ کې يې نيم کړل، يوه برخه يې دوی واخيستله او بله يې مونږ ته راکړه. کله چې کلا ته وردا خل شو، نو پر لوېې او پراخې ځمکې مو سترګې ولګېدې چې رنګارنګ چمنونه، ډول ډول ودانۍ او نوې او زړې ونې په کې له ورايه ښکاربدل. په پرانه

کلا کې ډېرې ابادۍ وې، یو لوی جومات هم په کې اباد و، خو عمومي دېوال ته ورځېرمه ودانۍ اکثره له منځه تللې وې. د پرانه کلا اساس د شېرشاه سوري په واکمنۍ کې اینښودل شوی او یو شمېر ودانۍ هم په کې نورې ابادې شوې، چې د مغولو واکمنۍ د مهال دي.



یون‌او انګار د (قلعه کهنه مسجد) مخې ته

په همدې کلا کې د شېرشاه په واکمنۍ کې د (قلعه کهنه مسجد) په نامه یو لوی جامع جومات هم ودان شوی چې تراوسه پورې تر زیاتې کچې جوړ پاتې دی. ددې جومات د ودانۍ نېټه (۱۵۴۱م) کال دی. مسجد په عمومي ډول له سرو ډبرو جوړ دی، دخولي دروازه، محراب او ځینې نورې برخې یې له سپینو مرمرو جوړې

دي، په سپينو مرمرو او سرو ډبرو کې د قران کريم مبارک ايتونه په ډبر ښکلي او ظريفانه ډول ليکل شوي، عجيبه ښکلا خو يې دا وه چې کله د قران کريم د يو آيت شريف د کلمې يوه برخه په يوه ډبره کې نه ده بشپړه شوې، نو بله ډبره چې بيا د هغې له پاسه راغلې او د ايت شريف د کلمې امتداد هلته تعقيب شوی، دومره په ظرافت سره کلمې اوبدل شوي چې هيڅ تصور نه کېږي، يوه کلمه دې په دوو ډبرو کې غځېدلې وي.



د مسجد مخې ته د نورو مسجدونو په څېر د اوداسه لپاره حوض جوړ شوی و، په مسجد کې د سپينو مرمرو کارول هغه پيلامه ده چې تر دې نېټې وروسته په نورومغولي ستايل ودانيو کې پسې

تعقیب شوې او زیاته شوې ده. ټوله کلا او په تېره بیا دا جومات په داسې یو لوړ ځای کې ودان دي چې نیم ډیلی ورځخه ښکاري.



محبوب، انګار، اجمل او یون د (پرانه کلا) په یوه چمن کې د خبرو اترو پرمهال

په جومات کې مو یوه دعا وکړه، کله چې له جومات څخه رابهر شو، نو اجمل او ساحل تیار ځان سره (سپرایټ) او لږ څه (چپس) راوړي وو، په یوه چمن کې کښناستو، مورږ ویل دمه به مو راسته شي. انګار صیب او محبوب صیب یوه پنجه ګرم سیاسي او ادبي بحث وکړ، خو بحث صمیمي و، ښه د ګپ او شپ و ، کله به یې غږونه پورته شول خو بېرته به راکښته شول، د محبوب ټینګار دا و چې پښتانه باید ځان ورسوي او که نه په دې خبرو چې دا ځینې لیکوال یې په کوروکلي کې سره یادوي، د نړۍ له کاروانه شاته پاتې کېږي، محبوب وویل: ((زه یو هنرمند سړی یم، زه باید ځان بالیوډ او هالیوډ ته ورسوم.)) خو انګار صیب به لږ نور هم په

عذاب کړ: ((یاره محبوبه! چې ما هم ځان سره کش نه کړې نه دې پرېږدم.)) محبوب ورته وویل: ((ستا ذهنیت قبیله یي دی ته باید (brain wash) شي (ماغزه دې وینځل شي).)) محبوب پرځینو سیمه ییزو لیکوالو هم سخته نیوکه وکړه چې پر تاویلو ما ویلو وخت تېروي، تجربه یې محلي ده، مطالعه نه کوي او هنري ذوق نه لري، خو لنډه دا چې انګار صیب او محبوب صیب ښه ګپ ولګاوه، له هغه ځایه راپاڅېدو، په کلا کې لږ نور هم وګرځېدو، د ګرځېدو پر مهال مو ددې کلا د جوړېدو پر نېټه سترګې ولګېدې، پر یوه سیمنټي ډبرلیک لیکل شوي وو چې دا کلا د شېرشاه سوري له خوا جوړه شوې ده، هملته مو شېرشاه سوري ته د دعا لاسونه پورته کړل. په هند کې تر شېرشاه سوري دمخه او وروسته ډېر پښتانه پاچایان او واکمن تېر شوي، چې هر یو په تاریخ کې خپل خپل ځای لري، دلته به په لنډیز د ځینو د نومونو او د واک د کلونو یادونه وکړو:

په هند کې د پښتنو افغان شاهانو واکمني

ګڼه	نوم	د واکمنۍ موده
۱	جلال الدین فیروزشاه	۱۲۹۰- ۱۲۹۲م
۲	علاوالدین خلجي	۱۲۹۲- ۱۳۱۲م
۳	مبارک خان (قطب الدین مبارکشاه)	۱۳۱۲- ۱۳۳۰م
۴	سلطان بهلول لودي	۱۴۵۱- ۱۴۸۹م

۵	سلطان سکندر لودي	۱۴۸۹-۱۵۱۷م
۶	سلطان ابراهیم لودي	۱۵۱۷-۱۵۲۶م
۷	شېرشاه سوري	۱۵۳۹-۱۵۴۵م
۸	اسلام شاه (سلیم شاه)	۱۵۴۵-۱۵۵۳م
۹	محمد شاه	۱۵۵۳-۱۵۵۴م
۱۰	فیروزشاه	(اپریل۲۹-می۲، ۱۵۵۴)م
۱۱	ابراهیم شاه	۱۵۵۴-۱۵۵۵م
۱۲	سکندر شاه	۱۵۵۵-۱۵۵۵م
۱۳	عادل شاه	۱۵۵۵-۱۵۵۶م

پر پورتنیو واکمنانو سربېره پښتنو افغان واکمنو د هندوستان پر ببلابېلو برخو واکمنۍ کړي، نوابۍ خو يې زياتې وې چې د ببلګې په توګه مو يوازې د (بهوپال) او (ټونک) نوابيو يادونه وکړه، خو داسې واکمنان چې د هند پر يوه لويه برخه يې واکمنۍ کړي، له هغې جملې څخه په (بنګال) او بيهار) کې د غلجيانو او کرلانيو واکمنې او په (مالوه) کې د غوريانو او غلجيانو د پاچايانو واکمني ده، چې دلته يې يادونه کوو:

ګڼه	نوم	د واکمنۍ موده
۱۴	بختيار خلجی	۱۲۰۲-۱۲۰۵م
۱۵	اميرعلي مروان خلجی	۱۲۰۵-۱۲۱۲م
۱۶	امير عوض (غياث الدين) خلجی	۱۲۱۲-۱۲۲۲م
۱۷	تاج خان کرلانی	۱۵۲۴-۱۵۲۵م

۱۸	سلیمان شاه کرلانی	۱۵۷۲ - ۱۵۲۵م
۱۹	داود کرلانی	۱۵۷۲ - ۱۵۷۲م
پرمالوه واکمن		
۲۰	دلاورخان غوري	۱۴۰۵-۱۴۰۱م
۲۱	سلطان هرشنګ	۱۴۳۵-۱۴۰۵م
۲۲	محمود غلجي	۱۵۰۰-۱۴۸۲م
۲۳	سلطان ناصرالدین	۱۵۱۲-۱۵۰۰م
۲۴	سلطان محمد شاني	۱۵۳۴ - ۱۵۱۲م

او همداسې نور په لسګونو واکمنان چې د هند يوه پراخه برخه يې کنټرول کړې وه. دا واکمن هر يو د هند او افغانستان په تاريخ کې خپل خپل ځای لري،خو شېرشاه سوري هغه عظيم انسان دی چې نن د نړۍ دوه ستر ملتونه (هندیان) او (افغانان) دواړه پرې ویاړ کوي. د شېرشاه د کارنامو په باب مو ډېر څه اورېدلي او ډېر څه مو په کتابونو کې لوستي دي، د ټولو راوړل دلته ناشوني دي، خو ښه به وي چې د پیاوړي لیکوال ښاغلي (نثار احمد صمد) د یوې لیکنې او څېړنې لنډیز دلته راوړم چې د شېرشاه په باب يې کړې ده: {د شېرخان نیکه ابراهیم هند ته تر تګ مخکې د غزني د سیمې او هند ترمنځ د اسونو تجارت کاوه، د ده زوی (میاحسن) د سلطان سکندر لودي په پوځي خدمت کې ځان شامل کړ او د بیهار په سسرام کې جاګیر (جایداد او ځمکې) ورکړ شو. دا سیمه

دوی تـه ځکـه اشـنا وه چـې د خلجيـانو (بختيـار) درې سـوه کالـه مخکې د (محمد غوري) په زمانه کې دلته مېشته شوی و.

حسن خان دوه مـاينې لرلې چې لـومړنۍ يې خپلـه پښـتنه وه او دويمـه يې هم هندۍ مينځـه وه. لـه افغـاني مېرمنې څخـه يې دوه زامـن وزېږېـدل چـې مشـر يـې (فريـد) او کشـر يـې هـم (نظـام) نومېـده، لـه دويمې يـانې هندۍ مېرمنـې څخـه يـې شـېر زامـن وزېږېـدل چـې لـه هغـوی نـه يـې (سـليمان) او (احمـد) د خپلـو ناسـکه ورونـو سـره رقابـت او مخالفـت کـاوه. فريـد (شـېرخان) هغه مهال وزېږېده چې حسن خان پـه سسـرام کـې اوسـېده. د فريـد


شېرشاه سوري

خان د ولادت په هکله يو پـه زړه پـورې روايـت دا دی چې کلـه د ده مور حامله وه، نو يـوه شـپه يـې خـوب وليـده، چې لـه اسـمان څخـه سپوږمۍ برابره ددې په غېږ کې راولـوېږي، دا ددغـه حيرانـونکي او هيبتناکـه خـوب د ليـدلو لـه املـه يـو دم راپاځېـده او خپـل مېړه (حسن خان) يې راويښ کړ او ټول خوب يې ورته ووايه. حسـن خـان چې ډېر متدين او ځيرک انسـان و، ددې خـوب پـر تعبيـر وپوهېـده او بـې لـه ځنډه راولاړ شـو او خپلـه مېرمن يـې څـو دُرې (چلاخـې)

ووهله. ماندینې چې یې دا ناوړه غبرګون ولید، نو پوښتنه یې ورڅخه وکړه چې ولې مې ناحقه وهې؟ حسن په ځواب کې ورته وویل: ((ما له پوهانو او بزرګانو څخه اوربدلي چې که څوک دغسې ښه خوب وویني نو باید چې د ببرته ویده کېدو موقع ور نه کړی شي، مبادا چې د خوب غلبه د دې ښه خوب لیدلو نتیجه ورباطله کړي، ما ځکه ته ووهلې چې ددې تکلیف او درد له امله ببرته خوب در نه شي او مورږ د هغه له ښه انجام څخه برخمن شو.))

په هر حال، فرید خان پر ۸۷۸ هـ ق (۱۴۷۳م) کال د بیهار په سسرام کې وزېږېد، د مشر اولاد په حیث پر خپل پلار ډېر ګران و. دا لا څه، فرید له هماغه کوچنیوالي څخه ډېر ذهین، ځیرک او پوه هلک و چې د هر چا په زړه کې به یې ژر ځای نیوه.

یو روایت دی چې وایي کله فرید کوچنی هلک و، نو د کوچنیانو د عامې قاعدې مطابق یې یوه ورځ شوخي کوله او پلار یې په تنګ کړ او کوم شی یې ورڅخه غوښته، دا مهال ناڅاپه یو ملنګ یا دروېش پر لاره تېرېده، هغه چې کله د هلک دا نارې او زاری ولیدې، نو په خندا شو او داسې یې وویل: «د خدای هم څه حکمت او کمال دی، د هندوستان پاچا د یو دومره کوچني شي لپاره ژاړي او زاری کوي.» په دې خبرې سره د فرید پلار میاحسن هېښ پېښ شو، یو ځل یې خپل زوی او بیا یې همغه ملنګ ته په ځیر ځیر وکتل.

فرید په هلکتوب او ځوانۍ کې دیني تعلیم حاصل کړ او ټول مروجه علوم یې په کفایت او لیاقت سره بشپړ کړل. وروسته له خپل پلار څخه د میرې او ناسکه ورونو د بدچال چلند په وجه خوابدی شو او په بیهار کې بهادرخان (مشهور په سلطان محمد) ته د خدمت لپاره لاړ.

یو روایت دی چې وایي یو وخت سلطان محمد د ښکار او تفریح لپاره کوم ځنګل ته تللی و چې فرید خان هم ورسره ملګری و، دا وخت نابېره یو زمری د ده مخې ته راغی، فرید هم بې له ځنډه خپله توره راوکښله او پر زمري یې سخت ګوزار وکړ، بس په همدې یوه حمله یې زمری پر منځ دوه ځایه کړ او ځای پرځای یې وواژه. واکمن سلطان محمد چې د فرید خان دغه زړورتوب او توریالیتوب ولید، نو هغه ته یې د «شېرخان» لقب ورکړ، هو فرید له همدې ورځې څخه نور نو د شېرخان په نوم اوښار شو.

په «تاریخ خان جهان لودی» کې راغلي چې شېرشاه یوه ورځ له خپلو څو ملګرو سره د بیهار د «بلیا» د ښارګوټي په بازار کې روان و، چې نابېره د یو مجذوب (ملنګ یا فقیر) سترګې پرې ولګېدې او سم له لاسه یې غږ وکړ چې وګورئ د ډیلي پاچا پلی روان دی! شېرخان چې کله ددې خدای دوست ملنګ خبره واوربده، نو خپلې پګړۍ ته یې یوه بله غوټه هم ورکړه، په زړه کې یې د ډیلي د پاچاهۍ خیال او اراده ورپیدا شول.

فرید خان چې نور نو شېرخان و، څه موده وروسته له سلطان محمد څخه رخصت واخیست او سسرام ته ولاړ او بېرته بیهار ته ستون نه شو، د (جونپور) حاکم (محمد خان سوري) چې د شېرخان سوري له زیاتېدونکي نفوذ او شهرت څخه وېرېده، پاچا ته ددە په هکله منفي تبلیغ پیل کړ، محمد خان سوري د سلطان محمد په هدایت شېرخان ته یو لیک ولېږه او له خپلو ناسکه وروڼو سره یې د هغه د ځمکنۍ دعوې ختمول وغوښتل، خو شېرخان په ځواب کې ورته ولیکل: «دا افغانستان نه دی چې جایداد د یو چا وي خو قبضه بل چا پرې لګولې وي، بلکې په هندوستان کې چې پاچا کوم نفر ته جاګیر ورکړي، نو هماغه نفر یې مالک وي نه بل څوک، تر ننه خو د واکمنانو دا دستور دی چې د کوم مړه کس جایداد د سپېڅلي شریعت پر اساس د هغه وارثانو ته وېشل کېږي او څوک چې د امارت لایق وي نو هغه ته حکومت او سرداري ورکول کېږي، دلته خو ملکیت د هغه چا وي چې توریالی وي.

د شاهي فرمان له مخې د سسرام جایداد زما په تصرف کی دی، له دې څخه به هېڅ ته ان یوه لوښت ځمکه هم ور نه کړم.» محمد خان سوري هم د خپل وفادار غلام «بنادي» په مشرۍ یو لښکر برابر او مقابلې ته ورولېږه، شېرخان خپل منتظم (ملک سکهر) ته چې د (تانډا) او (خواص پور) د جایداد چارې یې ورسپارلې وې، د مقاومت سپارښتنه وکړه، خو د هغه کسان لږ

وو او د (بنادي) د لوی پوځ پر وړاندې مات شول او ملک په خپله هم ووژل شو. شېرخان چې دا ماتې ولیده، نو یوه نوې ستراتیژي یې غوره کړه، له زیاتو سوغاتونو سره د بابر اخبني (جنید برلاس) ته ورغی چې د (کټړه) او (مانکپور) حاکم و، په نتیجه کې جنید لوی پوځي کمک ورکړ او شېرخان هم پر (۱۵۲۷م) کال پر (جونپور) سخته حمله پسې وکړه او محمد خان سوري او خپل ورور سلیمان ته یې سخته ماتې ورکړه چې هغوی د (رُهتاس) غرونو ته پناه یوړه.

شېرخان نور نو د جونپور او څېرمه سیمو جاګیر هم خپل کړ او ویې غوښته چې تیت او پرک پښتانه سره یو موټی کړي، په دې لړ کې یې محمد خان سوري ته د پخلاینې لیک ولېږه او هغه هم


د واکمنۍ پرمهال د شېرشاه سوري سکه

ېرته راغی او دده ملګری شو، هو! شېرخان وروسته له دې د پښتنو اتحاد، عظمت او واکمنېدلو ته لېچې ونغښتلې، په دې

ترڅ کې يې په زرګونو لودي او نور پښتانه د ملي پيوستون او پښتونولۍ پر اساس سره يو موټی کړل.

شېرخان چې کله ډاډه شو، نو د جاګير چارې يې خپل کشر ورور (نظام) ته وسپارلې او خپله يو ځل بيا (جنيد برلاس) ته ورغی او هغه يې هم له ځان سره (بابر) پاچا ته بوت، يو روايت دی چې شېرخان يوه ورځ له سلطان جنيد سره د بابر دربار ته د ډوډۍ خوړلو لپاره ورغی، دا مهال د ده مخې ته په چيني کاسه کې د ماهيچې يوه لويه ټوټه ايښودل شوې وه، ښايي دا به يې پخوا نه وه خوړلې يا د غاښونو د کمزورۍ له امله به وو چې يو دم يې له خپلې ملا څخه سېلاخۍ (پېشقبضه) راوکښله (يو بل روايت هغه خنجر ذکر کړی دی) او هغه غوښه يې ټوټه ټوټه کړه او وروسته يې په قاب کې کېښودله او په ډاډه زړه يې وخوړله. بابر د شېرخان دا عجيب او غريب حرکت وليد او خپل خليفه يې ورته متوجه کړ او په غوږ کې يې يو څه ورته وويل. د ډوډۍ تر خوړولو وروسته بابر وويل چې د دغه ځوان افغان له څېرې څخه د پاچاهۍ ننښې ښکاري، ما په زرګونو رئيسان او افغانان ليدلي، خو د هغوی له يوه څخه هم په زړه کې دغسې نه يم وېرېدلی، زما زړه راته وايي چې دغه ځوان بايد قيد کړم، خو جنيد برلاس (ميرخليفه) ته د شېرخان په هکله معلومات ورکړل او بل دا چې شېرخان ميرخليفه ته هم سوغاتونه ورکړي وو، نو ځکه ميرخليفه هم په خپل وار بابر ته ډاډ ورکړ چې شېرخان نه کوم لوی پوځ لري، نه سامان الات او

وسایل، نو ځکه هغه شاهنشاه ته هیڅ خطر نه شي پېښولای، که تاسو دغه افغان بندي کړئ نو ضرور به نور افغانان پر تاسو بې باوره شي او ستونزې به راوټوکېږي، شېرخان هم په دې حساسیت پوه شو او له رخصت اخیستلو پرته ووت او خپل جاګیر ته وخوځېد، نور نو له مغولو سره دده مخالفت په نفرت بدل شو.

شېرخان له خپل کشر ورور (نظام) او عزیزانو (پښتنو) سره تر مشورې وروسته ببرته د بیهار واکمن سلطان محمد ته ورغی، سلطان محمد چې دده تدبیرونه لیدلي وو، ډېر خوشاله شو او خپل کوچنی زوی (جلال خان) یې د روزلو لپاره وروسپاره، څه موده وروسته سلطان محمد وفات شو او د جلال خان مور (دودو) هم پسې وفات شوه او شېرخان د جلال خان د مرستیال په توګه د بیهار اداره په خپل لاس کې واخیسته او نور نو لوی دولتي مقام ته ورشامل شو. د بنګال پاچا (مخدوم عالم) د جنګ لپاره (قطب خان) ورولېږه خو شېرخان د زرګونو پښتنو په توره سخته ماتې ورکړه او قطب خان شخصاً د (حبیب کاکړ) په نېزه ووژل شو، شېرخان ته لویه خزانه، اسونه، فیلان او تجهیزات په لاس ورغلل او د واکمنېدو اساس یې کېښود، وروسته یې د بنګال له پاچا سره جګړه وکړه او یوه یوه سیمه یې نیوله؛ (چینار) یې ونیو، د (رهتاس) او (ګور) کلاوي یې ونیولې، وروسته یې له رهتاس څخه تر (قنوج) او (سنبل) پورې ټولې سیمې فتح کړې، په قنوج کې یې همایون ته ماتې ورکړه، څو چې تر ډیلي پورې یې ټول هندوستان

فتح کړ او په دې ډول يې پر هند باندې د افغانانو بالقوه واکمنې بيا راپيل کړه (۱۵۳۹م) کال.

شېرشاه چې کله پاچا شو، نو ستراتيژيک هدف يې دا و چې ځوانان په شور او خوځښت راولي او د پښتنو وفاداري او هوډ ژوندي وساتي، تاريخ پوهان د شېرشاه طاقت، محنت او موفقيت ته په درنه سترګه ګوري، د ځمکنيو چارو شرايط يې سم کړل، نوی مالياتي سيستم يې جوړ او رايج کړ، ځمکنې اصلاحات يې وکړل او له کروند ګرو سره يې حکومت مستقيماً وتړه. ياغيانو، ظالمانو او حق خوړونکو د شېرشاه له وېرې د فساد او تېرې جرئت نه شو کولای، د ده يو خاص عادت دا و چې شخصاً به د نزاع او مناقشې ځای ته تللو او هلته به يې ماجرا او د دعوې موضوع په سترګو ليدله، هغه به يې ارزوله، بيا به يې قضاوت کاوه او بيا به يې فيصله کوله، کله چې به يې فيصله صادروله نو د هغې تطبيق به يې هم جداً تعقيباوه او همدا کار دده د بريالیتوب اصلي عامل و، شېرشاه سوري په ډېر لږ وخت کې ډېر زيات اصلاحي، جوړښتي او عمراني کارونه کړي دي، چې د هند او افغانستان تاريخونه پرې ويارې.

د شېرشاه په کړو وړو کې متقابل احترام، نرمښت، انصاف، اخلاق او د پخلاينې احساس نغښتی و، ده به د عدالت پر مهال د خپل رعيت او خپلو اولادونو يا کورنۍ توپير نه کاوه، وايي چې يو وخت د ده زوی عادل خان (چې په عين حال کې وليعهد هم و)

یوه ورځ پر فیل سپور و او د اګرې په کوڅو کې تېرېده، څنګه چې فیل ډېر لوړ او د کورونو دېوالونه کښته وو، نو نابېره یې سترګې د یو بقال په کور کې پر یوې ځوانې ښایسته ښځې ولګېدې چې د کور په غولي (انګړ) کې لمبېده، عادل چې ورته وکتل نو پاڼ یې وروغورځاوه، ښځه چې ډېره حیادار وه، ځان یې شرمنده احساس کړ او د نامحرم سړي دغه عمل یې د ځان پر وړاندې سپکاوی وبالله، کله چې یې مېړه کور ته راغی، مېرمنې یې کیسه ورته وکړه چې د واکمن زوی دغسې توهین کړم، مېړه یې هم سملاسي د واکمن (شېرشاه سوري) دربار ته د شکایت لپاره ورغی او ټوله کیسه یې ورته وکړه، پاچا چې کله دا ماجرا واورېده، نو له قهره سور او شین شو او په لوی دربار کې یې دا امر وکړ چې دغه بقال دې همداسې پر فیل سپور شي او د عادل خان مېرمن (د پاچا نږور) دې هماغسې مخامخ توهین کړی شي او کټ مټ بدل دې تړې واخیستل شي، د شېرشاه په دې حکم سره په دربار کې غوغا او هنګامه پورته شوه له هرې خوا او هرې خولې څخه د شفاعت او سفارش غږ راپورته کېده، خو لوی واکمن شېرشاه سوري هدایت وکړ چې نه، دلته شفاعت او واسطه ځای نه شي نیولای، ځکه زما په فکر د یو معمولي رعیت لور یا نږور کټ مټ زما د لور یا نږور غوندې مقام او حیثیت لري او دا زما عدالت دی چې هرومرو به عملي کېږي. دا مهال په دربار کې چوپه چوپتیا خپره شوه او د لوی پښتون واکمن د امر په مقابل کې چا د نورو دلایلو او عذر

جرائت نه شو کولای. کله چې بقال ولیده پاچا په رښتیا هم ډېر جدي دی او امر یې عملي کېدونکی دی، نو مداخله یې وکړه او رامخته شو او په ډېره عاجزۍ سره یې د عرض اجازه وغوښته، پاچا ورته وویل: ((وایه څه وایې؟)) بقال په زاریو او ننواتو سره ورته وویل چې لوی ټولواکه! ماته خپل انصاف راورسېد او هرڅه مې ترلاسه کړل او بدل مې واخیستل شو، دا چې زه په خپله عارض وم، خو ستاسې ټینګ عزم او پرېکړې ماته هرڅه راکړل، ستاسې نږور زما خور ده، ایا تاسو غواړئ چې د مېرمنې غوندې مې خور هم کټ مټ توهین شي؟ لوی واکمن هم نرم شو او د پښتونولۍ د رموز او شرافت له مخې یې خپله نږور معاف کړه او بقال یې ونازاوه، هو! دغه دی د یو لوی واکمن لوی عزم، لوی انصاف، لوی شهامت او بالاخره لوی صفت.

لوی شېرشاه د خپل څه باندې پنځه کلن واک پر مهال مسلسل کوښښ کاوه چې لومړی په هندوستان کې استوګن پښتني قومونه سره متحد کړي او بیا د پښتونخوا پښتانه د هندوستان له پښتنو سره وصل او یو لاس کړي، دی چې کله د خپلو سوبو په لړ کې (جیلم) ته راورسېد، نو له خپلو شمالي پښتنو وروڼو سره یې لیده کاته هم پیل کړل، ویل کېږي چې د روه (پښتونخوا) د هېواد له لرې لرې سیمو څخه په زرګونو پښتانه راتلل او د ده په لښکرو کې تنظیمېدل، شېرشاه د (مالګو) د غرنۍ لړۍ په لمن کې د (خوشاب) کمپ جوړ کړ، دلته هره ورځ جرګې کېدلې او پښتانه

حتی له (کابل) او (کندهار) څخه راتلل، ځینې وایي چې د (هلمند) تر لمنو پورې پښتانه د شېرشاه لیدو او جرګو ته راتلل، په دغو خلکو کې (شیخ بایزید سروانی) د (شیخ کټه) زوی هم شامل و چې د پښتنو یو منلی پیر او د «شېرشاه تاریخ» لیکوال هم دی. کله چې بایزید راغی نو شېرشاه سوري یې مخې ته ورغی او په پښتو ژبه یې د زړه له کومې ورته وویل: «ای شیخه! راشه چې سره غېږ په غېږ شو».

د شېرشاه سوري د واکمنۍ په شمالي خوا کې د (کامران) حکومت و چې د هېر پیاوړي او منظم ځواکونه یې لرل. شېرشاه دومره طاقت نه درلود، چې هغه ته یې ماته ورکړې وای، همدا علت و چې د پښتنو پیوستون او توري ته اړ و، نو ځکه ده غوښتل چې لومړی د لویدیځ خواته مخه کړي، د ده لومړی هدف د (نیازیو) سیمې وې چې د اباسین پر دواړو غاړو مېشته وو، د (کالا باغ) په ګاونډ کې یوه سیمه وه (عیسی خېل) نومېده چې د غلجیو پښتنو د یوې څانګې نوم هم و. د دې سیمې نیول ځکه اسانه و چې دده په لښکرو کې زیات شمېر نیازي پښتانه شامل وو او د ده ستر جنرال (هیبت خان) په خپله نیازی و چې دا مهال په دې سیمه کې د ده والي هم و چې ملتان او پنجاب دواړه یې په قلمرو کې شامل وو. شېر شاه خپل وراره (مبارک خان) چې د مینځی زوی و، د هیبت خان تر امر لاندې موظف کړ چې د نیازیو سیمه ونیسي، دا چې څه پېښ شول کیسه یې داسې ده:

د نیازیو د (سمبل خپلو) په تېر کې یو سړی چې (الله داد) نومېده ډېره ښایسته لور درلوده، چې د ښکلا صفت یې شاوخوا سیمو ته رسېدلی و، له مخ څخه یې د ښایست لمبې پورته کېدې، مبارک خان چې کله دا نجلۍ ولیده، نو زړه یې بایلود او پرې مین شو. ده د روه (پښتونخوا) دود دستور هېر کړ او الله داد ته یې پټ رویبار واستاوه او د لور غوښتنه یې ځنې وکړه. الله داد هم د مبارک خان حضور ته راغی او احترام یې وکړ او په ډېر عزت سره یې ورته وویل چې ته به په خپل حرم سرای کې ډېرې مینځې لرې او حرم به دې له پاک لمنو ښځو څخه ډک وي او پر دې سربېره عالیجناب خو په هند کې لوی شوی او د لوړ کلتور خاوند دی، خو زما لور یوه کلیوالې نجلۍ ده او یوازې د (روه) پر کړو وړو پوهېږي، په لنډه توګه ستاسې او زما د لور ترمنځ ډېر زیات توپیر موجود دی یانې زما لور ستاسو لیاقت نه لري او د واده امکان یې نه لیدل کېږي.

مبارک خان ډېر په قهر شو او د (سمبل) کورنۍ پر ځورولو یې پیل وکړ تر څو الله داد مجبور کړي چې خپله لور ده ته په نکاح کړي، خو الله داد قطعاً دې کار ته نه حاضرېده، مبارک خان هم له ظلم او یرغل څخه کار واخیست، د سمبل پر یو کلي یې حمله وکړه او یوه مینځه یې وتښتوله، د ټولې قبیلې جرګه ورغله او د ښځې تښتول یې د پښتونولۍ خلاف عمل وبالله، خو مبارک خان د هغوی خبره ونه منله، هغوی هم په قهر شول او خبرداری یې

ورکړ چې ګوره! ته په هند کې لوی شوی یې، د پښتنو دود دستور دې نه دی زده، هېڅکله بانبه پر باز باندې ظلم نه شي کولای، مور ستا د تره په وجه چې پاچا دی ستا احترام کوو، که نه ته خو د یوې مینځې زوی یې، پام کوه چې نور پر مور غرض ونه کړې، زمور ښځې په عزت سره پرېږده او نور مور مه ځوروه! مبارک خان په ځواب کې ورته وویل چې تاسې څه شرف نه لرئ، زه به خپل حرم سرای ډک کړم، دا نجلۍ هم نه ازادوم او د (الله داد) لور هم په زوره بیایم، خو جرګه والو په قهر سره ورته وویل چې که ژوند درباندې ګران دی، نو زمور له ښځمنو څخه لرې ګرځه، ددې اخطار په اورېدو سره مبارک خان خپلو سړو ته امر وکړ چې د کوتکو او سوټیو په وهلو یې وباسئ، دا مهال د خلکو قهر وپارېد که څه هم وسلې یې د باندې ایښې وې، خو په تشو لاسو یې پر مبارک خان حمله وکړه، دی او د ده ټول سړي یې ځای پر ځای ووژل.

شېرشاه چې پر دې پېښه خبر شو، نو هیبت خان ته یې وليکل چې: «سوریان هسې هم لږ دي خو چې خپل نور افغانان یې پسې وژني نو بالاخره یو سور به هم پاتې نه شي، سمبلیان دهیبت خان خپل قوم دی، باید دوی ته سزا ورکړل شي چې نور بیا ددې جرئت ونه کړي چې والي ووژني.» سمبل هم ټول غرونو ته وختل او هیبت خان ځکه تعقیب نه کړل چې هغه سیمه د شېرشاه په قلمرو کې نه وه، هیبت خان هم نیازی و له هغوی سره یې چل وکړ او ټولو

ته يې د عفوې اعلان وکړ، د قبيله يې اړيکو په اعتماد (نهه سوه نرينه) له خپلو کورنيو سره بېرته خپلو مېنو ته راستانه شول، هيبت خان هم ټول نرينه تړې ووژل او ښځې يې شېرشاه ته وراستولې. شېرشاه پر دې عمل باندې ډېر خواشينی شو او ورته ويې ويل: «د قبيلو ترمنځ دومره لوی خيانت او جنايت تر اوسه هېڅا هم نه و کړی، ايا هيبت خان غواړي چې مستقل حکومت وکړي؟ څنګه يې دومره خلک، هغه هم د خپل قوم، بېګناه ووژل؟ ده پښتو او پښتونواله هېره کړې ده.» شېرشاه بې له ځنډه هيبت خان برطرف کړ او مخکې له دې چې سزا ورکړي يا دا مساله ژر تر ژره حل کړي، په خپله د اجل مېلمه شو (۱۵۴۵م)کال.

شېرشاه صرف يو پاچا يا دنيايي انسان نه و، بلکې د دين ډېر پابند او شريعت ته تسليم و، په هر کار کې يې د دين او شريعت اصلي اصول تطبيقول. روايت دی چې شېرشاه يو لمونځ هم نه قضاکاوه، کله چې به د لمانځه وخت شو نو کار به يې پرېښود او لمونځ به يې ادا کړ، د تهجد لمونځ يې هم تل ادا کاوه او ډېر ذکر يې کاوه او دعاګانې به يې کولې. د علماوو او فضلاوو ډېر درنښت يې کاوه، په دربار کې يې روحانيونو خاص مقام درلود، سربېره پر دې شېرشاه يو صوفي انسان و او ويل کېږي چې د (ملک العلما حضرت شاه بدن منيري) مريد و، يو روايت ډېر مشهور دی وايي چې د عربستان په شګو کې يو سړی له تندې او ګرمۍ څخه بې هوښه پروت و، دا مهال يو بوډا ورته راغی چې د

اوبو ژی ورسره وه، څنګه چې دا یو داسې ځای نه و چې د اوبو د راوړلو امید ورته شوی وای، نو دغه سړی حیران شو او مخکې له دې چې د بوډا اوبه وڅښي د هغه د نوم او ادرس پوښتنه یې وکړه او ورته ویې ویل چې ترڅو خپل ځان را ونه پیژني، دا اوبه نه څښم، بوډا هم ناچاره شو او ځان یې داسې وروښود: «زما نوم فریدالدین دی چې په شېرشاه سره مشهور یم، که بیا ددغسې اوبو څښلو هیله درسره پیدا شوه نو د هندوستان په سسرام کې یې زما له تالاب څخه څښلی شې.» ددې کیسې اصلیت که هر څه وي، وي به خو بې څه هم نه ده او دا چې له شېرشاه څخه په وروستي عصر کې دا کیسه دومره مشهوره ده په خپله د شېرشاه اسلام پالنه ثابتوي.

(سراولف کېرو) داسې لیکي: «شېرشاه سوري د لوی پښتون ټبر او پښتنې ټولنې یوه داسې مهمه ټوټه ده چې نورې ټولې ټوټې سره نښلوي، تر ده وروسته به دا قوم تل سترګې پر لاره وي چې د شېرشاه سوري غوندې لارښود یې په برخه شي تر څو دا ټوټې او پارچې قوم بیا سره سرېښ کړي او د پښتون ټبر په تاریخ کې ځای ولري.»

وایي چې یوه ورځ شېرشاه ډېر غمګین و، اه یې وکښل او په ژړا کې یې سلګۍ ووهلې، د مجلس خلک ټول خپه شول او یوه درباري ورڅخه وپوښتل چې دولتي، تشکیلاتي او مالي چارې، اردو، شاهي کړه وړه، قوانین او مقررات ټول تنظیم شوي دي، په

لږه موده کې ډېر کارونه اجرا شوي او هر څه چې تاسې امر کړی، هغسې اجرا شوي دي، نو پر دغو ټولو سربېره ولې دومره خپه یاست؟ شېرشاه هېڅ ځواب ور نه کړ، خو د ده ملګرو ډېر ټینګار وکړ او دی یې مجبور کړی چې ځواب ورکړي، شېرشاه داسې وویل: «تاسې حق وایاست، مګر څلور غوښتنې زما په زړه کې دي چې نه یې شم عملي کولای او دا ارمان به له ځانه سره ګور ته یوسم، هغه دا چې لومړی مو کاشکې د (روه) غرنۍ سیمې پرېښې وای او ټول اوسېدونکي مې له (نیلاب) څخه تر (لاهور) پورې په هوارو او خړوبه ځمکو کې ځای پر ځای کړي وای، دوی به د مغولو د هر ډول تېري مخنیوی کړی وای او هم به یې څوک نه پرېښودل چې د کابل له لوري د هند د نیولو لپاره راتلای او همدارنګه په اوارو سیمو کې د اوسېدلو بله ګټه دا وه چې د غرو خلک به متمدن شوي او پوهه به یې زیاته شوې وای، دویم دا چې زه غواړم لاهور ببخي ونړوم، ځکه لاهور داسې ښار دی چې له شمال څخه هر تېري کوونکي ته ټول جګړه ییز امکانات برابروي، هر یرغلګر له لاهور څخه ځان اکمالوي او پر هند برید کوي، درېیم ارمان مې دا دی چې تر مکې معظمې پورې یوه لویه لاره جوړه کړم او د هغې په اوږدو کې پنځوس لویې لویې ودانۍ جوړې کړم چې زمونږ حاجیان په راحت شپې په کې تېرې کړي، څلورم غواړم چې په پاني پت کې د سلطان ابراهیم ښکلې مقبره جوړه کړم په دې شرط چې مخامخ یې د چغتای سلطان بابر قبر

ورته جوړ کړم، ځکه چې سلطان ابراهیم د ده له لاسه شهید شو، دا څلور هیلې زما د زړه ارمانونه دي چې له ځان سره به یې ګور ته یوسم.» هو! شېرشاه په رښتیا هم دا څلور واړه ارمانونه ګور ته له ځانه سره یوړل.

د شېرشاه په دې لنډ بیان کې دده د جنګ پوهنې، تاکتیک پوهنې، ستراتیژۍ پوهنې، معمارۍ، ابادۍ، دین دوستۍ او پښتونولۍ فلسفه نغښتې ده چې څېړنه یې پوره یو کتاب په بر کې نیسي، خو د لاهور له نړولو څخه یې مراد فزیکي نړول نه، بلکې ستراتیژیک بدلون او د یو متبادل ښار جوړول و.

افغانانو ته د شېرشاه سوري وصیت (عباس سرواني) داسې رانقل کړی دی: «زه په دې پوره باور لرم چې که د افغانانو ترمنځ


د کالنجر کلا

بې اتفاقي نه وي، نو هېڅ قوم په توريالیتوب کې له افغانانو سره برابرېدی نه شي، زه له خپلو عزیزانو څخه دا هیله کوم چې په خپلو کې کینه له منځه وباسي او ټول په خپلو کې سره یو لاس شي.))

شېرشاه سوري بالاخره د (کالنجر) د مضبوطې کلا د نیولو پر مهال چې (راجا کریت سنګھ) له خپل پوځ سره په کې پټ و، په هغه اور کې سخت ټپي شو چې د بمونو په ډیپو کې د یو بم د لګېدلو له امله ولګېد. کله چې څه لږ وروسته د کلا د فتحې خبر ورکړل شو، نو بې له ځنډه یې داسې وویل: ((یا الله تاته شکر پرځای کوم، همدا زما وروستۍ هیله وه.)) دا د ۹۵۲هـ کال د ربیع الاول د میاشتې لسمه او (د ۱۵۴۵م کال د مې ۲۲مه)) نېټه د



په سسرام کې د شېرشاه سوري د مقبرې یو انځور

شنبې ورځ وه. تر دې وروسته چې نیم بدن یې سوځېدلی و، پسې وفات شو او په سسرام کې خاورو ته وسپارل شو.

په سسرام کې د شېرشاه سوري زیارت ته خاص او عام ورځي} شېرشاه نه یوازې د افغانانو ویاړ دی، بلکې د ټول هند ستر ملت هم پرې ویاړي. پر (۱۳۸۷ل) کال د ملګرو ملتونو د تاریخي اثارو د ساتنې اداري (یونسکو) او د هندوستان د حکومت له خوا د شېرشاه سوري مقبره، د هندوستان په تاریخي اثارو کې وشمېرل شوه او د خوندیتابه لپاره یې سپارښتنې وشوې.

انډيا ګډټ

کله چې له زړې (پرانه کلا) څخه راوګرځېدو، نو انګارصیب، محبوب صیب، اسد ساحل، اجمل او ما (یون) ټولو مصلحت وکړ، چې (انډیا ګډټ) به ګورو، استاد خالق رشید خو لا دمخه مونږ ته د انډیا ګډټ په باره کې معلومات راکړي وو، چې یو غزنیچي افغان په ویاړ ویلي وو: ((زما د پلار نوم د انډیا ګډټ په دروازه لیکل شوی دی)). انډیا ګډټ ته لاړو، لومړی شاوخوا



وګرځېدو، بیا ګډټ ته نږدې لاړو، د ګډټ پر سر لیکل شوي نومونه مو وکتل، که څه هم د ټولو لوستل ګران کار و، خو بیا مو هم ځینې ولوستل، پر دې ګډټ د هغو انګرېزانو او هغو هندیانو

نومونه لیکل شوي چې د انګرېزانو په اصطلاح له برتانوي هند



څخه یې په مېړانه دفاع کړې ده. د ګیټ د برنۍ خوا په یوه ځانګړې برخه کې د ګڼو هغو افغانانو یا پښتنو نومونه هم لیکل شوي چې د برتانوي هند پر وړاندې جنګېدلي، پر هغو مو چې سترګې ولګېدې، نو یو ځل بیا مې د غزنیچي افغان خبره په ذهن کې راوګرځېده، چې ویل یې: ((زما د پلار نوم د انډیا ګیټ په دروازه لیکل شوی دی.)) انډیا ګیټ د انګرېزانو له خوا پر (۱۸۵۷م) کال جوړ شوی دی، په دې څلي کې د برتانوي هند د پوځونو خلاف د درې سوو ګوریلایي جنګونو د مهمو ګډونوالو او د هغو پرضد د برتانوي هند د جنګېدلیو پوځیانو نومونه لیکل شوي او همدارنګه د افغان انګلیس د لومړي جنګ د برخوالو زیات شمېر نومونه په کې لیک دي. ددې څلي بنسټ د برتانوي

معمار ایډوین لوټین (Edwin Lutyen) له خوا ایښودل شوی دی.
د ګټې په خوا کې هندي پولیس په خاص نظم او دسپلین ولاړ


انډیا ګټې په مانښام کې

دي، په سلګونو څه چې په زرګونو لیدونکي یې ګړی په ګړی لیدو ته راځي، د شپې له خوا نو بیا ببخي ډېره ګڼه ګوڼه وي، د څلي شاوخوا لوی تفریحي چمنونه دي چې لیدونکو ته د څلي تر لیدو وروسته د ګرځېدو او دمې زمینه برابروي، همدلته د اوبو داسې یو حوض هم شته چې وړې دوه نفري یا دري نفري تفریحي کښتۍ په کې ګرځي او د شپې له خوا په لسګونو خلک په دې کښتیو کې د حوض منځ کې ګرځي راګرځي، څو شېبې هلته وګرځېدو، څو یادګاري عکسونه مو واخیستل او بیا د (پلیکا) بازار پر لوري وخوځېدو.

پلیکا بازار

نړۍ مانبام و چې پلیکا بازار ته ورسېدو. پلیکا بازار د ډیلي ښار په منځنۍ برخه کې موقعیت لري. دا یو سرپټی او ځمکتلی بازار دی، چې خورا ګڼه ګوڼه په کې وي، د دکانونو شمېر یې


د پلیکا بازار منځه

زیات نه دی؛ ټول به دري څلور سوه دکانونه په کې وي، خو ګڼه ګوڼه په کې خورا زیاته وي، لوکس بازار هم نه دی، پاس چت ته یې چې وګورې، کنډو کپر سمنټ، وتلي سیخان او د غنمو ځالې په کې له ورایه ښکاري، خو زیات خلک ورته راځي او زیاته سودا په کې خرڅېږي، هټیوال یې داسې دي، لکه سړي غومبسي، تر څو چې یې چېچلی نه یې پرېږدي دې نه، همداسې درپورې ننښتې وي.

دکان ته دې هم په غېږ کې جګوي، له لارې دې کشوي، دلته د هټيوالې داسې يو کلتور واکمن دی چې په هر ترتيب وي، سودا درباندې خرڅوي. کله چې د کوم هټيوال پر کوم بهرني سترګې ولګي بيا خو نو په هېڅ وجه ترې خلاصېدی نه شي. په دې مارکېټ کې نرخونه ثابت څه چې نيمه ثابت هم نه دي. نرخونه په سلو کې له (لسو) څخه تر (نويو) پورې کښته پورته کېږي، که کوم ساده زړی بهرنی پرې برابر شو، نو په همغه يو وار کې ترې غرز جګوي.

مورږ چې لږ لږ په هندي پوهېدلو، څېرې او جامې مو هم د هند د کشميريانو په شان وې، نو په اسانۍ يې نه شو تېرايستلای، هر دکان ته چې به پورته شو، نو په بيه کې به جوړ نه شو. يو دکان کې مو ښځينه شالونه بيه کړل، يو دانه يې په دولس سوه کلداري، بيا يې نهه سوه کړل، په پای کې يې شپږ سوه کړل، خو په بيه کې جوړ رانغلو، بل دکان ته لاړو، هغه لومړی نهه نيم سوه وويل، خو وروستۍ بيه يې پنځه سوه شوه، خو بيا هم سره جوړ نه شو، بل دکان ته لاړو، هغه لومړۍ بيه نهه سوه، بيا شپږ سوه کړه، مورږ ورته وويل: ((يوه دانه دوه سوه، خو دولس دانې درڅخه اخلو.)) ده سره هم جوړ نه شو، کله چې له دکانه راووتو، څو دکانه راغلو، نو يو شاګرد يې راپسې راولېږه، ببرته لاړو، بيا چنې چنې شوې، خو په پای کې مو يو دانه په (درې سوه) کلداري ترې واخيست. ددې مارکېټ د هټيوالو ترمنځ سره له دې چې ظاهري رقابت ښکاري او

هر یو دې خپل دکان ته کشوي، خو په عمومي نرخونو او په دې کې چې پېرودونکی تړې اخر تش لاړ نه شي، ټول پټه همغږې لري. دې مارکېټ کې (شله توب) دومره زیات دی، لکه په (پېښور) کې چې کله هم د سورلۍ موټر روان وي، نو کلینر سورلۍ والا په غږ



د پلیکا بازار لاند ېنی پوړ

کې خبرېږي او ډېر حرمت یې کوي، خو د کښته کېدو پر وخت د یوې سپورې خبرې ترڅنګ کله کله یوه لغته هم ورپسې حواله کړي. سره له دې چې په هند کې ګڼې داسې مغازې او مارکېټونه شته چې هلته د چنې وهلو کلتور نه شته، لکه ستې واک (City Walk) او نورو کې، نرخونه ثابت دي عیناً غربي کلتور حاکم دی، خو د هغوی برعکس بیا ځینې داسې نور مارکېټونه شته، لکه

پلیکا بازار، مینا بازار، سروجني نګر، لجپتنګر، زوړ ډیلی او ځینې نور چې ثابت نرخونه په کې نه شته. دا چې دې ډول مارکېټونو ته ولې ډېر خلک راځي، ددې یو علت دادی چې پېرودونکي کولای شي، په ازاد زړه او خپله خوښه، د خپلې خوښې شی په ارزانه او مناسب قیمت ترلاسه کړي. که څه هم ددې مارکېټونو د امو الو کیفیت چندان ښه نه وي، خو قیمتونه یې تر ډېره حده د پېرودونکي له خوښې او جیب ځواک سره مناسب وي. په پلیکا بازار کې مو نوره ګڼه سودا هم وکړه او بیا د خپل استوګنځي پر لوري وخوځېدو.

د مانښام تر ډوډۍ وروسته په اتاق کې ټول د خپلو شيانو پر انتظام مصروف شو. ما خپل دوه بيکونه برابر کړل، ټول (۳۵) کيلو شاوخوا شول، يو وړوکی بيک مې د لاسي بيک په توګه هم له ځان سره د اخيستو په نيت برابر کړ، کله چې ټول د کاليو له ځای پرځای کولو ببغمه شو او لاندې رسپشن کې مو هم د سهار د تګ وخت فکس کړ، نو ټول ببرته خپلو اتاقونو ته راغلو، هوټل والا وويل: ((سهار ټيک څلور بجې به تاسو ته د هوټل مخې کې موټر ولاړ وي، ټول بايد پر همدې ټايم ويښ او تيار اوسئ.)) مورږ اوو تنو افغانانو: [زرغونې پوپل، نذيرې هاشمي، نثار احمد بخشي، فرهاد، اسد ساحل، اجمل فدايي او ما (يون)] خپلې غوټې منظمې کړې او ټولو وتللې، د ښځينه وو دوو هغو غوټې تر څلوېښتو کيلو زياتې وې، ما ورته وويل: ((ځئ په هوايي ډګر کې به يو بل سره مرسته وکړو، د چا چې وزن کم و، هغه بل سره به مرسته کوي.))

اسد ساحل او اجمل فدايي زما اتاق ته راغلل، له محبوب صيب او ښاغلي انګار سره مو ګپ شپ پيل کړ. لومړی مو پر فرهنګي مسايلو بحث وکړ، ما انګار صيب ته وويل: ((د فرهنګي

خدمت لپاره تر ټولو ښه معيار کار دی، تر هغه چې چا کار نه وي کړی، بايد د خدمت دعوې ونه کړي.

يو شمېر ليکوالو کار ته کار ويلی، خپل کار کوي، د چا خبرو پسې نه ګرځي يو شمېر نورو بيا دې ته کار ويلی چې په نورو پسې څنګه خبرې وکړي، خپله کوم توليد نه لري، غواړي نورو سره ځان په تله کې واچوي او په دې ډول په اصطلاح ځان مطرح کړي.)) محبوب وويل: ((تر څو چې دا ځينې ليکوال مکيوال له قبيله يې ذهنيت څخه ځان و نه باسي، دنيا ونه ګوري، ځان او دنيا مطالعه نه کړي له دوی څخه څه نه جوړېږي، پر همدې تاويلې ما ويلې به وخت تېروي، زه خو نور دې ليکوالو سره د خبرو وخت نه لرم او نه پرې خپل وخت مصرفوم.)) انګار صيب هم همدا خبره کوله چې: ((بايد يو اساسي کار وکړو نور نو دنيا سره په دې خبرو مقابله نه شو کولای، دا ځل خو زما زړه دی چې خوست ته لاړم، اساسي کار ته ملا تړم.)) محبوب ورته وويل: ((ځان بايد ماړن کړو ماړن)) انګار وويل: ((ياره زما زور چې رسېدلی ددې يو څو تنو ليکوالو سابه خو مې په مالګه کول.))؛ محبوب ته يې څنګزنې اشاره وه. محبوب وويل: ((زه نوره خپله انرژي له وروسته پاتې خلکو سره نه مصرفوم، زه غواړم د نړۍ ادبيات مطالعه کړم، زه غواړم په انګرېزۍ او هندۍ کې مې ليکنې چاپ شي چې په مليونونو خلک يې مطالعه کړي، هم د ژوند، هم د شهرت او هم د کمال خاوند شم. دا په ننګرهار او خوست کې څو تنه هسې په

تاویلو ما ویلو انرژي مصرفوي...)) د انګار او محبوب خبرې ورو ورو د ټکر خواته روانې وې، یو وخت خبره ډېر ترخه حالت ته ورسېده، خو مورې کوښښ وکړ چې د ډېر تریخوالي مخه ونیسو. تر فرهنګي مسایلو وروسته مو یوه پنجه سیاسي بحث هم وکړ، خو په هغه کې دومره اختلاف پیدا نه شو. محبوب سره مو ټوکه کوله، مورې ورته ویل: ((وارخطا کېږه مه ژوند درته جوړو.)) هغه بیاوویل: ((یاره تاسو بیا دا خبرې کوئ زه خپله ژوند نه شم جوړولای؟ زه چې څومره د ژوند په خوند پوهېږم او ځان سره کوم پلان لرم، هېڅوک یې هم نه لري، سړی خو چاته نه وایي چې زما پلان څه دی، زه نه غواړم چې هرڅوک زما د ژوند په باب خبرې وکړي، زه خو څه Subject (مضمون) نه یم چې هر سړی مې سپړي.)) محبوب ته مو وویل: ((ښه اوس دا باب پرېږده، دا وایه چې افغانستان ته ببرته راځې که نه؟)) هغه وویل: ((وبه ګورم چې چېرته زما هنر غوړېدلای شي؟)) له محبوب او انګار صیب سره دا ګرم بحث ټوله شپه دوام وکړ، د شپې مو هېڅ خوب ونه کړ، ان تر هغه وخته چې سهار وختي څلور بجې له رسپشنه زنګ راغی چې ځانونه تیار کړئ!.

له ډيلي نه تر کابله

سهار څلور بجې ټول تيار شو، د راني کيستال هوټل مخې ته پلنکوچ ته ورته يو موټر ولاړ و، زمونږ د اوو تنو د کالیو او زمونږ د ځايونې ورټيا يې درلودله، ټول په موټر کې سواره شو، خو مخکې تر دې د هوټل رسپشنست د خپل يادښت يوه کتابچه د خپل دفتر د مېز پر سر مونږ ته کښښوده، چې يو يادښت ورته وليکو. هر چا لنډ لنډ يادښت وليکه، ما هم څو جملې وليکلې او په هغه موده کې چې مونږ دلته اوسېدلي وو، په هغې کې مې د دوی له چلند او مېلمه پالنې څخه خوښي څرګنده کړه او مننه مې تري وکړه، خو زمونږ ځينې انډيوالان تري دومره خوشاله نه وو او ګيلې يې تري لرلې. پنځه لس دقيقې تر څلورو تېرې وې چې موټر حرکت وکړ.

له انګار صيب او محبوب صيب سره مو همدلته خدای پامانې وکړه او موټر د هوايي ډګر پر لوري حرکت وکړ. سهار وختي و، په سړکونو کې ګڼه ګوڼه نه وه، موټروان په خپله طبعه حرکت کاوه، پنځه بجې وې چې د اندراګاندي نړيوال هوايي ډګر ته ورسېدو. د خپلو بيکونو لپاره مو لاسګاډي راواخيستل، هر چا خپل خپل بيکونه ځای پرځای کړل، د درېيم وره (ګېټ) له لارې ټرمينل ته داخل شو. په ترمينل کې هم ګڼه ګوڼه نه وه، هر څه د پلان مطابق

ترسره شول، يوازې د تلې پر وخت زمونږ د ډلې د يوې غړې (مېرمن نذيرې هاشمي) بيکونه درانه وختل او تلونکي هغې ته ډېره ستونزه پيدا کړه، هغه شخص سره ما خبره وکړه، ما ورته ويل: ((زه به درته يو څه شيرني درکړم، دا مېرمن اوس نه شي کولای دا شيان کم کړي.)) هغه وويل: ((خير دوه زره کلداري دې راکړي)) ما ويل هغه پيسې نه لري، زه ورسره مرسته کوم، نو بيا يې ما ته وويل: ((خير ته يې راکړه،)) ما ورته وويل: ((درکوم يې خو دومره



نه.)) پنځه سوه کلداري مې ورته لاس کې کېښودې، بيک يې تېر کړ، وروسته بيا راغی، ماته يې وويل: ((دا خو کمې دي)) ما ورته وويل: ((ګوره دا پيسې ما درکړې، هغې سره نه شته.)) دې سره

سړی غلی شو، نور څه یې ونه ویل. تر دې چکه چې تېر شو، نو (مبرمن نذیرې هاشمي) د راحت احساس وکړ، ما ورته وویل: ((نور خو څه مشکل نه شته؟)) هغې وویل: ((دېره مننه کور دې ودان!)) د خروجي وېزې تر چکه هم تېر شو، ټول کارونه په نورمال ډول ترسره شول او هېڅ مشکل په کې پیدا نه شو، وروستي ترمینل ته ورسېدو، د همدې ترمینل خولې ته موټر راځي او مسافرین بیا تر الوتکې رسوي. تر دې وخته به نږدې یونیم ساعت وخت لګېدلی وي، ساعت نږدې شپږ نیمې بجې و، په دې هال کې مسافرین ښه ستړي ستومانه سره ناست وي، چا پر څوکۍ سر ایښی وي؛ ویده وي، څوک کتاب او یا اخبار لولي، څوک خپل لیپټاپ کمپیوټر ته ناست وي، څوک ګرځي، په دې هال کې د خوراک او څښاک شیان هم پرېمانه دي، خو د اور په بیه، د سوغاتونو د خرڅلاو دکانونه هم په کې زیات دي، خو هر څه په کې ښه قیمته دي. دلته مې ماشومانو ته بسکټونه او نور خوراکي شیان واخیستل، تر اتو بجو همدلته اخوا دېخوا وګرځېدو، یو شمېر افغانانو سره مې هم وکتل چې یا هند ته راغلي وو او یا هم له نورو هېوادونو څخه د هند له لارې افغانستان ته تلل. څو دقیقې تر اتو تېرې شوې چې د ترمینل له وروستۍ خروجي دروازې ووتو، په یوه لوی (۳۰۳) ته ورته ګاډي کې کېناستو او د الوتکې پر لوري مو حرکت وکړ. تقریباً نیم ساعت وخت یې ونیو چې الوتکه الوتو ته چمتو شوه. هوا او فضا

ښه وه، د الوتنې پر وخت الوتکه له کومې ستونزې سره مخامخ نه شوه، کله چې هوا ښه نه وي، د هند او افغانستان د هوايي چلند الوتکې دومره غرزېږي، لکه چکله موټر چې په خامه سړک کې روان وي، خو دا ځل د خدای په فضل په ارامه توګه تر کابله را ورسېدو، خو کابل کې بیا هوا بارانې وه، د کابل پر وخت څه کم لس بجې وې چې الوتکه پر هوايي ډګر کښته شوه، نوي ترمینل ته



یون او زرغونه پوپل د ډیلي هوایي ډګر په خروجي ترمینل کې

داخل شو. اکثرو ته خپل خپلوان د هرکلي لپاره راغلي وو، په تېره بیا (مېرمن زرغوني پوپل) او مېرمن نذیرې هاشمي، ته چې دا دوه میاشتې یې له خپلې کورنۍ څخه لرې په مسافرۍ کې تېرې کړې وې. مېرمن نذیرې ته یې خپل کوچنی زوی هم راغلی و. نذیرې

هاشمي ماته پنځه سوه روپۍ ونيوې چې ما ددې په خاطر هند کې کمپشنکار ته ورکړې وې، ما ويل نه يې اخلم، دا دې ستا ددې کوچني زوی تحفه وي، د هغه پر سر مې لاس کش کړ او د خپل کور پر لوري رهي شوم. په کور کې مې نو ماشومان راته سخت په انتظار وو، کله چې مې دروازه ټک کړه، نو ټول راغاړې وتل، (ودان) او (سوله) په غاړه کې راولوبدل، (هيله)، (سمسور) او مور يې لږ لرې ولاړ وو، ودان او سوله خو مې څو شېبې غېږ کې ونيول، ستړيا مې ووته، کله چې مې له غېږې کوز کړل، نو سملاسې يې د خپلو تحفو پوښتنه وکړه، ما نو د دوی ټول فرمايشونه، چې په ټلېفون کې يې راته ويلي وو، يو په يو پوره کړي وو، د هغو په ليدو نو دوی دومره خوشاله شول چې حد نه لري، خو دې سره سره يې انتقاد وکړ: ((ډېر وخت دې تېر کړ، مورږ ته دې دروغ ويلي وو؛ اول دې ويلي وو چې پنځه شپږ ورځې تېروم، بيا دې دوه مياشتې تېرې کړې، ممي جان (مور) مې درته ډېره په قهر وه، بيا به دومره وخت نه تېروې!)) ما وويل: ((بس ببخي يې نه تېروم)) خپلې خونې ته لاړم، دې سره نو زما دا سفر چې له همدې خونې پيل شوی و، تر دوه مياشتني واټن وروسته ببرته همدې خونې ته په راتګ سره پايته ورسېده.

د محمد اسمعیل یون لنډه پېژندنه



محمد اسمعیل یون د حاجي محمدخان زوی پـــر ۱۳۴۶ل کـــال، د لغمـــان ولایـــت د الینګـــار ولســوالۍ دنیـازیو په یـوې روښنفکرې کـــورنۍ کـــې زېږېدلی دی. لـومړنۍ زده کـړې یـــې د الینګـــار ولسوالۍ د سلینګار په لومړني ښوونځي کې سرته رسولې، تر هغه وروسته کابـل تـه راغـی او په خوشـال خـان لېسـه کـې شـامل شـو. پـر (۱۳۲۶ل) کـال لـه نومـوړې لېسـې څخـه پـه دویـم نـومره بریـالی او پـر (۱۳۲۷ل) کـال د کابـل پوهنتـون د ژبـو او ادبیـاتو پـوهنځي د پښتـو څانګې محصل شـو. پـر (۱۳۷۰ل) کـال لـه نومـوړې څـانګې څخـه اول نومره بریالی او پر همدې کال ببرته دپښتو څانګې د کدر غړی شو. پر

(۱۳۸۵ل) کال په نومورې څانګه کې د ماسټرۍ دوره پیل شوه، یون په ډېر ښه او بریالي ډول دا دوره پایته ورسوله او د ماسټرۍ ډپلوم یې ترلاسه کړ.

محمد اسمعیل یون له (۱۳۷۰ل) کال څخه بیا تر نننه پورې د کابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو پوهنځي تدریسي غړی او د «پوهندوی» علمي پوړۍ ته رسېدلی دی، پر استادۍ سربېره، استاد یون د «کابل پوهنتون»، «هیلې» او «شمشاد» مجلو د چلوونکي دنده هم په ښه ډول ترسره کړې ده. په پښتو کې د چاپېدونکي «معارف» مجلې کتونکی غړی هم و. همدارنګه دیو شمېر نورو چاپي خپرونو همکار هم پاتې شوی دی.

استاد یون پر (۱۳۸۱ل) کال، په جلال اباد کې، د ښاروالۍ لویې جرګې لپاره د ختیزو ولایتونو د انتخاباتي دفتر مشر شو، ددې جرګې لپاره تر ټاکنو وروسته د جرګې غړی، بیاد جرګې د غړو له خوا د ښاروالۍ لویې جرګې دلومړي منشي په توګه انتخاب شو. استاد یون په دې جرګه کې تر خپل وروستي وسه خپل ملي او تاریخي مسولیت ادا کړ او د هېواد دښمنه عناصرو د توطیو مخه یې ونیوله.

تر دې جرګې وروسته، کله چې د افغانستان د اساسي قانون د تدوین بهیر پیل شو، نو استاد یون بیا ددې بهیر لپاره د ختیزو ولایتونو د دارالانشاد دفتر مشر وټاکل شو. په ختیزو ولایتونو کې د اساسي

قانون د لويې جرګې لپاره انتخابات هم د همدې دفتر له خوا ترسره شول. استاد يون د اساسي قانون د تصويب په لويه جرګه کې د نوموړې جرګې د دارالانشا د غړي په توګه خپل فعال رول ادا کړ. تاکل شوې وه، استاد يون په ختيزو ولايتونو کې، د افغانستان د جمهوري رياست لپاره، د عمومي تاکنو د دفتر مسول شي، خو په کابل کې د لويو جنګسالارانو او ځينو تنظيمي مشرانو له خوا پر حکومت او ملګرو ملتونو د زيات فشار له امله له کاره ګوښه شو. ملګرو ملتونو (UNAMA) استاد يون ته وړاندیز وکړ، چې په کابل کې به تر دې لوړه دنده دروسپارو، خو استاد يون ونه منله او خپلې استادۍ ته يې دوام ورکړ.

درې کاله وروسته يې د ځينو ملګرو په زيات ټينګار او غوښتنه، د جمهوري رياست د ملي امنيت شورا په دفتر کې د فرهنګي چارو د رياست دنده ومنله او په کابل پوهنتون کې پر استادۍ سربېره لاتر اوسه دا دنده پر مخ وړي. استاد يون پر (۱۳۸۵ل) کال د افغانستان او پاکستان د امن ګډې جرګې لپاره د افغانستان له خوا د منشي په توګه غوره شو او دا دنده يې هم په ښه ډول ترسره کړه.

استاد پر (۱۳۸۹ل) کال د سولې د ملي مشورتي جرګې غړی و، په دې جرګه کې يې د تنظيمواکانو، غټو جنګسالارانو او انحصارګرو پر وړاندې په ټينګه مبارزه وکړه. په همدې وجه انحصارګرو د دې جرئت

ونه کړ چې د ټاکنو له لارې ځان د جرګې ریاست ته ورسوي، نو ځکه یې د انتصاب لاره غوره کړه.

استاد یون د خپلواک لیکوال په توګه په تېرو شلو کلونو کې ګڼ شمېر فرهنګي او ټولنیز خدمتونه ترسره کړي، په ګڼو چاپي، رادیویي او ټلویزیوني مرکو کې یې د و اقعیتونو او حقایقو د څرګندبیان له امله د خلکو په زړونو کې ځای نیولی دی. که څه هم ډېر خلک د یون لیکنې، مرکې او نظریات خوښوي، خو یو شمېر داسې خلک هم شته، چې د یون سرسختي مخالفین دي، د هغه ملي او ګټورو نظریاتو ته هم غلط رنګ او تعبیر ورکوي، دا ډول اشخاص، چې اکثره یې زوروا کي، ځینې یې درباري غوړه مالان او ځینې یې د سیاسي ډلو ټپلو غړي او مشران دي، د استاد یون نظریات خپلو شخصي او تنظیمي ګټو ته خطر بولي، نو ځکه یې په ټینګه مخالفت کوي. زه ددې شاهد یم، هر کله چې یون کومه لیکنه او مرکه کړې، نو دده پر وړاندې یې مثبت او منفي غبرګونونه دواړه راپاروولي دي، منفي غبرګونونه اکثره وخت د هغو اشخاصو او ډلو له خوا وي، چې په تېر کړکېچن سیاسي بهیر کې یې ډېرې نامشروع ګټې ترلاسه کړې او ځانونه یې مطرح کړي دي.

مثبت غبرګونونه اکثره د ولس د مشرانو، روښنفکرانو او نورو مخورو له خوا وي، خو استاد یون په دغسې سختو اغزنو او تنګو

شرایطو کې بیا هم خپل فرهنګي، سیاسي او ټولنیز کار ته دوام ورکوي. که یوازې په رسنیزه برخه کې موږ د یون صیب سیاسي - اخلاقي مبارزې او جرئت ته پام وکړو، نو دا مبارزه ددې سبب شوه چې په افغانستان کې د یو مشخص تنظیم رسنیز انحصار مات کړ او د یو زیات شمېر ځوانانو د جرئت وزرونه وغوړېږي، د تنظیمي دهوانو د میډیایي وهم په ماتولو کې د یون صیب رول تر هر چا زیات جوت و. دا اوسنی فرهنګي کار و، چې تاسو یې اوس په مسلسل ډول ګورئ، دا د تېرو شلو کلونو کارونه دي، چې له تېرو دوه درې کلونو راهیسې پرې په منظم ډول کار شوی، اوډل شوي او دادی ستاسو مخې ته ایښودل کېږي، په داسې یو دولتي دفتر کې چې بوختیاوې په کې ډېرې وي، د منظم او ستر فرهنګي کار سرته رسول اسانه کار نه دی. استاد یون پر خپلو فرهنګي کارونو سربېره د ګڼو فرهنګي ټولنو د غړي، همکار او موسس غړي په توګه هم خپل فرهنګي رول ادا کړی دی، په پښتور کې یې د دوو المان مېشتو فرهنګي ټولنو «دافغانستان دکلتوري ودې ټولنې» او «د پښتني فرهنګ د ودې پراختیا ټولنې» د همکار په توګه د بېلابېلو لیکوالو په لسګونو اثار، ایډېټ او چاپ کړي دي، دغه راز یې په سلګونو کورنیو مشاعرو، ادبي غونډو او سیمینارونو کې ونډه اخیستې ده، خپله یې هم په لسګونو مشاعرې، سیمینارونه او علمي ورکشاپونه جوړ کړي دي. استاد یون په هېواد

کې د یو شمېر علمي او رسنیزو مرکزونو په جوړونه کې هم خپل رول ادا کړی دی، د (کونړ پوهنتون)، (لغمان پوهنتون) او (ژوندون راډیو تلویزیون) په تاسیس کې دده رول خورا اساسي و.

سربېره پر دې، په یو زیات شمېر، ملي او نړیوالو کنفرانسونو کې یې په ښه ډول د خپل هېواد استازي کړې ده. دلته به یې د اثارو یادونه وکړو:

اثار

الف پنځونې:

کتاب نوم	څرنګوالی	چاپکال
• متکور	لومړی شعري ټولګه	دویم ۱۳۸۷
• په اورونو کې سندرې	دویمه شعري ټولګه	دویم ۱۳۸۷

ب راټولونې:

• هیلې	ګډه شعري ټولګه	دویم ۱۳۸۷
• نیمګړي ارمانونه	د حیران شعري ټولګه	دویم ۱۳۸۷
• د لوونو فصل	ګډه شعري ټولګه	دویم ۱۳۸۷
• د نازو انا یاد	د سیمینار د لیکنو ټولګه	دویم ۱۳۸۷
• د استاد الفت نثري کلیات	داستاد الفت نثرونه	درېیم ۱۳۸۷
• سیندونه هم مري	د اسحق تنګیال شعري منتخبات	دویم ۱۳۸۷

ج ژباړنې:

• د ټولنپوهنې له نظره: په افغانستان کې د واک جوړښتونه

دپوهنوال روستارتره کي اثر	دويم ۱۳۸۷
• د افغانستان فرهنګي ميراثونو ته يوه کتنه	
د نينسي دوپړې اثر	دويم ۱۳۸۷
• په افغانستان کې د جګړې جنايتکارانو محاکمه	
د پوهنوال روستار تره کی اثر	دويم ۱۳۸۷

د يونليکنې:

• د اماراتو سفر	د اماراتو يونليک	دويم ۱۳۸۷
• که يون دی يون دی	د اروپا يونليک	لومړی ۱۳۸۷
• دپنټاګون ترڅنډو	د واشنګټن يونليک	لومړی ۱۳۸۷
• د کرېملين په زړه کې	د مسکو يونليک	لومړی ۱۳۸۹
• د ډيلي تخت هېرومه	د هندوستان يونليک	لومړی ۱۳۸۹

هـ څېړنې او شننې:

• د محمد ګل خان مومند اند و ژوند ته يوه لنډه کتنه	دويم ۱۳۸۷
• استاد زيار د پښتنې فرهنګ يو ځلاند ستوری	دويم ۱۳۸۷
• دکابل پوهنتون د ادبياتو پوهنځي پښتو کتابښود	دويم ۱۳۸۷
• د افغانستان فرهنګ ته اوښتي زيانونه	دويم ۱۳۸۷
• د پښتو شعر هندسي جوړښت	شپږم ۱۳۸۷
• له افغانستانه د مسلکي کادرونو د فرار عوامل	دويم ۱۳۸۷
• ساينسي پرمختياوې	دويم ۱۳۸۷
• ببړنۍ لويه جرګه ولسواکي او زورواکي	دويم ۱۳۸۷
• انديال خوشال	لومړی ۱۳۸۷
• هيله د خپلو سريزو په لمن کې	لومړی ۱۳۸۷

- کلتوري يون لومړی ۱۳۸۷
- فرهنګي فقر لومړی ۱۳۸۷
- مرکه او مرکې لومړی ۱۳۸۷
- خوشال په خپل ایډیال لومړی ۱۳۸۷
- دکتابونو په وړمو کې لومړی ۱۳۸۷
- افغانستان په سیاسي کړپچ کې لومړی ۱۳۸۷
- پښتو لیکنی سمون لومړی ۱۳۸۷
- اوسنۍ رسنۍ لومړی ۱۳۸۷
- که نړیوال ماته وخوري؟ لومړی ۱۳۸۷

خدای (ج) دې استاد یون ته ډېر عمر ورکړي او جرئت دې ورته هم تاند لري، الله(ج) دې دی له هر ډول بدو بلاوو وژغوري، په فرهنګي کارو زیار کې ورته دنور زغم او اوسپلې هیله لرم.

په درناوي

وفاالرحمن وفا

کابل افغانستان

This document was created with Win2PDF available at http://www.daneprairie.com.
The unregistered version of Win2PDF is for evaluation or non-commercial use only.